

KOMITEANMIETINTÖ 2008:3

Jatkokäsittelylupa hovioikeudessa

Jatkokäsittelylupa hovioikeudessa

ISSN 0356-9470
ISBN 978-952-466-149-2 (nid.)
ISBN 978-952-466-150-8 (PDF)
Oikeusministeriö
Helsinki

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä
17.6.2008

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji Komiteanmietintö	
Muutoksenhakulupatoimikunta		Toimeksiantaja Oikeusministeriö	
Puheenjohtaja: oikeusneuvos Kari Kitunen Sihteeri: lainsäädäntöneuvos Maarit Leppänen		Toimielimen asettamispäivä 25.1.2007	
Julkaisun nimi Jatkokäsittelylupa hovioikeudessa			
Julkaisun osat Esityksen pääasiallinen sisältö, yleisperustelut, yksityiskohtaiset perustelut, lakiehdotukset			
Tiivistelmä			
Mietinnössä ehdotetaan, että hovioikeuksissa otetaan käyttöön seulontajärjestelmän korvaava jatkokäsittelylupajärjestelmä. Laissa säädettäisiin siitä, mitkä valitusasiat kuuluisivat järjestelmän piiriin. Riita-asiassa tarvittaisiin jatkokäsittelylupa, jos se, minkä osalta käräjäoikeuden ratkaisu on asianosaiselle vastainen (häviöarvo), ei ole enemmän kuin 10 000 euroa. Rikosasioissa vastaaja tarvitsisi jatkokäsittelyluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin kolme kuukautta vankeutta. Virallinen syyttävä ja asianomistaja tarvitsisivat luvan, jos valitus koskee rikosta, josta ei ole syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Jatkokäsittelylupa olisi myönnettävä, jos ilmenee aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta. Lupa tulisi myös myöntää, jos asian jatkokäsittely olisi lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa tärkeätä tai jos siihen olisi muu painava syy. Yksinomaan näytön arviointia varten lupaa ei kuitenkaan tarvitsisi myöntää, ellei käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta ole perusteltua aihetta epäillä valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella tai ratkaisun oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä. Pääkäsittelyn toimittamista hovioikeudessa koskevia säännöksiä ehdotetaan tarkistettaviksi. Pääkäsittely toimitettaisiin lähtökohtaisesti asianosaisen vaatimuksesta. Jos asianosainen ei olisi pääkäsittelyn toimittamista vaatinut, hovioikeus voisi toimittaa pääkäsittelyn omasta aloitteestaan katsoessaan sen tarpeelliseksi. Mietinnössä ehdotetaan myös säännöksiä, jotka mahdollistaisivat käräjäoikeuden tutkittavana olevan asian saattamisen suoraan korkeimman oikeuden tutkittavaksi laintulkintaohjeen saamiseksi ennakkopäätösvalituksella tai käräjäoikeuden tekemällä ennakkopäätöskysymyksellä.			
Avainsanat: (asiasanat) oikeudenkäyntimenettely, muutoksenhaku, hovioikeudet, korkein oikeus, toimikunnat			
Muut tiedot (Oskari- ja HARE-numero, muu viitenumero) OM 1/021/2007, OM002:00/2007, 23/41/2004			
Sarjan nimi ja numero Oikeusministeriön komiteanmietintö 2008:3		ISSN 0356-9470	ISBN 978-952-466-149-2 (nid.) 978-952-466-150-8 (PDF)
Kokonaissivumäärä	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Edita Publishing Oy		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIEMINISTERIET

Utgivningsdatum
17.6.2008

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)		Typ av publikation Kommittébetänkande	
Kommissionen för prövningstillstånd		Uppdragsgivare Justitieministeriet	
Ordförande: justitierådet Kari Kitunen Sekreterare: lagstiftningsrådet Maarit Leppänen		Datum då organet tillsattes 25.1.2007	
Publikation (även den finska titeln) Tillstånd till fortsatt handläggning i hovrätten Jatkokäsittelylupa hovioikeudessa			
Publikationens delar Propositionens huvudsakliga innehåll, allmän motivering, detaljmotivering, lagförslag			
Referat			
I betänkandet föreslås det att sällningssystemet i hovrätterna ersätts med ett system med tillstånd till fortsatt handläggning. I lagen föreskrivs om de besvärsärenden som kommer att omfattas av systemet. I tvistemål behövs tillstånd till fortsatt handläggning, om det till vilken del tingsrättens avgörande går parten emot (förlustvärdet) inte överstiger ett belopp av 10 000 euro. I brottmål behöver svaranden tillstånd till fortsatt handläggning, om svaranden inte har dömts till strängare straff än fängelse i tre månader. Allmänna åklagaren och målsäganden behöver tillstånd, om det för det brott som besvären gäller inte föreskrivs strängare straff än böter eller fängelse i högst två år, under de omständigheter som anges i åtalet. Tillstånd till fortsatt handläggning ska meddelas, om det finns anledning att betvivla att tingsrättens avgörande är riktigt. Tillstånd ska också meddelas, om det är viktigt att fortsätta handläggningen av målet med tanke på lagens tillämpning i andra likadana mål eller om det finns andra vägande skäl. Tillstånd behöver dock inte meddelas enbart för att bedöma bevisningen, om inte det finns grundad anledning att betvivla att tingsrättens avgörande är riktigt, utifrån de omständigheter som anges i besvären, eller om det inte annars är möjligt att bedöma om avgörandet är riktigt. Det föreslås att bestämmelserna om huvudförhandlingen i hovrätten ses över. Utgångspunkten är att huvudförhandling ska hållas, om en part yrkar på det. Om en part inte yrkar på huvudförhandling, får hovrätten självmant hålla sådan, om den anser att det är nödvändigt. I betänkandet föreslås också bestämmelser som gör det möjligt att hänskjuta ett ärende som prövas i tingsrätten direkt till högsta domstolen, för att anvisningar om hur lagen ska tolkas ska kunna fås genom prejudikatbesvär eller en prejudikatfråga av tingsrätten.			
Nyckelord rättegångsförfarande, överklagande, hovrätt, högsta domstolen, kommissioner			
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-nummer, andra referensnummer) JM 1/021/2007, JM002:00/2007, 23/41/2004			
Seriens namn och nummer Justitieministeriets kommittébetänkande 2008:3		ISSN 0356-9470	ISBN 978-952-466-149-2 (häft.) 978-952-466-150-8 (PDF)
Sidoantal	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Edita Publishing Ab		Förlag Justitieministeriet	

Oikeusministeriölle

Oikeusministeriö asetti 25 päivänä tammikuuta 2007 toimikunnan, jonka tehtäväksi annettiin laatia ehdotus hallituksen esitykseksi oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua hovioikeuteen koskevien säännösten kehittämiseksi. Toimikunnan tehtävänä oli erityi-

sesti arvioida tarvetta ottaa käyttöön nykyisen seulontajärjestelmän sijasta muutoksenhakulupajärjestelmä valitettaessa käräjäoikeuden ratkaisusta hovioikeuteen. Lisäksi toimikunnan oli tehtävä tarpeelliset ehdotukset hovioikeusmenettelyyn liittyvän lainsäädännön tarkistamiseksi sekä arvioida mahdollisuuksia ottaa käyttöön menettely, joka mahdollistaisi poikkeustapauksissa tietyn kysymyksen tai valitusasian hovioikeuskäsittelyn ohittamisen ja asian viemisen käräjäoikeudesta suoraan korkeimman oikeuden ratkaistavaksi.

Toimikunnan yleinen tavoite oli oikeusturvan parantaminen luomalla hovioikeuksille nykyistä paremmat edellytykset kohdentaa voimavarojaan asioiden laadun vaatimalla tavalla ja näin jouduttaa asioiden käsittelyä hovioikeuksissa. Tässä tehtävässä toimikunnan tuli erityisesti ottaa huomioon perustuslaista ja ihmisoikeussopimuksista johtuvat vaatimukset muutoksenhakuoikeudesta sekä toisaalta prosessiekonomia ja muutoksenhakijan vastapuolen oikeusturva.

Toimikunnan tuli valmistella ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon.

Toimikunnan puheenjohtajana on toiminut oikeusneuvos Kari Kitunen korkeimmasta oikeudesta sekä jäsenenä presidentti Antero Palaja Turun hovioikeudesta, presidentti Mikko Könkkölä Vaasan hovioikeudesta, käräjätuomari Riitta Savolainen Helsingin käräjäoikeudesta, asianajaja Mari Lampenius Suomen Asianajajaliiton edustajana, valti-onsyyttäjä Leena Metsäpelto Valtakunnansyyttäjänvirastosta ja lainsäädäntöjohtaja Asko Välimaa oikeusministeriöstä. Toimikunnan pysyvinä asiantuntijoina ovat toimineet hovioikeudenneuvos Sakari Laukkanen Rovaniemen hovioikeudesta ja lainsäädäntöneuvos Aki Rasilainen oikeusministeriöstä. Toimikunnan sihteerinä on toiminut lainsäädäntöneuvos Maarit Leppänen oikeusministeriöstä.

Toimikunta otti nimekseen muutoksenhakulupatoimikunta. Toimikunnan määräaika asetettiin päättymään 31 päivänä maaliskuuta 2008. Toimikunnan esityksestä oikeusministeriö pidensi määräaikaa 30 päivään kesäkuuta 2008 saakka.

Toimikunta ehdottaa otettavaksi käyttöön nykyisen seulontajärjestelmän korvaavan jatkokäsittelylupajärjestelmän valitettaessa käräjäoikeudesta hovioikeuteen. Toimikunta ehdottaa myös tehtäväksi eräitä tarkistuksia pääkäsittelyä hovioikeudessa koskeviin

säännöksiin sekä eräisiin muihin hovioikeusmenettelyä koskeviin säännöksiin. Lisäksi toimikunta ehdottaa oikeudenkäymiskaareen otettavaksi säännökset, jotka mahdollistaisivat korkeimman oikeuden laintulkintaohjeen saamisen nopeutetussa menettelyssä.

Toimeksiannon mukaan toimikunnan oli myös pohdittava, millaisissa hovioikeuden kokoonpanoissa pääasialliset tehtävät tehdään. Kysymystä arvioituaan toimikunta ei ole tässä yhteydessä katsonut tarkoituksenmukaiseksi ehdottaa muutettavaksi keskeisiä hovioikeuden kokoonpanoa koskevia säännöksiä. Toimikunnan käsityksen mukaan kysymys kokoonpanosäännösten muuttamisesta vaatii lisävalmistelua.

Saatuaan työnsä valmiiksi toimikunta kunnioittavasti luovuttaa mietintönsä oikeusministeriölle. Mietintöön sisältyy Mikko Könkkölän mietintöä täydentävä lausuma sekä Asko Välimaan eriävä mielipide koskien ennakkopäätöskysymyksen siirtoa korkeimmalle oikeudelle.

Helsingissä 17 päivänä kesäkuuta 2008

Kari Kitunen

Antero Palaja

Mikko Könkkölä

Riitta Savolainen

Mari Lampenius

Leena Metsäpelto

Asko Välimaa

Maarit Leppänen

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua käräjäoikeudesta koskevien säännösten muuttamisesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua käräjäoikeudesta hovioikeuteen ja valitusasian käsittelyä hovioikeudessa koskevia säännöksiä. Lisäksi ehdotetaan oikeudenkäymiskaareen otettavaksi säännökset, jotka mahdollistaisivat korkeimman oikeuden laintulkintaohjeen saamisen nopeutetussa menettelyssä.

Esitys sisältää ehdotuksen nykyisen seulontajärjestelmän korvaavasta jatkokäsittelylupajärjestelmästä. Jatkokäsittelylupajärjestelmä olisi soveltamisalaltaan rajoitettu. Riitaasiassa tarvittaisiin jatkokäsittelylupa, jos se, minkä osalta käräjäoikeuden ratkaisu on asianosaiselle vastainen (häviöarvo), koskisi vain saamista, ja kysymyksessä oleva rahamäärä ei ole enemmän kuin 10 000 euroa. Rikosasioissa vastaaja tarvitsisi jatkokäsittelyluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin kolme kuukautta vankeutta. Virallinen syyttäjä ja asianomistaja tarvitsisivat luvan, jos valitus koskee rikosta, josta ei ole syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Järjestelmää ei sovellettaisi muun muassa hakemusasioihin tai muihin kuin saamista koskeviin riita-asioihin.

Kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisestä käsiteltäisiin hovioikeudessa kirjallisessa menettelyssä. Lupa olisi myönnettävä, jos ilmenee aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta. Lupa tulisi myös myöntää, jos asian jatkokäsittely olisi lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa tärkeätä tai jos siihen olisi muu painava syy. Yksinomaan näytön arviointia varten lupaa ei kuitenkaan tarvitsisi myöntää, ellei käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta ole perusteltua aihetta epäillä valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella tai ratkaisun oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä.

Jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskeva kysymys käsiteltäisiin hovioikeudessa pääsäännön mukaan kolmen jäsenen kokoonpanossa. Yksi jäsen voisi kuitenkin selvissä tapauksissa myöntää luvan. Luvan myöntämättä jättäminen edellyttäisi, että kaikki jäsenet olisivat asiasta yksimielisiä.

Pääkäsittelyn toimittamista koskevia säännöksiä ehdotetaan tarkistettaviksi. Pääkäsittely toimitettaisiin lähtökohtaisesti vain asianosaisen vaatimuksesta. Jos asianosainen ei olisi pääkäsittelyn toimittamista vaatinut, hovioikeus voisi toimittaa pääkäsittelyn omasta aloitteestaan katsoessaan sen tarpeelliseksi. Säännös siitä, että hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely sitä koskevasta vaatimuksesta riippumatta, ehdotetaan poistettavaksi.

Velvollisuuteen toimittaa pääkäsittely asianosaisen vaatimuksesta ehdotetaan poikkeuksia. Pääkäsittelyä ei tarvitsisi toimittaa, jos asiassa ei ole otettava vastaan suullista todistelua ja jos pääkäsittelyn toimittaminen on muutoinkin selvästi tarpeetonta huomioon ottaen erityisesti asian laatu ja merkitys asianosaiselle.

Pääkäsittelyä koskevia säännöksiä tarkistettaessa on otettu erityisesti huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö siitä, milloin muutoksenhakutuomioistuimella on velvollisuus järjestää suullinen käsittely.

Jos pääkäsittely toimitetaan ja asiassa on kysymys käräjäoikeuden suullisen todistelun uskottavuudesta tekemästä arviosta, tulisi käräjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu jatkossakin ottaa tarpeellisilta osiltaan uudelleen vastaan. Näytön arvioinnin riittauttaminen ei kuitenkaan enää automaattisesti johtaisi siihen, että suullinen todistelu otettaisiin hovioikeudessa uudelleen vastaan.

Esityksessä ehdotetaan otettavaksi käyttöön menettelyt, jotka mahdollistaisivat muutoksenhaun käräjäoikeudesta suoraan korkeimpaan oikeuteen (ennakkopäätösvalitus) sekä käräjäoikeuden käsiteltävänä olevassa asiassa ilmenneen kysymyksen siirtämisen korkeimman oikeuden ratkaistavaksi (ennakkopäätöskysymys). Ennakkopäätösvalitus on tarkoitettu sovellettavaksi tilanteessa, jossa lain soveltamista koskeva kysymys on kerautunut suuressa määrässä oikeussuhteita ja jossa ennakkoratkaisun viipyminen pitkittäisi oikeudellista epävarmuutta ja aiheuttaisi tarpeettomasti ongelmia. Ennakkopäätöskysymys taas mahdollistaisi korkeimman oikeuden oikeusohjeen saamisen yksittäisessä

asiassa esiin tulleeseen epäselvään oikeuskysymykseen mahdollisimman nopeassa aikataulussa. Menettelyt edellyttäisivät asian osapuolten suostumusta ja korkeimman oikeuden myöntämää valituslupaa. Menettelyjä sovellettaisiin sekä riita-, rikos- että hakemusasioihin.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYS.....	4
YLEISPERUSTELUT	7
1 Johdanto	7
2 Nykytila	9
2.1 Lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö	9
Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen.....	9
Valitusasian käsittely hovioikeudessa.....	10
Hovioikeuden kokoonpano	11
Valmistelu.....	12
Asian ratkaiseminen esittelystä	13
Asian ratkaiseminen pääkäsittelyssä	14
Hovioikeuden ratkaisu	16
Muutoksenhaku lukuina	17
Mahdollisuus ohittaa hovioikeuden käsittely.....	21
2.2 Muutoksenhaku perustuslain näkökulmasta.....	21
2.3 Kansainväliset sopimukset.....	25
Euroopan ihmisoikeussopimus.....	25
Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus	34
Euroopan neuvoston suositus muutoksenhakumenettelystä riita-asioissa .	34
2.4 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden lainsäädäntö.....	35
Johdanto	35
Ruotsi	35
Norja	42
Tanska	48
Mahdollisuus ohittaa hovioikeus muutoksenhakuasteena.....	51
2.5 Nykytilan arviointi.....	52
Toimiva hovioikeusmenettely	52
Pääkäsittely	54
Mahdollisuus ohittaa hovioikeus muutoksenhakuasteena.....	56
3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	57
3.1 Tavoitteet.....	57

3.2 Toteuttamisvaihtoehdot	58
Seulontamenettelyn kehittäminen.....	58
Muutoksenhakuoikeuden rajoittaminen näyttöratkaisuisa.....	58
Muutoksenhakulupajärjestelmä	59
Pääkäsittelyä koskevien säännösten muuttaminen	60
Mahdollisuus ohittaa hovioikeus muutoksenhakuasteena.....	61
3.3 Keskeiset ehdotukset	63
Yleistä	63
Jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisala	64
Hovioikeuden kokoonpano	73
Lupaperusteet	74
Lupamenettely	77
Lupapäätös.....	78
Pääkäsittelyä koskevien säännösten tarkistaminen	80
Hovioikeuskäsittelyä koskevat muut ehdotukset.....	88
Ennakkopäätöskysymys ja ennakkopäätösvalitus	90
4 Esityksen vaikutukset.....	93
4.1 Jatkokäsittelylupajärjestelmän vaikutuksista tehty selvitys.....	93
4.2 Taloudelliset vaikutukset ja vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	97
4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset	99
5 Asian valmistelu.....	100
5.1 Valmisteluvaiheet ja –aineisto	100
Hovioikeustoimikunnan 1989 loppumietintö (KM 1992:20)	100
Hallituksen esitys 33/1997 vp.....	102
Muutoksenhakutoimikunnan osamietintö 25.10.2001 (KM 2001:10)	104
Hallituksen esitys 91/2002 vp.....	104
Selvitysmiehen osamietintö 2005:1 (2.2.2005).....	105
Hallituksen esitys 87/2005 vp.....	106
Selvitysmiehen loppumietintö 2006:28 (21.12.2006).....	107
Muutoksenhakulupatoimikunta (2007)	107
6 Riippuvuus muista esityksistä	108
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	109
1 Lakiehdotusten perustelut	109
1.1 Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	109

1.2 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta.....	157
1.3 Laki eräiden asiakirjain lähettamisestä tuomioistuimille annetun lain muuttamisesta	158
1.4 Laki haastemieslain muuttamisesta	158
1.5 Laki ulosottokaaren muuttamisesta	158
2 Voimaantulo	160
3 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys	160
LAKIEHDOTUKSET	162
LAGFÖRSLAG	177
LAUSUMA.....	192
ERIÄVÄ MIELIPIDE.....	194

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Hovioikeusmenettelyä uudistettiin 1 päivänä toukokuuta 1998 voimaan tulleilla oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta annetulla lailla ja siihen liittyneillä laeilla. Muutoksenhakua käräjäoikeudesta hovioikeuteen sekä valitusasian käsittelyä hovioikeudessa koskevat oikeudenkäymiskaaren 25 ja 26 luvut uudistettiin tällöin kokonaisuudessaan.

Hovioikeusmenettelyn uudistamisen eräänä tavoitteena oli muuttaa aiemmin lähes yksinomaan kirjallinen hovioikeusmenettely sellaiseksi, että se sopi yhteen aikaisemmin jo uudistetun alioikeusmenettelyn kanssa ja että se täytti Euroopan neuvoston ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tekemän yleissopimuksen (SopS 19/1990, jatkossa Euroopan ihmisoikeussopimus tai ihmisoikeussopimus) asettamat vaatimukset. Tämä tarkoitti sitä, että hovioikeuksien tuli käsitellä valitusasiat aikaisempaa useammin suullisessa käsittelyssä eli pääkäsittelyssä.

Uudistus johti tarkoituksensa mukaisesti hovioikeuksissa toimitettavien pääkäsittelyjen merkittävään lisääntymiseen. Seurauksena oli myös hovioikeuden työpanoksen kasvaminen pääkäsittelyssä käsiteltävässä asiassa verrattuna vastaavanlaisen asian aikaisempaan suulliseen käsittelyyn. Tämä taas johti siihen, että hovioikeuksien ratkaisemattomien asioiden lukumäärä kasvoi huomattavasti verrattuna uudistusta edeltävään aikaan ja asioiden käsittelyajat pitenivät. Menettely lisäsi myös syyttäjien työpanosta asiaa kohden. Hovioikeusmenettelystä tuli asioissa, joissa toimitettiin pääkäsittely, sekä asianosaisille että valtiolle kalliimpi ja todistajille raskaampi kuin aikaisempi menettely.

Hovioikeusmenettelyä on vuonna 1998 voimaan tulleen uudistuksen jälkeen eri uudistuksin pyritty kehittämään yhä toimivampaan suuntaan. Hovioikeuksien työtilanne onkin parantunut merkittävästi vuosituhannen vaihteen tilanteeseen verrattuna. Vaikka hovioikeuksia ei enää voida pitää yleisesti ottaen ruuhkautuneina ja käsittelyajatkin ovat viime aikoina lyhentyneet, hovioikeusmenettelyä on kuitenkin syytä edelleen kehittää yhä tarkoituksenmukaisempaan suuntaan siitäkin syystä, että hovioikeuksien käytettävissä olevien voimavarojen vuoksi nykyinen menettely ei kaikilta osiltaan ole tarkoituksenmukainen.

Muutoksenhakua hovioikeuksissa tulee tarkastella osana lainkäyttöjärjestelmää. Oikeusturva on sitä laadukkaampi ja lainkäyttöjärjestelmä sitä tehokkaampi, mitä enemmän muutoksenhakutuomioistuimessa voidaan keskittyä asioihin, joihin liittyy oikeasti epäselviä tai arvionvaraisia tulkinta- ja harkintakysymyksiä ja mitä vähemmän kysymys on alioikeudessa käydyn oikeudenkäynnin uusimisesta varmuuden vuoksi.

Oikeudenkäynnin painopisteen tulee olla käräjäoikeuksissa. Muun muassa käräjäoikeuksien tuomiopiirejä laajentamalla luodaan edellytyksiä tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Hovioikeuksien tehtävänä on valituksen perusteella kontrolloida käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus sekä näyttö- että oikeuskysymysten osalta ja ratkaisun lainmukaisuus muutoinkin sekä korjata ratkaisusta ilmenevät virheet. Järjestelmä, jonka mukaan kaikki valitusasiat niiden laadusta ja asianosaisen oikeussuojan tarpeesta riippumatta käsitellään samalla tavalla, ei ole tämän tehtävän täyttämistä ajatellen tarkoituksenmukainen. Seurauksena on ennen kaikkea käsittelyaikojen pidentyminen. Järjestelmä myös heikentää hovioikeuksien mahdollisuuksia kohdentaa voimavaransa niihin asioihin, joissa on todellinen tarve hakea muutosta käräjäoikeuksien ratkaisuihin.

Mainitut seikat puoltavat sellaista muutoksenhakujärjestelmää, jossa otettaisiin huomioon hovioikeuden tutkittavaksi saatetun asian laatu. Asiat, joiden tutkimiselle hovioikeudessa ei ole muutoksenhakijan oikeusturvan ja asian yleisen merkityksen kannalta vartenotettavia perusteita, tulisi voida käsitellä nykyistä useammin kevyemmässä menettelyssä.

Voimassa oleva seulontamenettely ei ole osoittautunut onnistuneeksi. Seulontamenettelyä ei voida soveltaa niissä valitusasioissa, joissa käräjäoikeuden tekemä suullisen todistelun uskottavuutta koskeva arviointi on riitautettu.

Muutoksenhakua koskevien säännösten tulisi varmistaa, että valitusasia käsiteltäisiin sellaisessa menettelyssä, joka juuri siinä asiassa turvaa riittävällä tavalla sekä valittajan että tämän vastapuolen oikeudet oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, ja on lisäksi mahdollisimman tarkoituksenmukainen ja tehokas.

Tässä esityksessä muutoksenhakua koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi siten, että ne oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä edistävällä tavalla nykyistä paremmin mahdollistavat sen, että hovioikeudet voivat keskittyä muutoksenhaun kannalta olennaisiin kysymyksiin valitusasioita käsiteltäessä.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö

Muutoksenhaku kärjäoikeudesta hovioikeuteen

Muutoksenhausta kärjäoikeudesta hovioikeuteen säädetään oikeudenkäymiskaaren 25 luvussa. Muutosta kärjäoikeuden ratkaisuun haetaan hovioikeudelta valittamalla. Muutosta saa hakea rajoituksetta: pääasiallisiin ratkaisuihin aina ja useimpiin asian käsittelyn aikana tehtyihin ratkaisuihin samalla kuin pääasiaan. Kärjäoikeuden oikeudenkäynnin aikana tekemään ratkaisuun saa hakea muutosta erikseen valittamalla, jos se on nimenomaisesti sallittu. Oikeudenkäynti hovioikeudessa koskee asiaa valituksessa ja mahdollisessa vastauksessa vedotulta osalta. Hovioikeus tutkii sekä näyttö- että oikeuskysymykset.

Kärjäoikeuden on ratkaisun antaessaan ilmoitettava muutoksenhakuoikeudesta ja siitä, miten asianosaisen on meneteltävä, jos hän haluaa hakea ratkaisuun muutosta. Muutoksenhaku edellyttää tyytymättömyyden ilmoittamista. Asianosaiselle annetaan valitusosoitus, kun tyytymättömyyttä on asianmukaisesti ilmoitettu. Kärjäoikeuden ratkaisuun tyytynyt asianosainen voi vastapuolen valitettua tehdä vastavalituksen.

Valituskirjelmässä on mainittava kärjäoikeuden ratkaisu, johon muutosta haetaan, miltei kohdin kärjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta ja mitä muutoksia kärjäoikeuden ratkaisuun vaaditaan tehtäväksi. Lisäksi valituskirjelmässä on mainittava ne perusteet, joilla muutosta vaaditaan, sekä se, miltä osin kärjäoikeuden ratkaisun perustelut valittajan mielestä ovat virheelliset. Valituskirjelmässä on myös mainittava ne todisteet, joihin valittaja haluaa nojautua, ja mitä hän kullakin todisteella haluaa näyttää toteen. Valituskirjelmässä on mainittava mahdollinen pyyntö pääkäsittelyn toimittamisesta hovioikeudessa.

Jos valittaja haluaa, että hovioikeudessa toimitetaan pääkäsittely, hänen on ilmoitettava yksilöity syy siihen. Valittajan on myös ilmoitettava käsityksensä siitä, onko pääkäsittelyssä kuultava asianosaisia henkilökohtaisesti, ja keiden todistajien, asiantuntijoiden ja muiden todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden kuuleminen on tarpeellista.

Riita-asiassa valittaja ei saa hovioikeudessa vedota muihin seikkoihin tai todisteisiin kuin niihin, jotka on esitetty kärjäoikeudessa, paitsi jos hän saattaa todennäköiseksi, ettei hän ole voinut vedota seikkaan tai todisteeseen kärjäoikeudessa tai että hänellä on ollut pätevä aihe olla tekemättä niin.

Valitusasian käsittely hovioikeudessa

Valitusasian käsittelystä hovioikeudessa säädetään oikeudenkäymiskaaren 26 luvussa. Luvun 1 §:n mukaan hovioikeus tutkii, onko ja miten kärjäoikeuden ratkaisua muutettava. Käsittely hovioikeudessa perustuu muutosvaatimuksiin ja niiden perusteisiin. Hovioikeuden tehtävänä on varmistaa, ettei kärjäoikeuden tekemä ratkaisu ole virheellinen.

Laissa ei tehdä eroa muutostenhakemusten käsittelylle hovioikeudessa sen mukaan, onko kysymyksessä riita-, rikos- tai hakemusasia. Käsittelyyn ei kokoonpanoa lukuun ottamatta vaikuta myöskään se, miten lievästä tai vakavasta rikoksesta on kysymys, eikä riita-asiassa asian taloudellinen intressi. Valituksen puutteellisuus voi kuitenkin vaikuttaa käsittelyyn. Jos valitus on niin puutteellinen, ettei se täydennettynäkään kelpaa hovioikeudessa oikeudenkäynnin perustaksi, se jätetään tutkimatta.

Hovioikeus päättää ensin seulontamenettelyssä, otetaanko valitus enempään tutkintaan. Seulontamenettelyä sovelletaan kaikkiin valitusasioihin. Valituksen tutkimista ei jatketa, jos hovioikeus yksimielisesti toteaa olevan selvää, että kärjäoikeuden ratkaisu tai siellä noudatettu menettely ei ole virheellinen, ratkaisu ei riipu kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun tai kärjäoikeuden katselmusta toimittaessaan tekemien havaintojen uskottavuudesta, eikä asianosaisen oikeusturva asian laatu huomioon ottaen muustakaan syystä edellytä valituksen käsittelyn jatkamista.

Hovioikeuden kokoonpano

Hovioikeuden peruskokoonpano on kolme jäsentä (oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 1 momentti). Hovioikeuden ratkaisu tehdään yleensä tässä peruskokoonpanossa. Eräitä asioita hovioikeus voi kuitenkin ratkaista niin sanotussa kevennetyssä kokoonpanossa, jossa yhtenä kolmesta hovioikeuden jäsenestä toimii laissa säädettyt kelpoisuusehdot täyttävä hovioikeuden esittelijä. Kevennetyssä kokoonpanossa voidaan hovioikeuslain 9 §:n mukaan ratkaista riita-asia, jos se, minkä osalta käräjäoikeuden ratkaisu muutosvaatimuksen mukaan on valittajalle tai, jos valittajia on useampia, kaikille valittajille yhteensä vastainen, koskee vain rahaa taikka muuta omaisuutta tai etuutta, joka vaikeuksitta on arvioitavissa rahassa, eikä rahamäärä taikka omaisuuden tai etuuden arvo käräjäoikeuden ratkaisua annettaessa tai julistettaessa ilmeisesti ole ollut enempää kuin 5 000 euroa. Euromäärää laskettaessa ei oteta huomioon kanteen nostamisen jälkeen kertynyttä korkoa eikä oikeudenkäyntikuluja.

Rikosasia voidaan ratkaista kevennetyssä kokoonpanossa, jollei riita-asiaa koskevista säännöksistä muuta johdu, jos vastaaja on hakenut muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun, jossa häntä taikka, jos valittajina on useampi vastaaja, ketään heistä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin sakkoon tai kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen. Syyttäjän tai asianomistajan valittaessa kevennetty kokoonpano on toimivaltainen, jos valitus koskee rikosta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta. Riita- ja rikosasioita koskevista rajoituksista riippumatta kevennetyssä kokoonpanossa voidaan käsitellä yksityishenkilön velkajärjestelyä, pesänjakajan ja pesänselvittäjän määräämistä, yhdyskuntapalvelun muuntamista vankeudeksi ja vangitun kantelua koskevia valituksia sekä valituksia, joissa muutosvaatimus koskee yksinomaan korkoa, oikeudenkäyntikuluja, valtion varoista maksettavia korvauksia tai ajokieltoa.

Kevennettyä kokoonpanoa ei voida käyttää, jos käräjäoikeuden ratkaisukokoonpanossa on ollut kolme lainoppinutta jäsentä.

Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 2 ja 3 momentin mukaan yhden jäsenen toimivaltaan kuuluvat esimerkiksi sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevat asiat, turvaamistoimen sekä täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskevat asiat ja oikeusavun määräämistä tai lakkaamista koskevat asiat. Asian siirtäminen täysimittai-

seen käsittelyyn eli toisin sanoen siitä päättäminen, ettei valitusta seulota, kuuluu yhden jäsenen toimivaltaan.

Asian valmistelun aikana päätökset tehdään joko peruskokoonpanossa tai yhden jäsenen kokoonpanossa.

Valmistelu

Asian valmistelu hovioikeudessa alkaa heti, kun kärjäoikeudesta lähetetty valituskirjelmä on saapunut hovioikeuteen. Valitus ja kärjäoikeuden tuomio jaetaan valmistelusta vastaavalle jäsenelle. Jos hän katsoo tarpeelliseksi, asiaan määrätään esittelijä, jolle asiakirjat jaetaan.

Tämän jälkeen arvioidaan, onko asiassa toimitettava pääkäsittely. Jos pääkäsittely toimitetaan, pääkäsittelypäivästä sovitaan asianosaisten kanssa. Jos asia ratkaistaan esittelystä, arvioidaan ensin, onko asia seulottava. Seulontamenettelyssä oikeudenkäyntiaineistona otetaan huomioon valitus, kärjäoikeuden ratkaisu ja mahdollisesti pyydetty vastaus. Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 2 a §:n 2 momentin mukaan hovioikeus voi ottaa tarvittaessa todistelutallenteelta selkoa kärjäoikeudessa vastaanotetun todistelun sisällöstä. Tämän säännöksen merkitys on vähäinen, koska ratkaisun riippuminen kärjäoikeudessa vastaanotetusta suullisesta todistelusta estää seulonnan.

Jos valitus päätetään seuloa, asian käsittely päättyy siihen.

Viimeistään silloin, kun asian käsittelyä on päätetty jatkaa, hovioikeuden on kehotettava valittajan vastapuolta antamaan kirjallinen vastaus valitukseen. Kehotuksen yhteydessä on annettava tiedoksi valitus ja siihen liitetty asiakirjat. Hovioikeus voi lisäksi määrätä, mistä kysymyksestä vastauksessa on erityisesti lausuttava.

Vastauksessa on ilmoitettava, myönnetäänkö vai kiistetäänkö valittajan muutosvaatimus sekä käsitys valittajan vaatimusten perusteista. Myös vastauksen antajan on ilmoitettava omat perusteensa ja todisteensa sekä esitettävä mahdollinen pyyntö pääkäsittelyn toimitamisesta.

Jos asia ratkaistaan kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella, eikä valittajan vastapuoli ole käyttänyt hovioikeudessa puhevaltaa, asiaa ratkaistaessa otetaan kuitenkin huomioon hänen asiassa aikaisemmin esittämänsä oikeudenkäyntiaineisto.

Valmistelun keskeisenä tavoitteena on, että asia voidaan käsitellä tarkoituksenmukaisesti kirjallisessa menettelyssä tai pääkäsittelyssä.

Valmistelusta vastaava jäsen ja esittelijä valmistelevat yhdessä pääkäsittelyssä ratkaistavan asian. Suullisen valmisteluistunnon toimittaminen on poikkeuksellista, eikä sellaista yleensä järjestetä muissa kuin suurimmissa asioissa, joissa pääkäsittely voi vaatia useita päiviä. Vastapuolilta pyydetään vastaukset ja laaditaan tuomion resiitti, jossa selostetaan asianosaisten vaatimukset perusteineen. Tarvittaessa asian oikeuskysymyksistä laaditaan muistio. Jos se on tarpeen, asianosaisten kanssa sovitaan erikseen pääkäsittelyssä vastaanotettavasta todistelusta. Valmistelusta vastaava jäsen tekee pääkäsittelyn toimittamisesta päätöksen, jossa luetellaan pääkäsittelyyn kutsuttavat henkilöt ja seuraamukset pääkäsittelyyn saapumatta jättämisestä. Tämän perusteella laaditaan kutsut ja huolehditaan niiden tiedoksiantamisesta.

Asian ratkaiseminen esittelystä

Jos valitusasiassa ei toimiteta pääkäsittelyä, se ratkaistaan esittelystä kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Asian ratkaiseminen esittelystä on edelleen hovioikeudessa pääsääntöinen menettelytapa. Esittelystä ratkaistiin vuonna 2007 vajaa 70 % kaikista valitusasioista.

Esittelyssä tehdään selkoa asianosaisten vaatimuksista, asian tosiseikoista, kärjäoikeuden ratkaisusta sekä sovellettavasta laista, asiassa huomioon otettavasta oikeuskäytännöstä ja tarvittaessa oikeuskirjallisuuden kannanotoista. Esittelyssä esitetään myös ehdotus asian ratkaisuksi. Taustaselvitys ja ratkaisuehdotus esitetään tarvittaessa kirjallisessa muistiossa ja siihen liittyvässä mietinnössä, jotka annetaan kokoonpanon jäsenille tutustuttaviksi joitakin päiviä ennen esittelytilaisuutta. Esittelyssä kerrataan suullisesti mietinnön pääkohdat ja ratkaisuehdotus. Kokoonpanon jäsenet keskustelevat tämän jälkeen asiasta ja ratkaisevat asian hyväksymällä mietinnön tai muotoilemalla toisenlaisen ratkaisun. Asian esittelee lähes aina lainoppinut esittelijä, hovioikeuden asessori tai viskaali. Myös ratkaisukokoonpanoon kuuluva jäsen voi esitellä asian.

Hovioikeus voi ilman esittelyä päättää asian seulomisesta ja asian valmisteluun liittyvistä toimenpiteistä. Ilman esittelyä hovioikeus päättää myös toimenpiteistä, jotka kuuluvat yhden jäsenen toimivaltaan.

Asian ratkaiseminen pääkäsittelyssä

Pääkäsittelyssä ratkaistiin vuonna 2007 yhteensä 3 753 valitusasiaa eli noin 30 % kaikista valitusasioista (12 154).

Pääkäsittelyssä kuullaan suullisesti asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanotetaan muuta selvitystä. Pääkäsittely voidaan poikkeustapauksessa rajoittaa koskemaan sellaista osaa valituksen kohteena olevasta asiasta, joka voidaan ratkaista itsenäisesti.

Asianosaiset esittävät pääkäsittelyssä oikeudenkäyntiaineistonsa suoraan asian ratkaiseville hovioikeuden jäsenille yhdessä käsittelyssä, jota vain poikkeustapauksissa saadaan lykätä. Tuomiossa voidaan ottaa huomioon vain pääkäsittelyssä esitetty oikeudenkäyntiaineisto. Silloin, kun asia ratkaistaan valittajan vastapuolen poissaolosta huolimatta, oikeudenkäyntiaineistona otetaan myös huomioon hänen aikaisemmin esittämänsä oikeudenkäyntiaineisto.

Päätös pääkäsittelyn toimittamisesta kuuluu valmistelusta vastaavan jäsenen toimivaltaan. Pääkäsittelyn toimittamista koskevan vaatimuksen hylkäämisestä päätetään kuitenkin esittelystä kolmen jäsenen kokoonpanossa.

Siitä, milloin pääkäsittely toimitetaan, säädetään oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 14 – 16 §:ssä. Luvun 14 §:ssä säädetään pääkäsittelyn toimittamisesta asianosaisen vaatimuksesta. Pykälän 1 momentin mukaan pääkäsittely on toimitettava, jos asianosainen sitä vaatii. Tietyissä pykälän 2 momentissa luetelluissa tapauksissa pääkäsittelyä ei kuitenkaan asianosaisen vaatimuksesta huolimatta tarvitse toimittaa. Pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, jos 1) riita-asiassa, jossa sovinto on sallittu, vastapuoli on myöntänyt valittajan muutosvaatimuksen; 2) rikosasiassa vain vastaaja on vaatinut pääkäsittelyä ja asia ratkaistaan hänen valituksensa mukaisesti; 3) pääkäsittelyä vaatinut on tyytynyt kärjäoikeuden ratkaisuun eikä ratkaisua muuteta hänen vahingokseen; 4) valitus on selvästi

perusteeton; 5) asiassa ratkaistaan vain oikeudenkäyntiä koskeva kysymys; tai 6) sen toimittaminen on muusta syystä selvästi tarpeetonta.

Pääkäsittelyn toimittamisesta viran puolesta säädetään oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:ssä. Jos asian ratkaiseminen riippuu käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuudesta taikka hovioikeudessa vastaanotettavasta uudesta suullisesta todistelusta, hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely sitä koskevasta vaatimuksesta riippumatta, ja käräjäoikeudessa vastaanotettu todistelu on tarpeellisilta osiltaan otettava vastaan uudelleen hovioikeuden pääkäsittelyssä. Jos todistelua ei voida vastaanottaa uudelleen pääkäsittelyssä, käräjäoikeuden ratkaisua ei siltä osin saa muuttaa, jollei todistelua erityisestä syystä ole arvioitava toisin.

Jos valittaja riitauttaa valituksessaan käräjäoikeuden tekemän suullisen näytön arvioinnin, riippuu asian ratkaiseminen yleensä käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuudesta. Laki ei sisällä säännöksiä riitautuksen tueksi esitettävien perusteiden painavuudesta. Oikeuskäytännön mukaan hovioikeuden velvollisuus toimittaa pääkäsittely ei olekaan riippuvainen siitä, onko sillä syytä epäillä käräjäoikeuden näytön arvioinnin oikeellisuutta vai ei (ks. esim. KKO:1999:82, 2000:2, 5, 57, 62, 2001:16, 2004:116 ja 117). Myös täysin perustelemattoman vaatimuksen näytön uskottavuuden uudelleen arvioimiseksi voidaan tämän vuoksi katsoa riittävän pääkäsittelyn perusteeksi.

Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 16 §:n mukaan hovioikeus voi myös muissa kuin 14 ja 15 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa toimittaa pääkäsittelyn, jos se katsoo sen tarpeelliseksi.

Kutsusta pääkäsittelyyn ja asianosaisten poissaolosta johtuvasta seuraamuksesta säädetään oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 17 – 23 §:ssä. Hovioikeus huolehtii asianosaisten kutsumisesta pääkäsittelyyn. Kutsussa asianosaisille ilmoitetaan, mikä seuraamus voi aiheutua siitä, että asianosainen ei saavu pääkäsittelyyn. Hovioikeus huolehtii yleensä myös todistajan ja asiantuntijan sekä muun todistelutarkoituksessa kuultavan henkilön kutsumisesta pääkäsittelyyn.

Jos valittaja on jäänyt pois pääkäsittelystä, valitus jätetään pääkäsittelyn kohteena olevalta osalta sillensä. Jos valitus on valittajan poissaolon vuoksi jätetty sillensä, mutta valittajalla on ollut laillinen este, jota hän ei ole voinut ajoissa ilmoittaa, valittajalla on oikeus saattaa valitus uudelleen käsiteltäväksi ilmoittamalla siitä kirjallisesti hovioikeudelle 30 päivän kuluessa valituksen sillensä jättämisestä. Jos valittajalle osoitettua kutsua saapua henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn ei kuitenkaan ole saatu annettua hänelle tiedoksi, valitusta ei voida jättää sillensä. Asian ratkaiseminen jää tällöin odottamaan.

Menettelystä pääkäsittelyssä säädetään oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 24 – 25 §:ssä.

Pääkäsittelyssä kokoonpanon puheenjohtaja selostaa istunnon alussa tarpeellisilta osiltaan kärjäoikeuden ratkaisun ja sen, mihin asian valmistelussa on päädytty. Samalla tiedustellaan, vastaavtko valmistelussa esitetyt vaatimukset edelleen asianosaisten kantaa. Tämän jälkeen valittajan ja vastaajan on vuorollaan perusteltava kantaansa ja lausuttava vastapuolen perustelujen johdosta. Sen jälkeen otetaan vastaan todistelu. Tarvittaessa kärjäoikeudessa kertynyt ääni- tai kuvatallenne voidaan esittää tarpeellisilta osiltaan. Käytännössä tallenteista otetaan selkoa vain harvoin. Lopuksi valittaja ja vastaaja esittävät loppulausuntonsa.

Sellaista kärjäoikeudessa kuulusteltua todistajaa, asiantuntijaa ja asianosaista, jonka kertomuksen uskottavuus voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan, voidaan kuulla todistelutarkoituksessa hovioikeuden pääkäsittelyssä myös puhelinta taikka muuta siihen soveltuvaa äänen- tai kuvanvälitysmenetelmää käyttäen.

Hovioikeuden ratkaisu

Hovioikeuden tulee perustella ratkaisunsa. Niitä kärjäoikeuden perusteluja, jotka hovioikeus hyväksyy, ei kuitenkaan tarvitse toistaa. Jos hovioikeus ei muuta kärjäoikeuden ratkaisun perusteluja eikä lopputulosta, riittää ilmoitus, että kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus on tutkittu ja ettei ole ilmennyt aihetta ratkaisun muuttamiseen. Ratkaisuun liitetään jäljennös kärjäoikeuden ratkaisusta kokonaan tai tarpeellisilta osiltaan. Käytännössä lähes kaikki hovioikeuksien antamat ratkaisut ovat tällaisia niin sanottuja liitepäätöksiä.

Muutoksenhaku lukuina

Tämän jakson tilastotiedot perustuvat oikeusministeriön oikeushallinto-osaston ylläpitämien vuosien 2005, 2006 ja 2007 tuomioistuintilastoihin, tilastokeskuksen vuosien 1992 ja 2006 oikeustilastollisiin vuosikirjoihin (Oikeus 1993:3 ja Oikeus 1997) sekä hovioikeustoimikunnan 1989 loppumietinnössä oleviin tilastotietoihin (KM 1992:20 s. 12-14). Eri vuosina ei ole tilastoitu samoja asioita. Selostetut tiedot eivät tämän vuoksi ole täysin vertailukelpoisia. Esityksessä on kuitenkin pyritty mahdollisimman suureen vertailukelpoisuuteen.

Muutoksenhaku rikosasioissa. Vuonna 2007 käräjäoikeuksissa ratkaistiin 56 210 rikosasiaa. Muutosta haettiin 6 891 asiassa (12,3 %). Vuonna 2006 ratkaistiin 55 946 rikosasiaa ja muutosta haettiin 7 271 asiassa (13,0 %).

Tilastokeskuksen vuoden 2006 oikeustilastollisen vuosikirjan mukaan vuonna 2005 ratkaistiin 57 695 rikosasiaa ja muutosta haettiin 7 628 asiassa (13,2 %). Vastaaja valitti noin 11,1 %:ssa, syyttävä 1,8 %:ssa ja muu asianosainen 1,8 %:ssa kaikista rikosasioista. Lukujen päällekkäisyys johtuu siitä, että eräissä asioissa muutosta on hakenut sekä vastaaja että syyttävä tai asianomistaja. Selvästi eniten (noin 54 %) muutosta haettiin asioissa, joissa vastaaja oli tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Suhteellisesti vähiten muutosta haettiin silloin, kun rangaistuksena oli sakko (noin 6 %). Asioissa, joissa oli tuomittu ehdollinen vankeus, muutosta haettiin noin 11 %:ssa asioista.

Vuonna 1990 muutosta haettiin noin 16 %:ssa käräjäoikeuksien rikosasiassa antamista ratkaisuksista. Samana vuonna muutosta haettiin noin 57 %:ssa asioista, joissa oli tuomittu ehdoton vankeusrangaistus. Sakkotuomioiden osalta haettiin muutosta 8 %:ssa asioista.

Edellä esitettyjen lukujen perusteella muutoksenhakualttius rikosasioissa näyttäisi jonkun verran laskeneen vuodesta 1990. Sekä vuonna 1990 että vuonna 2005 muutoksenhakualttius näyttäisi olevan suhteellisen suoraan johdettavissa rangaistuksen ankaruudesta. Jos vastaaja tuomitaan käräjäoikeudessa ehdottomaan vankeusrangaistukseen, on siis todennäköistä, että hän hakee tuomioon muutosta.

Muutoksenhaku riita-asioissa. Vuonna 2005 käräjäoikeuksissa käsiteltiin loppuun 145 405 riita-asiaa. Näistä 115 482 ratkaistiin yksipuolisella tuomiolla. Sovinto saavu-

tettiin 4 559 asiassa. Asioista 23 811 jäi sillensä. Jäljelle jääneisiin 7 430 riita-asiaa koskeviin ratkaisuihin haettiin muutosta 25,5 %:ssa asioista. Vuonna 2006 vastaava prosenttiluku oli 23,2. Vuonna 2007 muutosta haettiin 20,2 %:ssa asioista.

Vuonna 2007 ratkaistiin kärjäoikeuksissa 3 898 laajaa riita-asiaa. Muutosta haettiin 1 596 asiassa (41 %). Vastaava prosenttiluku oli 42 vuonna 2006 ja 45 vuonna 2005.

Vuonna 1991 yleisissä alioikeuksissa käsiteltiin loppuun 43 042 riita-asiaa. Näistä 18 645 ratkaistiin yksipuolisella tuomiolla. Asioista 11 533 sovittiin tai jäi sillensä ja 392 asiaa jätettiin tutkimatta. Jäljelle jääneisiin 12 472 riita-asiaa koskeviin ratkaisuihin tyytymättömyyttä ilmoitettiin 36,8 %:ssa asioista. Tilastokeskuksen vuoden 1992 oikeustilastollisen vuosikirja sisältyvän maininnan mukaan tyytymättömyyttä oli kuitenkin ilmoitettu arviolta puolessa alioikeuksien loppuun käsittelemistä jutuista.

Näiden lukujen perusteella muutoksenhakualttius riita-asioissa olisi vähentynyt verrattuna 1990 luvun alkuun. Riitaisissa riita-asioissa muutosta kuitenkin haetaan nytkin noin puolessa annetuista ratkaisuista. Siten on myös mahdollista, ettei tilanne ole muuttunut lainkaan.

Ratkaisujen muuttuminen hovioikeudessa. Hovioikeuksissa vuonna 2007 ratkaistussa 12 242 valitusasiassa muutettiin kärjäoikeuden ratkaisun lopputulosta 26,8 %:ssa asioista. Rikosasioiden (8 333) osalta lopputulosta muutettiin 29,4 %:ssa asioista ja riitaasioiden (2 969) osalta 22,7 %:ssa asioista. Näytön arvioinnin johdosta ratkaisua muutettiin 11,0 %:ssa rikosasioista ja 10,8 %:ssa riita-asioista. Muusta syystä lopputulosta muutettiin 18,4 %:ssa rikosasioista ja 12,7 %:ssa riita-asioista.

Hovioikeuksissa vuonna 2006 ratkaistuissa 12 415 valitusasioissa muutettiin kärjäoikeuden ratkaisun lopputulosta 27,7 %:ssa asioista. Rikosasioiden (8 720) osalta lopputulosta muutettiin 27,3 %:ssa asioista ja riitaasioiden (3 036) osalta 22,7 %:ssa asioista. Näytön arvioinnin johdosta ratkaisua muutettiin 10,8 %:ssa rikosasioista ja 10 %:ssa riita-asioista. Muusta syystä lopputulosta muutettiin 16,5 %:ssa rikosasioista ja 12,7 %:ssa riita-asioista.

Vuonna 2007 muutettiin asioissa, joissa on toimitettu pääkäsittely, käräjäoikeuden ratkaisun lopputulosta näytön uudelleen arvioinnin johdosta 27,9 %:ssa kaikista asioista. Vuonna 2006 vastaava luku oli 29 %. Eriteltynä prosenttiluku oli riita-asioiden osalta 29,1 ja rikosasioiden osalta 27,7. Vuonna 2006 prosenttiluku on sama riita- ja rikosasioiden osalta eli edellä mainittu 29 %. Sekä vuonna 2007 että vuonna 2006 muusta syystä ratkaisun lopputulosta muutettiin 12 %:ssa pääkäsittelyasioista. Molempina vuosina muutettiin rikosasioissa ratkaisun lopputulosta muusta syystä riita-asioita useammin.

Myös Ruotsissa muutoksenhaku johtaa suhteellisen usein ratkaisun muuttumiseen. Ruotsin virallisen tuomioistuintilaston (Domstolsverket, Domstolsstatistik 2005) mukaan hovioikeudet ratkaisivat 5 670 rikosasiaa vuonna 2005. Käräjäoikeuden ratkaisun lopputulosta muutettiin 47,6 %:ssa asioista. Hovioikeudet ratkaisivat 1 466 riita-asiaa koskevaa valitusta ja ratkaisun lopputulosta muutettiin 39,1 %:ssa asioista. Sillensä jätetyt valitukset ja epäävät valitusluparatkaisut eivät sisälly lukuihin. Ruotsissa sovelletaan esitystä kirjoitettaessa arvoltaan vähäisissä riita-asioissa ja sakkotuomioihin johtaneissa rikosasioissa valituslupajärjestelmää.

Muutoksenhakuasioiden käsittely hovioikeuksissa. Vuonna 2005 hovioikeuksiin saapui yhteensä 12 508 asiaa, vuonna 2006 yhteensä 11 866 asiaa ja vuonna 2007 yhteensä 11 485 asiaa. Sekä saapuneiden riita-asioiden (- 108) että rikosasioiden (- 305) lukumäärä on selvästi vähentynyt verrattuna vuoteen 2006.

Hovioikeuksissa toimitettiin vuonna 2005 yhteensä 3 352 pääkäsittelyä, jolloin niiden osuus ratkaistuista asioista oli 25,9 %, vuonna 2006 yhteensä 3 587 pääkäsittelyä (28,9 %) ja vuonna 2007 yhteensä 3 663 pääkäsittelyä (29,9 %). Hovioikeuksien välillä oli kuitenkin eroja pääkäsittelyjen osuudessa siten, että vuonna 2007 osuus vaihteli 23 ja 38 %:n välillä eri hovioikeuksissa.

Vuonna 2005 hovioikeuksissa annettiin ratkaisu yhteensä 12 921 asiassa, vuonna 2006 yhteensä 12 414 asiassa (- 507) ja vuonna 2007 yhteensä 12 242 asiassa (- 172). Ratkaisemattomien asioiden lukumäärä vuoden 2005 lopussa oli yhteensä 6 839, vuoden 2006 lopussa 6 364 ja vastaavasti vuoden 2007 lopussa 5 633. Ratkaisemattomien asioiden määrä on siten vuonna 2007 vähentynyt 731 asialla. Niiden määrää alittaa näin jopa vuoden 1997 tason (5 978). Myös seulottujen asioiden lukumäärä oli hieman laskenut.

Vuonna 2005 hovioikeuksissa seulottiin 2 232 asiaa, jolloin seulottujen osuus ratkaistuista asioista oli 17,3 %, ja vuonna 2006 yhteensä 1 713 asiaa (13,8 %). Vuonna 2007 seulottiin 1 315 asiaa (10,7 %). Vuonna 2007 seulottujen asioiden osuus vaihteli 8 ja 20 %:n välillä eri hovioikeuksissa, mutta oli kuitenkin yleensä noin 10 %.

Asioiden keskimääräinen käsittelyaika hovioikeuksissa oli 7,9 kuukautta vuonna 2005, 7,7 kuukautta vuonna 2006 ja 7,6 kuukautta vuonna 2007. Vuonna 2007 oli keskimääräinen käsittelyaika kaikissa hovioikeuksissa esittelystä ratkaistuissa asioissa 6,5 kuukautta ja pääkäsittelyssä ratkaistuissa asioissa 11,9 kuukautta. Samana vuonna vaihteli keskimääräinen käsittelyaika eri hovioikeuksissa kaikissa asioissa 4,9 kuukaudesta vajaaseen 9,5 kuukauteen, esittelystä ratkaistuissa asioissa 3,6 kuukaudesta 9,5 kuukauteen ja pääkäsittelyssä ratkaistuissa asioissa 8 kuukaudesta 16,3 kuukauteen. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että vuonna 1997 keskimääräinen käsittelyaika oli 5,2 kuukautta.

Keskimääräinen käsittelyaika on viime vuosina hieman lyhentynyt, mutta on edelleen pitkä asioissa, joissa toimitetaan pääkäsittely. Tilanne vaihtelee kuitenkin hovioikeuksien kesken. Helsingin hovioikeuden käsittelyajat ovat olleet muita hovioikeuksia selvästi pidemmät. Ratkaisematta olevien asioiden määrän osalta kehitys on ollut kuitenkin myönteinen. Ratkaisematta olevien asioiden määrä Helsingin hovioikeudessa oli vuoden 2007 lopussa vähentynyt 615:lla verrattuna vuoden 2006 loppuun siitä huolimatta, että saapuneiden asioiden määrä oli vähentynyt vain 43:lla. Turun hovioikeudessa kehitys on ollut toisen suuntainen, mikä on johtunut kolmesta laajasta Salon käräjäoikeudesta tulleesta jutusta. Ratkaisemattomien asioiden lukumäärä oli lisääntynyt 399:lla, vaikka saapuneiden asioiden määrä oli vähentynyt 62 asialla. Kuitenkin Turun hovioikeuden vuoden 2007 käsittelyajat olivat Helsingin hovioikeuden käsittelyaikoja lyhyemmät.

Jos edellä esitettyjä lukuja verrataan hovioikeustoimikunnan 1989 loppumietinnössä esitettyihin muutoksenhakua koskeviin tilastotietoihin on todettavissa, että hovioikeuksien käsittelyajat ovat vakiintuneet uudistusta edeltäviä käsittelyaikoja pidemmiksi. Erot eri hovioikeuksien välillä ovat merkittävät erityisesti pääkäsittelyssä ratkaistavien asioiden käsittelyaikojen osalta.

Mahdollisuus ohittaa hovioikeuden käsittely

Voimassa olevassa oikeudessa ei ole menettelyä, jolla yksittäisen asian käsittelyssä voitaisiin poiketa säännönmukaisesta oikeusastejärjestyksestä ylimmän tuomioistuimen oikeusohjeen nopeutetuksi saamiseksi.

2.2 Muutoksenhaku perustuslain näkökulmasta

Muutoksenhaku. Perustuslain 21 §:n 1 momentin nojalla jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet, kuten käsittelyn julkisuus, oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta, turvataan pykälän 2 momentin mukaan lailla. Myös vaatimus käsittelyn suullisuudesta kuuluu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin. Perustuslaki ei estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta oikeusturvatakeiden asemaa pääsääntönä eivätkä vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (ks. HE 309/1993 vp, s. 74).

Perustuslakivaliokunta on antanut useita lausuntoja muutoksenhakuoikeudesta yleisissä tuomioistuimissa (PeVL 9/1997 vp, PeVL 35/2002 vp ja PeVL 30/2006 vp). Näissä lausunnoissaan perustuslakivaliokunta on käsitellyt myös muutoksenhakulupajärjestelmän käyttöönottoa ja seulontamenettelyä hovioikeuksissa koskevia hallituksen esityksiä (HE 33/1997 vp, HE 91/2002 vp ja HE 87/2005 vp). Perustuslakivaliokunta on yleisellä tasolla todennut ehdotettujen muutoksenhakulupa- ja seulontajärjestelmien täyttävän perustuslain 21 §:n ja sitä edeltäneen hallitusmuodon 16 §:n sekä ihmisoikeussopimusten muutoksenhauille asettamat vaatimukset.

Muutoksenhakulupajärjestelmää koskevan hallituksen esityksen (HE 33/1997 vp) osalta valiokunta kuitenkin katsoi (PeVL 9/1997 vp), ettei muutoksenhakulupajärjestelmän noudattaminen hovioikeusasteessa vaikeuksista sopinut suomalaiseen oikeusperinteeseen. Silloisen hallitusmuodon 16 §:n 2 momentin mukaisen oikeuden muutoksenhakuun katsottiin kuitenkin täyttyvän sen vuoksi, että hovioikeuden ratkaisua muutoksenhakulupa-asiassa pidettiin asiaratkaisuna, joka sellaisena – toisin kuin esityksessä oli ehdotettu – tulisi myös perustella. Muun muassa näistä seikoista kuitenkin seurasi, ettei

valiokunta pitänyt ehdotetun menettelyn kutsumista muutoksenhakulupajärjestelmäksi onnistuneena. Eduskunnan vastauksessa (EV 1/1998 vp) lakiin ei sittemmin sisällytetty muutoksenhakulupajärjestelmää.

Seulontamenettelyä koskevan ehdotuksen (HE 91/2002 vp) käsittelyn yhteydessä perustuslakivaliokunta muun muassa katsoi (PeVL 35/2002 vp), että valitusasian seulomista koskevien perusteiden tulisi olla tarkkarajaisia ja täsmällisesti muotoiltuja. Laista tulisi myös käydä ilmi, millä objektiivisin perustein arvioitavissa olevilla edellytyksillä valitus voitaisiin jättää ottamatta enempään tutkintaan. Muun muassa oikeudenkäymiskäärän 26 luvun 15 §:n nojalla toimitettava suullinen käsittely olisi mainittava seikkana, jonka perusteella valitus olisi otettava täystutkintaisessa menettelyssä käsiteltäväksi.

Perustuslakivaliokunnan lausunnon perusteella tehty tarkistus osoittautui esityksen tavoitteiden valossa ongelmalliseksi. Lakivaliokunta oli mietinnössään (LaVM 27/2002 vp) todennut, että sellaisessa valitusasiassa, jossa valituskirjelmän mukaan on kysymys suullisen todistelun uskottavuuden arvioimisesta, seulontamenettelyssä arvioidaan kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella se, onko käräjäoikeuden näytön arvioinnin oikeellisuutta syytä epäillä. Jos epäilyä ei ole, käräjäoikeuden näytön arviointiin voitaisiin luottaa ja jättää asia käräjäoikeuden ratkaisun varaan. Lain ja perustelujen sisältö eivät olleet yhdenmukaiset. Tästä seurasi, että säännöstä sovellettiin eri tavalla eri hovioikeuksissa. Käytäntö vakiintui vasta korkeimman oikeuden annettua useita seulontaa koskevia ennakkoratkaisuja. Ennakkoratkaisujen myötä käytäntö tuli vastaamaan lain sanamuotoa.

Hallituksen esityksessä 87/2005 vp hovioikeuden seulontamenettelysäännöksiä ehdotettiin muutettavaksi niin, että myös asiat, joissa kysymys on suullisen todistelun uskottavuuden arvioimisesta, kuuluisivat seulontamenettelyn piiriin. Säännökset olisi näin muutettu vastaamaan lakivaliokunnan mietintöä. Perustuslakivaliokunnan esityksestä antamassa lausunnossa (PeVL 30/2006 vp) todettiin kuitenkin ehdotuksen seulontamenettelyn soveltamisalan laajentamisesta merkitsevän muutosta nykyiseen sääntelyyn, jonka tarkoituksena on taata oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin sisältyvä oikeus suulliseen käsittelyyn niissä tapauksissa, joissa valituksen kirjallista käsittelyä muutoksenhakuasteessa ei voitaisi perusoikeussäännösten tai Suomen kansainvälisten ihmis- oikeusvelvoitteiden takia pitää riittävänä. Lisäksi valiokunta katsoi, että lakiehdotus jätti

hovioikeuden tapauskohtaisen arvion varaan sen, vaativatko ihmisoikeusvelvoitteet suullisen käsittelyn järjestämistä muutoksenhakuvaiheessa. Valiokunnan mielestä ehdotus ei ollut sopusoinnussa sen perustuslain 21 §:n 2 momenttiin sisältyvän säännöksen kanssa, jonka mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet turvataan lailla.

Tässä yhteydessä perustuslakivaliokunta kuitenkin toi lausunnossaan esiin muun muassa niitä hovioikeusmenettelyyn liittyviä ongelmia, joita muutoksenhakulupa- ja seulon-
tamenettelyillä oli pyritty ratkaisemaan. Valiokunta totesi lausunnossaan (PeVL 30/2006 vp s. 4 - 5) seuraavaa:

”Hovioikeusmenettelyn kehittämisen yleisenä tavoitteena on parantaa hovioikeuksien edellytyksiä kohdentaa voimavarojaan asioiden laadun vaatimalla tavalla. Tuomioistuimenmenettelyjen kehittäminen voi - kuten perustuslakivaliokunta on monessa yhteydessä todennut - ajan oloon vaikuttaa asioiden käsittelyaikoihin ja siten edistää perustuslain 21 §:n 1 momentissa jokaiselle turvattua oikeutta saada asiansa ilman aiheutonta viivytystä tuomioistuimessa käsitellyksi (PeVL 35/2002 vp , s. 3/II, PeVL 31/2005 vp , s. 3/II, PeVL 2/2006 vp , s. 2/II). Tuomioistuinkäsittelyjen joutuisuuden edistäminen on tärkeää etenkin, kun oikeudenkäynnin pituus on viime aikoina muodostunut joissakin tapauksissa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen toteamaksi oikeusturvaongelmaksi Suomessa. Menettelysääntelyn vaikeaselkoisuus voi toisaalta aiheuttaa uusia tarpeettomiakin prosessiriitoja ja tässä mielessä pitkittää asioiden käsittelyä. Tämä ei ole toivottavaa tuomioistuinten voimavarojen kohdentamisenkaan näkökulmasta.

Valiokunnan mielestä valtioneuvoston piirissä on aiheellista arvioida ennakolluulottomasti mahdollisuuksia kehittää - perusoikeussäännökset ja ihmisoikeusvelvoitteet asianmukaisesti huomioon ottaen - oikeudenkäymiskaaren säännöksiä valitusasian käsittelystä ja pääkäsittelyn toimittamisesta hovioikeudessa. Tällaisessa yhteydessä on syytä arvioida myös mahdollisuuksia luoda esimerkiksi muutoksenhakulupa perustuva nykyistä seulon-
tamenettelyä selkeämpi järjestelmä samoin kuin sitä, onko esimerkiksi seulon-
tamenettelyä tai vastaavaa välttämätöntä soveltaa nykyiseen tapaan hovioikeuden käsiteltäväksi tuleviin kaikkiin valituksiin (PeVL

35/2002 vp, s. 4/II). Esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 lisäpöytäkirjan 2 artiklan 2 kappaleessa on muutoksenhakuoikeuden turvaamisen osalta tehty ero vähäisten ja vakavampien rikosten välille. Valiokunta kiinnittää tältä kannalta huomiota siihen, ettei perustuslain 21 §:n 2 momentin säännös estä säätämästä vähäisiä poikkeuksia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta oikeusturvatakeiden asemaa pääsääntönä eivätkä vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (HE 309/1993 vp, s. 74, PeVL 35/2002 vp, s. 2/II, PeVL 31/2005 vp, s. 2/II).”

Perustuslakivaliokunta on kannanotoillaan täsmentänyt perustuslain 21 §:n 2 momentin muutoksenhakumenettelylle asettamia vaatimuksia ja mahdollisuuksia säätää poikkeuksista mainittuihin vaatimuksiin. Yhteenvedona voidaan kannanottojen valossa todeta, että perustuslain 21 §:n 2 momentti ei sinänsä estä muutoksenhakulupatyypin järjestelmän säätämistä. Jotta perustuslain turvaamat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset täyttyisivät, olisi kuitenkin tärkeää, että tällainen järjestelmä olisi soveltamisalaltaan rajoitettu ja että perusteet luvan myöntämiselle olisivat objektiivisia, tarkkarajaisia ja täsmällisesti muotoiltuja. Ratkaisujen tulisi täyttää oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 16 §:n vähimmäisvaatimukset. Perusoikeussäännökset ja ihmisoikeusvelvoitteet tulisi ottaa asianmukaisesti huomioon.

Suullinen käsittely muutoksenhakuasteessa. Kuten edellä on todettu, kuuluvat muutoksenhakuoikeutta ja käsittelyn suullisuutta koskevat vaatimukset perustuslain turvaamiin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin. Perustuslain turvaamien oikeusturvatakeiden keskinäinen suhde ei kuitenkaan ole täysin selvä. Perustuslain esitöissä ei ole yksityiskohtaisesti pohdittu esimerkiksi muutoksenhakuoikeuden ja hovioikeuden oikeudenkäyntimenettelyn suullisuuden välistä suhdetta.

Muutoksenhakumenettelyn käytännön toteutus käsittelyn suullisuuden osalta eli kysymys siitä, milloin ja missä laajuudessa käsittelyn on oltava suullinen, on jätetty laissa säänneltäväksi. Perustuslain turvaama oikeus suulliseen käsittelyyn ei estä säätämästä siihen lailla vähäisiä poikkeuksia, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta oikeusturvatakeen asemaa pääsääntönä eivätkä vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Pääsääntönä voidaan pitää sitä, että oikeudenkäynti alioikeudessa on

suullinen. Muutoksenhakumenettelyn osalta perustuslaki ei estäne alioikeusmenettelyyn verrattuna pidemmällekin meneviä rajoituksia suullisuusperiaatteeseen edellyttäen, että lainsäädäntö ei vaaranna oikeusturvan toteutumista yksilötasolla.

2.3 Kansainväliset sopimukset

Euroopan ihmisoikeussopimus

Yleistä. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa säädetään oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Artiklan 1 kappale sisältää perussäännöt. Sen mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin (fair and public hearing) laillisesti perustetussa riippumattomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä. Englanninkielisen sanamuotonsa mukaan artikla edellyttää, että asianosaisella tulee olla mahdollisuus esittää asiansa suullisesti suoraan tuomioistuimelle (hearing).

Ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappale sisältää rikosoikeudenkäyntiä koskevia erityismääräyksiä. Jokaisella rikoksesta syytetyllä on artiklan 3 kappaleen c kohdan mukaan oikeus puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä. Artiklan 3 kappaleen d kohdassa taas määrätään, että syytetyllä on oikeus saada kuulustella tai kuulustuttaa todistajia, joita kuullaan häntä vastaan esitettyjen syytteiden tueksi, ja itse kutsua todistajia samoin edellytyksin ja samoissa olosuhteissa kuultaviksi kuin häntä vastaan kutsutut todistajat. Tämä kohta konkretisoi aseiden yhtäläisyyden periaatetta (equality of arms).

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artikla ei sisällä määräyksiä muutoksenhakuoikeuden turvaamisesta. Muutoksenhakuoikeuden turvaamisesta rikosasioissa on kuitenkin määräys ihmisoikeussopimuksen seitsemännen lisäpöytäkirjan 2 artiklassa. Jokaisella rikoksesta tuomitulla on artiklan 1 kappaleen mukaan oikeus saada syyllisyyskysymys tai tuomittu rangaistus tutkittavaksi ylemmässä tuomioistuimessa. Muutoksenhakuoikeuteen voidaan kuitenkin artiklan 2 kappaleen perusteella tehdä poikkeuksia lain määramien vähäisten rikosten kohdalla ja kappaleessa mainituissa eräissä muissa tapauksissa. Sopimusvaltiolla on verraten laaja harkintavalta säännellä muutoksenhaun edellytyksistä ja noudatettavasta menettelystä. Esimerkiksi rikosasioissa sovellettavaa muu-

toksenhakulupamenettelyä ei ole sellaisenaan pidetty ihmisoikeussopimuksen vastaisena. Lisäpöytäkirjassa taattu oikeus muutoksenhakuun ei myöskään koske syyttäjän muutoksenhakuoikeutta eikä se koske rikosasioiden yhteydessä käsiteltyjä riita-asioita.

Jos jäsenvaltion lain mukaan muutoksenhaku kuitenkin on mahdollista, tulee Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan menettelyn muutoksenhakutuomioistuimessa lähtökohtaisesti täyttää ihmisoikeussopimuksen 6 artiklasta johtuvat vaatimukset myös suullisen käsittelyn osalta.

Vaikka alioikeus- ja ylioikeusmenettelyssä sovellettavat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset ovat samat, ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä ei kuitenkaan edellytetä, että muutoksenhakuasian käsittelyssä noudatettavan menettelyn tulee olla molemmissa oikeusasteissa täysin samanlainen. Arvioidessaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten toteutumista muutoksenhakumenettelyn osalta ihmisoikeustuomioistuin on johdonmukaisesti ottanut huomioon kulloinkin kysymyksessä olevan valtion oikeudenkäyntijärjestyksen kokonaisuudessaan ja kyseessä olevan muutoksenhakutuomioistuimen aseman ja toimivallan. Jos suullinen käsittely on toimitettu ensimmäisessä oikeusasteessa, sellaisen puuttuminen toisessa asteessa voi olla oikeutettua kyseisen menettelyn erityispiirteiden perusteella ottaen huomioon kansallinen muutoksenhakujärjestelmä, muutoksenhakutuomioistuimen toimivallan laajuus ja se, miten valittajan edut on suojattu muutoksenhakuasteessa erityisesti siinä ratkaistavana olevien kysymysten luonteen valossa.

Ihmisoikeussopimuksen määräysten todellinen sisältö konkretisoituu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisujen välityksellä. Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisesta muutoksenhakuasteessa on selostettu esimerkiksi muutoksenhakutoimikunnan osamietinnössä (KM 2001:10 s. 28 – 33) ja sitä seuranneessa hallituksen esityksessä (HE 91/2002 vp s. 13 - 19). Uudempaa oikeuskäytäntöä on selostettu vuonna 2006 valmistuneessa selvitysmiesmietinnössä (Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2006:28 s. 4 - 16). Näissä julkaisuissa asiaa koskevia keskeisiä oikeustapauksia on selostettu yksityiskohtaisesti ja monipuolisesti. Tästä syystä niissä viitattua oikeuskäytäntöä ei ole tarkoituksenmukaista tässä yhteydessä kuvata yhtä seikkaperäisesti.

Ihmisoikeustuomioistuin on kytkenyt varsinaiset asiaperustelunsa kulloisenkin jutun yksityiskohtiin. Juttujen yksityiskohdat ovat siten varsin merkitykselliset. Tämä vaikeuttaa yleisluonteisten johtopäätösten tekemistä niistä tekijöistä, joita tulee punnita oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista arvioitaessa.

Muutoksenhakulupamenettely. Ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan ei ole katsottu olevan sovellettavissa esimerkiksi ylimääräisen muutoksenhaun kaltaisissa menettelyissä. Artiklaa sovelletaan kuitenkin sekä muutoksenhakulupatyypin menettelyyn että sellaiseen muutoksenhakumenettelyyn, jossa ratkaistaan vain oikeuskysymyksiä. Tapauksessa Monnell ja Morris v. Yhdistynyt Kuningaskunta (valitukset 9562/81 ja 9818/82, tuomio 2.3.1987) ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että täystutkintaa edeltävän lupamenettelyn (Leave of Appeal) oli täytettävä 6 artiklan asettamat vaatimukset. Tämä perustui ainakin osittain siihen, että lupamenettely muodosti osan sitä oikeudenkäyntiä, jossa päätettiin valittajia vastaan nostetuista rikossyytteistä. Lupa olisi sovellettavan lain mukaan tullut myöntää, jos muutoksenhakutuomioistuin olisi arvioinut valitusten tutkimisen aiheelliseksi.

Muutoksenhakulupatyypinen menettely on yleensä kirjallinen. Tästä syystä keskeinen kysymys on, täyttääkö tällainen lupamenettely ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan vaatimuksen. Ihmisoikeustuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan muutoksenhakulupamenettely voi sekä riittää rikosasioiden osalta täyttämään 6 artiklan vaatimukset, vaikka lupakysymys käsiteltäisiin kirjallisessa menettelyssä, eikä valittajalle lupahakemuksen tullessa hylätyksi annettaisi tilaisuutta tulla henkilökohtaisesti kuulluksi valitusasteessa. Edellä viitatussa tapauksessa Monnell ja Morris v. Yhdistynyt Kuningaskunta muutoksenhaku koski sekä laintutkintaa että näytön arviointia koskevia kysymyksiä. Muutoksenhakulupaa harkitessaan ylioikeus ei kuitenkaan ottanut kantaa tosiasiakysymyksiin eikä kuullut todistajia. Ihmisoikeustuomioistuin piti tällaista menettelyä varsinaiseen muutoksenhakumenettelyyn verrattuna luonteeltaan rajoitettuna, minkä vuoksi luparatkaisun tekeminen ei edellyttänyt suullista käsittelyä eikä valittajan kuulemistä henkilökohtaisesti muutoksenhakutuomioistuimessa.

Suullinen käsittely muutoksenhakuasteessa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on täsmennetty 6 artiklan muutoksenhakumenettelylle asettamia vaati-

muksia etenkin rikosasioiden osalta. Eniten oikeuskäytäntöä on asianosaisen oikeudesta tulla rikosasiassa henkilökohtaisesti kuulluksi.

Silloin, kun muutoksenhakutuomioistuimella on toimivalta tutkia sekä näyttö- että oikeuskysymyksiä, valittajalla on ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan yleensä myös muutoksenhakutuomioistuimessa oikeus sellaiseen käsittelyyn, jossa häntä kuullaan henkilökohtaisesti. Rikosasian vastaajalla tulee tarvittaessa olla tähän mahdollisuus jo ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen sanamuodon mukaan. Myös asianomistajalla ja riita-asian asianosaisella on katsottu olevan tällainen oikeus (ks. esim. *Helmers v. Ruotsi*, valitus 11826/85, tuomio 29.10.1991 ja *Rippe v. Saksa*, hakeamus 5398/03, päätös 2.2.2006).

Ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan määräys käsittelyn suullisuudesta on varsin pitkälle menevä. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikki alioikeuden ratkaisua koskevat valitukset sopimusvaltioissa tulee käsitellä suullisessa menettelyssä. Oikeus suulliseen käsittelyyn on nimittäin lähtökohtaisesti riippuvainen valittajan aktiivisuudesta eli suullista käsittelyä koskevan pyynnön esittämisestä ainakin sellaisessa tilanteessa, jossa istunto kansallisten säännösten mukaan järjestetään vain, kun sitä vaaditaan.

Jos valittaja vaatii suullista käsittelyä esimerkiksi itsensä kuulemista varten, hänellä on yleensä siihen oikeus. Tämä tarkoittaa sitä, että jos valittaja – vastaaja tai asianomistaja - on vaatinut suullista käsittelyä, ja ylioikeudella on toimivalta tutkia asia kokonaisuudessaan sekä tosiseikkojen että oikeuskysymysten osalta ja ratkaisu koskee syyksilukemista ja/tai rangaistuksen määräämistä, ylioikeus ei lähtökohtaisesti voi ratkaista asiaa kuulematta asianosaisia henkilökohtaisesti (*Ekbani v. Ruotsi*, valitus 10563/83, tuomio 26.5.1988, *Helmers v. Ruotsi* ja *Tierce ym. v. San Marino*, valitukset 24954, 24971 ja 24972/94, tuomio 25.7.2000).

Ihmisoikeustuomioistuin on kuitenkin usein todennut, ettei ihmisoikeussopimuksen 6 artikla aina edellytä suullista käsittelyä, tai jos sellainen järjestetään, oikeutta henkilökohtaiseen läsnäoloon siinä (*Botten v. Norja*, valitus 16206/90, tuomio 19.2.1996, *Fejde v. Ruotsi*, valitus 12631/87, tuomio 29.10.1991, *Helmers v. Ruotsi* ja *Ekbani v. Ruotsi*). Jos asiassa on kysymys vähäisestä rikoksesta ja vastaavasti lievästä rangaistuksesta ja rikosten tunnusmerkistön asiallinen täyttyminen on riidatonta, suullinen käsittely voi-

daan oikeutetusti arvioida tarpeettomaksi (Jan-Åke Andersson v. Ruotsi, valitus 11274/84, tuomio 29.10.1991 ja Fejde v. Ruotsi). Ratkaisevana on tällöin pidetty ylioikeudessa käsiteltävien kysymysten laatua. Ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että suullisen istunnon tarvetta harkittaessa on julkisuuden lisäksi otettava huomioon myös muut tuomioistuinlaitokselle asetettavat yleiset vaatimukset. Esimerkiksi pyrkimys oikeudenkäynnin joutuisuuteen ja työpanoksen mielekkääseen kohdentamiseen oikeuttavat muutoksenhakuasteissa pelkästään kirjallisen menettelyn, jos ylioikeuden ratkaistavana olevat kysymykset eivät edellytä suullista oikeudenkäyntiä. Viimeksi mainitut ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut eivät kuitenkaan olleet yksimielisiä. Molemmissa tuomioissa seitsemän tuomaria kahdestakymmenestä katsoi, ettei asian laadulla tulisi olla merkitystä suullisen käsittelyn toimittamisvelvollisuutta arvioitaessa, koska kaikki asiat ovat merkityksellisiä niille henkilöille, joita asiat koskevat.

Koska suullinen käsittely ensisijaisesti on järjestettävä valittajan vaatimuksesta, valittajalla on lähtökohtaisesti laaja oikeus luopua joko nimenomaisesti tai hiljaisesti oikeudestaan suulliseen käsittelyyn. Tämä tarkoittaa, että suullista käsittelyä ei ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön valossa lähtökohtaisesti tarvitse järjestää viran puolesta. Tämäkään sääntö ei kuitenkaan ole poikkeukseton. Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan kansallisella tuomioistuimella on tietyn tyyppisissä rikosasioissa velvollisuus kuulla asianosaista henkilökohtaisesti myös viran puolesta. Jos ylioikeus muuttaa alioikeuden antaman vapauttavan tuomion langettavaksi tai koventaa rangaistusta, syytettyä tulee kuulla henkilökohtaisesti. Jos syytettyä ei kuulla henkilökohtaisesti, kuulematta jättämisen perusteiden tulee olla painavia. Myös tilanteissa, jossa kysymyksessä on objektiivisesti arvioiden vaikea asia, rikos on törkeä tai tuomittu rangaistus ankara, syytettyä tulee yleensä kuulla henkilökohtaisesti (Arnarsson v. Islanti, valitus 44671/98, tuomio 15.10.2003 ja Danila v. Romania, valitus 53897/00, tuomio 8.3.2007).

Kuten edellä on todettu, turvaa ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen c kohta syytetyn oikeuden puolustautua henkilökohtaisesti tai valitsemansa avustajan välityksellä. Tämä vähimmäisoikeus edellyttää ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan myös sitä, että syytettyä tietyissä tilanteissa kuullaan henkilökohtaisesti eikä ainoastaan asiamiehen välityksellä. Näin on katsottu olevan esimerkiksi silloin, kun valitus liittyy oleellisella tavalla teon motiiviin tai syytetyn henkilöön esimerkiksi rikoksen

törkeyttä arvioitaessa (Kremzow v. Itävalta, valitus 12350/86, tuomio 21.9.1993 ja Pbornikoff v. Itävalta, valitus 28501/95, tuomio 5.7.1999). Syytettyä on tullut kuulla viiran puolesta henkilökohtaisesti myös silloin, kun asian ratkaisulla on ollut erityinen merkitys esimerkiksi hänen virkauralleen (Botten v. Norja, valitus 16206/90, tuomio 19.2.1996).

Todistajien kuuleminen muutoksenhakumenettelyssä. Useimmissa edellä viitatuissa tuomioissaan ihmisoikeustuomioistuin on ottanut kantaa vain kysymykseen suullisen käsittelyn järjestämisestä jutun asianosaisten henkilökohtaista kuulemista varten. Tapauksessa Tierce ym. v. San Marino ihmisoikeustuomioistuin edellytti ainoastaan syytettyjen kuulemista, eikä tuomioistuin ottanut kantaa kysymykseen, olisiko myös alioikeudessa kuultuja todistajia tullut kuulla uudelleen. Myös tapauksissa Botten v. Norja, Pbornikoff v. Itävalta ja Kremzov v. Itävalta ihmisoikeustuomioistuin edellytti syytettyjen henkilökohtaista kuulemista. Tapauksessa Ekbatani v. Ruotsi tuomioistuin edellytti vastaajan ja asianomistajan kuulemista, mutta ei lausunut hovioikeudessa nimettyjen uusien todistajien kuulemisesta mitään. Myös tuomiossa Helmers v. Ruotsi oli kysymys ainoastaan asianosaisten uudelleen kuulemisesta.

Oikeudesta saada kuulusteltavaksi alioikeudessa kuultuja todistajia uudelleen ylioikeudessa ja vastaavasti oikeudesta kuulustella ylioikeudessa nimettyjä uusia todistajia ei ole yhtä paljon oikeuskäytäntöä. Oikeus nimetä ja kuulustella todistajia perustuu ensisijaisesti ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen d kohtaan. Sen mukaan rikoksesta syytetyllä on oikeus kuulustella tai kuulustuttaa todistajia, jotka kutsutaan todistamaan häntä vastaan, ja saada hänen puolestaan esiintyvät todistajat kutsutuiksi ja kuulustelluiksi samoissa olosuhteissa kuin häntä vastaan todistamaan kutsutut todistajat.

Ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen d kohdasta ei kuitenkaan ole katsottu seuraavan, että syytetyllä olisi oikeus kuulustuttaa jokaista halumaansa todistajaa. Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan todisteiden sallittavuus ja todistelumenettely kuuluvat kansallisella tasolla säädeltäviin kysymyksiin ja todisteiden harkinta kansallisille tuomioistuimille (Bricmont v. Belgia, valitus 10857/84, tuomio 7.7.1989). Näin ollen ei ole ihmisoikeussopimuksen vastaista, että kansallinen tuomioistuin sille kuuluvan harkintavallan nojalla ja yhdenvertaisuuden periaatteen huomioon

ottaen evää asian selvittämisen kannalta tarpeettomiksi katsomiensa todistajien kuulemisen. Muutoksenhakutuomioistuin voi esimerkiksi torjua tarjotun uuden näytön, edellyttäen, että ratkaisu perustellaan asianmukaisesti (Pisano v. Italia, valitus 36732/97, tuomio 27.7.2000). Rikosasian vastaajan ylioikeudessa nimeämä todiste voidaan jättää huomiotta, jos se on asiaan liittymätön tai muutoksenhakuasteessa tarjoaa vain aiheutusteen asiasta, jota jo muun näytön perusteella voidaan pitää selvitettyinä (Brandstetter v. Itävalta, valitukset 11170/84, 12876/87 ja 13468/87, tuomio 28.8.1991). Puolustuksen nimeämän todistajan kuulematta jättämisen on harvoin katsottu olevan ristiriidassa ihmisoikeussopimusten määräysten kanssa. Ristiriitaa on todettu tilanteessa, jossa todistajan kuuleminen olisi ihmisoikeustuomioistuimen näkemyksen mukaan ollut välttämätöntä totuuden selvittämisen kannalta ja kuulematta jättäminen on haitannut puolustuksen oikeuksien käyttämistä (Vidal v. Belgia, valitus 12351/86, tuomio 22.4.1992 ja Destrehem v. Ranska, valitus 56651/00, tuomio 18.5.2004).

Todistelun osalta ihmisoikeustuomioistuin on arvioinut, onko menettely kokonaisuudessaan, todistelukysymykset mukaan luettuna, ollut oikeudenmukainen. Tapauksessa Vidal v. Belgia ihmisoikeustuomioistuin totesi syytetyn oikeuksien tulleen loukatuiksi, kun muutoksenhakutuomioistuin oli jättänyt kuulematta syytetyn nimeämät neljä uutta todistajaa. Tapauksessa oli ollut kysymys vakavasta rikoksesta ja syytetty oli tuomittu jutun asiakirjojen perusteella vasta ylioikeudessa. Lisäksi todistajien kuulematta jättämisestä ei ollut perusteltu mitenkään.

Ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappale turvaa lähtökohtaisesti oikeuden tulla henkilökohtaisesti kuulluksi. Vastaavasti artiklan 3 kappaleen d kohta turvaa oikeuden kuulustuttaa todistajia. Ihmisoikeustuomioistuin on arvioinut soveltamiskäytännössään kokonaisuudessaan sitä, onko oikeudenkäynti yksittäistapauksessa ollut oikeudenmukainen. Tällöin 6 artiklan 1 kappaletta ja 3 kappaleen d kohtaa ei ole aina arvioitu erikseen (ks. esim. Arnarsson v. Islanti ja Mutttilainen v. Suomi, hakemus 18358/02, tuomio 22.5.2007). Tapauksissa Danila v. Romania ja Destrehem v. Ranska edellä viitattuja oikeuksia on kuitenkin oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuutta arvioitaessa tutkittu erikseen.

Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin mukaan lukien puolustuksen oikeudet on katsottu yleensä tulleen loukatuiksi tilanteessa, jossa alioikeuden vapauttava tuomio on

muutettu todistelun uskottavuutta koskevan arvioinnin perusteella ylioikeudessa langettavaksi ilman, että kyseistä todistelua on edes keskeisiltä osilta otettu uudelleen vastaan (Arnarsson v. Islanti, Danila v. Romania ja Destrehem v. Ranska).

Kansallisen lainsäädännön merkitys. Ihmisoikeustuomioistuimen tehtävänä on varmistaa, että yksittäisessä oikeudenkäynnissä on toimittu ihmisoikeussopimuksen asettamien vaatimusten mukaisesti. Oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille asetettavat vaatimukset voivat kuitenkin vaihdella eri sopimusvaltioissa. Oikeudenmukainen oikeudenkäynti edellyttää ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan nimittäin myös sitä, että oikeudenkäyntimenettelyä koskevaa kansallista lainsäädäntöä on yksittäistapauksessa noudatettu. Merkitystä kansallisen lain sisällölle on annettu esimerkiksi tapauksissa Arnarsson v. Islanti ja Muttilainen v. Suomi.

Islannin oikeudenkäyntiä rikosasioissa koskevan lain 159 §:n 4 momentin mukaan korkein oikeus ei saa muuttaa alioikeuden suullisten kertomusten näyttöarvosta tekemää päätelmää, ellei asianomainen todistaja tai vastaaja ole antanut kertomustaan korkeimmalle oikeudelle. Tapauksen Arnarsson v. Islanti yhteydessä Islannin valtio totesi selviytyksessään, että ilmaisulla ”suullisen kertomuksen näyttöarvo” oli Islannin oikeuskäytännössä kahtalainen merkitys. Ensinnäkin ilmaisu viittaa yksittäisen todistajan uskottavuuden arviointiin itsenäisesti. Tässä tarkoituksessa on välttämätöntä, että todistaja saapuu oikeuteen ja vastaa suoraan tuomarin kysymyksiin. Toiseksi se viittaa todistajan kertomuksen painoarvoon verrattuna muuhun todisteluun tilanteissa, joissa korkein oikeus on hyväksynyt alemman oikeuden arvion todistajan uskottavuudesta. Säännöksen päätarkoitus on varmistaa, ettei korkein oikeus arvioi uudelleen sellaisen todistajan uskottavuutta, jota on kuultu alemmassa oikeudessa suullisesti. Tapauksessa alioikeus ei ollut katsonut esitetyn näytön riittävän langettavaan tuomioon. Korkein oikeus oli sittemmin muuttanut alioikeuden vapauttavan tuomion langettavaksi viitaten siihen, että esitetty näyttö riittävässä määrin todensi Arnarssonin syytteen mukaisen osallisuuden kuolemaan johtaneeseen pahoinpitelyyn. Islannin valtio totesi vastineessaan, että 159 §:n 4 momentti ei estänyt tällaisen ratkaisun tekemistä. Korkein oikeus ei ollut Islannin valtion käsityksen mukaan arvioinut todistajien esittämiä lausuntoja ja niiden uskottavuutta uudestaan. Korkein oikeus oli katsonut, että esitetty näyttö oli ristiriitaisuuksista huolimatta ja vastoin alioikeuden käsitystä riittävä langettavaan tuomioon. Ihmisoikeustuomioistuin katsoi kuitenkin lainkohdan sanamuodon valossa, että valittaja

oli perustellusti voinut odottaa, että korkein oikeus kutsuisi hänet ja todistajat antamaan suullisen lausunnon, jos sen tarkoituksena oli muuttaa alioikeuden vapauttava tuomio langettavaksi todistelun toisenlaisen arvioinnin perusteella. Muun muassa tällä perusteella ihmisoikeustuomioistuin katsoi menettelyn olleen ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen vastainen.

Tapauksessa *Mutttilainen v. Suomi* kansallisen lainsäädännön merkitys oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisesta koskevaan arvioon oli vielä selkeämpi kuin tapauksessa *Arnarsson v. Islanti*. Viimeksi mainitussa tapauksessa korkein oikeus oli edellä kerrotuin tavoin muuttanut kirjallisessa menettelyssä vapauttavan tuomion langettavaksi. Tapauksessa *Mutttilainen v. Suomi* hovioikeus oli pääkäsittelyä toimittamatta muuttanut kärjäoikeuden ratkaisua vastaajan eduksi. Kyseisessä tapauksessa langettavan tuomion kärjäoikeudessa saanut vastaaja oli vaatinut valituksessaan pääkäsittelyn toimittamista hovioikeudessa itsensä ja todistajien kuulemista varten. Hovioikeus oli kuitenkin pitänyt pääkäsittelyn toimittamista selvästi tarpeettomana ja ratkaissut asian kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Hovioikeus oli pysyttänyt kärjäoikeuden ratkaisun syyksilukemisen osalta, mutta lyhentänyt tuomitun vankeusrangaistuksen pituutta. Korkein oikeus ei ollut myöntänyt asiassa valituslupaa.

Ihmisoikeustuomioistuin viittasi ratkaisussaan oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:ään. Koska ratkaiseva kysymys koski todistelun uskottavuutta, ihmisoikeustuomioistuin katsoi, ettei hovioikeus voinut ratkaista juttua oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellyttämällä tavalla kuulematta uudestaan syytettyä henkilökohtaisesti ja yhtä kärjäoikeudessa kuultua todistajaa. Menettelyn todettiin olleen ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen vastainen.

Ihmisoikeustuomioistuimen näkemyksen mukaan Suomen oikeudenkäyntijärjestyksestä kokonaisuutena arvioituna tai kysymyksessä olevasta yksittäisestä tapauksesta ei siis ollut johdettavissa perustetta poiketa ihmisoikeussopimuksen asettamasta velvollisuudesta kuulla vastaajaa ja keskeisiä todistajia. Tässä arvioinnissaan ihmisoikeustuomioistuin on tukeutunut oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:ään. Kyseisen tapauksen perusteella on sen vuoksi mahdollista päätellä, että jos kansallinen laki Suomen nykyisen oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:n tavoin poikkeuksetta edellyttää todistajien uudelleen kuulemistä tilanteessa, jossa ylioikeus arvioi alemmassa oikeusasteessa vastaan-

otetun todistelun uskottavuutta, todistajien kuulematta jättäminen tulee todennäköisesti jo tämän seikan perusteella aina olemaan myös ihmisoikeusloukkaus.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus

Rikoksesta tuomitulla on kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/1976, KP-sopimus) 14 artiklan 5 kappaleen mukaan oikeus saada syyllisyyskysymys ja tuomittu rangaistus tutkittaviksi ylemmässä tuomioistuimessa lain mukaisesti. Sopimusvaltion lainsäädännöllä voidaan siten säännellä lähinnä muutoksenhakuoikeuden käyttämistä. Muutoksenhakutuomioistuimessa noudatettavaa menettelyä säänneltäessä on siksi otettava huomioon 14 artiklan 1 kappaleen vaatimukset yksilön oikeudesta oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin. Näihin vaatimuksiin sisältyy lähtökohtaisesti oikeus suulliseen käsittelyyn. KP-sopimusta valvova ihmisoikeuskomitea ei ole pitänyt suullisen käsittelyn järjestämistä muutoksenhakulupamenettelyssä ja pelkästään oikeuskysymyksiin rajatussa muutoksenhakumenettelyssä välttämättömänä.

Euroopan neuvoston suositus muutoksenhakumenettelystä riita-asioissa

Euroopan neuvoston ministerikomitea on 7 päivänä helmikuuta 1995 hyväksynyt suosituksen R (95) 5 muutoksenhakumenettelystä riita-asioissa Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa (Recommendation No R (95) 5 of the Committee of Ministers to Member States concerning the introduction and improvement of the functioning of appeal systems and procedures in civil and commercial cases).

Suosituksen tekemistä pidettiin aiheellisena muun muassa siksi, että oikeus saada asian- sa ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukaisesti tutkituksi kohtuullisessa ajassa saattoi vaarantua muutoksenhakemusten lukumäärien lisääntymisen ja käsittelyaikojen pidentymisen vuoksi. Suosituksen mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomio tulisi olla mahdollista saattaa ylemmän tuomioistuimen tarkastettavaksi. Poikkeuksien tästä periaatteesta tulisi olla mahdollisia ainoastaan, jos ne perustuvat lakiin ja ovat sopu- soinnussa oikeusjärjestyksen perusperiaatteiden kanssa.

Suosituksen mukaan oikeudenkäynnin riitakysymykset tulisi määritellä ensimmäisessä oikeusasteessa ja kaikki mahdolliset kanteet, tosiseikat ja todisteet tulisi esittää käsitte-

lyn tuossa vaiheessa. Jotta asianosaisella olisi mahdollisuus arvioida, tulisiko hänen käyttää muutoksenhakuoikeuttaan ja, mikäli mahdollista, rajoittaa muutoksenhakemustaan, tuomioistuimella, jonka ratkaisuun muutosta haetaan, tulisi olla lakiin perustuva velvollisuus selvästi ja täydellisesti perustella ratkaisunsa. Sen takaamiseksi, että muutoksenhakutuomioistuimen tutkittavaksi saatetaan ainoastaan sellaisia asioita, jotka kuuluvat muutoksenhakutuomioistuimen käsiteltäviksi, jäsenvaltioiden tulisi suosituksen mukaan harkita mahdollisuutta rajoittaa asianosaisten muutoksenhakuoikeutta esimerkiksi vähäisissä riita-asioissa ottamalla käyttöön muutoksenhakukielto- tai muutoksenhakulupajärjestelmä.

2.4 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden lainsäädäntö

Johdanto

Seuraavassa kuvataan muissa Pohjoismaissa sovellettavia muutoksenhakumenettelyjä osittain yleisellä tasolla ja erityisesti voimassa olevien muutoksenhakuedellytysten kannalta. Tarkoituksena on selostaa näissä maissa valittuja lainsäädäntötekniisiä ratkaisuja niin, että vertailu esityksen sisältämiin ehdotuksiin olisi mahdollista. Kansainvälisen vertailun rajoittaminen muihin Pohjoismaihin on perusteltavissa yhteisellä prosessioikeudellisella perinteellä sekä sillä, että kattavia kansainvälisiä vertailuja on hovioikeusmenettelyn kehittämiseen liittyvän lainvalmistelun aikana laadittu useita (ks. esimerkiksi KM 1992:20, HE 33/1997 vp, KM 2001:10, HE 91/2002 vp ja oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2006:28). Lisäksi Pohjoismaiden ulkopuoliset oikeudenkäynti- ja muutoksenhakujärjestelmät ovat usein lähtökohdiltaan niin erilaisia, ettei niistä ole saatavissa selkeää apua kotimaista järjestelmää kehitettäessä. Tosin muutoksenhakujärjestelmät myös Norjassa ja Tanskassa poikkeavat huomattavasti Suomen ja Ruotsin järjestelmistä. Siltä osin kuin muissa valtioissa nykyisin sovellettavalla oikeudenkäyntimenettelyllä on esityksen kannalta vartenotettavia piirteitä, näitä onkin tuotu esiin esityksen kyseisiin yksittäisiin seikkoihin liittyvissä osioissa.

Ruotsi

Ruotsissa sekä riita- että rikosasiat käsitellään ensimmäisessä oikeusasteessa kärjäoikeudessa (tingsrätt). Kärjäoikeuden ratkaisuun voidaan hakea muutosta hovioikeudelta

(hovrätt). Hovioikeuden ratkaisusta saadaan valittaa korkeimpaan oikeuteen (högsta domstolen). Korkein oikeus on ensisijaisesti prejudikaattituomioistuin.

Hovioikeuden peruskokoonpanoon kuuluu Ruotsissa kolme lainoppinutta tuomaria. Jos riita-asian käsittelyyn on kuitenkin käräjäoikeudessa osallistunut kolme lainoppinutta tuomaria, käsitellään asia hovioikeudessa neljän tai viiden tuomarin kokoonpanossa. Lautamiehet osallistuvat hovioikeudessa rikosasioiden käsittelyyn lukuun ottamatta sakkorikoksia ja kirjallisessa menettelyssä ratkaistavia asioita. Hovioikeuden lautamieskokoonpanossa lainoppineita tuomareita on kolme ja lautamiehiä kaksi.

Ruotsin oikeudenkäymiskaari (rättegångsbalken, RB) sisältää säännökset sekä riita- että rikosasioiden käsittelystä. Oikeudenkäyntimenettelyä hovioikeudessa koskevaa lainsäädäntöä on viimeksi uudistettu valtiopäivien (riksdagen) 15 päivänä syyskuuta 2005 hyväksymällä lailla oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta (Lag om ändring i rättegångsbalken; SFS 2005:683). Laki tulee voimaan 1 päivänä marraskuuta 2008. Lain voimaantuloa on hidastanut se, että siinä hyväksytyt menettelyuudistukset edellyttävät sekä käräjäoikeuksien että hovioikeuksien varustamista huomattavalla määrällä uutta tekniikkaa. Tässä esityksessä Ruotsin lainsäädännön sisältöä selostetaan sekä voimassa olevan että uuden lain kannalta.

Käräjäoikeuden ratkaisuun voidaan hakea muutosta sekä näyttö- että oikeuskysymysten osalta. Tietyissä asioissa muutoksenhaku kuitenkin edellyttää hovioikeuden myöntämää valituslupaa. Valitusluvasta laissa käytetty käsite – ”prövningstillstånd” – on sama sekä hovioikeusmenettelyä että oikeudenkäyntimenettelyä korkeimmassa oikeudessa koskevassa lainsäädännössä.

Valitusluvasta *riita-asiassa*, jossa sovinto on sallittu, säädetään RB 49 luvun 12 §:ssä. Asiassa edellytetään hovioikeuden myöntämää valituslupaa, jos riidan kohteen arvo ei ylitä elinkustannustasoa kuvaavan arvorajan määrää (prisbasbelopp: 41 000 kruunua, noin 4 400 euroa vuonna 2008) tai asia on käsitelty käräjäoikeudessa yhden tuomarin kokoonpanossa siten kuin RB 1 luvun 3 d §:ssä säädetään. Mainitussa kokoonpanossa asia käsitellään, jos kysymys on vähäisestä vaateesta eli asiasta, jossa esitetyn vaatimuksen arvo ei ilmeisesti ylitä puolta edellä mainitun arvorajan määrästä. Jos asianosainen osoittaa, että asialla on erityistä merkitystä muiden oikeussuhteiden kannalta,

asia käsitellään tavanomaisessa kokoonpanossa. Ratkaisevaa on valituksessa esitetyn vaatimuksen tai useiden vaatimusten yhteinen arvo eikä niin sanottu häviöarvo. Myös korkovaatimus otetaan huomioon arvoa määriteltäessä.

Valituslupaa ei edellytetä, jos valituksen kohteena oleva päätös koskee muun kuin asianosaisen tai väliintulijan oikeutta tai jos tuomarin esteellisyyttä koskeva väite, ilmoitus tyytymättömyydestä, takaisinsaantihakemus tai muutoksenhaku on valituksen kohteena olevalla päätöksellä hylätty. Myöskään patenttia, painovapautta, sananvapautta ja eräissä perheoikeutta koskevissa asioissa valituslupaa ei edellytetä. Velkajärjestelyä ja ulosottoa koskevat asiat kuuluvat valituslupan piiriin.

Uudistuksen myötä muutoksenhaku riita-asioissa tulee yleisesti edellyttämään hovioikeuden myöntämää valituslupaa. Uudistuksen esitöissä (esimerkiksi Ds 2001:36 s. 78) valituslupan soveltamisalan laajentamista yleiseksi riita-asioden osalta on perusteltu muun muassa voimassa olevan valituslupalainsäädännön soveltamisesta saaduilla myönteisillä kokemuksilla. On korostettu, että käsittelyaika asioissa, joissa lupaa ei myönnetä, on ollut lyhyt. Näin riidan voittanut asianosainen on päässyt nopeasti ja vähäisin kustannuksin oikeuksiinsa ja menettely on rajoittanut myös jutun hävinneen asianosaisen kuluvastuuta. Valituslupamenettelyn laajentamisen on katsottu antavan hovioikeuksille aiempaa paremmat mahdollisuudet kohdentaa voimavarojaan asioihin, joissa on vaativia näyttö- ja oikeuskysymyksiä, minkä on osaltaan katsottu edistävän oikeusturvaa.

Rikosasioiden osalta valituslupa tarvitaan nykyisin asiassa, jossa vastaaja ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin sakkoon tai hänet on vapautettu sellaista rikosta koskevasta syytteestä, josta säädetty ankarin rangaistus on kuusi kuukautta vankeutta. Uudistuksessa valituslupajärjestelmän soveltamisalaa ei rikosasioiden osalta muuteta. Rikoksiin perustuvien korvausvaatimusten osalta valituslupan tarve määräytyy riita-asiaa sovellettavien säännösten mukaan. Jos rikosasian yhteydessä on käsitelty rikoksesta johtuva korvausvaatimus, vaatimuksen esittänyt asianomistaja ei kuitenkaan tarvitse valituslupaa tilanteessa, jossa muutoksenhaku koskee myös syyksilukemista asiassa, johon vaatimus liittyy, ja valituslupa syyksilukemisen osalta myönnetään tai sitä ei edellytetä.

Ruotsissa annettiin 1990-luvun lopulla hallituksen esitys (Reg. prop.1996/97:131), jossa esitettiin valituslupan käyttöönottamista kaikissa hovioikeuksissa käsiteltävissä valitusasioissa, eli myös kaikissa rikosasioissa. Esitys perustui vuonna 1995 valmistuneeseen mietintöön (SOU 1995:124). Hallituksen esitys kuitenkin peruutettiin sen jälkeen kun oli käynyt ilmeiseksi, ettei valtiopäivät sitä hyväksyisi.

Lausuntokierroksella edellä mainitun mietinnön (SOU 1995:124) ehdotuksiin oli suhtauduttu varauksellisesti erityisesti siltä osin kun siinä oli ehdotettu valituslupajärjestelmän käyttöönottamista myös sellaisissa rikosasioissa, joissa vastaaja oli tuomittu tuntuvaan vankeusrangaistukseen. Tuolloin saatuun lausuntopalautteeseen on viitattu viimeisimmän uudistuksen esitöissä (ks. Ds 2001:36 s. 78). Siinä todetaan muun muassa, että riita- ja rikosasiat eivät ole luonteeltaan samanlaisia ja ettei aika ole kypsä yleisen valituslupajärjestelmän käyttöönottamiselle. Samalla on kuitenkin todettu, että lainsäätäjä voi katsoa aiheelliseksi palata kysymykseen valituslupajärjestelmän laajentamisesta rikospuolella uudistettujen valituslupasäännösten soveltamisen seurannan yhteydessä.

Lupaperusteet. Valituslupaa pyydetään hovioikeudelta (RB 50 luvun 4 §:n 1 kappaleen 4 kohta) osana valitusta. Valituslupaperusteista säädetään RB 49 luvun 14 §:ssä. Nykyisen säännöksen mukaan käytössä on kolme valituslupaperustetta, jotka ovat riita- ja rikosasioissa samat. Valituslupa voidaan myöntää (”får meddelas”) vain, jos asian tutkiminen ylemmässä oikeudessa on tärkeää lainkäytön ohjaamiseksi, jos ilmenee aihetta muuttaa käräjäoikeuden ratkaisun lopputulosta (ns. muutosperuste) tai jos muuten on erityistä syytä tutkia valitus. Lupaperusteista keskeisin on muutosperuste.

Valituslupaperusteita on uudistuksen yhteydessä tarkistettu. Perusteita on uudistuksen tultua voimaan neljä. Valituslupa on myönnettävä (”skall meddelas”), jos on syytä epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta, jos käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ei valituslupaa myöntämättä ole mahdollista arvioida, jos lain soveltamisen kannalta on tärkeää saattaa asia ylemmän tuomioistuimen tutkittavaksi tai jos luvan myöntämiseen muutoin on erityisiä syitä.

Lain esitöissä (Reg. Prop. 2004/05:131 s. 184) todetaan pykälän nykyisen muotoilun mahdollistavan sellaisen tulkin, että valituslupan myöntäminen on hovioikeuden harkinnassa oleva asia. Tätä ei ole pidetty asianmukaisena. Tämän vuoksi valituslupape-

rusteita koskeva säännös on nyt muotoiltu velvoittavaksi. Lupa on aina myönnettävä, jos siihen on olemassa peruste.

Lupaperusteita on muutenkin pyritty selkeyttämään siten, että niiden soveltaminen olisi helposti ennakoitavissa. Lupaperusteiden tulee ensisijaisesti luoda riittävät takeet sille, että valituslupa aina myönnetään asioissa, joissa käräjäoikeuden ratkaisu on virheellinen. Tätä on pidetty oikeusturvan toteutumisen kannalta tärkeänä ja tästä syystä valituslupaperusteet on muotoiltu nykyisiä perusteita avoimemmiksi. Koska valituslupajärjestelmän soveltamisalaa laajennetaan, oikeusturvanäkökohtaa on painotettu entistä enemmän.

Tarkoitus on, että lupa myönnettäisiin kaikissa vähäistäkin epäilyä herättävissä tapauksissa. Käytännössä uudistus tulee perustelujen mukaan merkitsemään, että lupa myönnetään nykyistä useammin niissä asioissa, jotka tällä hetkellä kuuluvat lupajärjestelmän piiriin. Vuonna 2005 Ruotsin hovioikeuksissa ratkaistiin 8 694 rikosasiaa. Valituslupaa edellytettiin 1 195 asiassa (13,7 %). Lupa myönnettiin 232 asiassa (19,4 %) ja evättiin 963 asiassa (80,6 %). Kaiken kaikkiaan valituslupaa vaille jäi 11 % kaikista rikosasioista koskevista valituksista. Lupaperusteisiin tehdyistä tarkistuksista voidaan olettaa seuraavan, että jatkossa korkeintaan joka kymmenes rikosasia koskeva valitus tulee jäämään vaille valituslupaa.

Nykyisten säännösten mukaan valituslupaa ei voida myöntää osittaisena. Uudistuksen myötä valituslupa voidaan rajoittaa koskemaan sellaista määrättyä ratkaisun osaa, jonka lopputulos ei vaikuta ratkaisun muihin osiin.

Päätös, jolla valituslupa jätetään myöntämättä, on niin sanottu lopullinen päätös (”slutligt beslut”). Tällaisen päätöksen perustelemisesta ei ole lainsäädäntöä. Näin ollen päätöksiä ei tarvitse perustella, joskaan niiden perustelemiselle ei myöskään ole esteitä. Lain esitöissä (Reg. prop 2004/05:131 s. 198) todetaan, että valituslupajärjestelmän soveltamisalan laajentaminen saattaa lisätä tarvetta päätösten perustelemiselle. Lainsäädäntöä asiasta ei kuitenkaan ole pidetty tarpeellisena.

Voimassa olevien säännösten mukaan (RB 2:4) ratkaistaan valituslupaa koskeva kysymys sekä riita- että rikosasioissa kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanossa ilman

lautamiehiä. Äänestystilanteisiin sovelletaan tavanomaisia sääntöjä. Valituslupa on näin ollen myönnettävä, kun enemmistö jäsenistä on luvan myöntämisen kannalla.

Kokonpanoon liittyviä säännöksiä on uudistuksen myötä tehty nykyistä monipuolisemmiksi. Pääsääntö on edelleen, että valituslupakysymys ratkaistaan kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanossa. Jos kysymys on yksinkertaisesta asiasta, valituslupan saa myöntää yksi lainoppinut tuomari. Luvan epäävä ratkaisu on kuitenkin tehtävä täysilukuisessa kokoonpanossa. Myöskään asiassa, jossa valituslupakysymys koskee vain osaa käräjäoikeuden ratkaisusta, lupakysymystä ei voi ratkaista yksi lainoppinut tuomari. Jos kyse on kiinteistö- tai patenttiasiaa koskevasta valituksesta, yksi lainoppineista tuomareista korvataan erityistä teknistä asiantuntemusta omaavalla tuomioistuimen virkamiehellä.

Valitusasian käsittely. Ruotsissa pääkäsittely on valitusasian pääsääntöinen käsittelymuoto (RB 50 ja 51 lukujen 13 §). Tästä pääsäännöstä voidaan kuitenkin eräin perustein poiketa. Tällöin asia ratkaistaan esittelystä kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Asia voidaan ratkaista pääkäsittelyä toimittamatta, jos asianosaiset ovat niin pyytäneet tai eivät ole asiaa tiedusteltaessa vastustaneet sen toimittamatta jättämistä. Rikosasiassa pääkäsittely voidaan lisäksi jättää toimittamatta, jos syyte hylätään, sen johdosta ei tuomita seuraamusta tai seuraamukseksi tuomitaan enintään sakkoa tai ehdollinen rangaistus tai niiden yhdistelmä. Pääkäsittely voidaan kuitenkin aina jättää toimittamatta, jos sen järjestäminen on ilmeisen tarpeetonta.

Asian ratkaiseminen suullista pääkäsittelyä toimittamatta edellyttää, että asia voidaan katsoa tulleen tyydyttävällä tavalla selvitetyn asiakirjojen perusteella. Jos esimerkiksi todistajia täytyy RB 50 ja 51 lukujen 23 §:n nojalla kuulla uudestaan, asiaa ei voida ratkaista suullista pääkäsittelyä toimittamatta.

Edellä viitattujen RB 50 ja 51 lukujen 23 §:n mukaan asiassa, jossa käräjäoikeuden pääkäsittelyssä on tietyn seikan osalta kuultu todistajaa tai asiantuntijaa tai asianosaista totuusvakuutuksen nojalla taikka toimitettu katselmus ja jossa asian ratkaiseminen myös hovioikeudessa riippuu tämän todistelun uskottavuudesta, käräjäoikeuden tuomiota ei saa tältä osin muuttaa ilman, että todistelu otetaan uudelleen vastaan hovioikeuden pääkäsittelyssä. Muutos voidaan kuitenkin tehdä todistelua uudelleen vastaanottamatta, jos

muutos tehdään rikosasian vastaajan eduksi tai jos todiste on erityisestä syystä arvioitava toisin.

Jos kärjäoikeus on ottanut vastaan suullista todistelua tai toimittanut katselmuksen, todistelu täytyy RB 35 luvun 13 §:n 2 momentin mukaan ottaa uudelleen vastaan hovioikeudessa vain, jos hovioikeus katsoo sillä olevan merkitystä asian selvittämisen kannalta. Pääkäsittelyn toimittaminen ei näin ollen vielä tarkoita sitä, että kaikki kärjäoikeudessa esitetty todistelu, johon valittaja on hovioikeudessa vedonnut, olisi otettava uudestaan vastaan. Hovioikeus ottaa itsenäisesti kantaa siihen, onko suullisen todistelun uudelleen vastaanottaminen asian selvittämisen kannalta tarpeellista. Oikeuskirjallisuudessa (Welamson, Lars, Rättegång VI, 3 painos 2003 s. 96) todetaan kuitenkin, että hovioikeuden tulisi suhtautua pidättyväisesti asianosaisten tarjoaman todistelun torjumiin sillä perusteella, että kärjäoikeuden näyttöharkintaa pidetään niin luotettavana, ettei se voisi hovioikeudessa muuttua. Samalla korostetaan, ettei asianosaisella tule kaikissa olosuhteissa olla oikeus kalliiseen ja aikaa vievään pääkäsittelyyn.

Hovioikeus käsittelee riita-asioista kolmanneksen ja rikosasioista kaksi kolmannesta pääkäsittelyssä. On yleistä, että myös rangaistuksen mittaamiskysymykset käsitellään suullisesti hovioikeudessakin. Kuten edellä lainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöä koskevan 2.1 jakson muutoksenhakua lukuina käsittelevässä osiossa todetaan, johtaa muutoksenhaku suhteellisen usein ratkaisun muuttumiseen myös Ruotsissa. Vuonna 2005 kärjäoikeuksien ratkaisujen lopputulosta muutettiin 47,6 %:ssa rikosasioista ja 39,1 %:ssa riita-asioista. Sillensä jätetyt valitukset ja epäävät valitusluparatkaisut eivät sisälly lukiin.

Oikeudenkäyntimenettelyuudistus perustuu pitkälti teknisten apuvälineiden käytön lisäämiseen niin kärjäoikeus- kuin hovioikeusvaiheessakin. Todistelusta kärjäoikeudessa tehdään kuva- ja äänitallenne. Hovioikeudessa sama todistelu otetaan kuulemisen sijasta uudelleen vastaan tallenteelta. Tallenteen katselun perusteella kärjäoikeuden suullisen todistelun uskottavuudesta tekemää arviota voidaan muuttaa ilman todistelun antaneen henkilön kuulemistä hovioikeudessa.

Uudistuksella siirretään oikeudenkäynnin painopistettä kärjäoikeuteen. Kun hovioikeuden tehtävänä on valvoa kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta, tulee hovioikeuden

ratkaisun perustua samaan aineistoon kuin käräjäoikeuden ratkaisun. Tallenteen hyödyntäminen katsotaan myös olevan ns. parhaan todistelun periaatteen mukaista. Koska todistajien muistikuvat huononevat ajan myötä ja heitä saatetaan painostaa käräjäoikeuskäsittelyn jälkeen muuttamaan kertomustaan, ei parhaan todistelun periaate ole aina toteutunut nykyisessä hovioikeusmenettelyssä. Hovioikeuden uskottavuusarvioinnin perustaminen tallenteeseen, josta kertojan alkuperäiset eleet ja ilmeet ovat havaittavissa, toteuttaa sen paremmin. Todistajia kuultaisiin henkilökohtaisesti uudelleen ainoastaan, jos ilmaantuu tarve esittää heille uusia kysymyksiä esimerkiksi hovioikeudessa esitetyn uuden todistelun johdosta.

Videoneuvotteluyhteyden ja puhelinkuulemisen käyttöaloja laajennetaan koskemaan kaikkia oikeudenkäyntiin osallisia, vaikka pääsääntönä edelleenkin on henkilökohtainen läsnäolo oikeudenkäyntitilaisuudessa. Pääkäsittelyn suullisuutta rajoitetaan. Jos tuomioistuimien katsoo soveliaaksi, voidaan asianosaisten vaatimukset ja kannanotot, kanteen kehittäminen sekä kirjalliset todisteet esittää pääkäsittelyssä viittaamalla asiakirjoihin. Riita-asiassa voidaan käyttää todisteena oikeudenkäyntiä varten laadittua kirjallista kertomusta, jos asianosaiset siihen suostuvat eikä se ole selvästi sopimatonta. Tavoitteena on mahdollisimman tarkoituksenmukainen oikeudenkäyntimenettely.

Norja

Norjassa uusi laki sovinnosta ja oikeudenkäynnistä riita-asioissa (Lov om mekling og rettergang i sivile tvister – tvisteloven, jäljempänä tvisteloven) on tullut voimaan 1 päivänä tammikuuta 2008. Rikosasioiden käsittelystä säädetään vuoden 1981 rikosprosessilaissa (Lov om rettergangsmåten i straffesaker, jäljempänä straffeprosessloven).

Riita-asiat. Norjassa riita-asiat käsitellään ensimmäisessä asteessa käräjäoikeudessa (tingrett). Riita-asioissa normaali kokoonpano on yksi lainoppinut tuomari (fagdommer) tai lainoppinut tuomari ja kaksi lautamiestä (legdommer tai meddommer). Vähäisiä vaatimuksia, joiden arvo alittaa 125 000 Norjan kruunua (noin 15 900 euroa), käsitellään kevennetyssä vähäisiä vaatimuksia koskevassa menettelyssä (småkravsprosess, tvisteloven 10 luku). Vähäisiä vaatimuksia koskevassa menettelyssä voidaan käsitellä myös asioita, joissa intressi ylittää 125 000 Norjan kruunua, jos asianosaiset siihen suostuvat.

Norjassa sovintolautakunnan (forliksråd) käsittely on eräissä varallisuus oikeudellisissa riita-asioissa alioikeuskäsittelyn edellytys. Näin on esimerkiksi silloin, jos riidan kohteen arvo alittaa 125 000 Norjan kruunua. Sovintolautakunta voi sovinnon vahvistamisen ja yksipuolisen tuomion antamisen lisäksi tietyin edellytyksin antaa tuomion. Sovintolautakunta on maallikotuomioistuin. Muutoksenhaku sovintolautakunnan ratkaisuun tarkoittaakin käytännössä sitä, että asia saatetaan vireille kärjäoikeudessa.

Muutosta kärjäoikeuden pääasiassa antamaan ratkaisuun haetaan lagmannsrett nimiseltä ylioikeudelta valittamalla (anke). Muutosta voidaan hakea sekä näyttö- että oikeuskysymysten osalta. Ylioikeus on toimivaltainen kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanossa. Lautamiehet eivät yleensä osallistu riita-asioden käsittelyyn, mutta joissakin asioissa kahden tai neljän lautamiehen osallistuminen on mahdollista. Muutosta ylioikeuden antamaan ratkaisuun haetaan korkeimmalta oikeudelta (Høyesterett). Korkein oikeus on ensisijaisesti prejudikaattituomioistuin.

Varallisuus oikeudellisissa riita-asioissa muutoksenhaku edellyttää ylioikeuden antamaa muutoksenhakulupaann rinnastettavaa suostumusta (samtykke), jos häviöarvo eli se, millä osin kärjäoikeuden ratkaisu on muutoksenhakijalle vastainen, alittaa 125 000 Norjan kruunun arvorajan. Tästä arvorajasta seuraa, että vähäisiä vaatimuksia koskevassa menettelyssä käsitellyssä asiassa yleensä aina edellytetään muutoksenhakulupaann. Arvorajaa on lain esitöissä perusteltu sillä, että muutoksenhaku riidassa, jossa intressi muutoksenhakuvaiheessa alittaa 125 000 kruunua, johtaisi usein siihen, että oikeudenkäyntikulut jopa ylittäisivät riidan kohteen arvon (ks. Ot. prp. nr. 51 (2004-2005) s. 296).

Muutoksenhakuluvan pyytämisestä ei ole erillisiä säännöksiä. Käytännössä valituskirjelmässä on kuitenkin esitettävä luvan myöntämisen perusteet.

Muutoksenhakulupakysymyksen ratkaisee aina kolme ylioikeuden tuomaria. Ratkaisuun ei saa hakea muutosta. Luvan myöntämistä harkittaessa ylioikeuden on otettava huomioon asian luonne, asianosaisten tarve saada kärjäoikeuden tuomion oikeellisuus ratkaistuksi sekä asian ratkaisun ja käsittelyn mahdolliset puutteet (tvisteloven 29 luvun 13 §:n 1 kappale). Lupa on myönnettävä, jos asialla on periaatteellista merkitystä tai jos sillä on asianosaisille varsinaista riidan kohdetta laajempi taloudellinen merkitys. Lain esitöissä (Ot.prp. nr. 51 (2004-2005) s. 296) todetaan, että lupasäännöstä tulee soveltaa

joustavasti siten, että lupa myönnetään suhteellisen usein silloin kun muutoksenhakuintressi lähestyy soveltamisalan ylärajaa.

Vähäisiä vaateita koskevassa menettelyssä annettu käräjäoikeuden tuomio voidaan valitusasian valmistelussa – eli silloin kun lupa tvistelovenin 29 luvun 13 §:n 1 kohdan nojalla on myönnetty - kumota (oppheve) ja asia palauttaa käräjäoikeudelle uudelleen käsiteltäväksi (tvisteloven 29 luvun 12 §:n 2 kappale) sen sijaan, että valitus tavanomaiseen tapaan käsiteltäisiin ylioikeudessa. Tämä on mahdollista, jos asiassa on kysymys virheellisestä lain soveltamisesta tai merkittävästä menettelyvirheestä. Palauttamista on lain esitöissä pidetty valitusmenettelyä kevyempänä ja siten prosessitaloudellisesti edullisempänä sekä yhteiskunnan että asianosaisten näkökulmasta.

Tvistelovenin 29 luvun 13 §:n 2 kappaleessa säädetään seulonnasta. Valitus voidaan riidan kohteesta riippumatta käsittelyn varhaisessa vaiheessa hylätä eli seuloa (nektelse, nektes fremmet), jos on selvää, että valitus ei voi menestyä. Menettelyä sovelletaan kaikissa riita-asioissa. Valitus voidaan seuloa kokonaan taikka vain tiettyjen valituskohtien tai valitusperusteiden osalta. Seulontapäätös edellyttää, että tuomioistuin sitä ennen ilmoittaa valittajalle asiasta. Valittajalle tarjotaan näin ollen mahdollisuus argumentoida seulontapäätöstä vastaan. Mahdollistamalla toivottomien valitusten hylkääminen seulontamenettelyssä pyritään muun muassa rajoittamaan oikeudenkäynnistä asianosaisille aiheutuvia kustannuksia. Esitöissä on korostettu, että seulontamenettelyssä ylioikeus kuitenkin tietyntasoisesti tutkii asian (Ot. prp. nr. 51 (2004-2005) s. 297). Seulontaratkaisun tekemisen katsotaan edellyttävän suurta varmuutta siitä, että käräjäoikeuden ratkaisu pysyisi valituksen täystutkinnasta huolimatta.

Ylioikeus tekee muutoksenhakulupaa ja seulontaa koskevan ratkaisun kolmen jäsenen kokoonpanossa kirjallisessa menettelyssä. Ratkaisu ei ole tuomio vaan päätös eli niin sanottu ”beslutning”. Päätöstä ei tarvitse perustella. Päätöksen valituksen seulonnasta tulee olla yksimielinen. Yksimielisyysvaatimus ei koske muutoksenhakuluvan epäämistä koskevaa päätöstä. Päätökseen luvan epäämisestä tai valituksen seulonnasta voi hakea muutosta korkeimmalta oikeudelta vain menettelyvirheen perusteella (tvisteloven 29 luvun 13 §:n 5 kohta).

Suullinen, välitön ja keskitetty pääkäsittely on Norjassakin valitusasian pääsääntöinen käsittelymuoto (tvisteloven 29 luvun 16 ja 18 §). Ylioikeus voi kuitenkin päättää, että asianosaisten tulee lausua kirjallisesti näyttö- tai oikeuskysymyksistä, jos sen katsotaan edistävän asian tehokasta ja prosessitaloudellista käsittelyä tai jos se on välttämätöntä olennaisesti luotettavamman oikeudenkäyntiaineiston kokoamiseksi.

Myös asianosaiset voivat sopia asian ratkaisemisesta kirjallisessa menettelyssä tai menettelyssä, joka on suullisen ja kirjallisen käsittelyn yhdistelmä. Suullinen osuus toteutetaan tällöin valmistelutyypin istunnon (rettsmøte) muodossa. Kirjallisen menettelyn tai sekaprosessin käyttäminen edellyttää kuitenkin ylioikeuden suostumusta.

Ylioikeus voi päättää myös omasta aloitteestaan sellaisessa valitusasiassa, joka koskee vain oikeudenkäyntimenettelyä tai lain soveltamista tai jossa on vain vähäisessä määrin sellaisia kysymyksiä, joissa välittömällä todistelulla on olennaista merkitystä, että valitus ratkaistaan kirjallisessa menettelyssä. Jos kirjalliset lausumat antavat aiheutta, ylioikeus voi myöhemmin päättää, että tietyt erityiskysymykset käsitellään myös suullisesti. Tällaisen menettelyn käyttöönottamista on Norjassa perusteltu järkevän ja tarkoituksenmukaisen prosessin vaatimuksilla.

Uuden tvistelovenin esitöissä on muutoksenhakua koskevien säännösten osalta erityisesti painotettu sitä, ettei oikeusturva ole sama asia kuin oikeus hakea rajoittamattomasti muutosta. Yksityishenkilöt ja pienet yritykset eivät välttämättä tiedosta kaikkia muutoksenhaun seurauksia. Oikeudenkäyntikulut ja korot saattavat muutoksenhaun seurauksena helposti nousta määrällisesti suuremmiksi kuin riidan kohteen arvo. Tilanteessa, jossa valituksella ei ole menestymisen mahdollisuuksia, ei valittajan oikeusturva edellytä, että hän saa valituksensa uuteen täystutkintaan muutoksenhakuasteessa. Valittajan edun mukaista on, että hänelle jo käsittelyn alussa tehdään selväksi, että riita on oikein ratkaistu ja ettei asian käsittelyä siksi ole syytä jatkaa. Tuomioistuinkäsittely ei ole kallista ainoastaan osapuolille, vaan myös yhteiskunnalle. Riidan merkityksen tulee norjalaisen näkemyksen mukaan olla järkevässä suhteessa osapuolten ja yhteiskunnan resursseihin nähden.

Rikosasiat. Rikosasiat käsitellään ensimmäisessä asteessa käräjäoikeudessa. Tavanomaiseen kokoonpanoon kuuluu yhden lainoppineen tuomarin lisäksi aina kaksi maal-

likkoa (legdommer tai meddommer). Määrällisesti suurin osa rikosasioista käsitellään kuitenkin käräjäoikeudessa yhden tuomarin kokoonpanossa (forhørsrett). Jälkimmäinen menettely edellyttää, että syytetty tunnustaa rangaistusvaatimuksessa tarkoitetun teon ja syyllisyyttä voidaan muutoinkin pitää selvitettyinä.

Muutosta käräjäoikeuden pääasiassa antamaan ratkaisuun haetaan ylioikeudelta valittamalla. Muutosta voidaan hakea sekä näyttö- että oikeuskysymysten osalta.

Pääsäännön mukaan ylioikeus on toimivaltainen kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpanossa. Rikosasioissa, jossa rangaistusmaksimi ylittää kuusi vuotta vankeutta, kokoonpanoon kuuluu valamiehistö eli jury. Valamiehistö koostuu kymmenestä valamiehestä, joista viisi on miestä ja viisi naista. Valamiehistö ratkaisee syyllisyyskysymyksen, mutta langettava tuomio edellyttää, että vähintään seitsemän valamiestä on asiasta samaa mieltä. Ennen kuin valamiehistö tekee ratkaisunsa, tuomioistuimen puheenjohtaja (lagmannen) esittää yhteenvedon asiasta ja siihen sovellettavasta laista. Muissa rikosasioissa kahdeksan valamiehen osallistuminen kokoonpanoon on mahdollista.

Straffeprosesslovenin 321 §:n 1 kappaleen mukaan vähäisissä rikosasioissa valitusoikeuden käyttäminen edellyttää ylioikeuden muutoksenhakulupaa (samtykke). Tällaisia ovat rikosasiat, joissa syyttäjä ei ole vaatinut eikä vastaaja ole tuomittu muuhun rangaistukseen kuin sakkoon, ajokieltoon tai ajo-oikeuden menettämiseen. Lupa myönnetään vain, jos siihen on erityisiä syitä. Tämä kriteeri täyttyy, jos asia on ollut vaikea ratkaista tai sillä on merkitystä muissa vastaavissa asioissa. Luvan myöntämisen perusteena voi olla myös sakon suuri vaikutus vastaajan taloudellisiin oloihin tai teon erityinen merkitys vastaajan elämässä (esimerkiksi kuolemantuottamus) tai sen aikaansaama sosiaalinen leima. Pääsääntöisesti sakkoasioita koskevia valituksia ei kuitenkaan käsitellä ylioikeudessa.

Yhteisösakkoa koskevissa asioissa muutoksenhakulupaa ei tarvita.

Rikosasioissa ylioikeudessa on käytössä seulontamenettely (straffeprosessloven 321 §:n 2 kappale). Rikosasiassa annettua tuomiota kokeva valitus voidaan hylätä eli seuloa (nektelse), jos on selvää, että valitus ei voi menestyä. Valituksen seulomispäätöksen

tekemisen on katsottu edellyttävän varovaisuutta. Jos kysymys on syyttäjän (påtalemyndighet) vastaajan vahingoksi tekemästä valituksesta, ja valitus koskee vähäistä kysymystä, tai ei ole muutoin ilmennyt aihetta tutkia tällaista valitusta, se voidaan seuloa, vaikkei olisikaan selvää, ettei valitus voi menestyä.

Jos valitus koskee tekoa, josta voidaan tuomita enemmän kuin kuusi vuotta vankeutta, valitusta ei pääsäännön mukaan voida lainkaan seuloa. Ainoastaan syyttäjän tekemä tällaista rikosta koskeva valitus voidaan jättää enemmälti tutkimatta, jos kysymys on vastaajan vahingoksi tehdystä valituksesta, ja valitus koskee vähäistä kysymystä tai ei ole muutoin ilmennyt aihetta tutkia valitusta.

Rikosasioissa ylioikeus tekee muutoksenhakulupaa ja seulontaa koskevan ratkaisun kolmen jäsenen kokoonpanossa. Päätöstä ei tarvitse perustella. Seulontapäätös tai muutoksenhakulupa voidaan rajoittaa koskemaan valituksen osaa. Päätös valituksen seulonnasta tulee olla yksimielinen, kuten myös päätöksen luvan antamatta jättämisestä. Päätöksiin voi hakea muutosta korkeimmalta oikeudelta vain menettelyvirheen perusteella (straffeprosessloven 321 §:n 6 kappale).

Muutosta ylioikeuden pääasiassa antamaan ratkaisuun haetaan korkeimmalta oikeudelta valittamalla. Samoin kuin riita-asioissa edellyttää valittaminen lupaa (samtykke). Luvan myöntää erityinen korkeimman oikeuden osasto - Høyesteretts ankeutvalg. Lupa voidaan myöntää vain, jos valituksen kohteena olevalla asialla on yleistä merkitystä tai jos asian saattaminen korkeimman oikeuden tutkittavaksi on muusta syystä erityisen tärkeää (straffeprosessloven 323 §).

Jos valitusta ei seulota ja siinä on kysymys syyllisyyttä koskevan todistelun arvioinnista, valitusasia käsitellään ylioikeudessa uudelleen suullisessa pääkäsittelyssä (straffeprosessloven 331 §). Pääkäsittelyssä noudatetaan samaa järjestystä kuin rikosasian käsittelyssä alioikeudessa. Jos muutoksenhaku koskee näytön arviointia, asia on vedotussa laajuudessaan käsiteltävä uudelleen. Jos vain osa todistusharkinnasta on riitautettu, todistelu voidaan rajoittaa tähän osaan. Alioikeudessa kuullun todistajan kertomus voidaan lukea oikeuden pöytäkirjasta sikäli kuin asianosaiset eivät vaadi häntä uudelleen kuultavaksi. Tämä ei kuitenkaan ole mahdollista, jos todistajan antamalla kertomuksella voi olla merkitystä asiassa (straffeprosessloven 296 §).

Jos valituksessa ei ole kysymys syyllisyyttä koskevasta näytön arvioinnista eikä teosta, josta voi seurata yli kuuden vuoden vankeusrangaistus, voi ylioikeus asianosaisten suostumuksin päättää, että valitus käsitellään kirjallisesti (straffeprosessloven 333 §).

Tanska

Tanskassa vuonna 1919 voimaan tullutta oikeudenkäyntilakia (lov om rettens pleje, jäljempänä retsplejeloven) sovelletaan sekä riita- että rikosasioissa.

Riita-asiat. Tuomioistuinten asiallisesta toimivallasta riita-asioissa säädetään retsplejelovenin 21 luvussa. Riita-asiat käsitellään ensimmäisessä oikeusasteessa byret - nimisessä yleisessä alioikeudessa. Alioikeus on toimivaltainen yhden tuomarin kokoonpanossa. Myös kolmen tuomarin kokoonpano on vaikeissa asioissa mahdollinen.

Myös oikeusastejärjestyksessä ylioikeuden tasoinen erityistuomioistuin meri- ja kauppaoikeus (Sø- og Handelsretten) voi ensimmäisenä oikeusasteena käsitellä aineettomia oikeuksia, kilpailuoikeutta ja maksukyvyttömyyttä koskevia riita-asioita sekä kansainvälisiä liittymiä omaavia asioita, joissa sovelletaan Euroopan yhteisön oikeutta tai vieraan valtion lakia. Alioikeudesta riita-asiat voidaan asianosaisten vaatimuksesta myös siirtää landsret nimisen yleisen ylioikeuden tai meri- ja kauppaoikeuden ratkaistavaksi. Siirtäminen edellyttää, että asia on periaatteellisesti merkittävä. Meri- ja kauppaoikeuden ratkaistavaksi riita-asia voidaan siirtää esimerkiksi silloin, kun sen ratkaiseminen edellyttää elinkeino- tai työelämään liittyvää erityisasiantuntemusta. Meri- ja kauppaoikeus on toimivaltainen yhden tuomarin kokoonpanossa. Tuomioistuimen kokoonpanoa vahvistetaan tarvittaessa joko kahdella tai neljällä asiantuntijajäsenellä.

Yleisen alioikeuden pääasiassa antamiin tuomioihin voidaan sekä näyttö- että oikeuskysymysten osalta valittaa (anke) ylioikeuteen eli landsretiin. Ylioikeus on toimivaltainen kolmen tuomarin kokoonpanossa (retsplejeloven 7 §).

Muutoksenhaku alioikeuden ratkaisuun edellyttää valituslupaa, jos riidan kohteen arvo ei ylitä 10 000 Tanskan kruunua (noin 1 300 euroa, retsplejeloven 368 §:n 1 kappale). Lupaa pyydetään hakemuksella erityiseltä muutoksenhakulupalautakunnalta (procesbevillingsnaevnet, ks. retsplejeloven 1 a luku). Kuningas nimittää lautakunnan jäsenet aina

kahdeksi vuodeksi kerrallaan. Lautakunnan jäseniä on viisi. Näistä kolme on eri oikeusasteiden tuomareita, yksi on asianajaja ja yksi edustaa oikeustieteellistä asiantuntemusta.

Valituslupa voidaan myöntää, jos asia on luonteeltaan periaatteellinen tai luvan myöntämiselle muutoin on erityisiä perusteita (retsplejeloven 368 §:n 2 kappale).

Ylioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena tai meri- ja kauppaoikeuden antamaan ratkaisuun voidaan rajoituksetta hakea muutosta korkeimmalta oikeudelta (Højesteret, ks. retsplejeloven 368 §:n 3 kappale). Ylioikeuden muutoksenhausta antamaan tuomioon ei saa hakea muutosta. Muutoksenhakulupalautakunta voi tästä huolimatta myöntää valitusluvan, jos asialla on periaatteellista merkitystä (retsplejeloven 371 §:n 1 kappale). Muutoksenhakulupalautakunta myöntää valitusluvat myös korkeimpaan oikeuteen.

Valitus käsitellään samoja menettelysääntöjä noudattaen kuin alioikeudessa. Asia valmistellaan kirjallisesti ja suullisesti, minkä jälkeen toimitetaan suullinen pääkäsittely. Suullinen käsittely voidaan kuitenkin jättää toimittamatta, jos asianosaiset ovat tästä yksimieliset tai kysymys on vain siitä, voidaanko valitus tutkia, taikka se asian laadun vuoksi muuten havaitaan tarkoituksenmukaiseksi (retsplejeloven 387 §).

Rikosasiat. Alioikeus käsittelee rikosasiat ensimmäisenä oikeusasteena (retsplejeloven 686 §:n 1 kappale). Rikosasiat ratkaistaan suurimmaksi osaksi kokoonpanossa, johon kuuluu lainoppinut tuomari ja kaksi lautamiestä (domsmaend, retsplejeloven 12 §:n 6 kappale). Vähäiset rikosasiat, joissa kysymys on ainoastaan sakkorangaistuksesta, käsitellään kuitenkin yhden lainoppineen tuomarin kokoonpanossa. Rikosasiat, joissa kysymys on vähintään neljän vuoden vankeusrangaistuksesta, ratkaistaan kokoonpanossa, johon kuuluu kolme lainoppinutta tuomaria ja kuusi valamiestä (naevninge, retsplejeloven 12 §:n 5 kappale). Vastaaja voi kuitenkin tällaisten asioiden osalta vaatia, että valamieskokoonpanon sijasta juttu käsitellään lautamieskokoonpanossa (retsplejeloven 687 §:n 1 kappale).

Alioikeuden ratkaisuihin voidaan sekä näyttö- että oikeuskysymysten osalta valittaa ylioikeuteen (retsplejeloven 901 §). Syyttäjä saa kuitenkin hakea muutosta vain, jos vastaaja voidaan tekoon sovellettavan rangaistussäännöksen nojalla tuomita muuhun

julkisoikeudelliseen seuraamukseen kuin sakkoon tai menettämisseuraamukseen. Vastaja taas saa valittaa vain, jos hän on ollut läsnä asiaa alioikeudessa käsiteltäessä ja jos hänet on tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin 20 päiväsakkoon taikka 3 000 Tanskan kruunun (noin 400 euron) suuruiseen sakkoon, menettämisseuraamukseen tai muuhun julkisoikeudelliseen seuraamukseen. Jos vastaaja ei ole ollut läsnä alioikeuskäsittelyssä ja hänet on retsplejeloven 855 §:n 3 kappaleen 4 kohdan mukaan poissaolosta huolimatta tuomittu enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen, vastaaja saa hakea ratkaisuun muutosta, jos valitus ei koske syyllisyyskysymystä koskevan näytön uudelleen arvioimista ja edellä mainitut muut kuin läsnäoloon liittyvät edellytykset täyttyvät.

Silloin kun syyttäjällä tai vastaajalla ei ole suoraa muutoksenhakuoikeutta, heillä on mahdollisuus pyytää valituslupaa. Muutoksenhakulupalautakunta voi myöntää luvan, jos asialla on periaatteellista merkitystä tai jos erityiset syyt sitä muutoin puoltavat (retsplejeloven 903 §:n 1 kappale). Periaatteellista merkitystä asialla voi olla, jos kysymys on oikeuskäytännön yhtenäistämisestä Tanskan kahden muutoksenhakutuomioistuimen välillä. Erityiset syyt tarkoittavat asian erityistä merkitystä syytetylle hänen olosuhteensa huomioon ottaen. Myös se, että alioikeuden ratkaisun oikeellisuutta voidaan epäillä esimerkiksi sen vuoksi, että kysymys on äänestysratkaisusta, voi olla erityinen syy myöntää valituslupa.

Rikosasioiden käsittelyyn ylioikeudessa osallistuu vähintään kolme tuomaria (retsplejeloven 7 §). Valamieskokoonpanossa ratkaistujen asioiden osalta käsittelyyn osallistuu kolmen tuomarin lisäksi yhdeksän valamiestä. Jos kyse on lautamieskokoonpanossa ratkaistavasta asiasta, käsittelyyn osallistuu kolme tuomaria ja kolme lautamiestä.

Ylioikeuden rikosasiassa antamaan tuomioon saadaan hakea muutosta korkeimmalta oikeudelta, jos muutoksenhakulupalautakunta myöntää siihen luvan. Lupa voidaan myöntää, jos asialla on periaatteellista merkitystä tai jos erityiset syyt sitä muutoin puoltavat (retsplejeloven 932 §:n 1 kappale). Korkeimmalla oikeudella ei ole valamies- tai lautamieskokoonpanoa (retsplejeloven 690 §:n 2 kappale). Sen vuoksi muutoksenhakuperusteet on rajattu menettelyvirheisiin, oikeuskysymyksiin ja seuraamuksen määräämiseen (retsplejeloven 933 §:n 2 kappale).

Jos valitusasiassa on kysymys syyllisyyttä koskevan todistelun arvioinnista, se käsitellään uudelleen suullisessa pääkäsittelyssä (retsplejeloven 917 §). Pääkäsittelyssä noudetaan pääosin samaa järjestystä kuin rikosasian käsittelyssä alioikeudessa. Alioikeuden pöytäkirjaan kirjattuja kertomuksia voidaan käyttää todisteluaineistona, jolleivät asianosaiset vaadi todistajien uudelleen kuulemista. Myös alioikeudessa asian käsittelyn aikaisemmassa vaiheessa annettuja kertomuksia luetaan pääkäsittelyssä (retsplejeloven 871 §). Siten on mahdollista sanoa, että oikeudenkäynti on suullinen, mutta ei aina aivan välitön.

Mahdollisuus ohittaa hovioikeus muutoksenhakuasteena

Ennakkoratkaisupyyntö korkeimmalta oikeudelta. Ruotsissa on käytössä järjestelmä, jonka mukaan käräjäoikeus voi asianosaisten suostumuksin pyytää korkeimmalta oikeudelta sitovan ennakkoratkaisun vireillä olevassa riita-asiassa esiin tulleeeseen kysymykseen (RB 56:13-15). Ennakkoratkaisu edellyttää, että korkein oikeus myöntää siihen ennakkopäätösperusteella luvan.

Myös Ranskassa on järjestelmä, jossa alempi tuomioistuin voi pyytää korkeimmalta oikeudelta ennakkoratkaisun sen käsiteltävänä olevassa asiassa esiin tulleeeseen kysymykseen. Korkeimman oikeuden kysymyksestä antama lausunto on neuvoa-antava.

Ohivalitus. Norjassa on riita-asioiden osalta käytössä ohivalitusjärjestelmä, jonka mukaan joko valittaja tai valittajan vastapuoli voi valittaa suoraan korkeimpaan oikeuteen (tvisteloven 30 luvun 2 §). Ohivalitus ei edellytä vastapuolen suostumusta.

Asian saattaminen suoraan korkeimman oikeuden tutkittavaksi edellyttää korkeimman oikeuden ohivalitukselle myöntämää lupaa (tillatelse). Luvan myöntää korkeimman oikeuden valituslupahakemuksia tutkiva osasto. Lupaa on pyydettävä muutoksenhauille ylioikeuteen säädetyssä määräajassa. Lupa voidaan myöntää silloin, kun on tarvetta saada nopeasti korkeimman oikeuden ratkaisu johonkin erityisen tärkeään periaatetason kysymykseen. Lupaa ei voida myöntää, jos ohivalituksen voidaan katsoa haittaavan yksittäisen valitusasian asianmukaista tuomioistuinkäsittelyä. Esimerkiksi asioissa, joihin liittyy välittömästi vastaanotettavaa suullista todistelua koskevia kysymyksiä, ohivalituslupaa ei yleensä tulisi myöntää.

Pääsäännön mukaan ohivalituslupa myönnetään valitusasiaan kokonaisuudessaan. Korkein oikeus voi peruuttaa myöntämänsä luvan, jos valmistelun aikana ilmenee, että asia todistelun vastaanottamiseen liittyvistä syistä tulisi tutkia ylioikeudessa. Tällöin asia siirretään ylioikeuden ratkaistavaksi valitusasioiden käsittelystä säädettyssä järjestyksessä. Näin toimitaan myös silloin, kun korkein oikeus ei myönnä pyydettyä ohivalituslupaa.

Myös Saksassa on järjestelmä, jossa alioikeuden riita-asiassa antama ratkaisu voidaan vastapuolen ja revisiotuomioistuimen suostumuksella saattaa suoraan revisiotuomioistuimen (Oberlandsgericht tai Bundesgerichtshof) tutkittavaksi (Sprungrevision, Zivilprozessordnung § 566). Hakiessaan revisiotuomioistuimelta muutosta asianosaiset luopuvat oikeudestaan hakea alioikeuden ratkaisuun muutosta ylioikeudelta.

Revisiotuomioistuin voi ottaa ohivalituksen tutkittavaksi, jos valitusasialla on periaatteellista merkitystä tai jos oikeuskehitys taikka lainkäytön yhtenäisyys edellyttää revisiotuomioistuimen ratkaisua. Jos revisiotuomioistuin hylkää ohivalitushakemuksen, alioikeuden ratkaisu jää pysyväksi.

2.5 Nykytilan arviointi

Toimiva hovioikeusmenettely

Hovioikeusmenettelyn uudistaminen vuonna 1998 on johtanut siihen, että käräjäoikeudessa käyty oikeudenkäynti asian laadusta ja asianosaisten oikeussuojan tarpeesta riippumatta usein uusitaan täysimittaisesti silloin, kun kysymys on suullisen todistelun uskottavuudesta. Uudistusta valmisteltaessa tarkoitus oli, ettei pääkäsittelyä olisi toimitettu kaikissa asioissa, joissa kysymys oli suullisen todistelun uskottavuudesta. Ottamalla käyttöön soveltamisalaltaan rajoitettu muutoksenhakulupajärjestelmä olisi turvattu kaikkien asioiden riittävän nopea käsittely ja hovioikeuksien voimavarojen tarkoituksenmukainen kohdentaminen. Koska ehdotusta ei tältä osin hyväksytty, eikä hovioikeuksien henkilöstöresursseja vastaavasti lisätty, on uudistus käytännössä johtanut käsittelyaikojen pitkittymiseen. Vaikka käsittelyaikojen pitkittymiseen löytyy muitakin syitä, jotka voivat liittyä esimerkiksi esitutkinnan ja syyteharkinnan hitauteen sekä käräjäoikeuskäsittelyn viivästymiseen, ovat myös pitkät käsittelyajat hovioikeuksissa osaltaan johtaneet siihen, että asian kokonaiskäsittelyaika on eräissä tapauksissa muodostunut

kohtuuttoman pitkäksi. Ihmisoikeustuomioistuin on vuodesta 2000 alkaen katsonut noin 20 tapauksessa ihmisoikeussopimuksen tulleen käsittelyn kokonaiskeston perusteella loukatuksi.

Hovioikeuksien mahdollisuuksia käsitellä kevyemmässä ja nopeammassa menettelyssä sellaisia yksinkertaisia asioita, joissa tarvetta käräjäoikeuden ratkaisun muuttamiselle ei ole, pyrittiin lisäämään ottamalla vuonna 2003 käyttöön seulontamenettely. Uudistuksen tavoitteena oli muun muassa parantaa hovioikeuksien mahdollisuuksia keskittyä vaikeisiin ja tulkinnanvaraisiin asioihin ilman, että asianosaisten kohtelun yhdenvertaisuus vaarantuisi.

Seulontamenettely on kuitenkin osoittautunut eräiltä osin epätarkoituksenmukaiseksi. Jos ratkaisu riippuu suullisen todistelun tai katselmushavaintojen uskottavuudesta, valitusta ei voida lainkaan seuloa, vaikka kysymys olisi hyvinkin yksinkertaisesta asiasta. Varmistaakseen sen, että valitusta ei nykyisessä menettelyssä seulottaisi, valittaja on voinut riitauttaa käräjäoikeuden suullisen todistelun uskottavuuden arvioinnin siinäkin tapauksessa, että hänen todellinen tyytymättömyytensä käräjäoikeuden tuomiossa kohdistuisi ainoastaan rangaistuksen mittaamiseen. Tällöin asian käsittely hovioikeudessa pääkäsittelyineen voi muodostua raskaammaksi kuin mihin todellisuudessa olisi tarvetta.

Seulontamenettelyn soveltamisalaan liittyvät ongelmat ovat myös johtaneet epäyhtenäiseen oikeuskäytäntöön. Korkeimman oikeuden oikeuskäytännön perusteella on todettavissa, että seulontamenettelyä koskevia säännöksiä on sovellettu niiden tarkoitusta vastaamattomalla tavalla ja seulontaratkaisuja tehty muissakin kuin selvissä ja yksinkertaisissa asioissa (KKO 2005:13, 22, 30, 33, 46, 57 ja 58, KKO 2006:40 ja 52). Tätä voidaan pitää jo sellaisenaan valittajan oikeusturvaa vaarantavana epäkohtana.

Seulontamenettely ei ole tuonut riittäviä eväitä käsittelyjen pitkittymisestä aiheutuvien ongelmien ratkaisemiseksi eikä myöskään mahdollistanut hovioikeuksien resurssien kohdentamista oikeussuojatarpeiden mukaan. Esimerkiksi rikoksen törkeys, rangaistuksen ankaruus ja tuomion taloudelliset tai muulla tavalla laajakantoiset vaikutukset asianosaisille ovat tekijöitä, joiden merkitykselle olisi syytä antaa nykyistä enemmän painoarvoa hovioikeusmenettelyä koskevassa lainsäädännössä. Näiden tavoitteiden toteut-

taminen muuttamalla seulontaa koskevia säännöksiä on kuitenkin osoittautunut ongelmalliseksi.

Pääkäsittely

Pääkäsittely asianosaisen vaatimuksesta. Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 14 §:ssä säädetään pääkäsittelyn toimittamisesta asianosaisen vaatimuksesta. Pykälän 2 momentissa luetelluissa tapauksissa pääkäsittelyä ei kuitenkaan asianosaisen vaatimuksesta huolimatta tarvitse toimittaa. Momentin 6 kohdan mukaan pääkäsittelyä ei esimerkiksi tarvitse toimittaa, jos sen toimittaminen on muusta syystä selvästi tarpeetonta. Kohta lisättiin säännökseen eduskuntakäsittelyn aikana. Lakivaliokunta perusteli lisäystä seuraavasti (LaVM 19/1997 vp):

Asianosaisen niin vaatiessa selvä lähtökohta on, että hovioikeuden on järjestettävä pääkäsittely. Suomen hovioikeusmenettelyssä ei ole rajoitettu hovioikeuden tutkimisvaltaa pelkästään oikeuskysymyksiin vaan myös näyttökysymyksiä voidaan tutkia. Kuitenkaan ne suullisen käsittelyn edut, jotka liittyvät asiassa esitetyn suullisen todistelun arviointiin, eivät aina tule esille jutussa, jossa on kysymys vain asian oikeudellisesta arvioinnista. Samoin on tapauksissa, joissa juttuun liittyy vain kirjallista todistelua, joka on aukotonta. Hallituksen esityksen yleisperustelusta ilmenee, ettei ihmis-oikeustuomioistuinkaan ole aina edellyttänyt suullisen käsittelyn toimittamista muutoksenhakuasteessa, vaikka sen järjestämistä on vaadittu. Siten tämän tyyppisissä tilanteissa pääkäsittely voidaan poikkeuksellisesti evätä. Yleisestä sanamuodostaan huolimatta säännöksen soveltamisalan tulee olla hyvin rajoitettu ja pääkäsittelyn toimittamisen selvästi tarpeetonta.

Hallituksen esityksessä 33/1997 vp todetaan, että oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 14 §:n tarkoituksena on taata asianosaiselle yleensä oikeus pääkäsittelyyn myös sellaisessa tilanteessa, jossa muutoksenhakuasiassa ei ole kysymys suullisen todistelun uskottavuudesta. Tämä tarkoitus ei ole kaikilta osin toteutunut. Käytännössä pyyntö pääkäsittelyn toimittamiseksi usein evätään sillä perusteella, että pääkäsittelyn toimittaminen on selvästi tarpeetonta, koska kysymys ei ole asianomistajan, todistajan tai vastaajan kertomuksen uskottavuudesta. Muiden epäämisperusteiden soveltaminen on käytännössä jäänyt harvinaiseksi.

Valitusasiassa, jossa on kysymys asianomistajan, todistajan tai vastaajan antaman kertomuksen uskottavuudesta, pääkäsittely toimitetaan sitä koskevasta pyynnöstä riippumattakin. Tästä on seurannut, että 14 §:n merkitys itsenäisenä lainkohtana on jäänyt vähäiseksi.

Viran puolesta toimitettava pääkäsittely. Kuten edellä on todettu, pääkäsittely on oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:n nojalla toimitettava, jos asian ratkaiseminen riippuu kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuudesta taikka hovioikeudessa vastaanotettavasta uudesta suullisesta todistelusta. Jos valittaja riitauttaa kärjäoikeuden tekemän suullisen näytön arvioinnin, ratkaisu yleensä riippuu kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuudesta.

Oikeuskäytännön mukaan hovioikeuden velvollisuus toimittaa pääkäsittely ei ole riippuvainen siitä, onko sillä syytä epäillä kärjäoikeuden näytön arvioinnin oikeellisuutta vai ei (ks. esim. KKO 2004:116). Myös täysin perustelemattoman vaatimuksen näytön uskottavuuden uudelleen arvioimiseksi voidaan tämän vuoksi katsoa riittävän pääkäsittelyn perusteeksi. Pääkäsittely on näin ollen aina hovioikeuden omasta aloitteesta toimitettava, jos kärjäoikeuden tekemä suullisen todistelun uskottavuuden arviointi on riitautettu.

Tästä on seurannut, että pääkäsittelyssä joudutaan käsittelemään kaikkia asioita – niiden vakavuudesta ja tärkeydestä riippumatta – yleensä saman kaavan mukaisesti. Pääkäsittelyyn joudutaan silloinkin, kun siihen ei kärjäoikeuden ratkaisun ja valituksen perusteella ole tarvetta.

Oikeus suulliseen kuulemiseen. Hovioikeuksilla on toimivalta tutkia valitusasiat sekä näyttö- että oikeuskysymysten osalta. Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan pääsääntö tällöin on, että asiassa tulee asianosaisten vaatimuksesta järjestää suullinen käsittely, jossa asianosaista kuullaan henkilökohtaisesti. Suullinen käsittely voidaan tällöin jättää toimittamatta tai asianosainen kuulematta henkilökohtaisesti vain, jos joku oikeudenkäyntiin liittyvä erityispiirre sen sallii ja asianosaisten oikeudet on muutoin turvattu. Esimerkkeinä tällaisista erityispiirteistä mainitaan säännönmukaisesti

muutoksenhakulupajärjestelmä sekä pelkästään oikeuskysymysten ratkaisemiseen rajoittuva käsittely.

Kuten edellä kansainvälisiä sopimuksia koskevan 2.3 jakson Euroopan ihmisoikeussopimusta koskevassa osiossa on todettu, ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan ihmisoikeussopimus edellyttää, että muutoksenhakutuomioistuimen on useimmiten järjestettävä suullisen käsittelyn asianosaisen kuulemiseksi, jos asianosainen on sellaisen järjestämistä vaatinut. Esimerkiksi rikosasioiden osalta suullinen käsittely voidaan pyynnöstä huolimatta jättää toimittamatta vain, jos kysymys on nimikkeeltään ja rangaistusseuraamukseltaan varsin vähäisestä asiasta. Asianosaisen oikeus tulla kuuluksi ei kuitenkaan tarkoita, että ylioikeuden olisi toimitettava täysimittainen pääkäsittely kaikissa tilanteissa, joissa muutoksenhakija on sitä vaatinut. Ihmisoikeustuomioistuin on antanut kansalliselle laille merkittävän painoarvon arvioidessaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista.

Nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa edellä tarkoitettujen pienimuotoisten pääkäsittelyjen toimittamisen asioissa, joissa esimerkiksi ei ole kysymys suullisen todistelun uskottavuudesta. Näitä käsittelyjä ei kuitenkaan kovin usein toimiteta. Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö huomioon ottaen pienimuotoisten pääkäsittelyjen toimitamista olisi syytä edelleen edistää.

Mahdollisuus ohittaa hovioikeus muutoksenhakuasteena

Kuten edellä nykytilaa kuvaavassa jaksossa 2.1 on todettu, voimassa olevassa oikeudessa ei ole säädettyä sellaista menettelyä, jolla yksittäisen asian käsittelyssä voitaisiin poiketa säännönmukaisesta oikeusastejärjestyksestä, jotta korkeimman oikeuden ennakkoratkaisu saataisiin mahdollisimman nopeasti. Tällaisen tarpeen ilmettyä on toistaiseksi eri oikeusasteiden välisellä keskinäisellä yhteydenpidolla pyritty oikeuskysymyksen sisältävän asian nopeutettuun käsittelyyn sekä hovioikeudessa että korkeimmassa oikeudessa, jolloin toiset samanlaiset asiat ovat jääneet odottamaan ennakkoratkaisua. Tällöin sekä asianosaisten että tuomioistuinten on tullut ilman lain säännösten tukea hyväksyä se, että kyseisten asioiden käsittely eri oikeusasteissa on poikennut normaalisti noudatettavasta järjestyksestä. Muutoksenhakuun liittyvää menettelyä tässä muodossa voidaan arvostella ennen kaikkea muutoksenhakijoiden tasapuolisen kohtelun kannalta.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Hovioikeuden päätehtävä on asianosaisten valituksen johdosta kontrolloida kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus sekä näyttö- että oikeuskysymysten osalta ja korjata siinä mahdollisesti olevat virheellisyydet. Hovioikeusmenettelyn tulee ensisijaisesti palvella tämän tavoitteen toteutumista. Menettelylle voidaan kuitenkin asettaa myös muita vaatimuksia. Menettelyn tulisi olla oikeudenmukainen, nopea ja taloudellinen. Oikeusvarmuutta voidaan ajatella parhaiten edistettävän siten, että kaikki asiat käsitellään samalla tavalla täysimittaisessa muutoksenhakumenettelyssä. Menettely ei tällöin kuitenkaan muodostuisi nopeaksi, taloudelliseksi eikä myöskään kaikkien asianosaisten oikeusturvatarpeet huomioon ottaen oikeudenmukaiseksi.

Hovioikeusmenettelyä kehitettäessä on pyrittävä siihen, että edellä mainitut tavoitteet ja oikeudenkäynnille asetetut vaatimukset toteutuisivat kaikkien asianosaisten ja yhteiskunnalle aiheutuvien kustannusten kannalta mahdollisimman hyvin. Samalla olisi varmistettava, että menettely jatkossakin täyttää perustuslaissa ja Suomea sitovissa yleissopimuksissa oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille asetetut vaatimukset.

Hovioikeuksissa käsitellään laajuudeltaan ja vaikeusasteeltaan varsin erilaisia asioita. Yhtenä hovioikeusmenettelyä koskevien säännösten ongelmana pidetäänkin sitä, ettei niiden perusteella voida ottaa tarkoituksenmukaisella tavalla huomioon valituksen kohteena olevan asian laatua yleisellä tasolla eikä myöskään valittajan oikeussuojan tarvetta yksittäisessä asiassa. Kun esimerkiksi kaikki valitusasiat, joissa suullisen todistelun arviointi on riitautettu, käsitellään intressistä riippumatta samalla tavoin, pidentää tämä yleisesti käsittelyaikoja ja lisää oikeudenkäynnin kustannuksia.

Jotta hovioikeuksien ja yhteiskunnan voimavarat kohdentuisivat mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla, ei kärjäoikeudessa kertaalleen käsiteltyä asiaa tulisi tutkia uudelleen koko laajuudessaan, ellei se ole tarpeen. Asianosaisten kannalta taas on tärkeintä, että virheelliset alioikeuden ratkaisut saadaan korjatuiksi tai vastaavasti oikeat ratkaisut saadaan pysyviksi mahdollisimman nopeasti ja vähin oikeudenkäyntikuluin.

Oikeusturvan toteutuminen ei aina edellytä, että asianosaisella olisi ehdoton oikeus saada kertaalleen käräjäoikeudessa tutkittu ja ratkaistu asia hovioikeudessa täydellisesti uudelleen tutkittavaksi. Esimerkiksi taloudellisia intressejä koskevissa riita-asioissa asianosaiselle on tärkeää sekin, että hänen oikeudenkäyntikustannuksensa olisivat kohtuulliset tavoiteltuun etuun nähden.

Näistä syistä muutoksenhakumenettelyä tulisi kehittää niin, että nykyistä laajemmin voitaisiin järkevällä tavalla ottaa huomioon muutoksenhaun kohteena olevan asian laatu. Tämä mahdollistaisi myös hovioikeuksien käytettävissä olevien voimavarojen kohdentumisen tarkoituksenmukaisella tavalla.

3.2 Toteuttamisvaihtoehdot

Seulontamenettelyn kehittäminen

Seulontamenettelyn muuttaminen voisi olla eräs keino kehittää hovioikeusmenettelyä asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Nykyisen periaatteessa kaikkia valitusasioista yhtäläisesti koskevan seulontamenettelyn kehittämiseen siten, että menettelyä voitaisiin soveltaa myös pääkäsitellyssä ratkaistaviin asioihin, ei kuitenkaan edellä nykytilan arviota koskevassa 2.5 jaksossa todetuista syistä ole edellytyksiä. Muutoksenhakumenettelyn uudistamiseen on tämän vuoksi pyrittävä muilla keinoilla.

Muutoksenhakuoikeuden rajoittaminen näyttöratkaisuisa

Eräs mahdollisuus olisi, ettei muutosta saisi lainkaan hakea käräjäoikeuden näytön arviointia koskevaan ratkaisuun. Olisi mahdollista säätää, ettei käräjäoikeuden ratkaisusta saa valittaa näyttökysymyksen osalta. Näyttökysymys ratkaistaisiin tällöin tuomioistuimessa vain kerran, ja ainoastaan oikeuskysymyksestä olisi asianosaisilla vapaa muutoksenhakuoikeus. Kiellon soveltamisalaa olisi mahdollista rajata niin, että se koskisi vain osaa asioista. Ylimääräinen muutoksenhaku voisi olla mahdollinen myös näyttökysymyksissä. Lähtökohtaisesti käräjäoikeuden näytön arviointia koskeva ratkaisu olisi kuitenkin lopullinen.

Useissa riita- ja rikosasioissa on keskeisenä kysymyksenä näyttöratkaisu ja muutoksenhakeminen liittyy näin ollen säännönmukaisesti näytön arviointiin. Lisäksi näyttökysy-

mysten ja oikeuskysymysten erottaminen toisistaan ei ole käytännössä yksiselitteistä. Malli olisi myös ongelmallinen perus- ja ihmisoikeusvaatimusten kannalta. Muutoksenhakukielto näyttöratkaisujen osalta asettaisi kysymyksenalaiseksi nykyisen kolmiportaisen oikeusastejärjestelmän. Rajoitus muuttaisi siten olennaisella tavalla koko lainkäyttöjärjestelmäämme. Tämän vuoksi muutoksenhakukieltoa näyttöratkaisuissa ei voida pitää todellisenä vaihtoehtona.

Muutoksenhakulupajärjestelmä

Kansainvälisen vertailun perusteella voidaan todeta, että muutoksenhakulupa on yleisin keino, jolla on pyritty tekemään muutoksenhakumenettely mahdollisimman tarkoituksenmukaiseksi. Muutoksenhakulupamenettelyn soveltamisala ei pääsääntöisesti ole yleinen, vaan muutoksenhakulupaa vaaditaan tietyissä laissa tarkoin määritellyissä valitusasioissa. Riita-asioiden osalta rahamääräinen arvoraja on yleinen tapa määritellä niiden asioiden piiriä, joissa asian saaminen uudelleen täystutkintaan muutoksenhakutuomioistuimessa edellyttää lupaa. Rikosasioissa muutoksenhakulupamenettelyn soveltamisala määräytyy yleensä alioikeudessa tuomitun rangaistuksen mukaan.

Muutoksenhakulupatyypinen järjestelmä on mahdollista toteuttaa selkeänä ja tarkkarajaisena. Menettely, jossa kaikki muutoksenhakemukset tutkitaan, ei myöskään rajoittaisi muutoksenhakuoikeutta. Soveltamisalaltaan rajoitetun muutoksenhakulupamenettelyn käyttöönotto toteuttaisi siten parhaiten niitä tavoitteita, joita hovioikeusmenettelyn kehittämiseksi on asetettu.

Tässä esityksessä ehdotetaan otettavaksi käyttöön soveltamisalaltaan rajoitettu lupajärjestelmä. Lupajärjestelmän soveltamisalaan kuuluvissa valitusasioissa asianosainen tarvitsisi hovioikeuden myöntämän luvan ennen asian siirtämistä lupakäsittelyä seuraavaan jatkokäsittelyyn. Lupa olisi myönnettävä, jos valitus täyttäisi laissa säädetty lupaperusteet. Lupaperusteista keskeisin olisi muutosperuste. Tällä perusteella jatkokäsittelyyn otettaisiin ennen kaikkea ne valitukset, joiden osalta ilmenee aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta.

Tällainen lupajärjestelmä ei rajoittaisi muutoksenhakuoikeutta. Kysymys ei siten ole siitä, että muutoksenhaku joissakin asioissa kiellettäisiin tai että sitä rajoitettaisiin. Kaikista asioista saataisiin edelleenkin valittaa ja kaikki valitukset, myös lupajärjestelmän

piiriin kuuluvat, tutkittaisiin ja käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus selvitetäisiin. Muutoksenhakulupamenettelyn erityispiirre onkin lähinnä se, että menettely on varsinaiseen muutoksenhakumenettelyyn verrattuna suppeampi.

Muutoksenhakulupa ei ilmaisuna kuvaa järjestelmän luonnetta ja se on tästä syystä osoittautunut ongelmalliseksi. Vaikka muutoksenhakuoikeus edelleen säilyisi avoimena, olisi muutoksenhakulupa helposti ymmärrettävissä sanottua oikeutta rajoittavaksi tekijäksi. Kun järjestelmä ei kuitenkaan käytännössä rajoita oikeutta valittaa käräjäoikeuden ratkaisuista, on syytä ottaa käyttöön järjestelmän sisältöä paremmin vastaava käsite. Tässä esityksessä ehdotetaan esitetyn lupajärjestelmän nimeksi jatkokäsittelylupaa. Jatkokäsittelyluvan myöntäminen tai vastaavasti epääminen kuvaisi täsmällisellä tavalla sitä, että kysymys on siitä, millainen ratkaisu lupajärjestelmän piiriin kuuluvissa asioissa tehdään ja mitä asioiden käsittelylle tapahtuu.

Pääkäsittelyä koskevien säännösten muuttaminen

Hovioikeuden on oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:n mukaan viran puolesta toimitettava pääkäsittely, jos asian ratkaiseminen riippuu hovioikeudessa vastaanotettavasta uudesta suullisesta todistelusta taikka käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun tai toimitetussa katselmuksessa tehtyjen havaintojen uskottavuudesta. Suullisen todistelun välittömyydellä pyritään siihen, että hovioikeuden edellytykset todistelun arvioimiseen ja asian tutkimiseen olisivat mahdollisimman hyvät. Tästä tavoitteesta ei tulisi luopua. Käytäntö on kuitenkin osoittanut, etteivät kaikki asiat, joissa ratkaisu on perustunut suulliseen todisteluun, ole sellaisia, joissa suullisen todistelun arvioiminen uudessa täysimittaisessa oikeudenkäynnissä on tarpeen. Nykyisen pakottavan säännöksen lieventäminen lisäisi joustavuutta ja edesauttaisi suullisten käsittelyjen kohdentamista oikeusturvatarpeiden mukaan.

Kuten edellä nykytilan arviointia koskevassa 2.5 jaksossa todetaan, on pääkäsittelyä asianosaisen vaatimuksesta koskevan oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 14 §:n merkitys itsenäisenä lainkohtana jäänyt vähäiseksi. Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä asianosaisen pyyntö on kuitenkin keskeisessä asemassa pääkäsittelyn toimittamisen tarpeellisuutta arvioitaessa. Asianosaisen vaatimuksen merkitystä käsittelyjärjestyksestä päätettäessä voisi muun muassa tästä syystä olla tarkoituksenmukaista lisätä nykyisestä. Tämä olisi toteutettavissa muuttamalla pääkäsittelyn toimittamista koskevia säännöksiä

siten, että pääkäsittely ensisijaisesti tulisi toimittaa asianosaisten vaatimuksesta. Vasta silloin, jos asianosaiset eivät olisi vaatineet pääkäsittelyn toimittamista, hovioikeuden olisi viran puolesta arvioitava pääkäsittelyn toimittamisen tarpeellisuutta. Pääkäsittelyn toimittamiseen ei tällöin olisi ehdotonta velvollisuutta.

Pääkäsittely toimitetaan nykyisin, jos valittaja riitauttaa käräjäoikeuden tekemän suullisen näytön arvioinnin. Laissa ei säädetä siitä, miten painavia perusteita valittajan tulee esittää riitautuksensa tueksi. Oikeuskäytännön mukaan hovioikeuden velvollisuus ottaa todistelu uudestaan vastaan ei olekaan riippuvainen siitä, onko sillä syytä epäillä käräjäoikeuden näytön arvioinnin oikeellisuutta vai ei. Kohtuutonta ei kuitenkaan olisi esimerkiksi se, että todistelu voitaisiin riitauttamisesta huolimatta jättää ottamatta uudelleen vastaan, jos käräjäoikeuden suullisen todistelun uskottavuuden arvioinnin oikeellisuudesta ei käsillä olevan oikeudenkäyntiaineiston perusteella näyttäisi olevan mitään epäselvyyttä. Näytön arvioinnin riitauttamisen ei näin ollen tulisi automaattisesti johtaa siihen, että hovioikeudella olisi viran puolesta velvollisuus ottaa kysymyksessä oleva suullinen todistelu uudelleen vastaan.

Ihmisoikeussopimus edellyttää ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan usein sitä, että muutoksenhakutuomioistuin järjestää suullisen käsittelyn asianosaisen kuulemiseksi, jos asianosainen on sellaisen järjestämistä vaatinut. Ihmisoikeustuomioistuin ei ole kuitenkaan edellyttänyt, että myös muuta todistelua olisi tällöin otettava uudestaan vastaan samassa laajuudessa kuin alioikeudessa. Koska asianosaisella ihmisoikeussopimuksen mukaan tulee olla oikeus esittää asiansa suullisesti myös muutoksenhakuasteessa, nykyistä pienimuotoisempien pääkäsittelyjen toimittamista voisi olla syytä lisätä nykyisestä. Samalla voitaisiin keventää menettelyä esimerkiksi siten, ettei virallinen syyttäjä tarvitsisi olla aina saapuvilla silloin, kun asiaa asianosaisen vaatimuksesta käsitellään pienimuotoisessa pääkäsittelyssä ilman, että asianosaista kuulustellaan todistelutarkoituksessa tai otetaan vastaan muuta suullista todistelua.

Mahdollisuus ohittaa hovioikeus muutoksenhakuasteena

Käytännössä on esiintynyt tilanteita, joissa olisi ollut tarkoituksenmukaista selvittää oikeustila oikeusastejärjestyksestä poiketen nopeutetusti. Tällainen tarve on liittynyt usein tilanteeseen, jossa on ollut kysymys uusien säännösten tulkinnasta. Uuden lain-säädännön soveltamiseen liittyy usein siirtymävaihetta koskevia ongelmia tai muita

laintulkintakysymyksiä, jotka koskevat laajaa asianosaispiiriä ja joihin tämän vuoksi tarvittaisiin ratkaisua joutuisasti. Sama oikeudellinen ongelma on voinut kertautua suuressa määrässä oikeussuhteita, jolloin ennakkoratkaisun nopean saamisen tarve on ollut erityisen korostunut. Myös muista syistä kuin uuden lainsäädännön takia voi syntyä tilanteita, joissa lain soveltamista koskeva kysymys tulee laajalti ajankohtaiseksi ja joissa ratkaisun viipyminen pitkittää oikeudellista epävarmuutta ja aiheuttaa niin yksityishenkilöille kuin yrityksillekin tarpeettomasti ongelmia.

Eräinä tyypillisinä esimerkkeinä mainitunlaisista tilanteista voidaan mainita riita-asioissa erityisesti työelämään liittyvät erimielisyydet, jotka voivat koskea valtakunnallisestikin suurta työntekijämäärää, ja rikosasioissa vuoden 2005 ajokieltoa koskevat muutokset sekä viime ajoilta jäännösrangaistuksen määräämiseen liittyvät asiat sekä yksityisten paikoitusalueiden pysäköintivirhemaksuasiat. Ryhmäkannetta koskevan lainsäädännön valmistelun yhteydessä kiinnitettiin huomiota tapaukseen, jossa eri puolella maata oli nostettu kymmeniä tosiseikastoltaan käytännöllisesti katsoen samanlaisia kanteita. Kanteet koskivat eläkekassan lakkauttamisen yhteydessä tehtyjen lisäeläketuuksien kompensatiolupausten sitovuutta. Asioissa oli sekä käräjäoikeuksissa että hovioikeuksissa annettu lopputuloksiltaan ja perusteluiltaan erilaisia ratkaisuja.

Nopeutettu muutoksenhakumenettely mahdollistaisi sen, että asianosaiset voisivat tilanteessa, jossa ennakkoratkaisun tarve on ilmeinen, valittaa käräjäoikeuden ratkaisusta hovioikeusvaihe ohittaen suoraan korkeimmalle oikeudelle. Silloin, kun asianosaiset jo käräjäoikeusvaiheessa tiedostavat, että asia joka tapauksessa saatetaan korkeimman oikeuden tutkittavaksi, tämän tyyppinen menettely olisi oikeudenkäynnin taloudellisuuden kannalta edullinen niin asianosaisille kuin tuomioistuinlaitoksellekin ja muutoinkin tarkoituksenmukainen. Nopeutettua muutoksenhakumenettelyä voidaan myös perustella asianosaisten yhdenvertaisuuden kannalta. Menettelyllä on vaikutusta myös kaikkien asianosaisten oikeuteen saada asiansa käsitellyksi kohtuullisessa ajassa.

Toisen tyyppinen tilanne on käsillä silloin, kun asiassa on kysymys Euroopan ihmisoi-
keussopimuksen ja sen soveltamiskäytännön tulkinnasta tai Euroopan yhteisöjen oikeu-
den tulkinnasta. Myös tällöin voi osoittautua tarpeelliseksi saada asiassa nopeasti kor-
keimman oikeuden kannanotto, vaikka järjestely ei tulisikaan vaikuttamaan tuomiois-
tuinten velvollisuuteen pyytää Euroopan yhteisöjen tuomioistuimelta ennakkoratkaisu

yhteisön oikeuden soveltamistilanteissa. Ruotsissa ovat kärjäoikeudet viime vuosien aikana useassa tapauksessa saattaneet korkeimman oikeuden ratkaistavaksi kysymyksen ihmisoikeussopimuksen määräysten soveltamisesta käsiteltävään olevassa asiassa.

Uudentyyppinen muutoksenhakumenettely voisi normaalia muutoksenhakumenettelyä nopeampana edesauttaa sitä, että muissa vastaavanlaisissa tapauksissa asianosaiset pääsisivät omissa asioissaan aikaisemmin yhteisymmärrykseen joutumatta ehkä lainkaan turvautumaan oikeudenkäyntiin. Kärjäoikeusmenettely voisi keventyä ratkaistavana olevassa asiassa. Esimerkiksi toissijaisten kanneperusteiden tai vaihtoehtoisten syytteiden käsittely voi tulla tarpeettomaksi. Ennakkoratkaisu voi rajoittaa todistelun tarvetta tai ainakin selventää sitä, mihin seikkoihin todistelu tulee kohdistaa.

Muutoksenhakutoimikunnan jatkomietinnössä (komiteanmietintö 2002:8 s. 47-49) on käsitelty nopeutetun käsittelyn muotoja, kuten muutoksenhakua kärjäoikeuden ratkaisusta suoraan korkeimpaan oikeuteen. Toimikunta ei kuitenkaan päätenyt esittämään nopeutettua käsittelyä. Eräänä syynä tähän oli osin Ruotsista saatuun kokemukseen perustuva päätelmä, ettei menettelylle ollut vielä ilmennyt varsinaista tarvetta. Sen arvioiminen, miten merkityksellinen nopeutetun menettelyn tarve on, on vaikeaa jo siitä syystä, ettei tällaista järjestelmää ole ollut käytössä. Ulkomailta saatu kokemus osoittaa, ettei menettelyn soveltamisalaan kuuluvien asioiden määrä olisi ilmeisestikään kovin suuri, ehkä enintään muutama asia vuodessa. Kysymys ei kuitenkaan ole siitä, että menettelyn pitäisi edes olla usein käytössä. Menettelyä voidaan tarkastella oikeudenhoidon hyödyllisenä ja järkevänä välineenä, vaikka sillä olisikin käyttöä vain harvoissa tapauksissa.

3.3 Keskeiset ehdotukset

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan otettavaksi käyttöön jatkokäsittelylupajärjestelmä. Tällaisen lupajärjestelmän tulee olla selkeä sekä asianosaisten että tuomioistuinten näkökulmasta. Tämä koskee lupajärjestelmän soveltamisalaa, luvan myöntämisen edellytyksiä ja menettelyä järjestelmää sovellettaessa.

Selkeysvaatimuksen täyttää soveltamisalan osalta parhaiten sellainen järjestelmä, jossa soveltamisala on sidottu perusteisiin, jotka eivät ole harkinnanvaraisia: riita-asioissa

rahamääräiseen häviöarvoon ja rikosasioissa vastaajan osalta käräjäoikeuden tuomitsemaan rangaistukseen sekä syyttäjän ja asianomistajan osalta valituksen kohteena olevan rikoksen rangaistusasteikkoon. Näin sekä asianosaisille että hovioikeuksille olisi heti selvää, mitkä valitusasiat kuuluvat järjestelmän piiriin.

Jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytysten tulisi ilmetä laissa mahdollisimman yksiselitteisesti ja hovioikeuksia velvoittavasti. Tässä suhteessa asianosaisten oikeusturvaa tukisi myös se, että hovioikeuden tulee omasta aloitteestaan tutkia kaikki lupaperusteet.

Jatkokäsittelylupamenettelyn käyttöönottamisen lisäksi myös valitusasian käsittelyä ja pääkäsittelyn toimittamista hovioikeudessa koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi nykyistä tarkoituksenmukaisemmiksi.

Jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisala

Yleistä. Esityksessä ehdotetaan, että jatkokäsittelylupajärjestelmää sovellettaisiin vain riita- ja rikosasioissa. Riita- ja rikosasiat ovat hovioikeuksien suurimmat asiaryhmät. Vuonna 2007 kaikista hovioikeuksissa ratkaistuista valitusasioista 24,3 % oli riita-asioita ja 68,4 % rikosasioita. Määrät ovat yhteensä 92,7 % kokosiämäärästä. Järjestelmää ei sovellettaisi muihin asioihin. Tämä tarkoittaa, ettei järjestelmää sovellettaisi esimerkiksi rikosperusteisia pakkokeinoja tai yksityisoikeudellisia turvaamistoimia koskeviin valituksiin.

Riita-asiat. Riita-asioiden osalta rahamääräinen arvoraja on kansainvälisessä vertailussa yleisin tapa määritellä niiden asioiden piiriä, joissa asianosaisten oikeus saada asia uudelleen täystutkintaan edellyttää lupaa. Arvorajaa on perusteltu sillä, että taloudellisia intressejä koskevien riitojen käsittelemisestä asianosaisille aiheutuvien kustannusten tulisi pysyä kohtuullisina tavoiteltuun etuun nähden ja ettei yhteiskunnalle tulisi aiheutua kohtuuttomia kustannuksia taloudellisesti vähäisten asioiden käsittelemisestä.

Myös Euroopan neuvoston ministerikomitea on tuomioistuinasioiden käsittelyaikojen lyhentämiseksi suosittanut muutoksenhaun rajoittamista arvoltaan vähäisissä riita-asioissa (ks. edellä kansainvälisiä sopimuksia koskevan 2.3 jakson ministerikomitean suositusta No. R (95) 5 koskeva osio).

Tässä esityksessä ehdotetaan otattavaksi käyttöön järjestelmä, jonka soveltamisala riita-asioissa määräytyisi laissa säädetyn rahamääräisen arvorajan perusteella. Ehdotuksessa on päädytty siihen, että 10 000 euroa on sopiva arvoraja määriteltäessä niitä riita-asioita, joissa jatkokäsittelylupa tarvitaan. Vaikka tämä arvoraja voi olla useille asianosaisille verraten korkea, voidaan sitä pitää kuitenkin perusteltuna siksi, että intressiltään vähäisissäkin asioissa oikeudenkäyntikulut voivat nousta korkeiksi. Tämä euromääräinen arvoraja antaa hovioikeudelle mahdollisuuden arvioida tapauksen laadun mukaan, onko valittajankaan edun mukaista se, että asian käsittelyä hovioikeudessa jatketaan. Näin vältettäisiin turhien oikeudenkäyntikulujen syntymistä asianosaisille. Riita-asiat ovat toisaalta tyypillisesti sellaisia asioita, joissa luvan myöntämisen edellytykset, erityisesti epäily käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuudesta, varsin usein täyttyvät. Tämän vuoksi asianosaisten oikeusturva ei olisi uhattuna asioissa, joissa on olemassa aito luvan tarve. Kansainvälinen vertailu osoittaa, että on olemassa järjestelmiä, joissa kaikki riita-asiat kuuluvat muutoksenhakulupatyypin luvan piiriin, mutta myös järjestelmiä, joissa luvan piiriin kuuluvien asioiden arvoraja on alhainen.

Arvoraja voidaan määritellä eri tavoin. Arvoraja olisi mahdollista kytkeä käräjäoikeudessa esitetyn kannevaatimuksen arvoon. Tätä vaihtoehtoa ehdotettiin Hovioikeustomikunnan 1989 loppumietinnössä (KM 1992:20). Ehdotusta perusteltiin tuolloin sillä, että jo oikeudenkäynnin alussa tiedettäisiin, tarvitaanko asiassa valituslupa. Lisäksi perusteluissa todettiin, että valitusosoituksen laatiminen olisi mahdollisimman yksinkertaista, jos valituslupa määräytyisi kannearvon perusteella. Hallituksen esityksessä (HE 33/1997 vp) ehdotettiin muutoksenhakuluvan tarpeen määräytymistä häviöarvon perusteella. Häviöarvo olisi ollut kanteessa esitetyn vaatimuksen ja käräjäoikeuden ratkaisun välinen erotus. Perusteluissa pidettiin häviöarvojärjestelmää kannearvojärjestelmää tasapuolisempana, koska luvan saaminen määräytyisi sen riitakysymyksen arvon perusteella, mistä hovioikeudessa on kysymys.

Tanskassa ja Ruotsissakin (1 päivään marraskuuta 2008 saakka) on käytössä kannearvoon perustuva valituslupajärjestelmä. Järjestelmien soveltamisen kannalta ratkaisevaa on kanteessa esitetyn vaatimuksen tai useiden vaatimusten yhteinen arvo. Norjassa on käytössä sekä kannearvoon että häviöarvoon perustuva järjestelmä (ks. edellä kansainvälistä kehitystä ja ulkomaiden lainsäädäntöä koskevan 4.2 jakson Norjaa koskeva osio). Häviöarvon määrä lasketaan Norjassa kuitenkin toisin kuin esimerkiksi edellä

viitatussa hallituksen esityksen 33/1997 vp ehdotuksessa. Häviöarvo on alioikeuden ratkaisun lopputuloksen ja valituskirjelmässä esitetyn vaatimuksen välinen erotus.

Myös Saksassa on vähäisten vaatimusten osalta käytössä muutoksenhakulupajärjestelmä, joka perustuu sekä kannearvoon että häviöarvoon. Jos kanteessa esitetyn vaatimuksen arvo alittaa 600 euroa, muutoksenhakulupa tarvitaan aina. Häviöarvon määrä on myös 600 euroa. Lupaa siis edellytetään, jos häviöarvon määrä alittaa 600 euroa. Kyseistä määrää ei kuitenkaan lasketa samalla tavalla kuin esimerkiksi Norjassa. Häviöarvo on asianosaisen alioikeuden pääkäsittelyssä esittämän riitautetun vaatimuksen ja tuomitun määrän välinen erotus. Sillä, mitä muutoksenhaussa vaaditaan, ei näin ollen ole merkitystä.

Aikaisemman valmistelun aikana esille tuodut näkökohdat ovat edelleen ajankohtaisia. Tästä syystä tässä esityksessä esitetään otettavaksi käyttöön häviöarvoon perustuva lupajärjestelmä.

Häviöarvon määrä voidaan laskea ainakin kahdella tavalla. Häviöarvo voi olla käräjäoikeudessa esitetyn vaatimuksen ja käräjäoikeuden tuomion lopputuloksen välinen erotus tai käräjäoikeuden tuomion lopputuloksen ja valituksessa esitetyn vaatimuksen välinen erotus.

Ensimmäisestä vaihtoehdosta seuraisi, että jatkokäsittelyluvan tarve olisi selvillä jo silloin, kun käräjäoikeus on antanut tuomionsa. Tällöin olisi perusteltua, että lupa-asioissa annettaisiin oma muutoksenhakuosoitus. Asioissa, joissa lupaa ei tarvittaisi, annettaisiin tavanomainen muutoksenhakuosoitus. Muutoksenhakuohjeiden antamisesta seuraisi käräjäoikeuksille merkittävää lisätyötä.

Jälkimmäinen vaihtoehto vaatisi ainoastaan yleisluonteisen muutoksenhakuosoituksen. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että nyt käytössä olevaan osoitukseen lisätään osio, jossa kuvataan jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisala ja lupaperusteet. Käräjäoikeus ei näet voisi yksittäistapauksessa varmuudella arvioida jatkokäsittelyluvan tarvetta, koska häviöarvoon vaikuttaisi myös hovioikeudessa esitetty muutosvaatimus. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö käräjäoikeus voisi ratkaisua julistaessaan ilmoittaa luvan tarpeellisuudesta, jos sellainen näyttää todennäköiseltä. Käytännössä käräjäoikeu-

den ohjeistus voisi olla hyödyllinen esimerkiksi silloin, kun asianosaisilla ei ole avustajaa apunaan.

Jatkokäsittelyluvan tarpeen arviointi jäisi siten jälkimmäisessä vaihtoehdossa valittajan tehtäväksi, ja hovioikeus ratkaisisi kysymyksen. Koska valittaja muutosta hakiessaan ei aina olisi välttämättä selvillä luvan tarpeesta, luvan pyytämättä jättäminen ei saisi johtaa valituksen hylkäämiseen muodollisin perustein. Jos hovioikeus valitusta tutkiessaan toteaa, että asiassa tarvitaan jatkokäsittelylupa, hovioikeus voisi täydennyttää valitusta, jos siihen olisi tarvetta. Jos valituskirjelmästä ilmenisivät ne seikat, joiden perusteella hovioikeus voi arvioida kysymystä luvan myöntämisestä, hovioikeus voisi ratkaista asian valitusta täydennyttämättä.

Jälkimmäisen vaihtoehdon etuna on se, että hovioikeudessa havaitaan heti, miten suuresta intressistä asiassa on kysymys, ja kuuluuko asia jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalaan. Eräs lupajärjestelmän käyttöönottamisen tavoitteista on myös edistää tuomioistuinten mahdollisuuksia keskittyä asian ratkaisemisen kannalta olennaisiin kysymyksiin. Tämän vuoksi ei ole perusteltua kuormittaa käräjäoikeuksia tehtävällä, joka kuitenkin viime kädessä tulisi hovioikeuksien ratkaistavaksi. Muun muassa tästä syystä esitetään otettavaksi käyttöön jälkimmäisen vaihtoehdon mukainen järjestelmä.

Ehdotuksen mukaan riita-asian asianosainen tarvitsisi jatkokäsittelyluvan, jos se, miltä osin ratkaisu on hänelle vastainen (häviöarvo), koskee vain saamista, ja kysymyksessä oleva rahamäärä ei ole enemmän kuin 10 000 euroa. Soveltamisala määräytyisi siten häviöarvon perusteella. Ehdotuksen mukaan häviöarvo olisi hovioikeudessa esitetyn vaatimuksen ja käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen välinen erotus. Riita-asiat, joissa ei ole kysymys rahasaamisesta, eivät kuuluisi järjestelmän soveltamisalaan. Järjestelmän soveltamisalan kytkeminen saamisiin perustuu siihen, ettei soveltamisalan arvioimisesta tulisi hankalaa.

Häviöarvon laskemisen tulisi olla mahdollisimman yksikertaista. Korkojen ja oikeudenkäyntikulujen huomioon ottaminen vaikeuttaisi häviöarvon laskemista. Vuonna 1997 esitetystä ehdotuksesta häviöarvoa määriteltäessä ei olisi otettu huomioon oikeudenkäyntikuluja tai kanteen nostamisen jälkeen kertyneitä korkoja. Ennen kanteen nosta-

mista kertyneet korot olisi kuitenkin otettu laskelmassa huomioon. Häviöarvon laskemiseen liittyviä yksityiskohtia ei esityksessä käsitelty.

On ilmeistä, että korkovaatimusten huomioon ottaminen tulisi käytännössä vaikeuttamaan häviöarvon määrän laskemista. Toisaalta esimerkiksi rahasaatavien osalta korkovaatimuksen osuus voi olla merkittävä, sillä korkosaatava voi olla jopa suurempi kuin pääomasaatava. Tämän vuoksi ehdotetaan, että käräjäoikeudessa esitetyt korkovaatimukset otettaisiin huomioon häviöarvolaskelmassa. Koska häviöarvon määräytymiseen vaikuttaisi se, mitä käräjäoikeus on tuominut, käräjäoikeuden ratkaisun antamiseen saakka kertynyt korko otettaisiin huomioon häviöarvon määrää laskettaessa.

Oikeudenkäyntikuluja ei ehdotetussakaan järjestelmässä otettaisi lukuun häviöarvoa laskettaessa. Mikäli oikeudenkäyntikulut otettaisiin huomioon, olisi häviöarvon rajaa korotettava tuntuvasti. Ehdotuksesta seuraisi, että jatkokäsittelylupa edellytettäisiin myös silloin, kun valitus koskisi vain oikeudenkäyntikuluja.

Esityksessä ei ehdoteta otettavaksi käyttöön erityistä menettelyä 10 000 euron arvorajan tarkistamiseksi esimerkiksi elinkustannusindeksin muutoksen johdosta. Ehdotettu häviöarvo ja sen laskentaperusteet ovat sellaiset, ettei jatkuva tarkistaminen ole tarpeen. Lisäksi laissa säädetty pysyvä euromäärä on lain soveltamisen kannalta selkeämpi vaihtoehto kuin esimerkiksi vuosittain tarkastettava summa. Tilanteessa, jossa säädetty häviöarvo ei enää vastaisi lain tarkoitusta, voitaisiin lakia muuttaa.

Rikosasiat. Suurin osa hovioikeuksien tutkittavaksi tulevista valitusasioista on rikosasioita ja rikosasioiden vastaajat muodostavat suurimman valittajaryhmän. Se, milloin rikosasian vastaaja tarvitsee jatkokäsittelyluvan, on näin ollen järjestelmän toimivuuden kannalta keskeisin seikka.

Kansainvälisessä vertailussa lupajärjestelmä tulee yleensä sovellettavaksi rikosasioissa, joissa alioikeudessa tuomittu rangaistus ei ole erityisen ankara. Hallituksen esityksessä 33/1997 vp ehdotettiin, että vastaaja olisi tarvinnut muutosta hakiessaan luvan, jos häntä ei ollut käräjäoikeudessa tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin sakkoon. Ruotsin voimassa oleva lainsäädäntö vastaa tältä osin sanottua ehdotusta.

Vuonna 2006 valmistuneessa selvityksessä (Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen – Tarkoituksen ja menettelyn uudelleen arviointi, lausuntoja ja selvityksiä 2006:28) ehdotettiin otettavaksi käyttöön muutoksenhakulupamenettely, jonka mukaan rikosasian vastaaja olisi tarvinnut luvan, jos häntä ei ollut tuomittu ankarampaan kuin yhdeksän kuukauden vankeusrangaistukseen. Ehdotettua soveltamisalaa perusteltiin muun muassa sillä, että käräjäoikeudessa rikosasia voidaan vastaajan suostumuksella käsitellä kirjallisessa menettelyssä edellyttäen muun muassa, ettei vastaajaa tuomita ankarampaan rangaistukseen kuin yhdeksän kuukautta vankeutta (oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvun 1 §). Hovioikeuslain mukaan rikosasia voidaan vastaajan valittaessa ratkaista ns. kevennetyssä kokoonpanossa (ks. edellä lainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöä käsittelevän 2.1 jakson valitusasian käsittelyä hovioikeudessa koskeva osio), jos ketään vastaajista ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin sakkoon tai kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen.

Tässä esityksessä ehdotetaan, että vastaaja tarvitsisi rikosasiassa jatkokäsittelyluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin kolme kuukautta vankeutta.

Sekä kolmen, kuuden että yhdeksän kuukauden vankeusrangaistusta voidaan perustellusti pitää suhteellisen ankarana tuomiona. Jotta täystutkintaa suppeammalla jatkokäsittelylupamenettelyllä olisi käytännössä vaikutuksia oikeudenkäynnin kokonaisuuteen ja hovioikeuksien mahdollisuuteen kohdentaa voimavarojaan tarkoituksenmukaisella tavalla, soveltamisala ei kuitenkaan saisi olla niin rajoitettu, että järjestelmä itsessään estäisi tavoitellun hyödyn saavuttamisen. Soveltamisalan rajaaminen esimerkiksi pelkkiin sakkotuomioihin ei välttämättä tavoitellulla tavalla keventäisi hovioikeusmenettelyä, koska sakkotuomioita koskevat valitusasiat ovat suhteellisen pieni osa hovioikeuksissa käsitellyistä valitusasioista. Muutoksenhakulupatoimikunnan tekemän Turun, Vaasan ja Helsingin hovioikeuksia koskevan selvityksen mukaan sakkovalituksia koskevat asiat muodostivat noin 20 %:ia kaikista hovioikeuksissa käsitellyistä rikosasioista. Valittaneista vastaajista myös runsaat 20 %:ia valittivat sakkotuomiosta. Selvityksestä kävi myös ilmi, että pääkäsittelyjä järjestettiin useimmin sakkoa koskevissa valituksissa kuin esimerkiksi asioissa, joissa vastaaja oli tuomittu alle kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen. Esimerkiksi Turun hovioikeudessa pääkäsittely toimitettiin 35 %:ssa asioista, joissa vastaaja oli hakenut muutosta sakkorangaistukseen. Valitusasioissa, joissa valittajina oli enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistuksen saaneita henkilöitä,

pääkäsittely toimitettiin 27 %:ssa asioita. Tämä voi selittyä sillä, että sakkovalitusasiat ovat lyhyitä vankeusrangaistuksia koskevia valituksia useammin esimerkiksi näytön osalta epäselviä ja näin edellyttävät pääkäsittelyn toimittamista hovioikeudessa. Selvitysten perusteella voidaan päätellä, että sakkovalitusasiat edellyttäisivät lupajärjestelmän käyttöönoton jälkeenkin usein jatkokäsittelyä. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että lupajärjestelmän suhteellinen hyöty vähenisi merkittävästi, jos sitä ei sovellettaisi lyhyisiin vankeusrangaistuksiin. Selvityksen tuloksia ja siitä tehtäviä johtopäätöksiä on selostettu jäljempänä esityksen vaikutuksia käsittelevässä 4 jaksossa.

Rangaistuksen mittaamista koskevat valitukset ovat vankeusrangaistusten osalta yleisempiä kuin sakkoasioissa. Vankeusrangaistuksiin haetaan muutosta myös täytäntöönpanon lykkäämistarkoituksessa. Lupajärjestelmä nopeuttaisi erityisesti näiden asioiden käsittelyä, joissa muutoksenhaun tarvetta ei myöskään useimmiten ole. Tästä syystä esityksessä ehdotetaan, että vastaaja tarvitsisi rikosasiassa jatkokäsittelyluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin kolme kuukautta vankeutta. Soveltamisalan selkeysvaatimuksen vuoksi ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan rangaistuksen ankaruutta tässä yhteydessä arvioitaessa ei otettaisi huomioon muita seuraamuksia, kuten vankeusrangaistuksen ohessa tuomittua sakkoa. Tällä valinnalla poikettaisiin ratkaisusta KKO 2008:38 ilmenevästä rangaistusten ankaruuden vertailua koskevasta periaatteesta.

Viraltapanoa voidaan pitää niin ankarana seuraamuksena, että sitä koskeva valitusasia on perusteltua jättää jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle.

Jatkokäsittelyluvan tarve menettämisseuraamusta tai yhteisösakkoa koskevissa valituksissa määräytyisi tuomitun menettämisseuraamuksen arvon ja sakon määrän mukaan. Vastaaja ei tarvitsisi lupaa, jos käräjäoikeudessa tuomittu menettämisseuraamus tai yhteisösakko on enemmän kuin 10 000 euroa. Tämä määrä vastaisi riita-asioissa ehdotettavaa häviöarvon määrää.

Muutoksenhakulupatoimikunnan tekemän selvityksen mukaan sekä Helsingin, Turun että Vaasan hovioikeuksissa vajaassa 90 %:ssa otantaan kuuluvista rikosasioista muutosta haki vastaaja. Valitusasioita, joissa muutosta oli hakenut vain syyttäjä tai asianomistaja taikka syyttäjä ja asianomistaja yhdessä, oli runsaat 10 % juttukannasta. Syyt-

täjien ja asianomistajien tekemien valitusten merkitys hovioikeuksissa käsiteltävien rikosasioiden määrän kannalta on näin ollen pieni. Tästä johtuen jatkokäsittelylupan rajan asettamisessa on syyttäjän ja asianomistajan osalta ensisijaisesti kysymys periaateratkaisuista.

Esityksessä ehdotetaan, että virallinen syyttäjä ja asianomistaja tarvitsisivat luvan, jos valitus koskee rikosta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Vuonna 1997 ehdotetussa muutoksenhakulupajärjestelmässä rangaistusasteikon maksimi oli yksi vuosi kuusi kuukautta vankeutta. Ehdotus rangaistusasteikon maksimin säätämiseksi kahteen vuoteen vankeutta perustuu osittain siihen, että sellaisia rikoksia, joissa maksimirangaistus on yksi vuosi kuusi kuukautta vankeutta, on nykyisin rikoslaissa vain viisi: varkaus, kavallus, moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, kätkemisrikos ja laittoomaan tuontitavaraan ryhtyminen. Kaksi vuotta vankeutta taas on rikoslaissa yleisin rikoksen tavallisen tekemuodon rangaistusmaksimi. Esimerkiksi pahoinpitely, törkeä rattijuopumus, petos, maksuvälinepetos ja luottamusaseman väärinkäyttö rajautuisivat lupajärjestelmän ulkopuolelle, jos lupajärjestelmän soveltamisalaa määräävä rangaistusmaksimi olisi vähemmän kuin kaksi vuotta vankeutta. Tarkoituksenmukaista ei ole, että järjestelmää sovellettaisiin vain vähäisessä määrässä rikoksia.

Hakiessaan muutosta vastaajan eduksi syyttäjä ei tarvitsisi jatkokäsittelylupaa.

Jos valitus koskisi syytteessä tarkoitettuun tekoon perustuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta, jonka häviöarvo on enemmän kuin 10 000 euroa, vastaajalta ja asianomistajalta ei rikosasiassakaan edellyttäisi jatkokäsittelylupaa sanotun teon osalta.

Jatkokäsittelylupa myönnettäisiin asianosaiskohtaisesti. Näin ollen tilanteessa, jossa usea asianosainen hakee muutosta, voitaisiin jatkokäsittelylupa rajoittaa koskemaan vain yhden asianosaisen valitusta.

Jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle rajatut asiat. Jatkokäsittelylupajärjestelmään ehdotetaan sovellettavaksi vain riita- ja rikosasioissa. Selvyyden vuoksi ehdotetaan, että lakiin sisällytetään luettelo järjestelmän ulkopuolelle rajatuista

riita- ja rikosasioista sekä eräistä muista asiaryhmistä, joihin järjestelmää ei sovellettaisi.

Hakemusasiat olisi keskeinen jatkokäsittelylupajärjestelmän ulkopuolelle rajatuista asiaryhmistä. Hakemusasioiden jättämistä jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle voidaan perustella järjestelmän selkeysvaatimuksella. Lisäksi rajausta olisi johdonmukainen riita-asioissa ehdotetun soveltamisalan kanssa. Monissa hakemusasioissa, kuten esimerkiksi perheoikeuden alaan kuuluvissa asioissa, ei ole kysymys taloudellisin perustein arvioitavista eduista tai tällaisten etujen määrittäminen on hankalaa. Rajauksesta seuraisi, että konkurssia, yrityssaneerausta ja yksityishenkilön velkajärjestelyä koskevat asiat eivät kuuluisi järjestelmän piiriin. Järjestelmää ei myöskään sovellettaisi ulosottokaaren (705/2007) mukaisiin ulosottovalituksiin.

Jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle esitetään rajattavaksi myös sotilasoikeudenkäyntiasiat, sakon muuntorangaistuksen määräämistä sekä liiketoimintakieltoa, lähestymiskieltoa ja lapsen elatusta koskevat asiat.

Sotilasoikeudenkäyntiasioissa, jotka käräjäoikeus käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena, muutosta haetaan Helsingin hovioikeudelta. Vuonna 2007 Helsingin hovioikeudessa ratkaistiin 11 sotilasoikeudenkäyntiasiaa. Kolmessa asiassa järjestettiin pääkäsittely. Sotilasoikeudenkäyntiasioita on näin ollen varsin vähän. Tämän vuoksi ja kun sotilasoikeudenkäyntiasioihin liittyy erityispiirteitä, jatkokäsittelylupajärjestelmän ulottaminen kyseisiin asioihin ei olisi tarkoituksenmukaista.

Jatkokäsittelylupajärjestelmän ulkopuolelle rajattavien valitusasioiden luetteloon sisällytettäisiin eräät käräjäoikeuksissa ratkaistavat asiaryhmät, joiden osalta ehdotettu jako riita- ja rikosasioihin ei ole yksiselitteistä. Lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) mukaan lähestymiskiellon määräämistä koskevan asian käsittelystä on soveltuvin osin voimassa mitä oikeudenkäynnistä rikosasiassa säädetään. Lähestymiskiellon määrääminen ei kuitenkaan ole rikosasia. Tämän vuoksi lähestymiskieltoasiat rajattaisiin nimenomaisesti jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle. Rajausta koskisi kuitenkin vain lähestymiskiellon määräämistä, kumoamista ja muuttamista. Lähestymiskiellon rikkominen on puolestaan rikosasia ja kuuluisi näin ollen lupajärjestelmän soveltamisalaan.

Liiketoimintakiellon määräämisestä, kumoamisesta tai pitentämisestä säädetään liiketoimintakiellosta annetussa laissa (1059/1985). Liiketoimintakiellon määräämistä pidetään elinkeino-oikeudellisena turvaamistoimenpiteenä. Lain 19 §:n 1 momentin mukaan liiketoimintakiellon määräämistä ja pitentämistä koskevan asian käsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin, mitä virallisen syyttäjän ajaman rikosasian käsittelystä säädetään. Liiketoimintakiellon kumoamista koskevan asian käsittelyssä noudatetaan saman lainkohdan 2 momentin mukaan hakemusasioden käsittelyä koskevia oikeudenkäymiskaaren 8 luvun säännöksiä. Jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan selkeyden vuoksi liiketoimintakiellon määräämistä, kumoamista tai pitentämistä koskevat asiat ehdotetaan rajattavaksi lupajärjestelmän ulkopuolelle.

Myös sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevat asiat on esityksessä jätetty jatkokäsittelylupajärjestelmän ulkopuolelle. Hovioikeus on oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 2 momentin mukaan toimivaltainen ratkaisemaan mainitut asiat yhden jäsenen kokoonpanossa, eikä tätä toimivaltasäännöstä ehdoteta muutettavaksi.

Yksinomaan lapsen elatusta koskeva asia käsitellään käräjäoikeudessa riita-asiana. Jos elatusta koskeva asia saatetaan vireille esimerkiksi lapsen huoltoa koskevan asian yhteydessä, asia käsitellään hakemusasioden käsittelystä säädetyssä menettelyssä. Johdonmukaisuuden vuoksi esitetään, että lapsen elatusta koskevat asiat käsittelyjärjestyksestä riippumatta rajattaisiin jatkokäsittelylupajärjestelmän ulkopuolelle. Aviopuolison elatusta koskevat asiat kuuluisivat sitä vastoin järjestelmän soveltamisalan piiriin.

Hovioikeuden kokoonpano

Kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisestä ratkaistaisiin lähtökohtaisesti samassa kokoonpanossa kuin muutkin hovioikeudessa käsiteltävät asiat. Tämä tarkoittaisi sitä, että lupa-asia yleensä ratkaistaisiin tavanomaisessa kolmen jäsenen kokoonpanossa (oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 1 momentti). Kolmen jäsenen kokoonpano turvaisi asian monipuolisen harkinnan.

Valitusasian käsittelyn jouduttamiseksi esityksessä ehdotetaan, että yksikin jäsen voisi myöntää jatkokäsittelyluvan. Jos hän arvioi, että lupa tulisi myöntää, asiaa ei tarvitsisi saattaa täysilukuisen kokoonpanon ratkaistavaksi. Tämä nopeuttaisi asian jatkovalmistelun.

lua. Johdonmukaisesti tämän kanssa ehdotetaan, että lupa aina myönnettäisiin, jos ratkaisukokoonpanon yksikin jäsen on luvan myöntämisen kannalla.

Lupaperusteet

Asianosaisten oikeusturvan kannalta on tärkeää, että jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevat edellytykset ovat täsmällisiä ja tarkkarajaisia. Tällöin ratkaisut olisivat parhaiten ennakoitavissa. Samanaikaisesti lupakriteereitä on voitava soveltaa moniin eri tilanteisiin siten, että oikeusturva ja ennakoitavuus myös yksittäistapauksessa toteutuvat.

Kuten kansainvälistä kehitystä ja ulkomaista lainsäädäntöä koskevan 2.4 jakson Ruotsia käsittelevässä osiossa todetaan, on siellä käytössä olevan valituslupajärjestelmän ensisijainen peruste luvan myöntämiselle ns. muutosperuste. Lupa voidaan myöntää, jos ilmenee aihetta muuttaa käräjäoikeuden ratkaisun lopputulosta. Muutosperusteen muotoilu on 1 päivänä marraskuuta 2008 voimaan tulevassa laissa tarkistettu siten, että lupa on myönnettävä, jos on syytä epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta.

Jatkokäsittelyluvan myöntämisen perusteita olisi kolme. Koska hovioikeuden päätehtävä on käräjäoikeuden ratkaisujen oikeellisuuden kontrollointi, jatkokäsittelyluvan myöntämisen perusteet tulisi säätää sellaisiksi, että lupa myönnettäisiin aina, kun käräjäoikeuden ratkaisu on virheellinen. Samoin kuin Ruotsissa keskeisin ja asianosaisten oikeusturvan kannalta tärkein lupaperuste olisi niin sanottu muutosperuste. Asianosaisella tulee olla oikeus saada käräjäoikeuden ratkaisu hovioikeudessa uudelleen tutkittavaksi, jos on aihetta epäillä ratkaisun oikeellisuutta. Muutosperuste on muotoiltu ilmentämään tätä periaatetta. Perusteen mukaan lupa olisi myönnettävä, jos ilmenee aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta. Sanalla ratkaisu viitataan ennen kaikkea tuomion tai päätöksen lopputulokseen. Lupaa ei yleensä tarvitsisi myöntää yksin ratkaisun perusteluissa olevien puutteiden tai sovellettujen lainkohtien oikaisemiseen, jos ratkaisun lopputulos on oikea.

Sen arvioiminen, koska ”aihetta epäillä” –kynnys ylittyy, edellyttää tapauskohtaista harkintaa. Kolmen jäsenen kokoonpanolla varmistetaan se, että harkinta on monipuolinen. Lisäksi valittajan oikeussuojan tarve edellyttää, että arviointia tehtäessä kynnys on matala. Perusteen sanamuoto ”aihetta epäillä” viittaa juuri matalaan kynnykseen.

Ehdotuksen mukaan lupa olisi myönnettävä myös ennakkotapausluonteisissa asioissa eli silloin, kun lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa on tärkeä myöntää valitusasiassa jatkokäsittelylupa. Kysymys on tällöin yleensä siitä, ettei laki anna selvää vastausta käsiteltävässä asiassa ilmenevään ongelmaan. Hovioikeuden ratkaisulla annettaisiin oikeusohje vastaavanlaisten oikeusriitojen varalle. Tällä perusteella lupa olisi myönnettävä, vaikka ei ilmenisikään suoranaista aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta. Hovioikeuden tehtävänähän on myös osaltaan valvoa lainkäytön yhtenäisyyttä ja ohjata laintulkintaa.

Pykälään esitetään otettavaksi myös kolmas jatkokäsittelylupaperuste, jonka mukaan lupa olisi myönnettävä asioissa, joissa luvan myöntämiseen on muu painava syy. Tämä peruste voisi esimerkiksi tulla sovellettavaksi, jos valitusasiassa on kysymys oikeudenkäymiskaaren 31 luvussa säädetyn purkuperusteen mukaisesta tilanteesta, ilmeisesti väärästä lain soveltamisesta, tai kantelutyypisistä perusteista. Tällöinhän ei voida aina päätellä, miten virheen korjaaminen vaikuttaisi ratkaisun oikeellisuuden arviointiin. Muu painava syy voisi lupaperusteena tulla kysymykseen myös silloin, kun ratkaisun merkitys valittajalle on objektiivisesti arvioiden huomattavasti tavanomaista suurempi. Tällöin ratkaisu voitaisiin ottaa jatkokäsittelyyn, vaikka aihetta epäillä ratkaisun oikeellisuutta ei sinänsä ilmenisi.

Muutosperusteen osalta jatkokäsittelyluvan myöntämiseksi riittäisi epäily käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuudesta. Jos valittajan hovioikeudessa esittämä muutosvaatimus kuitenkin perustuisi yksinomaan näytön arvioinnin virheellisyyteen, lupaa ei tarvitsisi myöntää, ellei valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella ole perusteltua aihetta epäillä, että käräjäoikeuden ratkaisu on virheellinen. Jos valittaja valituksessaan ei pystyisi esittämään sellaisia näkökohtia, jotka perustellusti horjuttavat käräjäoikeuden näytön arviointia, lupaa ei myönnettäisi. Säännös selkeyttäisi lupamenettelyä ja pääkäsittelyä koskevien säännösten keskinäistä suhdetta ja tekisi selväksi, että myös sellainen käräjäoikeuden ratkaisu, joka on perustunut suullisen näytön arviointiin, kuuluisi lupamenettelyn piiriin. Kansainvälisessä vertailussa lupamenettelyn soveltamisalaan ei yleensä vaikuta se, onko alioikeuden ratkaisu perustunut näytön arviointiin vai pelkästään oikeellisten kysymysten arviointiin.

Järjestelmän tehokkuus edellyttää, että kynnys näytön arviointia koskevien valitusten osalta on korkeampi kuin muissa tapauksissa. Oikeudenkäynnin painopiste on käräjäoikeudessa, jossa asiassa esitettävä näyttö otetaan kokonaisuudessaan vastaan ja todistusharkinta tehdään sanotun näytön perustella. Valitusasiat, joissa lupaa ei myönnettäisi, olisivat yksinkertaisia, ja hovioikeudessa asian ratkaisisi kolme kokenutta ammattituumaria. Heillä olisi valituskirjelmän ja muun oikeudenkäyntiaineiston perusteella asianmukaiset edellytykset arvioida, onko käräjäoikeudessa esitetty näyttö otettava uudelleen vastaan vai ei. Ehdotuksen ei voida katsoa vaarantavan valittajan oikeusturvaa.

Korotettu kynnys jatkokäsittelyluvan myöntämiselle tulisi sovellettavaksi vain sellaisiin valituksiin, jotka perustuvat yksinomaan näytön arvioinnin riitauttamiseen. Säännös ei siten tulisi sovellettavaksi, jos valitus perustuisi näytön arvioinnin virheellisyyden lisäksi myös virheelliseen lain soveltamiseen.

Esimerkiksi käräjäoikeuden ratkaisun perustelujen puutteellisuuden tai epäselvyyden vuoksi voi syntyä tilanne, jolloin ei voida arvioida, onko ratkaisun lopputulos oikea. Myös tällaisessa tilanteessa tulisi asia valittajan oikeusturvanäkökohtien vuoksi tutkia jatkokäsittelyssä, vaikka valitus perustuisikin yksinomaan näytön uudelleen arvioimiseen. Tämän vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, että lupa olisi myönnettävä myös siinä tapauksessa, ettei käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta ole mahdollista arvioida lupaa myöntämättä.

Jatkokäsittelylupakysymystä ratkaistaessa lähtökohta olisi kuitenkin myös näytön arviointiin perustuvien valitusten osalta epäily ratkaisun oikeellisuudesta. Jos esimerkiksi näytön arviointiin liittyvä väite paikkaansa pitävänäkään ei voisi johtaa toisenlaiseen ratkaisuun, luvan myöntämistä ei tarvitsisi tältä osin edes harkita, koska väite ei tällöin olisi saattanut käräjäoikeuden ratkaisua muutosperusteen edellyttämällä tavalla epäilyksen alaiseksi.

Jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskeva kysymys ratkaistaisiin kirjallisessa menettelyssä ennen kaikkea käräjäoikeuden ratkaisun ja valituksen perusteella. Valittajan vastapuolelta voitaisiin myös pyytää vastaus ennen lupa-asian ratkaisemista. Hovioikeudella olisi tarvittaessa mahdollisuus tutustua myös muuhun oikeudenkäyntiaineistoon. Hovioikeus voisi lupakysymystä harkitessaan myös kuunnella käräjäoikeuskäsittelyn aikana

tehtyjä äänityksiä todistajien ja asianosaisten kertomuksista, jos siihen olisi poikkeuksellisesti aihetta. Lupakynnystä ei kuitenkaan olisi tarkoitus asettaa erityisen korkeaksi. Jos hovioikeus katsoo, että äänitteiden kuunteleminen olisi valituksessa esitettyjen väitteiden perusteella tarpeellista, tulisi asiassa useimmiten myöntää jatkokäsittelylupa.

Lupamenettely

Oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 3 §:n mukaan käräjäoikeuden on julistaessaan tai antaessaan ratkaisunsa samalla ilmoitettava, saako asiassa hakea muutosta ja mitä muutoksenhaussa on noudatettava. Säännöstä ei tässä esityksessä ehdoteta muutettavaksi. Valitusosoituksesta säädetään saman luvun 11 §:ssä. Ehdotettu jatkokäsittelylupajärjestelmä edellyttää valitusosoituksen sisällön muuttamista. Valitusosoituksessa olisi valituksen perilleajamista, valituskirjelmän sisältöä ja liitteitä koskevien säännösten sisällön lisäksi selostettava myös säännökset jatkokäsittelyluvasta ja lupaperusteista. Valitusosoitus olisi näiden tietojen osalta yleisluonteinen. Käräjäoikeuden ei tarvitsisi muutoksenhakuhjeita tai valitusosoitusta antaessaan ilmoittaa, tarvitseeko valittaja kysymyksessä olevassa asiassa jatkokäsittelyluvan vai ei. Tällainen menettely olisi käräjäoikeuksien kannalta selkeä eikä lisäisi niiden työtä. Tämä ei tietenkään estäisi käräjäoikeutta ilmoittamasta asianosaisille mahdollisesta luvan tarpeesta esimerkiksi ratkaisun julistamisen yhteydessä. Yksinkertaisissa rikosasioissa mahdollinen jatkokäsittelyluvan tarve olisi helposti todettavissa. Riita-asioissa, joissa luvan tarve osittain määräytyisi valittajan hovioikeudessa esittämien vaatimusten mukaan, käräjäoikeudella ei välttämättä olisi edellytyksiäkään luvan tarpeen arvioimiseen.

Valittajan olisi valituskirjelmää laatiessaan itse arvioitava, tarvitaanko asiassa jatkokäsittelylupa. Asiassa, jossa lupa tarvitaan, olisi ehdotuksen mukaan valituskirjelmässä mainittava peruste jatkokäsittelyluvan myöntämiselle ja syyt, joiden nojalla valittaja katsoo perusteen olevan olemassa, jos ne eivät muutoin ilmene valituskirjelmästä. Kuten edellä on selostettu, keskeisin jatkokäsittelylupaperuste olisi niin sanottu muutosperuste. Valittaja pyytäisi muutosta hakiessaan lupaa sillä perusteella, että käräjäoikeuden ratkaisu on väärä. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että valituksen ja jatkokäsittelylupapyyntö peruste usein olisi asiallisesti sama. Lupaperusteen ja valituksen perusteen välillä on kuitenkin myös merkittävä ero. Luvan myöntämistä perusteltaessa olisi riittävää, että valittaja esittämillään väitteillä herättää epävarmuutta käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuden suhteen. Muutoksenhakemus, jossa vain väitetään käräjäoikeuden ratkai-

sun olevan väärä perustelematta väitettä mitenkään, voisi puolestaan johtaa siihen, ettei lupaa myönnettäisi, jollei ratkaisun virheellisyys olisi oikeudenkäyntiaineistosta muutoin havaittavissa.

Hovioikeus voisi täydennyttää valituskirjelmää, jos siinä ei olisi pyydetty jatkokäsittelylupaa tai ilmoitettu lupaperusteita. Tässä suhteessa menettelyn tulisi olla joustava. Täydennyttäminen voisi tulla kysymykseen, jos siihen olisi todellista tarvetta. Jos perusteluvan myöntämiselle muutoinkin ilmenisi valituskirjelmästä, täydennyttäminen pitkitäisi turhaan asian käsittelyä ja lisäisi myös oikeudenkäynnin kustannuksia. Täydennyttäminen voisi olla tarpeetonta myös silloin, kun käräjäoikeuden ratkaisun ja valituskirjelmässä esitettyjen seikkojen perusteella olisi täysin selvää, ettei asiassa ole lupaperusteita.

Ehdotuksen mukaan kysymys siitä, tarvitseeko valittaja jatkokäsittelyluvan vai ei, on jätetty viime kädessä hovioikeuden ratkaistavaksi. Hovioikeus ratkaisee myös kysymyksen luvan myöntämisestä. Lupakysymys ratkaistaisiin lähtökohtaisesti käräjäoikeuden tuomion ja valituksen perusteella. Jos hovioikeus arvioisi sen tarpeelliseksi, se voisi pyytää valittajan vastapuolelta vastauksen jo lupavaiheessa.

Jatkokäsittelylupakysymystä ratkaistessaan hovioikeus ei olisi sidottu valittajan esittamiin perusteisiin. Hovioikeuden olisi viran puolesta arvioitava luvan myöntämistä kaikkien lupaperusteiden kannalta silloinkin, kun perusteisiin ei ole valituskirjelmässä vedottu.

Ehdotuksen mukaan kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisestä voitaisiin ratkaista myös ilman esittelyä. Asian ratkaiseminen ilman esittelyä olisi tarkoituksenmukaista erityisesti silloin, kun yksi jäsen päättää, että lupa myönnetään.

Lupapäätös

Harkitessaan kysymystä jatkokäsittelyluvan myöntämisestä, hovioikeuden olisi tutkittava kaikki luvan myöntämiselle säädetyt perusteet. Päätöksestä, jossa jatkokäsittelylupaa ei myönnetä, olisi tämä seikka käytävä ilmi. Samalla päätöksestä kävisi ilmi, että ratkaisu koskee luvan myöntämistä koskevaa kysymystä eikä itse valitusasiaa.

Kuten edellä on todettu, muutosperuste olisi tutkittavista jatkokäsittelylupaperusteista keskeisin. Lupavaiheessa kysymys on siitä, ilmeneekö asiassa käräjäoikeuden ratkaisun, valituskirjelmän ja muun kysymykseen tulevan oikeudenkäyntiaineiston perusteella aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta. Ratkaisu, jossa jatkokäsittelylupaa ei myönnetä, ei tämän vuoksi olisi asiaratkaisu. Ratkaisu ei siten olisi rinnastettavissa esimerkiksi ratkaisuun, jossa hovioikeus valitusasian tutkimisen jälkeen toteaa käräjäoikeuden ratkaisun oikeaksi ja pysyttää sen muuttamatta ratkaisun perusteluja ja lopputulosta. Viimeksi mainitun ratkaisun tehdessään hovioikeus on tutkinut valitusasian ja päätenyt samaan tulokseen kuin käräjäoikeus. Tämä hovioikeuden asiaratkaisu tulee voimaan käräjäoikeuden ratkaisun sijasta.

Ratkaisu, jossa jatkokäsittelylupaa ei myönnetä, olisi oikeudenkäyntiä koskeva ratkaisu eli ns. prosessiratkaisu, joka jättää voimaan käräjäoikeuden ratkaisun. Tällaisesta lupapäätöksestä olisi edellä selostetun lisäksi käytävä ilmi, ettei lupaa ole myönnetty ja että käräjäoikeuden ratkaisu jää pysyväksi. Päätöstä ei muutoin tarvitsisi perustella. Päätöksen sisältö vastaisi tältä osin korkeimman oikeuden päätöstä silloin, kun valituslupaa ei myönnetä.

Ehdotettu lupamenettely eroaa kuitenkin ratkaisevasti korkeimman oikeuden valituslupamenettelystä. Korkeimman oikeuden päätehtävä on ohjata oikeuskäytäntöä ennakkopäätöksiä antamalla. Tämän vuoksi valtaosa valitusluvista myönnetään ennakkopäätösperusteella. Valituslupan myöntämisestä harkittaessa on tällöin tärkeää asiasta saatavan oikeusohjeen yleinen merkitys eikä niinkään se, muutetaanko hovioikeuden ratkaisua vai ei. Hovioikeuden tehtävänä taas on tutkia käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus. Tehtävien ero näkyisi selvästi lupaperusteista. Jatkokäsittelylupaa myönnettäessä hovioikeudessa keskeisin lupaperuste olisi käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta koskeva epäily. Tilanteessa, jossa hovioikeus ei myöntäisi jatkokäsittelylupaa, jäisi käräjäoikeuden ratkaisu kuitenkin jutun lopulliseksi asiaratkaisuksi samalla tavalla kuin hovioikeuden ratkaisu jää lopulliseksi asiaratkaisuksi silloin, kun korkein oikeus ei myönnä asiassa valituslupaa.

Päätös, jossa jatkokäsittelylupaa ei myönnetä, päättäisi asian käsittelyn hovioikeudessa. Ratkaisuun saisi tavanomaiseen tapaan hakea muutosta korkeimmalta oikeudelta. Muutoksenhaun kohde olisi jatkokäsittelylupaa koskeva päätös, ei käräjäoikeuden tekemä

asiaratkaisu. Jos korkein oikeus ei myöntäisi luparatkaisun osalta valituslupaa, jäisi hovioikeuden lupa-asiassa tekemä ratkaisu ja sitä kautta myös käräjäoikeuden tekemä asiaratkaisu pysyväksi. Jos korkein oikeus myöntäisi asiassa valitusluvan ja päätyisi ratkaisussaan siihen, että hovioikeuden olisi tullut myöntää asiassa jatkokäsittelylupa, asia tulisi yleensä palauttaa hovioikeuteen, joka jatkaisi asian käsittelyä jatkokäsittelystä säädettyssä menettelyssä.

Päätös, jossa hovioikeus myöntää jatkokäsittelyluvan, ei olisi oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 15 §:ssä tarkoitettu lopullinen päätös. Siitä ei yleensä laadittaisi toimituskirjaa. Luvan myöntämisestä tulisi kuitenkin lähettää valittajalle ja tämän vastapuolelle ilmoitus. Luvan myöntämisestä koskevaan päätökseen ei saisi hakea muutosta, koska tällainen päätös ei olisi sellaisenaan virheellinen. Selvyyden vuoksi sekä ilmoittamisesta että muutoksenhakukiellosta säädettäisiin laissa.

Asiassa, jossa jatkokäsittelylupa on myönnetty, jatkuisi käsittely tavanomaisessa valitusasian käsittelyjärjestyksessä. Lupahakemuksen käsittely olisi tuolloin osa asian valmistelua. Seuraavana toimenpiteenä yleensä kehoitettaisiin vastapuolta antamaan asiassa kirjallinen vastaus. Jos vastausta olisi annettu jo lupakysymystä käsiteltäessä, sitä ei yleensä tarvitsisi enää toistamiseen pyytää.

Pääkäsittelyä koskevien säännösten tarkistaminen

Yleistä. Pääkäsittelyn toimittamista koskevien säännösten sisältöä, keskinäistä suhdetta ja rakennetta ehdotetaan muutettavaksi. Pääkäsittely toimitettaisiin lähtökohtaisesti vain asianosaisen vaatimuksesta. Jos asianosainen ei olisi pääkäsittelyn toimittamista vaatinut, hovioikeus voisi toimittaa pääkäsittelyn omasta aloitteestaan katsoessaan sen tarpeelliseksi. Säännös siitä, että hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely sitä koskevasta vaatimuksesta riippumatta, ehdotetaan poistettavaksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ehdotetaan ratkaisevasti muutettavaksi menettelyä silloin, kun kysymys on käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuuden arvioinnista.

Jos pääkäsittely toimitetaan ja asiassa on kysymys käräjäoikeuden suullisen todistelun uskottavuudesta tekemästä arviosta, käräjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu otettaisiin tarpeellisilta osiltaan uudelleen vastaan, jollei estettä ole. Todistelua ei kuitenkaan tarvitsisi ottaa uudelleen vastaan, jos käräjäoikeuden vastaanottaman näytön

arvioinnin oikeellisuudesta ei voi jäädä käräjäoikeuden ratkaisun ja muun asiassa huomioon otettavan oikeudenkäyntiaineiston perusteella kokonaisuutena arvioitaessa mitään varteenotettavaa epäilystä.

Nykyisin pääkäsittely on aina toimitettava, jos kysymys on suullisen todistelun uskottavuudesta. Kysymys on ehdottomasta ja yleensä ainoasta pääkäsittelyn toimittamiseen johtavasta tekijästä. Ehdotuksella pyritään siihen, että pääkäsittelyn toimittamista koskevista säännöksistä tulisi nykyistä monipuolisempia ja joustavampia, ja että ne paremmin vastaisivat asianosaisten oikeussuojan tarvetta. Ehdotus myös jättäisi joissakin tapauksissa hovioikeudelle nykyistä enemmän harkintavaltaa. Samalla kuitenkin korostettaisiin velvollisuutta toimittaa pääkäsittely sellaisessakin asiassa, jossa kysymys ei ole suullisen todistelun uskottavuudesta.

Pääkäsittely asianosaisten vaatimuksesta. Kuten edellä nykytilan arviointia koskevassa 2.5 jaksossa on todettu, edellyttää ihmisoikeussopimus ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan, että muutoksenhakutuomioistuin yleensä järjestää suullisen käsittelyn asianosaisten kuulemiseksi, jos asianosainen on sellaisen järjestämistä vaatinut. Esimerkiksi rikosasioiden osalta suullinen käsittely voidaan pyynnöstä huolimatta jättää toimittamatta vain, jos kysymys on nimikkeeltään ja tuomitulta rangaistukseltaan vähäisestä asiasta. Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä asianosaisten pyyntö on suullisen käsittelyn toimittamisen kannalta keskeisessä asemassa.

Pääkäsittelyn toimittamisvelvollisuutta koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi siten, että niissä otetaan huomioon edellä selostetusta ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenevät periaatteet. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että kynnys pääkäsittelyn toimittamiselle asianosaisten vaatimuksesta olisi nykyistä alhaisempi. Lakiehdotuksen 26 luvun 14 §:n mukaan pääkäsittely olisi toimitettava, jos riita-asiassa asianosainen tai rikosasiassa asianomistaja tai vastaaja on sitä vaatinut. Säännöksen sanamuotoa ei tältä osin ehdoteta muutettavaksi nykyisestä. Nykyinen 14 §:n säännös on kuitenkin käytännössä jäänyt toissijaiseksi. Sitä sovelletaan, jos pääkäsittelyä ei tarvitse viran puolesta toimittaa. Uudessa järjestelmässä 14 §:ssä säädetty velvollisuus toimittaa pääkäsittely asianosaisten vaatimuksesta olisi selkeästi ensisijainen ja nykyistä käytäntöä velvoittavampi.

Laissa säädettäisiin siitä, koska pääkäsittely pyynnöstä huolimatta voitaisiin jättää toimittamatta. Nykyisen 14 §:n 2 momentissa oleva luettelo niistä tilanteista, joissa pääkäsittelyä ei sen toimittamista koskevasta vaatimuksesta huolimatta tarvitse toimittaa, ehdotetaan poistettavaksi. Kysymys on joko niin itsestään selvistä tai harvinaisista tilanteista, että niiden erikseen mainitsemiselle ei ole tarvetta.

Esityksen mukaan pääkäsittely voitaisiin jättää toimittamatta, jos asiassa ei ole otettava vastaan suullista todistelua 15 §:n perusteella ja pääkäsittelyn toimittaminen on muutoinkin selvästi tarpeetonta huomioon ottaen erityisesti asian laatu ja sen merkitys asianosaiselle. Arvioitavia tekijöitä olisi siis kolme ja ne kaikki täytyisi pystyä rajaamaan pois, jotta pääkäsittely voitaisiin jättää toimittamatta, jos asianosainen on sen toimittamista vaatinut.

Pääkäsittelyn toimittamista ei enää suoraan sidottaisi siihen, että kysymys on suullisen todistelun uskottavuutta koskevasta arvioinnista. Tämä seikka olisi kuitenkin edelleen varsin merkityksellinen. Kysymys siitä, missä määrin suullinen todistelu olisi otettava uudelleen vastaan, olisi ehdotuksen mukaan ratkaistava pääkäsittelyn sisältöä koskevan säännöksen perusteella.

Siitä, mitä todistelua pääkäsittelyssä otetaan vastaan, säädettäisiin oikeudenkäymiskäärän 26 luvun 15 §:ssä. Kyseisestä säännöksestä seuraisi, ettei pääkäsittelyä voitaisi jättää toimittamatta, jos asiassa on kysymys suullisen todistelun uskottavuudesta tehdystä arviosta tai jos hovioikeudessa on otettava vastaan uutta suullista todistelua. Tähän pääsääntöön olisi kuitenkin poikkeus. Sen mukaan käräjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua ei tarvitsisi ottaa uudelleen vastaan, jos käräjäoikeuden vastaanottaman näytön arvioinnin oikeellisuudesta ei voi jäädä mitään varteenotettavaa epäilystä. Jos valituksessa riitautettu käräjäoikeuden näytön uskottavuudesta tekemä arvio on hovioikeuden näkemyksen mukaan epäilemättä oikea, eikä valituksessa ole esitetty mitään sellaista, joka horjuttaisi arvion oikeellisuutta, pääkäsittely voitaisiin jättää toimittamatta, jos myöskään muita perusteita sen toimittamiselle ei ole käsillä. Säännöksen muotoilulla on pyritty siihen, että pääkäsittelyn toimittamatta jättäminen tulisi kysymykseen vain selvissä tapauksissa.

Asiassa, jossa käräjäoikeuden ratkaisu on perustunut suullisen todistelun uskottavuudesta tehtyyn arvioon, voidaan yleensä katsoa olevan tarvetta suullisen todistelun vastaanottamiseen. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että valittajan riitauttaessa käräjäoikeuden suullisen todistelun uskottavuudesta tekemän arvion, pääkäsittely olisi yleensä asianosaisen pyynnöstä toimitettava. Se, missä määrin suullinen todistelu otetaan uudelleen vastaan, ratkaistaisiin kuitenkin pääkäsittelyn sisältöä koskevan säännöksen perusteella.

Nykyisen 26 luvun 14 §:n 2 momentin 1 – 5 kohdissa tarkoitetut tilanteet voidaan lähtökohtaisesti pitää sellaisina, ettei niissä asian laadun vuoksi asianosaisen vaatimuksesta huolimatta tarvitsisi toimittaa pääkäsittelyä, ellei siihen olisi erityistä syytä, esimerkiksi sen vuoksi, että käsiteltävänä olevalla asialla on objektiivisesti arvioiden suuri merkitys pääkäsittelyä pyytävälle asianosaiselle. Pääkäsittelyä ei lähtökohtaisesti tarvitsisi järjestää tilanteessa, jossa ratkaistaan ainoastaan oikeudenkäyntiä koskeva kysymys tai jossa valitus on selvästi perusteeton tai riidaton taikka asiassa, jossa intressi on vähäinen ja jolla ei ole merkittäviä liittymiä pääkäsittelyä pyytävän asianosaisen henkilöön. Asian laadun ja merkityksen arvioimista pääkäsittelyn toimittamatta jättämisen perusteena käsitellään lähemmin pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Asian luonteella olisi myös merkitystä pääkäsittelyn toimittamisvelvollisuutta harkittaessa. Asiassa, jossa on kysymys oikeuskysymyksen ratkaisemisesta, voi olla perusteltua jättää pääkäsittely toimittamatta, vaikka asialla kiistatta olisi suuri merkitys asianosaiselle. Näin voitaisiin katsoa olevan etenkin silloin, jos tosiseikat olisivat riidattomia. Asian merkitys asianosaiselle voisi kuitenkin myös tällaisessa asiassa puoltaa pääkäsittelyn järjestämistä, jotta asianosaiset saisivat mahdollisuuden esittää suullisesti oikeudellisia argumentteja kantansa tueksi, vaikka pääkäsittelyssä ei kuulusteltaisikaan todistajia.

Myös edellä mainituissa tilanteissa olisi otettava huomioon asian laatu ja merkitys asianosaiselle, ja tällä perusteella tehtävä kokonaisarvio siitä, onko pääkäsittelyn toimittamatta jättäminen selvästi tarpeetonta. Jos kysymys on asianosaiselle merkittävästä asiasta, joka liittyy hänen henkilöönsä, pääkäsittely olisi yleensä vaatimuksesta toimitettava, vaikka siinä ei olisikaan kysymys suullisesta todistelusta ja sen uskottavuudesta. Tällaisessa tilanteessa olisi tarkoituksenmukaisinta toimittaa suppea pääkäsittely. Kaikkia käräjäoikeudessa kuultuja henkilöitä ei tällöin kutsuttaisi eikä kuultaisi uudelleen. Kä-

sittelyn tarpeellisuutta ja laajuutta tulisi voida arvioida kulloinkin käsiteltävän yksittäistapauksen perusteella. Joissakin asioissa voisi olla tarkoituksenmukaista järjestää pääkäsittely, jossa pelkästään asianosaiset tai vain valittaja olisi läsnä.

Pääkäsittelyn toimittamista harkittaessa keskeinen lähtökohta olisi se, että asianosaiselle annetaan mahdollisuus esittää asiansa suullisesti. Tämä on keskeinen periaate myös ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä.

Syyttäjän läsnäolo pääkäsittelyssä. Voimassaolevan oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 18 §:n 4 momentin mukaan virallisen syyttäjän on oltava virkansa puolesta läsnä sellaisen asian pääkäsittelyssä, jossa virallinen syyttäjä on valittajana tai jossa rikosasian vastaaja on valittanut virallisen syyttäjän rangaistusvaatimukseen annetusta käräjäoikeuden ratkaisusta. Säännös on ehdoton ja koskee siten kaikkia pääkäsittelyjä siitä riippumatta, otetaanko niissä vastaan suullista todistelua vai kuullanko niissä ainoastaan vastaajaa muusta syystä kuin todistelun vastaanottamiseksi.

Syyttäjän läsnäolo pääkäsittelyssä on välttämätön silloin, kun otetaan vastaan suullista todistelua. Asianomistajan oikeusturvan ja yleisen edun ei voida kuitenkaan katsoa vaativan, että syyttäjän tulisi olla aina läsnä siinä tapauksessa, että vain vastaajaa kuullaan asiassa muutoin kuin todistelutarkoituksessa esimerkiksi silloin, kun vastaaja haluaa tulla kuulluksi rangaistuksen alentamista koskevan vaatimuksensa johdosta. Hovioikeuden tehtävänä on viime kädessä huolehtia siitä, että rangaistus määrätään oikein. Tällaisessa tilanteessa on perusteltua, että pääkäsittelyyn saapuminen jäisi syyttäjän oman harkinnan varaan.

Näistä syistä ehdotetaan hovioikeusmenettelyn keventämiseksi, että virallinen syyttäjä voisi olla poissa pääkäsittelystä, jos hänen kuulemisensa ei ole hovioikeuden harkinnan mukaan tarpeellista. Syyttäjän läsnäolo pääkäsittelyssä ei esimerkiksi aina olisi tarpeellista, jos asianosaista kuullaan muuten kuin todistelutarkoituksessa eikä pääkäsittelyssä oteta vastaan muutakaan suullista todistelua. Syyttäjä olisi kuitenkin aina kutsuttava pääkäsittelyyn. Kutsussa olisi tällöin mainittava, ettei hänen tarvitse olla pääkäsittelyssä läsnä.

Pääkäsittelyn kulkua ei ole aina mahdollista ennakoida. Tämän vuoksi syyttäjää tulisi voida kuulla puhelimitse tai muuta vastaavaa tiedonvälityskeinoa käyttäen, jos hänen kuulemisensa pääkäsittelyn aikana osoittautuukin tarpeelliseksi. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että syyttäjän yleensä tulisi olla tavoitettavissa, vaikka hänen ei tarvitsisi-kaan olla pääkäsittelyssä läsnä.

Pääkäsittely syyttäjän pyynnöstä. Kuten edellä on todettu, hovioikeudella ei enää olisi velvollisuutta toimittaa pääkäsittelyä viran puolesta, vaan pääkäsittely toimitettaisiin asianosaisen pyynnöstä. Riita-asian asianosaisella ja rikosasian asianomistajalla tai vastaajalla olisi usein oikeus pääkäsittelyyn. Kyseisen oikeuden taustalla on ihmisoikeus-sopimus ja siihen perustuva ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö. Ihmisoikeus-sopimus ei turvaa viranomaisten oikeuksia. Yhdenmukaisuuden vuoksi lakiin ehdote-taan otettavaksi säännös, jonka mukaan pääkäsittely olisi toimitettava myös syyttäjän pyynnöstä, jos asiassa olisi ehdotetun 15 §:n nojalla otettava vastaan suullista todistelua. Hovioikeus olisi tämän vuoksi velvollinen toimittamaan pääkäsittelyn, jos syyttäjä edel-lä sanotulla perusteella sitä pyytää. Jos syyttäjä muulla perusteella pyytäisi pääkäsittelyn toimittamista, pääkäsittelyn toimittaminen jäisi hovioikeuden harkinnan varaan.

Hovioikeuden aloitteesta toimitettava pääkäsittely. Asianosaiset eivät aina pyydä pää-käsittelyn toimittamista asioissa, joissa se kuitenkin asian ratkaisemisen kannalta olisi tarpeen. Erityisesti mutkikkaissa riita-asioissa asianosaiset voivat kulujen välttämiseksi jättää pyytämättä pääkäsittelyä, vaikka asian ratkaiseminen selvästi edellyttää todistaji-en kuulustelemista. Asianosaiselle ei tulisi tällaisessa tilanteessa antaa ehdotonta oikeut-ta pakottaa hovioikeutta ratkaisemaan asiaa ottamatta vastaan tarpeelliseksi katsomaan-sa suullista todistelua uudelleen. Tästä syystä hovioikeudella tulee aina olla oikeus omasta aloitteestaan toimittaa pääkäsittely katsoessaan sen tarpeelliseksi.

Pääkäsittelyssä vastaanotettava suullinen todistelu. Lakiehdotuksen mukaan pääkäsitte-ly toimitettaisiin, jos asianosainen on pääkäsittelyn toimittamista vaatinut ja sen toimit-taminen ei ole selvästi tarpeetonta. Pääkäsittelyn toimittaminen ei kuitenkaan tarkoittai-si käräjäoikeuskäsittelyä vastaavan täysimittaisen pääkäsittelyn uusimista hovioikeudes-sa. Koska hovioikeus tutkii asiaa vain valituksessa ja mahdollisessa vastauksessa vedo-tulta osalta, pääkäsittelyssä ei otettaisi vastaan suullista todistelua uudelleen, ellei suul-lisesta todistelusta tehtyä arviota ole riitautettu. Tällaisessa tilanteessa pääkäsittelyssä

kuultaisiin valittajaa ja mahdollisesti tämän vastapuolta. Jos todistelua ei olisi joiltakin osin riitautettu, hovioikeus perustaisi näiltä osin ratkaisunsa käräjäoikeuden ratkaisussa todettuihin seikkoihin.

Jos pääkäsittely toimitetaan ja asiassa on kysymys käräjäoikeuden suullisen todistelun uskottavuudesta tekemästä arviosta, tulisi käräjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu ottaa tarpeellisilta osiltaan uudelleen vastaan, jollei estettä ole. Säännöstä sovelletaan myös käräjäoikeuden arvioon sen katselmusta toimittaessaan tekemien havaintojen uskottavuudesta. Säännös vastaisi sisällöltään sitä, mitä voimassa olevan 15 §:n 1 momentin viimeisessä virkkeessä säädetään.

Voimassa olevassa laissa ei säädetä siitä, miten painavia perusteita valittajan on esitettävä suullisen näytön arviointia koskevan riitauttamisensa tueksi. Jos suullista näyttöä koskeva ratkaisu on riitautettu, pääkäsittely on järjestettävä ja todistelu tarpeellisista osiltaan otettava uudelleen vastaan. Mitään kynnystä pääkäsittelyn toimittamiselle ja todistelun vastaanottamiselle ei käytännössä ole. Ainoa todistelun vastaanottamisvelvollisuutta rajoittava tekijä on sen vastaanottamisen tarpeellisuus. Jos esimerkiksi seikka, johon asiassa vedotaan, ei ole enää riittävä, sitä koskevan suullisen todistelun vastaanottaminen ei ole 15 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla tarpeellista ja sellaista todistelua ei oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 7 §:n ja 26 luvun 15 §:n 1 momentin mukaan edes saa ottaa uudelleen vastaan.

Nykyisin näyttöratkaisun riitauttamisesta seuraa, että todistelu on tarpeellisilta osilta otettava uudelleen vastaan siitä riippumatta, epäileekö hovioikeus käräjäoikeuden näytön osalta tekemää ratkaisua vai ei. Ehdotus antaisi hovioikeuksille joissakin tapauksissa nykyistä enemmän harkintavaltaa. Sen mukaan todistelua ei tarvitsisi ottaa uudelleen vastaan, jos käräjäoikeuden vastaanottaman näytön arvioinnin oikeellisuudesta ei voi jäädä käräjäoikeuden ratkaisun ja asiassa esitettyjen seikkojen perusteella kokonaisuutena arvioitaessa mitään varteenotettavaa epäilystä.

Muutoksen myötä näytön arvioinnin riitauttaminen ei siten poikkeuksetta johtaisi siihen, että kysymyksessä oleva todistelu otettaisiin hovioikeudessa uudelleen vastaan. Jos valittaja ei valituskirjelmässään ole suulliseen todisteluun perustuvan ratkaisun riitauttamisen lisäksi esimerkiksi lainkaan esittänyt perusteita käräjäoikeuden näytön uskotta-

vuotta koskevan arvioinnin horjuttamiseksi ja käräjäoikeuden tuomion sekä muun oikeudenkäyntiaineiston perusteella ei jää epäilyä siitä, ettei käräjäoikeuden ratkaisu olisi kyseisen todistelun osalta oikein, todistelua ei tarvitsisi ottaa pääkäsittelyssä uudelleen vastaan. Ehdotettua säännöstä sovellettaessa olisi kuitenkin otettava huomioon, että hovioikeus voi valituksen sisällöstä riippuen täydennyttää valitusta ennen ratkaisun tekemistä.

Pääkäsittelyn rajoittaminen. Pääkäsittelyn rajoittamisesta säädetään nykyisin 26 luvun 13 §:n 2 momentissa. Säännöksen mukaan pääkäsittely saadaan rajoittaa koskemaan sellaista osaa valituksen kohteena olevasta asiasta, joka voidaan ratkaista itsenäisesti eli jota koskien olisi mahdollista antaa osa- tai välituomio 24 luvun 16 tai 17 §:n taikka oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 5 §:n perusteella.

Säännöksen sanamuoto viittaa siihen, että edellytykset pääkäsittelyn rajoittamiseksi ovat tiukat. Käytännössä pääkäsittelyn rajoittamista koskevaa säännöstä on etenkin rikosasioissa sovellettu sen sanamuotoa joustavammin. Säännöstä ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan tätä käytäntöä. Lainkohdasta ehdotetaan poistettavaksi tarpeettomana vaatimus siitä, että asian osa on voitava ratkaista itsenäisesti. Hovioikeudella olisi siten edelleen harkintavalta ratkaista, mihin osaan pääkäsittely rajoitetaan. Ehdotus ei sisällä merkittävää muutosta nykytilaan.

Luottamusperiaate. Niin sanotusta luottamusperiaatteesta säädetään oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:n 2 momentissa. Jos asian ratkaiseminen riippuu käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuudesta ja todistelua ei voida vastaanottaa uudelleen pääkäsittelyssä, hovioikeus ei saa siltä osin muuttaa käräjäoikeuden ratkaisua, jollei todistelua erityisestä syystä ole arvioitava toisin.

Säännös liittyy oleellisesti pääkäsittelyn toimittamisvelvollisuutta koskevaan sääntelyyn. Tämä ilmenee lähinnä ”voida” – sanasta. Jos käräjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua ei jostain poikkeuksellisesta syystä voida ottaa vastaan uudelleen, asia on siltä osin jätettävä käräjäoikeuden ratkaisun varaan, jos ei ilmene erityistä syytä todistelun toisin arvioimiseen. Säännös ei ole itsenäinen, vaan tukee 26 luvun 15 §:n 1 momentissa asetettua velvollisuutta toimittaa pääkäsittely aina silloin, kun asian ratkai-

seminen riippuu käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuuden arviosta.

Velvollisuus toimittaa pääkäsittely viran puolesta aina silloin, kun asian ratkaiseminen riippuu suullisen todistelun uskottavuudesta, esitetään poistettavaksi. Luottamusperiaatteen kytkeminen kyseiseen säännökseen ei näin enää ole mahdollista. Luottamusperiaatteen sisältävä säännös esitetään tämän vuoksi siirrettäväksi omaan pykälään. Säännöksen mukaan suullisen todistelun uskottavuutta ei voida arvioida toisin kuin mitä todistelun vastaanottanut käräjäoikeus on tehnyt, jos todistelua ei oteta uudelleen vastaan.

Säännös sisältäisi jatkossakin nykyiset poikkeukset. Erityisestä syystä todistelun uskottavuus olisi voitava arvioida toisin, vaikka todistelua ei olisikaan otettu uudelleen vastaan. Säännöksen soveltamisalaa ei ole tarkoitus laajentaa nykyisestä. Tilanne, jossa suullisen todistelun uskottavuutta voitaisiin asiakirjojen ja tallenteiden perusteella arvioida toisin, olisi poikkeuksellinen. Kysymys tulisi myös olla täysin ilmeisestä tapauksesta. Kuten nytkin, rangaistusvaatimuksesta tehtyä ratkaisua saataisiin kuitenkin muuttaa rikosasian vastaajan eduksi.

Hovioikeuskäsittelyä koskevat muut ehdotukset

Kirjallisen vastauksen pyytäminen valittajan vastapuolelta. Nykyisen lainsäädännön mukaan valittajan vastapuolelta on aina pyydetty kirjallista vastausta, jollei valitusta jätetä tutkimatta. Vastausta ei kuitenkaan aina ole tarpeellista pyytää sellaisissakaan asioissa, joissa valitus tutkitaan. Tarpeettoman vastauksen pyytämisestä aiheutuu hovioikeudelle lisätyötä ja vastuksen antamisesta voi myös aiheutua turhia kustannuksia valittajan vastapuolelle.

Kirjallisen vastauksen pyytämistä valittajan vastapuolelta koskevaa säännöstä ehdotetaan tämän vuoksi muutettavaksi siten, että hovioikeus voisi jättää vastauksen pyytämättä silloin, kun se harkitsee sen pyytämisen ilmeisen tarpeettomaksi. Vastausta ei tarvitsisi pyytää esimerkiksi silloin, kun valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella on ilmeistä, ettei käräjäoikeuden ratkaisu tule muuttumaan. Vastausta ei myöskään tarvitsisi pyytää, jos sitä on pyydetty käsiteltäessä kysymystä jatkokäsittelyluvan myöntämisestä.

Tiedoksiantotapa. Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 28 §:n mukaan hovioikeus saa lähettää kehotukset, kutsut ja ilmoitukset asianosaisen viimeksi ilmoittamaan prosessiosoitteeseen. Kutsu pääkäsittelyyn, jossa asianosainen määrätään saapumaan paikalle henkilökohtaisesti, on kuitenkin annettava hänelle tiedoksi siten kuin 11 luvun 3 ja 4 §:ssä säädetään, joko saanti- tai vastaanottotodistusta vastaan taikka haastemiehen välityksellä. Tämä on osoittautunut ongelmalliseksi silloin, kun valittaja tietoisesti välttelee tiedoksiantoa. Tiedoksiannon epäonnistuminen estää pääkäsittelyn toimittamisen, jolloin asian ratkaiseminen viivästyy. Tämän vuoksi säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, ettei kutsua pääkäsittelyyn enää tarvitsisi antaa puhevaltaa käyttäneelle asianosaiselle tiedoksi edellä mainituilla tavoilla.

Valitusasian käsittely hovioikeudessa käynnistyy aina muutoksenhakijan aloitteesta. Valituskirjelmässä muutoksenhakijan on oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 16 §:n 1 momentin nojalla ilmoitettava postiosoite, johon asiaa koskevat ilmoitukset voidaan hänelle lähettää. Henkilö, joka on valitusteitse saattanut asian hovioikeuden tutkittavaksi ja tietää siten asian olevan siellä vireillä, voidaan katsoa hyväksyneen omalta osaltaan velvollisuuden myötävaikuttaa oikeudenkäynnin onnistumiseen vähintään seuraamalla postiaan ja ilmoittamalla osoitteenmuutoksensa tuomioistuimelle. Tästä näkökulmasta katsoen pitäisi olla riittävää, että valittaja kutsutaan pääkäsittelyyn hänen hovioikeudelle ilmoittamaansa osoitteeseen tai asiamiehelle toimitetulla tavallisella kirjeellä. Tällaiseen kutsuun tulisi myös voida liittää tarvittavat uhat, esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 20 §:n mukainen uhka valituksen jättämisestä sillensä, jos valittaja jää saapumatta pääkäsittelyyn.

Myös henkilöllä, joka on vastannut valitukseen, tulisi olla vastaavat velvollisuudet. Hänen osaltaan tämä merkitsisi sitä, että asia voitaisiin hänen poissaolostaan huolimatta ratkaista. Mahdollista olisi myös määrätä vastapuoli tuotavaksi paikalle.

Useimmissa asioissa asianosaisia hovioikeudessa edustaa asiamies ja prosessiosoitteena toimii asiamiehen osoite. Tuomioistuin pitää sellaisessa asiassa yhteyttä usein yksin omaan asiamieheen. Sen vuoksi pitäisi olla mahdollista, että valittaja ja hovioikeudessa puhevaltaa käyttänyt muu asianosainen kutsuttaisiin pääkäsittelyyn asiamiehelle toimitetulla kutsulla.

Ehdotuksella helpotettaisiin hovioikeuksien työtä ilman, että valittajan asiamiehen työtä merkittävästi lisättäisiin ja myöskään vaarantamatta valittajan oikeusturvaa.

Ennakkopäätöskysymys ja ennakkopäätösvalitus

Esityksessä ehdotetaan, että otetaan käyttöön menettelyt, joissa käräjäoikeuden tutkittavana oleva asia voidaan hovioikeusaste ohittaen saattaa suoraan korkeimman oikeuden tutkittavaksi. Menettelyt koskisivat vain sellaisia asioita, joissa on ratkaistavana tärkeä laintulkintakysymys.

Korkeimman oikeuden laintulkintaohjeen nopeutettua saamista koskeva menettely voidaan järjestää kahdella tavalla: joko niin, että käräjäoikeus pyytää korkeimmalta oikeudelta laintulkintaohjeen (ennakkopäätöskysymys), tai niin, että käräjäoikeus ensin ratkaisee asian, mutta ratkaisusta valitetaan suoraan korkeimpaan oikeuteen (ennakkopäätösvalitus).

Jotta nopeutetusta muutoksenhakumenettelystä olisi asianosaisille mahdollisimman paljon hyötyä, ehdotetaankin, että käyttöön otettaisiin molemmat menettelyt. Kummassakin menettelyssä edellytyksenä asian käsittelylle korkeimmassa oikeudessa olisi ensinnäkin se, että korkein oikeus myöntää valitusluvan. Näin varmistettaisiin se, että vain tärkeimmät laintulkintaa koskevat asiat tulisivat käräjäoikeudesta suoraan korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Toinen edellytys olisi se, että sekä ennakkopäätöskysymyksen saattaminen korkeimman oikeuden tutkittavaksi että muutoksenhaku suoraan korkeimpaan oikeuteen voisivat tapahtua vain asianosaisten suostumuksella.

Ensiksi mainitussa tapauksessa käräjäoikeus siirtäisi asianosaisten suostumuksella käsiteltävänä olevassa asiassa ilmenevän kysymyksen korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Saatuaan korkeimman oikeuden ratkaisun tähän ennakkopäätöskysymykseen käräjäoikeus jatkaisi asian käsittelyä siltä pohjalta, mikä on ollut korkeimman oikeuden kanta asianomaisen kysymyksen osalta. Korkein oikeus ei siis tällaisessa tapauksessa antaisi ratkaisua asiassa esitettyihin vaatimuksiin, vaan ratkaisu koskisi asiassa ilmenevää oikeuskysymystä.

Perustuslain 106 §:n mukaan tuomioistuimen on annettava etusija perustuslain säännökselle, jos sen käsiteltävänä olevassa asiassa lain säännöksen soveltaminen olisi ilmeises-

ti ristiriidassa perustuslain kanssa. Säännöstä sovelletaan silloin, kun ristiriita lain säännöksen ja perustuslain välillä ilmenee yksittäisessä tuomioistuimen ratkaistavana olevassa tapauksessa. Tuomioistuin ei siten voi yleisesti arvioida sitä, onko jonkun säännöksen osalta olemassa mainittu ristiriita. Tutkiessaan ennakkopäätöskysymyksen korkein oikeus antaisi ratkaisun vireillä olevan asian yhteydessä esiintyvään ja siinä tehtävän ratkaisun lopputulokseen vaikuttavaan laintulkintakysymykseen. Ennakkopäätöskysymykseen annetulla ratkaisulla ei selvitetäisi yleisellä tasolla lain säännöksen perustuslainmukaisuutta tai mahdollista ristiriitaa Suomea sitovien kansainvälisten ihmis- oikeusvelvoitteiden kanssa. Menettely ei näin ollen merkitsisi puuttumista korkeimman oikeuden tehtäviin lainkäytössä. Kysymys olisi myös siitä, missä lainkäyttöjärjestelmän vaiheessa olisi tarkoituksenmukaista mahdollistaa ylimmän oikeusasteen myötävaikutus vireillä olevan asian ratkaisemiseen. Korkeimman oikeuden tutkittavaksi saatettu kysymyshän olisi joka tapauksessa sellainen, johon korkein oikeus joutuisi ottamaan kantaa silloinkin, kun asiassa annettu ratkaisu tulisi sen tutkittavaksi valitusteitse.

Muutoksenhaku kärjäoikeuden ratkaisuun suoraan korkeimmalta oikeudelta ehdotetaan toteutettavaksi menettelyllä, jota nimitetään ennakkopäätösvalitukseksi. Menettelystä ehdotetaan säädettäväksi oikeudenkäymiskaareen uusi luku, joka sijoitettaisiin 30 a luvuksi.

Kuten edellä on todettu, asianosainen voisi hakea muutosta kärjäoikeuden ratkaisuun suoraan korkeimmalta oikeudelta edellyttäen, että korkein oikeus myöntää valitusluvan ja että muut asianosaiset suostuvat menettelyyn. Asianosaisilla olisi siten ehdoton määräysvalta siinä suhteessa, turvauduttaisiinko asiassa ennakkopäätösvalitukseen vai normaaliin muutoksenhakumenettelyyn eli valitukseen hovioikeuteen. Korkein oikeus voisi myöntää valitusluvan ainoastaan ennakkopäätösperusteella, eli jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi olisi tärkeätä saattaa asia korkeimman oikeuden ratkaistavaksi.

Ennakkopäätösvalituksen soveltamisala voitaisiin rajoittaa vain niihin asioihin, joissa ei ole riitaa näytön arvioinnista. Tällaista rajoittamista ei ole kuitenkaan pidetty tarkoituksenmukaisena. Oikeuselämässä voi syntyä tilanteita, joissa korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen saaminen kiireellisesti olisi tärkeää, vaikka ratkaisun antaminen edellyttäisikin näytön arviointia uudelleen. Selvää kuitenkin on, että ennakkopäätösvalitus-

ten tutkiminen kohdistuisi pääasiassa niihin asioihin, joissa ei olisi riitaa näytön arvioinnista.

Muutoksenhakukeinon valinta olisi lopullinen, eikä valittaja, joka ilmoittaa tyytymättömyyttä ennakkopäätösvalitusta varten, voisi enää tyytymättömyyden ilmoittamiselle säädetyn määräajan päätyttyä peruuttaa ilmoitustaan saattaakseen asian hovioikeuden tutkittavaksi. Jos korkein oikeus ei myöntäisi asiassa valituslupaa, jäisi käräjäoikeuden ratkaisu pysyväksi. Vaikka asian osapuolet eivät siis voisikaan saattaa asiaa enää hovioikeuden tutkittavaksi, on otettava huomioon, että näin tapahtuisi vain heidän suostumuksellaan. Käräjäoikeuden lainvoimaiseksi jäävään ratkaisuun voitaisiin puuttua ylimääräisillä muutoksenhakukeinoilla.

Ennakkopäätösvalitus ei menettelynä poikkeaisi muutoin valituksesta hovioikeuteen. Käräjäoikeuden ratkaisuun olisi siten ilmoitettava tyytymättömyyttä. Samalla olisi kuitenkin ilmoitettava, että kysymys on ennakkopäätösvalituksesta, ja esitettävä vastapuolenä olevan asian osapuolen suostumus ennakkopäätösvalitukseen. Jos vastapuoli ei antaisi menettelyyn suostumustaan, ohjautuisi valitus normaaliin muutoksenhakumenettelyyn eli valitukseen hovioikeuteen. Siitä, ettei tyytymättömyyden ilmoitusta hyväksytä käräjäoikeudessa, saisi kannella korkeimpaan oikeuteen. Myös suostumuksen antajalla olisi vastaava kantelu-oikeus, jos hän katsoisi, ettei hän ollut antanut suostumustaan.

Ennakkopäätösvalitukseen voitaisiin tehdä vastavalitus. Myös vastavalituksen tutkiminen korkeimmassa oikeudessa edellyttäisi sitä, että vastavalitukseen myönnetään valituslupa. Koska vastavalitus on sidoksissa valitukseen, raukeaisi vastavalitus, jos ennakkopäätösvalitukseen ei myönnettäisi valituslupaa.

Muutoksenhakumenettelyssä noudatettaisiin muutoin soveltuvien osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 25 ja 30 luvussa on säädetty. Ennakkopäätösvalituksen luonteen vuoksi korkeimman oikeuden ratkaisu tulisi saada kiireellisesti. Tämän vuoksi ehdotetaan, että ennakkopäätösvalitus on tehtävä 30 päivän kuluessa käräjäoikeuden ratkaisun julistamisesta tai antamisesta. Määräaikaa voidaan pitää myös valittajan kannalta riittävänä, koska hän voi ottaa määräajan huomioon jo valitessaan muutoksenhakukeinon.

Kun käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta ennakkopäätösvalituksella, voitaisiin käräjäoikeuden ratkaisua täytäntöönpanossa soveltaa yhtäältä säännöksiä, jotka koskevat muutoksenhakua käräjäoikeudesta hovioikeuteen, tai toisaalta muutoksenhakua hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen vastaavia säännöksiä. Koska kysymys on muutoksenhausta ensimmäisen oikeusasteen ratkaisuun, on tarkoituksenmukaista, että ratkaisun täytäntöönpanoa koskevat säännökset ovat samanlaiset siitä riippumatta, haetaanko muutosta hovioikeudelta vai korkeimmalta oikeudelta.

Ehdotus merkitsisi sitä, että myös eräisiin muihin säännöksiin tehtäisiin lähinnä teknisiä muutoksia.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Jatkokäsittelylupajärjestelmän vaikutuksista tehty selvitys

Esitystä valmistelleen muutoksenhakulupatoimikunnan työtä varten on tehty selvitys jatkokäsittelylupajärjestelmän vaikutusten arvioimiseksi. Selvityksellä on pyritty muun muassa kartoittamaan, miten järjestelmän soveltamista koskeviin säännöksiin valitut kriteerit vaikuttaisivat järjestelmän käyttöalaan ja sitä kautta tuomioistuinten toimintaan ja asianosaisten asemaan.

Järjestelmän soveltamisalan määrittelemineen. Toimikunta pyysi Turun, Vaasan ja Helsingin hovioikeuksilta tietoja mainituissa hovioikeuksissa käsitellyistä rikos- ja riita-asioista. Turun hovioikeudelta pyydettiin tietoja 250 rikosasiasta ja 150 riita-asiaasta, Vaasan hovioikeudelta vastaavasti 200 rikosasiasta ja 100 riita-asiaasta sekä Helsingin hovioikeudelta 300 rikosasiasta ja 200 riita-asiaasta. Selvityksessä käytetty otanta ei ollut laaja. Tästä syystä saadut tulokset ovat lähinnä suuntaa antavia. Saadut tulokset ovat kuitenkin erityisesti rikosasioiden osalta olleet yhtenevät.

Sekä Helsingin, Turun että Vaasan hovioikeuksissa vajaassa 90 %:ssa otantaan kuuluvista rikosasioista muutosta oli hakenut vastaaja. Valitusasioita, joissa muutosta oli hakenut vain syyttäjä tai asianomistaja taikka syyttäjä ja asianomistaja yhdessä, oli hieman yli 10 % juttukannasta. Syyttäjien ja asianomistajien tekemien valitusten merkitys hovioikeuksissa käsiteltävien rikosasioiden määrään voidaan siten arvioida suhteellisen vähäiseksi. Jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltaminen rikosasioissa, joissa muutosta

hakee vastaaja, on siten järjestelmän merkityksen ja toimivuuden kannalta keskeisessä asemassa.

Selvityksessä kartoitettiin jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan vaikutuksia. Jos lupajärjestelmä koskisi vain sakkoja, olisi järjestelmä saatujen tietojen perusteella koskenut runsasta 20 %:a niistä valitusasioista, joissa muutosta oli hakenut yksi tai useampi vastaaja. Määrä oli kaikissa selvityksen piirissä olleissa hovioikeuksissa lähes sama. Jos soveltamisala ulotettaisiin tuomioihin, joissa vastaaja oli tuomittu enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen, olisi noin 50 % Helsingin hovioikeuden käsittelemistä valitusasioista, joissa muutosta oli hakenut vastaajataho, kuulunut järjestelmän soveltamisalaan. Turun hovioikeuden osalta vastaava luku oli 53 % ja Vaasan hovioikeuden osalta 57 %. Jos järjestelmä ulotettaisiin koskemaan tuomioita, joissa vastaaja on tuomittu enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen, luku olisi noussut Helsingin hovioikeuden osalta 70 %:iin, Turun hovioikeuden osalta 76 %:iin ja Vaasan hovioikeuden osalta 79 %:iin.

Mielenkiintoinen havainto oli se, että järjestettyjen pääkäsittelyjen suhteellinen määrä oli pelkästään sakkoja koskevien valitusten osalta merkittävästi suurempi kuin niiden valitusten osalta, joissa vastaaja oli käräjäoikeudessa tuomittu enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen. Esimerkiksi Vaasan hovioikeudessa oli järjestetty pääkäsittely 33 %:ssa sakkovalitusasioista. Kun mukaan laskettiin valitusasiat, jossa vastaaja oli tuomittu enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen, järjestettyjen pääkäsittelyjen suhteellinen määrä laski 23 %:iin. Käytännössä niissä valitusasioissa, jossa joku valittaneista vastaajista oli tuomittu vankeusrangaistukseen, jonka pituus oli enintään kolme kuukautta, pääkäsittelyasioiden osuus oli vain 13 %. Syy pääkäsittelyjen suhteellisen määrän laskuun rangaistuksen ankaroituessa voisi olla se, että vankeusrangaistuksen osalta muutosta haetaan herkemmin rangaistuksen mittaamiseen tai jopa pelkästään rangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämistarkoituksessa. Sakkotuomioiden osalta on mahdollisesti lyhyehköjä vankeusrangaistuksia useammin kysymys syyksilukemisesta.

Edellä on selostettu selvityksestä saatuja tuloksia juttukohtaisesti. Yhdessä valitusasiassa voi kuitenkin olla usea valittaja. Jos hovioikeuksissa käsiteltyjä valitusasioita tutkitaan asianosaisnäkökulmasta, selvityksestä saadut luvut hieman muuttuivat, mutta eivät kuitenkaan merkittävästi. Rikosasiassa valittaneista asianosaisista 80 - 85 % oli vastaa-

jia. Lupajärjestelmän soveltamisalaa koskevat luvut osoittautuivat kuitenkin lähes samoiksi siitä riippumatta, lähestyttiinkö soveltamisalakysymystä asiakohtaisesti tai asianosaiskohtaisesti. Esimerkiksi tilanteessa, jossa jatkokäsittelyluvan raja asetettaisiin kolmeksi kuukaudeksi vankeutta, valittaneista vastaajista luvan olisi tarvinnut Helsingin hovioikeudessa 49 %, Turun hovioikeudessa 51 % ja Vaasan hovioikeudessa 55 %. Sakkotuomiosta valittaneiden vastaajien osalta luku oli kaikissa hovioikeuksissa 22 %.

Asianomistajien osuus kaikista valittajista oli Helsingin hovioikeudessa 8 %, Turun hovioikeudessa 8 % ja Vaasan hovioikeudessa 6 %. Jos järjestelmän soveltamisalaa rajaava häviöarvo asetettaisiin 5 000 euroon, valittaneista asianomistajista luvan olisi tarvinnut Helsingin hovioikeudessa 69 %, Turun hovioikeudessa 59 % ja Vaasan hovioikeudessa 50 %. Jos häviöarvo asetettaisiin 10 000 euroon, valittaneista asianomistajista luvan olisi tarvinnut Helsingin hovioikeudessa 93 %, Turun hovioikeudessa 59 % ja Vaasan hovioikeudessa 71 %. Asianomistajien vähäisen määrän vuoksi voidaan katsoa, että luparajan asettamisessa on ensisijaisesti kysymys periaateratkaisusta. Näin on myös syyttäjien tekemien valitusten osalta. Esimerkiksi Helsingin hovioikeudessa syyttäjien osuus valittajista oli 7 %.

Hovioikeuslain 9 §:n mukaan rikosasia voidaan ratkaista ns. kevennetyssä kokoonpanossa, jossa yhtenä kolmesta hovioikeuden jäsenestä toimii tietyt kelpoisuusehdot täyttävä esittelijä, jollei riita-asiaa koskevista säännöksistä muuta johdu, ja jos vastaaja on hakenut muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun, jossa häntä taikka, jos valittajina on useampi vastaaja, ketään heistä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin sakkoon tai kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen. Helsingin hovioikeudesta saatujen tilastojen perusteella vuonna 2006 noin 48 % rikosasioista ratkaistiin kevennetyssä kokoonpanossa. Luku on merkittävästi alhaisempi kuin toimikunnan tekemän selvityksen mukaan saatu tulos, jonka mukaan 70 % asioista, joissa vastaaja oli valittanut, olisi kuulunut jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalaan, jos enimmäisrangaistukseksi olisi asetettu kuusi kuukautta vankeutta. Tulosten välistä eroa arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon, että toimikunnan asiakohtaisissa tilastoissa otettiin huomioon ainoastaan asiat, jossa yksi tai useampi valittaja oli valittanut. Syyttäjän ja asianomistajan mahdollisten valitusten vaikutusta soveltamisalaan ei otettu selvityksessä huomioon. Tämä ei kuitenkaan yksin selitä yli 20 prosenttiyksikön eroa samaa asiaa mittaavien tilastojen välillä. Ilmeistä on, että kaikkia asioita, joissa vastaaja on valittanut ja jotka diaaritieto-

jen perusteella olisi ollut mahdollista ratkaista kevennetyssä kokoonpanossa, ei ole mainitussa kokoonpanossa ratkaistu. Vaasan hovioikeudesta saatujen tietojen perusteella osoittautui, että 70 rikosasiasta, jossa vain vastaaja oli valittanut ja jossa käräjäoikeudessa oli tuomittu enintään kolme kuukautta vankeutta, kevennetyssä kokoonpanossa oli ratkaistu 53. Lupajärjestelmän soveltamisalaa laskettaessa puuttuvat 17 rikosasiaa laajensivat 70 rikosasian otoksen osalta arvioitua soveltamisalaa 24 prosenttiyksiköllä suhteessa kevennetyssä kokoonpanossa ratkaistujen rikosasioiden tilastoon.

Tehtäessä johtopäätöksiä selvityksestä saatujen tulosten perusteella on edellä selostetuista syistä oltava varovainen. Rikosasioissa kevennetyssä kokoonpanossa tehtyjen ratkaisujen määrän ja diaaritietojen perusteella arvioidun jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan välinen ero ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö mahdollisen lupajärjestelmän soveltamisala voisi olla laajempi kuin mitä kevennetyn kokoonpanon käytöstä saadut luvut antavat aiheutta olettaa. Samalla on kuitenkin selvää, ettei selvityksestä saatujen prosenttilukujen perusteella voida suoraan päätellä, kuinka paljon ehdotettu lupajärjestelmä käytännössä voisi tehostaa hovioikeuksien toimintaa.

Riita-asioiden osalta selvityksestä saadut tulokset vaihtelevat merkittävästi hovioikeuksittain. Tämä johtunee jo hovioikeuksien jutturakenteen erilaisuudesta.

Lupasäännösten soveltaminen käytännössä. Jatkokäsittelylupasäännösten soveltamista käytännössä on hyvin vaikea ennakoida. Edellä selostetun selvityksen ja seulontaa koskevien tilastotietojen perusteella voidaan kuitenkin tehdä varovaisia arvioita siitä, mikä on kielteisten lupapäätösten osuus niistä valituksista, jotka ehdotuksen mukaan saatettaisiin lupajärjestelmän piiriin.

Esityksen sisältämän ehdotuksen mukaan vastaaja tarvitsisi jatkokäsittelyluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin kolme kuukautta vankeutta. Näitä asioita olisi tehdyn selvityksen mukaan noin 50 % rikosvalituksista, joissa valittajana on vastaaja. Toimikunnan tekemän karkean arvion mukaan noin 25 %:ssa kaikista valitusasioista, joissa vastaaja on valittanut, lupaa ei myönnettäisi.

Rikosasioihin verrattuna tulisi saamista koskevista riita-asioista selvästi suurempi osa jatkokäsittelylupajärjestelmän piiriin. Todennäköistä olisi kuitenkin, että riita-asioissa lupa taas myönnettäisiin rikosasioita useammin.

4.2 Taloudelliset vaikutukset ja vaikutukset viranomaisten toimintaan

Esityksen taloudellisten vaikutusten arviointi on hankalaa. Arviointia vaikeuttaa osittain se, etteivät hovioikeudet voi määrätä siitä, miten paljon ja minkälaisia asioita niiden ratkaistavaksi saatetaan. Hovioikeuksien työhön vaikuttavat siten myös ulkoiset tekijät, joita ei aina pystytä ennakoimaan. Toisaalta vasta ehdotettujen säännösten voimaantulon jälkeen voidaan todeta, miten niitä käytännössä sovelletaan. Aikaisempien vuosien tilastotietojen ja edellä selostetun selvityksen perusteella voidaan kuitenkin tehdä joitakin karkeita arvioita. Tässäkin yhteydessä on otettava huomioon, että johtopäätöksiin liittyy monia epävarmuustekijöitä.

Hovioikeuksien toimintamenot olivat 35,9 miljoonaa euroa vuonna 2007 ja henkilöstömäärä oli 527 henkilötyövuotta. Toiminnallinen tuottavuus oli 23 ratkaisua henkilötyövuotta kohti ja kustannukset 2 932 euroa ratkaistua asiaa kohti.

Esitys lisäisi hovioikeuksissa tehtävän työn tuottavuutta ja vastaavasti vähentäisi asia-kohtaisia kustannuksia. Toimikunnan arvion mukaan noin 25 % valitusasioista olisi sellaisia, joissa jatkokäsittelylupaa ei myönnettäisi. Nykyisillä juttumäärillä tarkoittaisi tämä karkean arvion mukaan, että noin 3 000 valitusasiassa lupaa ei myönnettäisi. Vuonna 2007 hovioikeuksissa seulottiin 1 221 valitusasiaa. Tämän perusteella on mahdollista olettaa, että niistä asioista, joissa lupaa ei myönnettäisi, noin 1 800 olisivat sellaisia, jotka nykyisen lainsäädännön perusteella käsitellään täystutkinnassa.

Toimikunnan arvion mukaan noin viidesosa jatkokäsittelylupaa vaille jäävistä asioista olisi nykyisen lainsäädännön mukaan ratkaistava pääkäsittelyssä. Edellä arvioitujen juttumäärien perusteella tämä olisi noin 600 valitusasiaa. Hovioikeuksien jutturakenteen erilaisuuden vuoksi valitusasioiden määrä voisi kuitenkin olla jopa 800 asiaa.

Jatkokäsittelylupajärjestelmän käyttöönottamisella saatava työnsäästö on myös vaikea arvioida. Työnsäästöä seuraisi kuitenkin siitä, että menettelyn soveltamisalaan kuuluvat asiat tutkittaisiin ensin nykyistä menettelyä kevyemmässä lupamenettelyssä. Luparat-

kaisu tehtäisiin pelkästään kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella eikä vastausta valittajan vastapuolelta pääsääntöisesti pyydetäisi. Kielteiseen lupapäätökseen ei sisällytetäisi selostusta käräjäoikeuden ratkaisusta eikä asianosaisten vaatimusten perusteista. Myös ratkaisun perusteluvelvollisuus olisi suppea.

Jatkokäsittelylupamenettelyä ehdotetaan sovellettavaksi myös sellaisiin valitusasioihin, joissa asian ratkaisu riippuu suullisen todistelun uskottavuudesta. Näissä asioissa olisi nykyisten menettelysäännösten mukaan järjestettävä pääkäsittely, jossa käräjäoikeudessa käyty oikeudenkäynti käytännössä uusitaan. Pääkäsittelyn toimittamatta jättäminen toisi näissä asioissa säästöjä, koska pääkäsittelyn toimittaminen ei olisi enää yhtä useasti tarpeellista. Nykyään pääkäsittelyssä ratkaistavien asioiden osalta työsäästöä syntyisi erityisesti siitä, ettei pääkäsittelyä toimitettaisi, vaan asia ratkaistaisiin kirjallisessa menettelyssä.

Vuonna 2007 hovioikeuksissa ratkaistiin 12 154 valitusasiaa. Edellä selostetun karkean arvion mukaan lupamenettely vapauttaisi hovioikeuksien voimavaroja noin 600 – 800 valitusasian verran. Säästyvällä työllä voidaan nopeuttaa kaikkien asioiden käsittelyaikoja ja parantaa käsittelyn laatua.

Siltä osin kuin perusteita jatkokäsittelylle ei olisi, valituksen käsittely päättyisi siihen, ettei jatkokäsittelylupaa myönnettäisi. Silloin kun jatkokäsittelylupa myönnetään, valituksen käsittely olisi tarpeellista asian valmistelua, joka palvelisi asian jatkokäsittelyä.

Esityksessä ehdotetaan myös pääkäsittelyn toimittamista koskevien säännösten tarkistamista. Ehdotetuilla muutoksilla ei kuitenkaan pyritä suoranaisesti siihen, että toimitettujen pääkäsittelyjen kokonaismäärä vähenisi. Pääkäsittelyä koskevien säännösten tarkistaminen ei siten lähtökohtaisesti toisi säästöjä hovioikeuksien toimintamenoihin.

Ehdotuksen myötä käsittelyaikoja saataisiin lyhennettyä erityisesti suurissa hovioikeuksissa. Tuomioistuinkäsittelyn kesto Suomessa on johtanut useisiin langettaviin tuomioihin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa. Myös pääkäsittelyn toimittamista koskevien säännösten joustamattomuus on johtanut langettaviin ratkaisuihin. Langettavien tuomioiden väheneminen toisi määrältään pieniä säästöjä oikeusministeriön hallinnonalle.

Tiedoksiantotapaa koskevat tarkistukset lisäisivät hovioikeuksien osaltaan tilastollista tuottavuutta, koska eräät valitusasiat eivät tiedoksiantoon liittyvien ongelmien vuoksi enää jäisi pitkäksi aikaa vireille ilman, että niiden käsittely millään tavalla etenee. Niiden määrä on kuitenkin vähäinen.

4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Jatkokäsittelylupajärjestelmän käyttöönottoaminen ei sisällä rajoituksia muutoksenhaku-oikeuteen. Kaikissa, merkitykseltään vähäisissäkin asioissa asianosaiset voisivat edelleen saattaa asiansa hovioikeuden tutkittavaksi. Ehdotettu järjestelmä kuitenkin mahdollistaisi sen, ettei hovioikeus järjestelmän soveltamisalaan kuuluvassa valitusasiassa käsitelisi asiaa kokonaisuudessaan uudestaan, vaan tarkastaisi laissa olevien perusteiden nojalla käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuden.

Ehdotettu jatkokäsittelylupajärjestelmä ei siten merkitsisi sitä, etteikö käräjäoikeudessa hävinneellä asianosaisella olisi oikeutta saada virheellistä alioikeuden ratkaisua korjatuksi. Kysymys on ainoastaan siitä, että lupajärjestelmän piiriin kuuluva asia käsiteltäisiin hovioikeudessa kirjallisessa menettelyssä ja että asia tutkittaisiin perusteellisemmin uudelleen vain silloin, kun ilmenee aihetta epäillä ratkaisun oikeellisuutta tai kun asian jatkokäsittely muuten on perusteltua. Jatkokäsittelyluvan myöntämisen kynnys esitetään asetettavaksi suhteellisen alas. Jo epäily siitä, ettei käräjäoikeuden ratkaisu olisi oikein, johtaisi luvan myöntämiseen. Asioissa, joissa muutosta on haettu yksinomaan näytön uudelleen arvioimista varten, lupaa ei kuitenkaan tarvitsisi myöntää, ellei käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta ole perusteltua aihetta epäillä valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella tai ratkaisun oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä.

Myös asianosaisten edun mukaista on, että asia, jossa ei ole aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta, päättyy ilman, että vastausta pyydetään vastapuolelta. Tämä vähentäisi osaltaan asianosaisten oikeudenkäyntikuluja. Myös todistajien ja muiden todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden asema paranisi. Heidän ei tarvitsisi toistamiseen saapua tuomioistuimeen kuultaviksi, jolloin heille aiheutuva vaiva ja kustannukset vähenisivät.

Pääkäsittelyn toimittamista koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi siten, että ne olisivat nykyistä joustavampia sekä asianosaislähtöisempiä. Uudistuksen myötä asianosaisen vaatimus ja oikeus saada esittää asiansa suullisesti tuomioistuimelle nousisivat käsittelyjärjestyksestä päätettäessä nykyistä tärkeämmiksi tekijöiksi. Euroopan ihmisoikeussopimus turvaa asianosaisille laajamittaisen oikeuden esittää asiansa suullisesti tuomioistuimessa. Tarkistettujen säännösten tavoitteena on turvata tämä oikeus.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet ja –aineisto

Hovioikeustoimikunnan 1989 loppumietintö (KM 1992:20)

Oikeusministeriö asetti marraskuussa 1989 toimikunnan valmistelemaan oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista hovioikeuksissa. Toimikunta luovutti mietintönsä oikeusministeriölle 20 päivänä toukokuuta 1992. Toimikunta ehdotti mietinnössään toimeksiantonsa mukaisesti useita uudistuksia silloiseen hovioikeusmenettelyyn.

Toimikunta ehdotti muun muassa, että hovioikeuksissa otettaisiin käyttöön pääkäsittelytyyppinen menettely, joka olisi samalla tavoin suullinen, välitön ja keskitetty kuin käräjäoikeuden pääkäsittely. Pääkäsittely olisi aina toimitettava, jos ratkaisun antaminen muutoksenhakemukseen riippuisi alioikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun tai katselmuksessa tehtyjen havaintojen uskottavuudesta. Alioikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu olisi tällöin otettava uudelleen vastaan hovioikeuden pääkäsittelyssä. Lisäksi pääkäsittely olisi mietinnön mukaan tullut toimittaa myös silloin, kun riita-asian asianosainen tai rikosasian asianomistaja tai vastaaja sitä vaatisi. Muissa tapauksissa asia voitiin mietinnön mukaan ratkaista kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

Mietinnössä ehdotettiin myös soveltamisalaltaan rajoitetun valituslupajärjestelmän käyttöönottamista. Toimikunta piti tärkeänä, että hovioikeuden päätösvaltainen kokoonpano ja oikeudenkäyntimenettely olisivat määräytyneet asian laadun perusteella. Jotta kaikkien asioiden riittävän nopea käsittely olisi voitu turvata ja jotta hovioikeuksien käyttöön osoitetut voimavarat olisi voitu kohdentaa tarkoituksenmukaisella tavalla, toimikunta katsoi, että pääkäsittely tulisi ottaa käyttöön vain sellaisissa asioissa, joissa sitä asian laatuun nähden voitiin pitää perusteltuna. Tämän vuoksi toimikunta ehdotti, että valitus-

lupa tarvittaisiin riita-asioissa, jotka koskivat vain rahaa tai sellaista, joka oli vaikeuksitta arvioitavissa rahassa, jos kannevaatimuksen tai useampien kannevaatimusten yhteinen arvo (kannearvo) olisi ollut alle 20 000 markkaa (3 360 euroa). Kannevaatimuksen arvoa laskettaessa ei olisi otettu huomioon kanteen nostamisen jälkeen kertynyttä korkoa tai oikeudenkäyntikuluja.

Rikosasioissa valituslupaa olisi tarvittu, jos siinä olisi vaadittu rangaistusta vain sellaisesta rikoksesta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa ei olisi säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta ja josta ketään ei olisi tuomittu vankeusrangaistukseen tai riita-asioissa säädetyn arvorajan ylittävään menettämisseuraamukseen. Valituslupaa ei olisi tarvittu, jos siinä esitettyjen samaan rikokseen perustuvien yksityisoikeudellisten vaatimusten yhteismäärä olisi ylittänyt riita-asioissa säädetyn arvorajan määrän. Rikosasioiden osalta ehdotettu soveltamisala olisi tarkoittanut, että valituslupa olisi tarvittu lähinnä sellaisissa rikosasioissa, jotka käräjäoikeus olisi voinut käsitellä yhden tuomarin istunnossa. Valituslupahakemusta käsitellessään hovioikeus olisi tutkinut kahden jäsenen muodostamassa kokouksessa alioikeuden ratkaisun oikeellisuuden kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

Toimikunnan ehdotuksen mukaan valituslupa olisi tullut myöntää, jos olisi ilmennyt aihetta käräjäoikeuden lopputuloksen muuttamiseen. Valituslupa olisi tullut myöntää myös silloin, kun ratkaisulla olisi katsottu olevan merkitystä ennakkopäätöksenä tai kun valitusluvan myöntämiseen olisi ollut muu painava syy. Ehdotus ei olisi mahdollistanut valitusluvan myöntämistä yksin käräjäoikeudessa esitetyn näytön uudelleen arvioimista varten, ellei valitusluvan myöntämiseen olisi ollut erityistä syytä. Toimikunta katsoi, että sen ehdottama valituslupajärjestelmä ei olisi merkinnyt sitä, että asianosaisella ei olisi oikeutta saada virheellistä alioikeuden ratkaisua korjatuksi.

Lausunnonantajat suhtautuivat ehdotukseen pääosin myönteisesti. Esimerkiksi toimikunnan pääkäsittelyn järjestämistä koskevaa ehdotusta pidettiin pääosin hyvänä, joskin joiltakin osin hieman vaikeaselkoisena. Palaute valitusluvan käyttöönottamista koskevan ehdotuksen osalta oli ristiriitaisempaa. Osa lausunnonantajista vastusti ehdotusta valitusluvan käyttöönottamisesta riita-asiassa, koska katsoi sen heikentävän oikeusturvaa. Osa lausunnonantajista piti ehdotusta hyvänä. Esimerkiksi hovioikeudet, Turun

hovioikeutta lukuun ottamatta, kannattivat ehdotusta. Rovaniemen hovioikeus esitti, että valituslupan pitäisi määräytyä häviöarvon perusteella. Valituslupan käyttöönottamiseen rikosasioissa lausunnonantajat suhtautuivat myönteisemmin. Erityisesti asianajajat ja yleiset oikeusavustajat vastustivat kuitenkin valituslupajärjestelmän käyttöönottamista.

Hallituksen esitys 33/1997 vp

Hovioikeusuudistuksen yhteydessä (Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua hovioikeuteen ja asian käsittelyä hovioikeudessa koskevien säännösten sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta, HE 33/1997 vp) esitettiin muutoksenhakulupajärjestelmää, joka olisi koskenut vähäarvoisia asioita. Ehdotus perustui edellä selostetun komiteamietinnön 1992:20, siitä annetun lausuntopalautteen ja edellä mainitun aineiston pohjalta oikeusministeriössä helmikuussa 1995 asetetun työryhmän vuoden joulukuussa luovuttamaan mietintöön. Pääkäsittelyä koskevien säännösten osalta viimeksi mainitussa mietinnössä ei ollut esitetty tehtäväksi muutoksia komiteamietinnössä ehdotettuihin säännöksiin. Valituslupaa koskevia säännöksiä ehdotettiin muutettavaksi siten, että valituslupan tarpeellisuus riita-asioissa ei olisi määräytynyt kannearvon vaan 20 000 markan (3 360 euron) häviöarvon perusteella. Häviöarvo olisi ollut kanteessa esitetyn vaatimuksen ja käräjäoikeuden tuomion välinen erotus. Häviöarvoa laskettaessa ei olisi otettu huomioon kanteen nostamisen jälkeen kertynyttä korkea tai oikeudenkäyntikuluja.

Pääkäsittelyn toimittamisvelvollisuutta oli hallituksen esityksessä muutettu. Hallituksen esityksen mukaan viran puolesta järjestettävää pääkäsittelyä koskeva säännös eli säännös, jonka mukaan hovioikeuden olisi aina toimitettava pääkäsittely, jos ratkaisun antaminen muutoksenhakemukseen riippui alioikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun tai katselmuksessa tehtyjen havaintojen uskottavuudesta, oli jätetty kokonaan pois. Ehdotuksen mukaan pääkäsittely olisi tullut toimittaa tarvittaessa sekä silloin, kun riita-asian asianosainen tai rikosasian asianomistaja tai vastaaja sitä olisi vaatinut. Hallituksen esityksen perusteluissa todettiin kuitenkin, että ”hovioikeuden tulisi toimittaa pääkäsittely muun muassa silloin, kun muutoksenhakemuksen ratkaiseminen riippuu alioikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuudesta.”

Hallituksen esityksen mukaan riita-asiassa asianosainen olisi tarvinnut muutoksenhakuluvan hakiessaan muutosta riita-asiassa, jos häviöarvo ei olisi ylittänyt 20 000 markkaa

(3 360 euroa). Rikosasiassa vastaaja olisi tarvinnut muutosta hakiessaan luvan, jos häntä ei ollut käräjäoikeudessa tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin sakkoon, sekä virallinen syyttäjä ja asianomistaja, jos valitus koski sellaista vastaajan rikosta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ei ollut säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta. Sellainen vastaaja, joka oli tuomittu 20 000 markkaa ylittävään menettämisseuraamukseen, ei olisi tarvinnut muutoksenhakulupaa, eivätkä vastaaja ja asianomistaja, kun se, miltä osin rikosasian yhteydessä ratkaistu yksityisoikeudellinen vaatimus oli valittajalle vastainen, oli enemmän kuin 20 000 markkaa. Esityksessä valitusluvan tarve ei enää olisi kytketty käräjäoikeuden kokoonpanoa koskevaan säätelyyn.

Muutoksenhakulupahakemusta käsiteltäessä hovioikeus olisi tutkinut alioikeuden ratkaisun oikeellisuuden kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Lupa olisi tullut myöntää, jos hovioikeus olisi katsonut ilmenneen aihetta käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen muuttamiseen. Näytön uudelleen arvioimista varten lupa olisi kuitenkin voitu myöntää ainoastaan, jos olisi ollut perusteltua aihetta epäillä, että näyttö oli arvioitu väärin. Valituslupa olisi tullut myöntää myös silloin, kun ratkaisulla olisi katsottu olevan merkitystä ennakkopäätöksenä tai kun valitusluvan myöntämiseen olisi ollut muu painava syy. Muutoksenhakulupahakemusta käsiteltäessä hovioikeus olisi ollut päätösvaltainen kaksijäsenisenä. Äänten mennessä tasan olisi sen jäsenen mielipide voittanut, joka olisi luvan myöntänyt. Muutoksenhakulupaa koskeva säätely olisi käytännössä merkinnyt sitä, että sen piiriin kuuluvissa asioissa käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuden olisivat hovioikeudessa tarkastaneet esittelijä ja kaksi jäsentä ja muissa asioissa entiseen tapaan täysilukuinen kolmijäseninen hovioikeus.

Sekä komiteanmietinnössä KM 1992:20 ja sitä seuranneessa työryhmämietinnössä (1995) esitettyä lupajärjestelyä kutsuttiin valitusluvaksi. Hallituksen esitystä annettaessa lupajärjestelmän nimike muutettiin korkeimman oikeuden antaman lausunnon perusteella muutoksenhakuluvaksi.

Eduskunta ei hyväksynyt hallituksen esityksessä ehdotettua muutoksenhakulupajärjestelmää. Kuten edellä on jo todettu, katsottiin eduskuntakäsittelyssä (LaVM 19/1997 vp ja PeVL 9/1997 vp), ettei ehdotettu muutoksenhakulupajärjestelmä sopinut vaikeuksitta suomalaiseen oikeusperinteeseen. Muutoksenhakulupajärjestelmä miellettiin muutok-

senhakuoikeuden rajoitukseksi. Sen sijaan hovioikeuslain 9 §:ään otettiin säännös kahden jäsenen ja yhden esittelijän niin sanotusta kevennetystä kokoonpanosta. Eduskuntakäsittelyssä lisättiin myös oikeudenkäymiskaaren 26 luvun pääkäsittelyä koskevaan jaksoon vuoden 1992 komiteamietinnön ja 1995 työryhmämietinnön sisältämä ja hallituksen esityksestä poistettu säännös viran puolesta järjestettävästä pääkäsittelystä.

Muutoksenhakutoimikunnan osamietintö 25.10.2001 (KM 2001:10)

Oikeusministeriö asetti tammikuussa 2001 toimikunnan tarkastelemaan laaja-alaisesti muutoksenhakujärjestelmää yleisissä tuomioistuimissa ja sen muutostarpeita. Toimikunta ehdotti hovioikeusvaihetta koskevassa osamietinnössään (komiteamietintö 2001:10) muun muassa valitusten käsittelyjärjestyksen eriyttämistä valitusten seulomiseksi, jolloin ne käsiteltäisiin siten kuin ne sisältönsä puolesta edellyttävät. Ehdotettu menettely käsittelyjärjestyksen eriyttämiseksi nimettiin sittemmin eduskuntakäsittelyssä seulontamenettelyksi.

Seulontatyyppeistä menettelyä pidettiin yleisesti tarpeellisena. Asianajajaliitto kuitenkin vastusti ehdotusta. Varsinaisesta menettelystä lausunnonantajat eivät olleet yksimielisiä. Esimerkiksi korkein oikeus sekä Helsingin ja Kouvolan hovioikeus, valtakunnansyyttäjänvirasto ja tuomarijärjestöt pitivät onnistuneena toimikunnan ehdotusta, jonka mukaan käsittelyn aluksi tutkitaan, onko valituksen valossa aiheutta asia lähemmin uudelleen tutkittavaksi hovioikeudessa vai voidaanko käräjäoikeuden ratkaisuun varauksitta luottaa. Korkein oikeus esitti, että asiaa täystutkinnassa lähemmin valmisteltaessa tuli vielä voida tarkentaa tämän tutkinnan kohdentumista. Myös Turun ja Vaasan hovioikeus pitivät lähtökohtaa oikeana. Monissa lausunnoissa toivottiin säännöksiä menettelyssä huomioon otettavasta oikeudenkäyntiaineistosta. Itä-Suomen hovioikeus olisi pitänyt suotavimpana ja myös Turun hovioikeus harkinnan arvoisena menettelyä, jossa hovioikeus voi täystutkinnan piirissä oltaessa kieltäytyä toimittamasta pääkäsittelyä asianosaisen sitä koskevasta vaatimuksesta huolimatta.

Hallituksen esitys 91/2002 vp

Hallituksen esityksessä eduskunnalle valitusta hovioikeuteen ja valitusasian käsittelyä hovioikeudessa koskevien oikeudenkäymiskaaren säännösten muuttamiseksi (HE 91/2002 vp), ehdotettiin muutettavaksi valitusta hovioikeuteen ja valitusasioiden käsit-

telyä hovioikeudessa koskevia oikeudenkäymiskaaren säännöksiä. Rajoittamaton muutoksenhakuoikeus ehdotettiin säilytettäväksi, mutta valitukset käsiteltäisiin vain siinä laajuudessa kuin oikeussuojatarpeet sitä edellyttäisivät. Tämä toteutettaisiin siten, että kaikista valituksista tutkittaisiin ensin, onko niiden perusteella aihetta epäillä, että käräjäoikeuden ratkaisu tai siellä noudatettu menettely ei ole oikea. Jos hovioikeus yksimielisesti toteaisi, että valitus selvästi ei voi johtaa tulokseen, eikä erityisesti asianosaisten oikeusturva huomioon ottaen ole muutakaan perustetta jatkaa käsittelyä, valitusta ei oteta enempään tutkintaan. Muut valitukset tutkittaisiin tavanomaisessa hovioikeusmenettelyssä.

Eduskunta ei sellaisenaan hyväksynyt ehdotettua menettelyä (LaVM 27/2002 vp ja PeVL 35/2002 vp). Ehdotusta pidettiin edellytystensä osalta perusoikeuden turvaamisvelvoitteen sisältämien täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimusten kannalta epäasianmukaisen väljänä ja osin epämääräisesti muotoiltuna sekä katsottiin, että laista tulisi ehdotettua täsmällisemmin käydä ilmi, millä objektiivisin perustein arvioitavissa olevilla edellytyksillä valitusta ei hovioikeudessa oteta enempään tutkintaan. Lisäksi katsottiin, että säännöksen tulisi paremmin ohjata hovioikeuksien päätöksentekoa seulonnassa ja että laissa ainakin olisi mainittava suullinen käsittely ja mahdollisesti myös muita sellaisia asianosaisten oikeusturvan kannalta olennaisia seikkoja, joiden perusteella valitus oli esityksen tarkoitusta vastaavasti otettava täysimittaisessa menettelyssä käsiteltäväksi.

Valiokuntakäsittelyssä seulonnan edellytyksiä muokattiin edellä todetun perusteella. Hyväksytyn säännöstekstin mukaan hovioikeuden tulee ensin päättää, otetaanko valitus enempään tutkintaan (seulontamenettely). Valituksen tutkimista ei jatketa, jos hovioikeus yksimielisesti toteaa olevan selvää, että asiassa ei ole velvollisuus oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:n nojalla toimittaa pääkäsittelyä, käräjäoikeuden ratkaisu tai siellä noudatettu menettely ei ole virheellinen, eikä asianosaisten oikeusturva asian laatu huomioon ottaen muustakaan syystä edellytä valituksen käsittelyn jatkamista.

Selvitysmiehen osamietintö 2005:1 (2.2.2005)

Oikeusministeriö asetti marraskuussa 2004 Helsingin hovioikeuden entisen presidentin Olli Huopaniemen selvitysmieheksi arvioimaan muutoksenhakujärjestelmän kehittämistarpeita hovioikeudessa käsiteltävien riita- ja rikosasioiden osalta. Selvityksessä tuli

erityisesti kiinnittää huomiota seulontajärjestelmän toimivuuteen. Selvitysmiehen annettiin tehtäväksi kiireellisesti arvioida menettelyä koskevien välittömien lainmuutosten tarve ja valmistella niistä ehdotus hallituksen esityksen muotoon.

Helmikuussa 2005 valmistuneessa osamietinnössä (Hovioikeuden seulontamenettelyn tarkistaminen, oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2005:1) ehdotettiin seulontamenettelyä koskevaa säännöstä muutettavaksi siten, että valitus voidaan seuloa, jos käräjäoikeuden näytön arvioinnin oikeellisuuteen voidaan pääkäsittelyä toimittamatta luottaa.

Enemmistö lausunnonantajista puolsi ehdotusta siten muutettuna, että seulontasäännöksen ja pääkäsittelyn toimittamisvelvollisuutta koskevan oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:n keskinäistä suhdetta tarkistettaisiin.

Hallituksen esitys 87/2005 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 2 §:n muuttamisesta (HE 87/2005 vp) perustui edellä selostetun osamietinnön ehdotukseen. Esityksessä hovioikeuden seulontamenettelyä ehdotettiin muutettavaksi siten, että hovioikeuden pääkäsittelystä ratkaistavat asiat kuuluisivat seulontamenettelyn piiriin. Ehdotuksen mukaan seulontamenettelyssä olisi tutkittu, oliko selvää, että käräjäoikeuden näytön arvioinnin oikeellisuuteen voi valituksesta huolimatta luottaa. Seulontamenettelyyn ei olisi sovellettu oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 14 ja 15 §:n säännöksiä hovioikeuden velvollisuudesta toimittaa pääkäsittely. Ehdotuksen mukaan valituksen seulonta olisi edellyttänyt, että hovioikeus yksimielisesti katsoi voivansa pääkäsittelyä toimittamatta luottaa käräjäoikeuden näytön arvioinnin oikeellisuuteen, käräjäoikeuden ratkaisu tai siellä noudatettu menettely ei muutoin ollut virheellinen eikä asianosaisen oikeusturva ottaen huomioon rangaistuksen ankaruus, asian erityinen merkitys asianosaiselle tai sen laatu muustakaan syystä edellyttänyt valituksen käsittelyn jatkamista.

Perustuslakivaliokunnan esityksestä antamassa lausunnossa (PeVL 30/2006 vp) todettiin seulontamenettelyn soveltamisalan laajentamisen merkitsevän muutosta nykyiseen sääntelyyn, jonka tarkoituksena on taata säädösperusteisesti oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin sisältyvä oikeus suulliseen käsittelyyn niissä tapauksissa, joissa valituksen kirjallista käsittelyä muutoksenhakuasteessa ei voida perusoikeussäännösten tai Suomen

kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden takia pitää riittävänä. Valiokunta piti ehdotuksen sanamuotoa useasta syystä ongelmallisena ja katsoi, että ehdotusta olisi täydennettävä esimerkiksi maininnoilla siitä, ettei käräjäoikeuden näytön arvioinnin oikeellisuutta voida arvioida seulontamenettelyssä, jos asiassa on oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:n mukaan toimitettava pääkäsittely. Hallitus katsoi, että esityksen käsittelyä ei olisi enää tarkoituksenmukaista jatkaa tältä pohjalta, ja esitys peruutettiin.

Selvitysmiehen loppumietintö 2006:28 (21.12.2006)

Oikeusministeriön marraskuussa 2004 asettama selvitysmies Huopaniemi luovutti loppumietintönsä joulukuussa 2006. Mietintö (Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen – Tarkoituksen ja menettelyn uudelleen arviointi, lausuntoja ja selvityksiä 2006:28) sisälsi useita muutoksenhakumenettelyä koskevia muutosehdotuksia. Mietinnössä on muun muassa ehdotettu, että valitusten seulontamenettelystä hovioikeudessa luovuttaisiin ja otettaisiin käyttöön muutoksenhakulupajärjestelmä. Muutoksenhakuluvan piiriin kuuluisivat tällöin vähäisin muutoksin asiat, jotka nykyisin ratkaistaan hovioikeuslain 9 §:ssä tarkoitettussa ns. kevennetyssä kokoonpanossa. Kevennetyistä kokoonpanosta ehdotettiin luovuttavaksi ja sen tilalle käyttöönotettavaksi uusi kahden jäsenen kokoonpano, jonka ratkaistaviksi kuuluisivat sekä muutoksenhakulupaa edellyttävät että eräät muut lähinnä aiemmin kevennetyille kokoonpanolle kuuluneet asiat.

Muutoksenhaun tarkoituksena tulisi kaikissa tapauksissa olla käräjäoikeudessa käydyn oikeudenkäynnin toistamisen sijasta käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuden valvominen. Sen vuoksi hovioikeusmenettely myös niissä asioissa, joissa muutoksenhakulupaa ei edellytettäisi, olisi arvioitava uudelleen.

Mietinnössä on ehdotettu hovioikeusmenettelyä kevennettäväksi siten, että pääkäsittely voitaisiin tietyissä tilanteissa korvata suppeammalla suullisen kuulemisen istuntomuodolla. Pääkäsittely tulisi toimittaa vain, jos hovioikeus arvioi mahdolliseksi, että se muuttaisi käräjäoikeuden suullisen todistelun uskottavuudesta tekemää arviota.

Muutoksenhakulupatoimikunta (2007)

Esitys on valmisteltu oikeusministeriön 25 päivänä tammikuuta 2007 asettamassa toimikunnassa (muutoksenhakulupatoimikunta). Toimikunnan tehtäväksi annettiin laatia

ehdotus hallituksen esitykseksi oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua hovioikeuteen koskevien säännösten kehittämiseksi.

Toimikunnan tuli arvioida, onko tarpeen ottaa käyttöön muutoksenhakulupajärjestelmä nykyisen seurantajärjestelmän sijasta valitettaessa käräjäoikeuden ratkaisusta hovioikeuteen. Jos toimikunta arvioisi sen tarpeelliseksi, sen tulisi valmistella ehdotus muutoksenhakuluvan käyttöönottamiseksi hovioikeusmenettelyssä.

Toimikunnan tehtäväksi annettiin myös arvioida eräitä muita hovioikeusmenettelyn muutostarpeita ja laatia niiden osalta ehdotus. Toimikunnan tuli esimerkiksi pohtia, onko aihetta tarkistaa nykyisiä suullisen pääkäsittelyn edellytyksiä siten, että täysimittaiseen pääkäsittelyyn mentäisiin vain tapauksissa, joissa se todella on tarpeen esimerkiksi suullisen todistelun arvioimiseksi. Toimikunnan tulisi myös arvioida perusteita ottaa käyttöön pääkäsittelytyyppisen istunnon rinnalle suppeampi suullisen käsittelyn muoto. Lisäksi toimikunnan tuli arvioida mahdollisuuksia ottaa käyttöön menettely, joka mahdollistaisi poikkeustapauksissa tietyn kysymyksen tai valitusasian hovioikeuskäsittelyn ohittamisen ja asian viemisen käräjäoikeudesta suoraan korkeimman oikeuden ratkaistavaksi.

Toimikunnan puheenjohtaja on toiminut oikeusneuvos Kari Kitunen korkeimmasta oikeudesta. Toimikunnassa on lisäksi ollut edustettuina Turun ja Vaasan hovioikeudet, Valtakunnansyyttäjänvirasto, Helsingin käräjäoikeus, Suomen Asianajajaliitto ja oikeusministeriö.

6 Riippuvuus muista esityksistä

Oikeusministeriön on vuoden 2008 aikana tarkoitus asettaa työryhmä uudistamaan hovi- ja käräjäoikeuslait. Tällöin tullaan arvioimaan myös sitä, onko hovioikeuden kokoonpanosäännösten tarkistaminen tarpeellista.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

2 luku. Päätösvaltaisuudesta

8 §. Nykyisen 2 momentin 1 kohdan mukaan hovioikeus on toimivaltainen yhden jäsenen kokoonpanossa päätettäessä 26 luvun 2 §:n mukaisessa menettelyssä, että valituksen käsittely jatkuu. Yleisperusteluissa todetuista syistä *2 momentin 1 kohta* ehdotetaan muutettavaksi siten, että yksi jäsen voisi jatkokäsittelylupamenettelyn piiriin kuuluvassa asiassa päättää, että lupa myönnetään. Siitä, miten lupakysymys ratkaistaan kolmen jäsenen kokoonpanossa, säädettäisiin 25 a luvun 17 §:ssä. Säännöksen mukaan lupa olisi tällöinkin myönnettävä, jos yksikin jäsen olisi luvan myöntämisen kannalla.

6 luku. Riita-asian pääkäsittely

Yleistä. Voimassa olevat pääkäsittelyä koskevat säännökset eivät ole riittävän joustavia siinä tapauksessa, että käräjäoikeus siirtää esitetyn 30 luvun 3 a §:n mukaisesti sen käsiteltävänä olevassa asiassa ilmenevän kysymyksen korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Tämän vuoksi olisi muutettava voimassa olevia pääkäsittelyn lykkäämistä ja uuden pääkäsittelyn toimittamisvelvollisuutta koskevia säännöksiä. Lukuun tulisi myös lisätä uusi asian lepäämään jättämistä ja sen uudelleen käsittelemistä koskeva säännös. Näin mahdollistettaisiin se, että ennakkopäätöskysymys voitaisiin esittää oikeudenkäynnin kaikissa vaiheissa, ja siten oikeudenkäynnin tarkoituksenmukainen eteneminen.

10 §. Edellä sanotuista syistä ehdotetaan pykälän *1 momenttiin* lisättäväksi uusi *4 kohta*. Sen mukaan pääkäsittely saataisiin lykätä myös silloin, jos asia olisi jätetty ehdotettavan uuden 15 §:n mukaan lepäämään, kunnes ennakkopäätöskysymys olisi korkeimmassa oikeudessa ratkaistu.

11 §. Jos pääkäsittely on lykätty siinä tarkoituksessa, että asiassa ilmennyt kysymys on siirretty korkeimman oikeuden ratkaistavaksi, on tarkoituksenmukaista, että pääkäsittelyä jatketaan korkeimman oikeuden ratkaisun jälkeen. Pykälässä säädetyt määräajat

eivät saisi olla esteenä pääkäsittelyn jatkamiselle. Tämän vuoksi ehdotetaan pykälään lisättäväksi uusi *3 momentti*, jonka mukaan uutta pääkäsittelyä ei tarvitsisi toimittaa, jos pääkäsittely olisi lykätty 10 §:n 1 momentin 4 kohdan nojalla.

15 §. Lukuun ehdotetaan lisättäväksi lailla 768/2002 kumotun 15 §:n tilalle uusi 15 §, jossa säädettäisiin asian lepäämään jättämisestä siinä tapauksessa, kun kärjäoikeus siirtää esitetyn 30 luvun 3 a §:n mukaisesti kysymyksen asiassa korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Pykälän *1 momentin* mukaan asia jätettäisiin tällöin kärjäoikeudessa lepäämään ja sen käsittelyä jatkettaisiin sen jälkeen, kun korkein oikeus olisi antanut siirretystä kysymyksestä ratkaisun, joko valitusluvan hylkäämistä koskevan ratkaisun tai valitusluvan myöntämisen jälkeen ennakkopäätöskysymystä koskevan ratkaisun.

Pykälän *2 momentin* mukaan asian käsittelyn jatkaminen tapahtuisi kärjäoikeuden omasta aloitteesta sen jälkeen, kun korkein oikeus on toimittanut sille ratkaisunsa. Joustavan jatkomenettelyn varmistamiseksi momenttiin ehdotetaan otettavaksi myös säännös, jonka mukaan asian käsittelyä jatkettaessa noudatettaisiin soveltuvien osin, mitä voimassa olevassa 14 §:ssä on säädetty. Viittaus mahdollistaisi asian käsittelyn jatkamisen sekä pyytämällä kirjallinen lausuma korkeimman oikeuden ratkaisun johdosta että jatkamalla pääkäsittelyä.

12 luku. **Asianosaisista**

16 §. Pykälän *1 momentista* ehdotetaan poistettavaksi sana "hovioikeuteen" tarpeettomana.

25 luku. **Muutoksenhaku kärjäoikeudesta hovioikeuteen**

Valitusosoitus

11 §. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi valitusosoituksen sisältöä koskevaa 11 §:n *2 momenttia*. Ehdotuksen mukaan valitusosoitukseen olisi sisällytettävä tiedot jatkokäsittelylupaa ja lupaperusteita koskevista säännöksistä. Käytännössä lupajärjestelmää koskevat tiedot lisättäisiin nykyisin käytössä olevaan valitusosoitukseen. Samanlainen vali-

tusosoitus annettaisiin kaikille käräjäoikeuden ratkaisuun tyytymättömyyttä ilmoittaneille asianosaisille.

Valitusosoituksesta ei erikseen kävisi ilmi, tarvitseeko tyytymättömyyttä ilmoittanut asianosainen jatkokäsittelyluvan kysymyksessä olevassa asiassa vai ei. Kuten yleisperusteluissa on todettu, käräjäoikeus ei myöskään ratkaisua julistaessaan tai antaessaan ottaisi kantaa siihen, onko kysymyksessä sellainen valitusasia, jossa asianosainen tarvitsee luvan. Se ei usein olisi mahdollistakaan, koska luvan tarpeellisuus määräytyisi osittain sen mukaan, mitä vaatimuksia asianosainen muutoksenhakemuksessaan esittää. Tämä ei kuitenkaan estäisi käräjäoikeutta ratkaisun julistamisen yhteydessä ilmoittamasta asianosaiselle mahdollisesta jatkokäsittelyluvan tarpeellisuudesta.

Vastavalitus

14 b §. Nykyisen säännöksen mukaan vastavalitus raukeaa, jos valitus seulotaan. Vastaavasti ehdotuksen mukaan vastavalitus raukeaisi, jos valittajalle ei myönnetä jatkokäsittelylupaa.

Valituskirjelmän sisältö ja liitteet

15 §. Pykälän 1 momentin luetteloon valituskirjelmässä ilmoitettavista tiedoista lisättäisiin uusi 4 a kohta. Jos valitusasiassa tarvitaan jatkokäsittelylupa, valituskirjelmässä olisi säännöksen mukaan ilmoitettava peruste luvan myöntämiselle ja ne syyt, joiden nojalla valittaja katsoo perusteen olevan olemassa, jos ne eivät muutoin ilmene valituskirjelmästä.

Jos momentin 4 a kohdassa tarkoitettuja tietoja ei olisi valituskirjelmässä ilmoitettu, tulisi hovioikeuden yleensä täydennyttää valitusta tältä osin. Jos mahdollinen lupaperuste kuitenkin kävisi ilmi valituskirjelmässä esitetyistä vaatimuksista ja niistä seikoista, joihin vaatimukset perustuvat, valituksen täydennyttäminen tältä osin voisi turhaan pitkittää lupakysymyksen käsittelyä. Näin voisi useimmiten olla silloin, kun muutoksenhaun perusteena on käräjäoikeuden ratkaisun virheellisyys. Tällöin lupaperuste sisältyy usein itse valitukseen. Tämän vuoksi momentin 4 a kohdassa säädettäisiin, ettei perustetta ja syitä luvan myöntämiselle tarvitse ilmoittaa, jos ne muutoin ilmenevät valitus-

kirjelmästä. Säännöksellä pyritäisiin yhtäältä siihen, ettei valittajan oikeusturva vaarantuisi, ja toisaalta siihen, että välttyttäisiin turhilta valitusten täydennyttämisiltä.

25 a luku. **Valitusasian valmistelun aloittaminen ja jatkokäsittelylupa**

Yleistä. Oikeudenkäymiskaareen ehdotetaan otettavaksi uusi 25 a luku. Lukuun sisällytettäisiin nykyisen 26 luvun 1 b §:n valitusasian valmistelun aloittamista koskevat säännökset. Samalla mainittu 1 b § ehdotetaan kumottavaksi. Lukuun sisällytettäisiin myös uudet säännökset jatkokäsittelyluvasta ja sen myöntämisestä.

Uusi luku ehdotetaan sijoitettavaksi nykyisten 25 ja 26 lukujen väliin. Näin muutoksenhakua koskevat säännökset olisivat siinä järjestyksessä, jossa valitusasioiden käsittely hovioikeudessa etenee. Oikeudenkäymiskaaren 25 luvussa säädetään muutoksenhausta käräjäoikeudesta hovioikeuteen eli valituksen käsittelyä edeltävistä toimenpiteistä. Uudessa 25 a luvussa säädettäisiin valitusasian valmistelun aloittamisesta ja jatkokäsittelyluvasta. Oikeudenkäymiskaaren 26 lukuun sisältyisivät säännökset valitusasian käsittelyn jatkamisesta hovioikeudessa. Viimeksi mainitun luvun säännökset koskisivat sekä asioita, joissa ei tarvittaisi jatkokäsittelylupaa, että asioita, joissa lupa olisi myönnetty.

Yleinen säännös

1 §. Pykälässä kuvattaisiin uuden 25 a luvun rakennetta ja sisältöä. Pykälän *1 momentin* mukaan luvussa säädettäisiin valmistelun aloittamisesta kaikkien hovioikeuteen saapuvien valitusasioiden osalta sekä jatkokäsittelyluvasta ja sen myöntämisestä niissä asioissa, jotka kuuluisivat esitetyn lupajärjestelmän piiriin. Lupajärjestelmän soveltamisalaan kuuluvat valitusasiat määriteltäisiin luvun 5 – 8 §:ssä.

Jos valitusasiassa ei tarvittaisi jatkokäsittelylupaa tai lupa laissa säädetyin perustein myönnettäisiin, asian käsittelyä jatkettaisiin siten kuin 26 luvussa säädetään. Tämä seikka kävisi ilmi jo 25 a ja 26 lukujen säännöksistä. Selvyyden vuoksi asia kuitenkin todettaisiin nimenomaisesti pykälän *2 momentissa*.

Pykälän *3 momentin* mukaan käräjäoikeuden ratkaisu jäisi pysyväksi, jos jatkokäsittelylupaa ei myönnetä. Jatkokäsittelylupamenettelyssä selvitetäisiin vain, onko olemassa

perusteet valituksen jatkokäsittelylle. Hovioikeuden päätös, jolla jatkokäsittelylupaa ei myönnetä, ei näin ollen olisi asiaratkaisu. Hovioikeuden päätös ei myöskään korvaisi käräjäoikeuden ratkaisua. Hovioikeuden kielteisen lupapäätöksen myötä käräjäoikeuden ratkaisu jäisi siten asiassa lopulliseksi asiaratkaisuksi.

Valmistelun aloittaminen

2 §. Pykälä vastaisi sisällöltään voimassa olevan 26 luvun 1 b §:n 1 momenttia. Pykälässä säädettäisiin valitusasian valmistelun alkamisesta hovioikeudessa ja valmistelusta vastaavasta jäsenestä.

3 §. Pykälä koskisi puutteellisen valituksen täydentämisestä ja se vastaisi sisällöltään voimassa olevan 26 luvun 1 b §:n 2 ja 3 momenttia.

4 §. Pykälässä säädettäisiin puutteellisen valituksen tutkimatta jättämisestä ja se vastaisi sisällöltään voimassa olevan 26 luvun 1 b §:n 4 ja 5 momenttia.

Jatkokäsittelylupa

5 §. Pykälässä säädettäisiin jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalasta riita-asioissa. Pykälän *1 momentin* mukaan riita-asiassa tarvittaisiin jatkokäsittelylupa, jos se, minkä osalta käräjäoikeuden ratkaisu on asianosaiselle vastainen (häviöarvo), koskee vain saamista, ja kysymyksessä oleva rahamäärä ei ole enemmän kuin 10 000 euroa.

Järjestelmää sovellettaisiin vain rahasaamista koskeviin valitusasioihin. Asian kuuluminen lupajärjestelmän piiriin tulisi lähtökohtaisesti olla selvitettävissä käräjäoikeuden tuomiolauselman ja muutosvaatimuksen perusteella. Määräväenä tekijänä olisi tuomiolauselmaan sisältyvä rahamääräinen suoritusvelvoite. Tällaisia velvoitteita sisältyy tyyppillisesti velan tai vahingonkorvauksen maksamista koskeviin suoritustuomioihin. Saamista koskevasta asiasta voisi olla kysymys myös vahvistuskanteen perusteella annettavassa tuomiossa. Kanteessa voidaan esimerkiksi vaatia vahvistettavaksi velkasuhteen olemassaolo ennen kuin velka on erääntynyt maksettavaksi. Häviöarvoa laskettaessa rahamääräisen suoritus- tai vahvistustuomion lopputulosta ja muutosvaatimusta verrattaisiin toisiinsa.

Saamisesta ei olisi puolestaan kysymys esimerkiksi silloin, jos kanteessa vaaditaan rakennuksen poistamista kiinteistöltä. Tällaisessa kanteessa riidan kohteena ei ole kiinteistö tai rakennus, vaan oikeus pitää rakennusta kiinteistöllä. Käyttöoikeutta, sietämisvelvollisuutta tai toiminnan kieltämistä koskevat riidat rajautuisivatkin pääsääntöisesti jatkokäsittelylupalupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle. Valitusasia, jossa olisi kysymys vahingonkorvausvastuun vahvistamisesta myöhempää oikeudenkäyntiä varten, ei myöskään kuuluisi lupajärjestelmän soveltamisalaan.

Valitusasioissa, joissa esitetään useita vaatimuksia, jatkokäsittelyluvan tarpeellisuus määräytyisi päävaatimuksen mukaan. Jos valituksessa esitetty päävaatimus koskisi muuta kuin saamista tai sen vahvistamista, ei asiassa tarvittaisi lupaa, vaikka samalla esitettäisiinkin samaan perusteeseen nojautuva vahingonkorvausvaatimus, jonka osalta lupa vaadittaisiin. Esimerkiksi tekijänoikeuden loukkausta koskevassa asiassa, jossa esitetään kieltovaatimus ja määrältään häviöarvon alittava hyvitysvaatimus, kysymystä lupajärjestelmän soveltamisesta tulisi arvioida kieltovaatimuksen perusteella. Koska pääasia ei koskisi saamista, valitus ei kuuluisi lupajärjestelmän piiriin. Samalla tavalla tulisi yleensä arvioida päävaatimukseen liittyvää toissijaista vaatimusta, esimerkiksi esineen luovutukseen liittyvää vahingonkorvausvaatimusta sen varalta, ettei luovuttamisvelvoitetta täytetä.

Häviöarvo olisi hovioikeudessa esitetyn vaatimuksen ja kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen välinen erotus. Tämä tarkoittaisi sitä, että hovioikeudessa esitetyn muutosvaatimuksen rahamäärää ja kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen rahamäärää verrataan toisiinsa. Jos muutoksenhakija vaatii hovioikeudessa enemmän kuin mitä hän on kärjäoikeudessa vaatinut, on hovioikeuden viran puolesta jätettävä uusi vaatimus vasta hovioikeudessa tehtynä tutkimatta. Myöskään häviömäärää laskettaessa tällaista vaatimusta ei otettaisi huomioon. Jatkokäsittelylupalupajärjestelmän soveltamista ei siis voisi kiertää vaatimalla hovioikeudessa enemmän kuin mitä kärjäoikeudessa on vaadittu.

Jos kysymys olisi esimerkiksi toistuvaissuoritusta koskevasta riita-asiasta, kuten ansiomenetyksen korvaamista koskevasta kanteesta, tulisi vaatimuksen arvo ensin pääomittaa häviöarvon selvittämiseksi. Jos kanteella vaaditaan vahvistettavaksi velvollisuus maksaa kuukausittain 400 euroa korvausta ansiomenetyksestä kymmenen vuoden ajan, olisi

vaatimuksen pääomitettu arvo 48 000 euroa (400 euroa x 12 kuukautta x 10 vuotta). Häviöarvo olisi tällöin käräjäoikeuden ratkaisun pääomitetun lopputuloksen ja hovioikeudessa esitetyn vaatimuksen välinen erotus. Tällaisen valituksen sisällyttäminen jatkokäsittelylupajärjestelmän piiriin edellyttäisi kuitenkin, että vaatimuksen pääomittaminen olisi vaikeuksitta tehtävissä. Lupajärjestelmän tavoitteiden mukaista ei olisi se, että häviöarvon selvittäminen olisi käytännössä vaikeampaa kuin valituksen ratkaiseminen. Jollei häviöarvo olisi käräjäoikeuden ratkaisun ja valituskirjelmän perusteella vaikeuksitta laskettavissa, olisi järjestelmän toimivuuden kannalta suositeltavaa, että lupa rajatapauksissa myönnetään. Tällaisissa tilanteissa voisi myös olla perusteltua pyytää valittajan vastapuolelta vastaus ennen lupapäätöksen tekemistä.

Jos on epäselvää, kuuluko valitus lainkaan jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan piiriin, tulisi asiassa myöntää lupa. Luvan myöntäminen asiassa, jossa lupaa ei mahdollisesti olisi tarvittu, ei olisi menettelyvirhe. Valitusasian käsitteleminen oikeudenkäymiskaaren 26 luvun mukaisessa menettelyssä ei voisi vaarantaa asianosaisten oikeusturvaa eikä myöskään olla seikka, jonka voitaisiin katsoa vaikuttaneen jutun lopputulokseen siten kuin tuomiovirhekantelua koskevassa oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 1 §:n 4 kohdassa on säädetty. Hovioikeus ei siten menettelisi virheellisesti silloinkaan, kun se tutkisi suoraan asian, joka kuuluisikin lupajärjestelmän piiriin.

Jatkokäsittelylupa ei olisi asia- vaan asianosaiskohtainen. Tämä tarkoittaa sitä, että luvan tarve samassa asiassa arvioitaisiin jokaisen valittajan osalta erikseen. Myös häviöarvo laskettaisiin asianosaiskohtaisesti. Se, mitä saman valitusasian toinen valittaja vaatii, ei näin ollen vaikuttaisi toisen valittajan luvan tarpeeseen eikä tämän valituksen häviöarvon laskemiseen. Oletetaan, että kantaja X on kanteessaan vaatinut 15 000 euron vahingonkorvausta vastaaja Y:ltä. Käräjäoikeus on katsonut X:n vaatimuksen perusteluksi, mutta arvioinut korvattavan vahingon määräksi 6 000 euroa. Muutoksenhakemuksessaan X vaatii tuomitun vahingonkorvauksen määrän korottamista 15 000 euroon. Häviöarvo olisi hänen valituksensa osalta 9 000 euroa. Määrä alittaisi ehdotetussa 5 §:ssä säädetyn rajan ja valitus kuuluisi näin ollen lupajärjestelmän piiriin. Esimerkitapauksessa myös käräjäoikeudessa korvausvelvolliseksi tuomittu vastaaja Y valittaa tuomioista kiistäen vahingonkorvausvaatimuksen perusteeltaan ja määrältään. Myös hänen valituksensa jatkokäsittely edellyttäisi lupaa, koska häviöarvo hänen valituksensa osalta olisi käräjäoikeudessa tuomittu vahingonkorvaus eli 6 000 euroa.

Silloin, kun asianosainen esittää samassa oikeudenkäynnissä useita vaatimuksia, hänen vaatimustensa rahamääräiset arvot olisi laskettava yhteen häviöarvon määrittelemiseksi. Asiassa ei näin ollen tarvittaisi jatkokäsittelylupaa, jos se, minkä osalta kärjäoikeuden ratkaisu kokonaisuudessaan olisi valittajalle vastainen, olisi enemmän kuin 10 000 euroa. Jos esimerkiksi vahingonkorvausasiassa riitaa olisi kivusta ja särystä sekä ansionmenetyksestä, häviöarvo määräytyisi vaatimusten yhteenlasketun häviöarvon perusteella. Myös silloin, kun samassa oikeudenkäynnissä käsiteltäisiin kanteiden yhdistämistä koskevien säännösten nojalla useita saman asianosaisen nostamia kanteita, kanteiden häviöarvo olisi laskettava yhteen.

Jos oikeudenkäynnissä olisi kysymys kanteesta ja vastakanteesta, häviöarvo laskettaisiin kunkin asianosaisen vaatimuksen perusteella. Oletetaan, että kantaja X on vaatinut vastaaja Y:ltä 10 000 euroa. Y on kiistänyt kanteen ja vaatinut puolestaan vastakanteessa 5 000 euroa. Kärjäoikeus on ratkaisussaan hyväksynyt X:n kanteen 8 000 euron osalta, mutta hylännyt vastakanteen. Molemmat asianosaiset valittavat kärjäoikeuden ratkaisusta ja uudistavat kärjäoikeudessa esittämänsä vaatimukset. Tämä tarkoittaisi sitä, että X:n osalta häviöarvo olisi 2 000 euroa. X tarvitsisi siten jatkokäsittelyluvan. Y:n osalta häviöarvo olisi 13 000 euroa, ja hänen valituksensa jatkokäsittely ei edellyttäisi lupaa. Vaikka luvan tarpeellisuus arvioidaan asianosaiskohtaisesti, saattaa myös tällaisessa tilanteessa olla aiheellista asiayhteyden vuoksi myöntää X:lle jatkokäsittelylupa.

Jos riita-asiassa on kysymys samalla teolla usealle henkilölle aiheutetusta vahingosta, määräytyisi häviöarvo vahingon aiheuttajan osalta hänen yhteenlasketun korvausvelvollisuutensa perusteella. Vahingonkärsijän osalta häviöarvo määräytyisi hänen oman vaatimuksensa perusteella eli asianosaiskohtaisesti. Vaihtoehtoisia kannevaatimuksia ei laskettaisi kahteen kertaan häviöarvoa määritettäessä. Jotta jatkokäsittelylupaa ei valitusasian osalta tarvittaisi, samaan perusteeseen nojautuvan ensisijaisen vaatimuksen tulisi olla enemmän kuin 10 000 euroa.

Asianosaisten valitukset tutkittaisiin ehdotetussa järjestelmässä erikseen. Tämä tarkoittaa sitä, että valittaja Y:lle ei tarvitsisi myöntää jatkokäsittelylupaa, vaikka valittaja X:lle lupa myönnettäisiin tai X ei jatkokäsittelylupaa valituksensa häviöarvon määrän perusteella tarvitsisi. Kysymystä luvan myöntämisestä toiselle muutoksenhakijalle ei

kuitenkaan ehdotetun 25 a luvun 11 §:n mukaan aina tarvitsisi ratkaista välittömästi. Luvan myöntäminen toiselle muutoksenhakijalle olisi mahdollista siirtää ratkaistavaksi valituksen jatkokäsittelyn yhteydessä.

Ehdotuksen mukaan käräjäoikeuden ratkaisun antamisen jälkeen kertynyttä korkoa ei otettaisi huomioon häviöarvon määrää laskettaessa. Tämä tarkoittaisi sitä, että käräjäoikeuden ratkaisun antamiseen saakka kertynyt korko otettaisiin huomioon. Säännöstä sovellettaisiin kaikkiin korkosaataviin, eli yhtä lailla esimerkiksi sopimukseen perustuvaan korkosaatavaan kuin viivästyskorkoonkin. Maksettavaksi tuomitun koron rahamäärä ei yleensä käy suoraan ilmi käräjäoikeuden tuomiolauselmasta. Jos määrää ei ole valituksessa eritelty, jäisi korkosaatavan laskeminen viime kädessä hovioikeuden tehtäväksi. Jos korkosaatavien rahamäärä osoittautuu epäselväksi tai määrä on vaikeasti laskettavissa esimerkiksi siitä syystä, että vaatimukset perustuvat useisiin eri aikoina erääntyneisiin eriin, tulisi asiassa lähtökohtaisesti myöntää jatkokäsittelylupa tai siirtää asia suoraan jatkokäsittelyyn.

Säännöksen mukaan oikeudenkäyntikuluja ei otettaisi huomioon häviöarvoa laskettaessa, vaan häviöarvo määräytyisi pelkästään riidan kohteena olevan saamisen arvon mukaan.

Jos muutosvaatimus koskee vain oikeudenkäyntikuluja, asiassa tarvittaisiin *2 momentin* mukaan aina jatkokäsittelylupa. Tällaisessa tilanteessa valittaja on tyytynyt pääasiassa annettuun ratkaisuun. Jos luvan tarve määräytyisi eri tavalla niissä tilanteissa, joissa muutosta haettaisiin ainoastaan oikeudenkäyntikuluja koskevaan ratkaisuun, kuin niissä, joissa muutoksenhaku koskee sekä pääasia- että oikeudenkäyntikuluratkaisua, järjestelmä ei olisi johdonmukainen. Oikeudenkäyntikuluilla tarkoitettaisiin kaikkia niitä rahallisia menoja, joita asianomaiselle oikeudenkäynnistä aiheutuu. Kysymys voi siten olla esimerkiksi asianajopalkkioista, todistelusta aiheutuvista kustannuksista ja asianosaisen omista kuluista. Esimerkiksi todistajanpalkkiota koskeva valitus edellyttäisi aina jatkokäsittelylupaa.

6 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, koska vastaaja tarvitsee rikosasiassa jatkokäsittelyluvan. Säännöksen *1 momentin* pääsäännön mukaan rikosasiassa vastaaja tarvitsisi jatkokäsittelyluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin

kolme kuukautta vankeutta. Säännöstä sovellettaessa merkitystä ei olisi sillä, koskeeko valitus syyksilukemista, rangaistuksen mittaamista tai muuta rikosoikeudellista seuraamusta.

Merkitystä ei tässä yhteydessä olisi sillä, onko vankeusrangaistus tuomittu ehdollisena tai ehdottomana taikka yhdyskuntapalveluna eikä myöskään sillä, onko ehdollisen vankeusrangaistuksen oheisseuraamuksena tuomittu sakkoa. Koska esimerkiksi sakko ja nuorisorangaistus ovat vankeutta lievempiä rangaistuslajeja, tarvitsisi sakkoon tai nuorisorangaistukseen tuomittu vastaaja aina jatkokäsittelyluvan, jolleivät pykälän 2 ja 3 momentin erityissäännökset tule sovellettaviksi. Kuten edellä on todettu, vastaaja tarvitsisi luvan myös silloin, kun enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistus on rikoslain (39/1889) 6 luvun 11 §:ssä säädetyllä tavalla tuomittu suoritettavaksi yhdyskuntapalveluna. Jos kysymys on tuomitun yhdyskuntapalvelun muuntamisesta vankeudeksi, jatkokäsittelyluvan tarve määräytyisi sen vankeusrangaistuksen perusteella, joka muunnettaessa tuomittaisiin.

Säännöksen mukaan rangaistuksen ankaruutta arvioitaessa ei otettaisi huomioon vankeusrangaistuksen ohessa tuomittua sakkoa. Jos valitus koskisi ehdollisen vankeuden ohessa tuomittua sakkoa, määräytyisi kysymys jatkokäsittelyluvan tarpeellisuudesta vain tuomitun ehdollisen vankeusrangaistuksen perusteella.

Esimerkiksi ajokielto, eläintenpitokielto ja metsästyskielto eivät ole rikoslain 2 luvussa tarkoitettuja rangaistuksia. Myöskään menettämisseuraamus ei ole rangaistus. Sanottuja seuraamuksia on kuitenkin pidettävä luonteeltaan rikosoikeudellisina. Jatkokäsittelylupajärjestelmän selkeyden vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, ettei vankeusrangaistuksen ohessa tuomittua muuta rikosoikeudellista seuraamusta otettaisi huomioon rangaistuksen ankaruutta harkittaessa. Jos siis valitus esimerkiksi koskisi rattijuopumustapauksessa sekä vankeutta että ajokieltoa, määräytyisi kysymys luvan tarpeellisuudesta vankeuden perusteella.

Ratkaisevaa vastaajan kannalta olisi se, mikä rikosoikeudellinen seuraamus hänelle on oikeudenkäynnissä tuomittu. Merkitystä ei olisi sillä, minkälaisesta rikoksesta hän on ollut syytteessä tai miltä osin hän hakee käräjäoikeuden ratkaisuun muutosta. Jos vastaaja on tuomittu rattijuopumuksesta sakkorangaistukseen ja lisäksi määrätty ajokiel-

toon, ja hän hakee muutosta ainoastaan määrätyn ajokiellon pituuteen, tarvitsee hän siihen jatkokäsittelyluvan. Tilanne olisi sama esimerkiksi eläintenpitokiellon tai muun vastaavan lisäseuraamuksen osalta. Luvan tarve määräytyisi rangaistuksen ankaruuden mukaan eikä rangaistuksen ohessa määrättyjä turvaamistoimenpidetyyppejä lisäseuraamuksia otettaisi huomioon rangaistuksen ankaruutta koskevaa arviota tehtäessä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin poikkeuksista 1 momentin pääsääntöön. Momentin 1 kohdan mukaan vastaaja ei tarvitsisi jatkokäsittelylupaa, jos hänet on käräjäoikeudessa tuomittu viralta pantavaksi. Viraltapano on vastaajan kannalta ankara ja taloudellisestikin niin haitallinen seuraamus, että on perusteltua jättää tällaiseen seuraamukseen joutanut rikosasia lupajärjestelmän ulkopuolelle. Tämän vuoksi jatkokäsittelylupaa ei tällaisessa rikosasiassa vastaajalta edellytettäisi, vaikka hänet olisi tuomittu viraltapanon lisäksi vain sakkorangaistukseen.

Momentin 2 kohdassa säädettäisiin siitä, miten käräjäoikeudessa tuomittu menettämis-seuraamus vaikuttaa jatkokäsittelyluvan tarpeeseen. Jos valtiolle menetetyksi tuomitun hyödyn määrä, omaisuuden tai esineen arvo taikka niiden sijasta menetetyksi tuomittu arvo on enemmän kuin 10 000 euroa, vastaaja ei säännöksen mukaan tarvitsisi rikosasiassa valituslupaa, vaikka hänet olisi käräjäoikeudessa tuomittu alle kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen.

Tietyistä laissa säädetyistä oikeushenkilön toiminnassa tehdyistä rikoksista on seuraamukseksi säädetty yhteisösakko. Rikoslain 9 luvun 5 §:n mukaan yhteisösakon alin rahamäärä on 850 euroa ja ylin 850 000 euroa. Johdonmukaisuussyistä ehdotetaan 10 000 euron rajaa jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan rajaksi. Momentin 3 kohdan mukaan vastaajana oleva oikeushenkilö ei siten tarvitsisi rikosasiassa jatkokäsittelylupaa, jos oikeushenkilö on tuomittu yhteisösakkoon, jonka määrä ylittää 10 000 euroa.

Tavanomaisen päiväsakkorangaistuksen osalta lakiin ei ehdoteta otettavaksi säännöstä, jonka perusteella rikosasia rajautuisi lupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle sakon ylittäessä tietyn rahamäärän. Tämä johtuu siitä, että päiväsakkojärjestelmässä rangaistuksen ankaruutta ei kuvaa päiväsakon rahamäärä vaan tuomittujen päiväsakkojen lukumäärä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin siitä, miten rikosasiassa rangaistusvaatimuksen lisäksi esitetyt muut kuin rikosoikeudelliset vaatimukset vaikuttavat vastaajan jatkokäsittelyluvan tarpeeseen. Lainkohdan mukaan tilanteessa, jossa rikosasian yhteydessä tehty valitus koskee myös syytteessä tarkoitettuun tekoon perustuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta, jonka osalta ei 5 §:n 1 momentin mukaan tarvita jatkokäsittelylupaa, vastaaja ei rikosasiassakaan tarvitse jatkokäsittelylupaa sen teon osalta, johon yksityisoikeudellinen vaatimus perustuu.

Säännös poikkeaa 2 momentin säännöksistä siten, ettei se koske rikosasiaa kokonaisuudessaan, ja että se, mistä valitetaan, vaikuttaa jatkokäsittelyluvan tarpeeseen. Jos vastaaja valittaa vahingonkorvausvelvollisuutta koskevasta ratkaisusta, ja häviöarvo kysymyksessä olevan muutosvaatimuksen osalta on enemmän kuin 10 000 euroa, hän ei tarvitsisi lupaa valittaessaan myös syyksilukemisesta tai rangaistuksen mittaamisesta sen rikoksen osalta, johon tuomittu vahingonkorvaus perustuu. Säännöksen soveltaminen kuitenkin edellyttää, että valituksessa kysymys on myös yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta. Jos vastaaja tällaisessa asiassa valittaisi vain rangaistuksen mittaamisesta, säännöstä ei sovellettaisi. Lisäksi lainkohdassa tarkoitettun yksityisoikeudellisen vaatimuksen vaikutus luvan tarpeellisuuteen koskee ainoastaan sitä yksittäistä tekoa, johon vaatimus perustuu. Jos vastaaja on tuomittu useasta rikoksista yhteiseen rangaistukseen, ja rangaistus ei ole ankarampi kuin kolme kuukautta vankeutta, tarvitsisi hän edelleen luvan hakiessaan ratkaisuun muutosta muiden tekojen osalta. Pykälän sisältämien säännösten välinen ero perustuu siihen, ettei rikosasiassa tuomittu vahingonkorvausvelvollisuus ole rangaistuksen oheisseuraamus, vaan kysymys on rikosasian yhteydessä tehdyn yksityisoikeudellisen vaatimuksen johdosta annetusta ratkaisusta. Jos vaatimusta ei käsiteltäisi rikosasian yhteydessä, ratkaistaisiin se riita-asian oikeudenkäynnistä säädetystä järjestyksessä.

7 §. Pykälässä säädettäisiin siitä, milloin virallinen syyttäjä tarvitsee jatkokäsittelyluvan valittaessaan rikosasiassa annetusta ratkaisusta. Pykälän 1 momentin mukaan syyttäjä tarvitsisi jatkokäsittelyluvan, jos valitus koskee rikosta, josta ei ole syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Luvan tarpeellisuutta arvioitaessa ratkaisevaa olisi siten se kysymyksessä olevaan yksittäiseen rikokseen soveltuvan rangaistussäännöksen rangaistusasteikko, jota tekoon syytteen teonkuvauksessa mainittujen seikkojen vallitessa teh-

tynä on sovellettava. Syyttäjän osalta luvan tarpeellisuus ei siten olisi sidoksissa rikoksesta tuomittuun rangaistukseen vaan syytteessä tarkoitettulle teolle säädettyyn rangaistusasteikkoon.

Ehdotettu säännös vastaa sisällöllisesti muun muassa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohtaa ja käräjäoikeuslain (581/1993) 17 §:n 2 momentin 4 kohtaa. Esimerkiksi ensiksi mainitun lainkohdan mukaan asia voidaan ratkaista pääkäsittelyä toimittamatta (kirjallinen menettely), jos mistään virallisen syyttäjän syytteessä tarkoitettua yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Ehdotuksen ja viitattujen lainkohtien sanamuotojen väliset erot johtuvat siitä, että ehdotettua säännöstä sovellettaisiin aina yksittäiseen tekoon, minkä vuoksi kyseistä seikkaa ei ole tarpeellista toistamiseen todeta. Säännöksestä seuraa, ettei rangaistuksen yleisiä vähentämisperusteita, kuten teon jäämistä yritysasteelle, nuoruutta tai vähentynyttä syyntakeisuutta, otettaisi huomioon rangaistusasteikon ankaruutta arvioitaessa. Myöskään sillä, että syyte koskee useampaa tekoa ja rikoslain 7 luvun 2 §:n mukaisesti laskettava yhteisen rangaistuksen enimmäisaika olisi enemmän kuin kaksi vuotta vankeutta, ei olisi asiassa merkitystä.

Ratkaisevaa jatkokäsittelyluvan tarpeen määräytymisen osalta olisi hovioikeudessa esitetty rangaistusvaatimus. Jos virallinen syyttäjä on käräjäoikeudessa vaatinut vastaajalle rangaistusta törkeästä kirjanpitorikoksesta, mutta vaatii hovioikeudessa syytteen tarkistamisen jälkeen, että vastaaja tuomitaan rangaistukseen tuottamuksellisesta kirjanpitorikoksesta, jonka osalta enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta, edellyttäisi valitusasian jatkokäsittely luvan myöntämistä.

Ehdotetussa järjestelmässä jatkokäsittelyluvan tarve määräytyisi asia- ja asianosaiskohdaisesti. Jos rikosasiaassa on useita vastaajia tai yksi vastaaja on syytteessä useasta rikoksesta, syyttäjän osalta luvan tarpeellisuus määräytyisi kunkin vastaajan ja kunkin vastaajan yksittäisen rikoksen osalta erikseen silloinkin, kun vastaaja on tuomittu yhteiseen rangaistukseen. Kuten edellä on todettu, säännöksiä yhteisestä rangaistuksesta ei otettaisi huomioon yksittäisestä rikoksesta säädetyn rangaistuksen ankaruutta arvioitaessa. Se, että vastaaja on syytteessä useasta eri rikoksesta, ei korottaisi rangaistusasteikon enimmäismäärää luvan tarpeellisuutta arvioitaessa. Tämä tarkoittaa sitä, että sellaisessakin

tilanteessa, jossa syyttäjä hakee muutosta vain yhteisen rangaistuksen mittaamisen osalta, luvan tarpeellisuus olisi arvioitava jokaisen rikoksen osalta erikseen.

Toisin kuin vastaajan osalta lakiin ei ehdoteta otettavaksi syyttäjää koskevaa erityissäännöstä menettämisseuraamuksesta tai yhteisösakosta. Tästä seuraa, että syyttäjä aina tarvitsisi jatkokäsittelyluvan, jos valitus koskee oikeushenkilön rangaistusvastuuta. Myös silloin, kun syyttäjä vaatii vastaajaa tuomittavaksi arvoltaan suureen menettämisseuraamukseen ja valitus koskee rikosta, josta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta, syyttäjä tarvitsisi jatkokäsittelyluvan. Ehdotusta voidaan tältä osin pitää epäjohdonmukaisena. On kuitenkin epätodennäköistä, että erityissäännöksen puuttuminen johtaisi siihen, että virheellisiä tuomioita jäisi pysyväksi. Määrältään merkittävää menettämisseuraamusta ja oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat valitukset ovat yleensä sellaisia, että niissä luvan myöntäminen on usein perusteltua.

Pykälän 2 *momentin* mukaan virallinen syyttäjä ei tarvitsisi jatkokäsittelylupaa hakieensa muutosta vastaajan eduksi. Säännös on tarpeellinen, koska näissä harvinaisissa tilanteissa on lähinnä kysymys siitä, että asian käsittelyssä tai lain soveltamisessa on tapahtunut jokin selvä virhe, joka vaati nopeasti oikaisun.

8 §. Pykälässä säädettäisiin siitä, milloin asianomistaja tarvitsee jatkokäsittelyluvan valittaessaan rikosasiassa annetusta ratkaisusta. Pykälä sisältäisi viittauksen 7 §:n 1 momenttiin. Luvan tarpeellisuus määräytyisi asianomistajan ja syyttäjän osalta pääosin samoin perustein. Asianomistajankin osalta luvan tarpeellisuus olisi siten sidoksissa syytteessä tarkoitetulle teolle säädettyyn rangaistusasteikkoon.

Tilanteessa, jossa rikosasian yhteydessä tehty valitus koskisi myös syytteessä tarkoitetuun tekoon perustuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta, jonka osalta ei 5 §:n 1 momentin mukaan tarvita jatkokäsittelylupaa, ei rikosasiassakaan edellytettäisi lupaa sanotun teon osalta. Jos asianomistaja hakee muutosta vahingonteon perusteella tuomitun vahingonkorvauksen määrään, ja häviöarvo ylittää 10 000 euroa, hän ei tarvitsisi lupaa valittaessaan myös esimerkiksi rangaistuksen mittaamisesta kysymyksessä olevan teon osalta, vaikka vahingonteon enimmäisrangaistus on yksi vuosi vankeutta. Momentissa tarkoitetun yksityisoikeudellisen muutosvaatimuksen vaikutus luvan tarpeellisuuteen ulot-

tuu kuitenkin vain siihen yksittäiseen tekoon, johon mainittu vaatimus perustuu. Jos sama teko täyttää esimerkiksi kahden rikoksen tunnusmerkistön, ulottuisi kuitenkin muutosvaatimuksen vaikutus molempiin rikoksiin. Teolla tarkoitetaan siten tosiasiallista tapahtumaa, eikä yksittäistä rikosnimikettä.

Asianomistajan jatkokäsittelyluvan tarvetta arvioitaisiin käytännössä samalla tavalla kuin vastaajan luvan tarvetta 6 §:n 3 momentin nojalla. Esimerkiksi vastaaja tuomitaan rangaistukseen käräjäoikeudessa rikoksista 1 (luottamusaseman väärinkäyttö) ja 3 (kirstys) yhteiseen 75 päivän vankeusrangaistukseen. Syytteessä on vaadittu vastaajan tuomitsemista myös petoksesta (syytekohta 2), miltä osin syyte on kuitenkin hylätty. Asianomistajalle on tuomittu vahingonkorvausta kohdan 1 osalta 12 000 euroa. Asianomistaja uudistaa valituksessaan käräjäoikeudessa esittämänsä korvausvaatimukset, kohdan 1 osalta 15 000 euroa ja kohdan 2 osalta 15 000 euroa, ja vaatii lisäksi vastaajan tuomitsemista rangaistukseen myös petoksesta. Vastaaja puolestaan vaatii valituksessaan sekä syytteiden että korvausvaatimusten hylkäämistä kokonaan. Asianomistaja ei tarvitsisi jatkokäsittelylupaa kohdan 2 osalta eikä vastaaja kohdan 1 osalta. Muilta osilta lupa tarvittaisiin.

Säännöksen soveltamiseen ei vaikuttaisi se, ajaako asianomistaja itse syytteessä tarkoitettua rikoksesta johtuvaa yksityisoikeudellista vaatimustaan, vai ajaako virallinen syyttäjä vaatimusta asianomistajan puolesta.

9 §. Pykälässä lueteltaisiin jatkokäsittelylupajärjestelmän ulkopuolelle rajatut asiaryhmät. Niin kuin edellä ehdotetuista säännöksistä ilmenee, lupajärjestelmä olisi tarkoitettu sovellettavaksi vain riita- ja rikosasioissa. Tästä seuraa, että jos kysymys ei ole riita- tai rikosasiaa koskevasta valituksesta, asia ei yleensä kuuluisi järjestelmän soveltamisalaan, vaikka kysymyksessä olevaa asiaryhmää ei olisikaan mainittu 9 §:n luettelossa.

Pykälässä lueteltaisiin sekä jatkokäsittelylupajärjestelmän ulkopuolelle eri syistä rajatut riita- ja rikosasiat että muita asiaryhmiä, joihin järjestelmää ei sovellettaisi. Luettelosta on pyritty tekemään mahdollisimman kattava, jotta järjestelmän soveltamisala olisi selkeä ja tarkkarajainen. Tehtyjä rajauksia on perusteltu myös edellä yleisperustelujen 3.3 jakson lupajärjestelmän soveltamisalaa koskevassa osiossa.

Sotilasoikeudenkäyntiasiat ehdotetaan pykälän 1 kohdan mukaan rajattaviksi jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle näiden asioiden erityisluonteen vuoksi.

Pykälän 2 kohdan mukaan jatkokäsittelylupajärjestelmää ei sovellettaisi sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskeviin asioihin. Tämä koskee myös uhkasakkoa koskevia muuntorangaistusasioita. Nämä asiat hovioikeus voi jo nykyisin ratkaista kevennetyssä menettelyssä yhden jäsenen kokoonpanossa.

Liiketoimintakiellon määräämistä, kumoamista tai pidentämistä koskevat asiat rajattaisiin selvyyden vuoksi pykälän 3 kohdassa jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle.

Myös silloin, kun kysymys liiketoimintakiellosta on ratkaistu rikosasian yhteydessä, jatkokäsittelylupaa ei tarvittaisi valitettaessa liiketoimintakieltoa koskevasta ratkaisusta. Luvan tarve siten arvioitaisiin erikseen rikosasian ja liiketoimintakieltopäätöksen osalta.

Lähestymiskiellon määräämistä, kumoamista tai muuttamista koskevat asiat eivät ole rikosasioita, vaikka niiden käsittelyssä noudatetaankin rikosasioista säädettyä oikeudenkäyntimenettelyä. Jotta asiasta ei syntyisi epäselvyyttä, myös mainitut asiat rajattaisiin pykälän 4 kohdassa lupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle.

Pykälän 5 kohdassa rajattaisiin lapsen elatusta koskevat asiat järjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle.

Pykälän 6 kohdassa säädettäisiin, etteivät käräjäoikeudessa oikeudenkäymiskaaren 8 luvun säännösten mukaan käsitellyt asiat kuuluisi järjestelmän soveltamisalan piiriin. Näiden hakemusasioiden jääminen soveltamisalan ulkopuolelle seuraisi jo siitä, etteivät hakemusasiat ole riita- tai rikosasioita. Hakemusasiat eivät ole hovioikeuksissa merkittävä asiaryhmä. Vuonna 2007 hovioikeuksissa ratkaistuista valitusasioista 5 % oli hakemusasioita. Näistä suurin osa oli perheoikeudellisia asioita. Hakemusasioina käsitellään erityislaeissa olevien viittaussäännösten nojalla myös konkurssia, yksityishenkilön velkajärjestelyä, yrityssaneerausta ja ulosottovalitusta koskevat asiat. Myös nämä asiat ehdotetaan näin rajattaviksi lupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle.

Oikeudenkäymiskaaren 8 luvun 4 §:n mukaan riitaisiksi osoittautuneiden hakemusasioiden käsittelyä on jatkettava riita-asian käsittelystä säädettyssä järjestyksessä. Käsittelyjärjestyksen muuttuminen ei vaikuttaisi jatkokäsittelylupajärjestelmää koskevien säännösten soveltamiseen. Ratkaisevaa olisi asian käsittelyn alkaminen hakemusasian käsittelystä säädettyssä järjestyksessä.

10 §. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi jatkokäsittelyluvan myöntämisen perusteista. Muutoksenhakujärjestelmän päätehtävänä on estää se, että käräjäoikeuden virheellinen ratkaisu jää pysyväksi. Tämän tehtävän toteuttaminen on otettava huomioon myös jatkokäsittelylupaperusteita koskevia säännöksiä sovellettaessa. Esimerkiksi se seikka, että valituskirjelmässä ei ole osattu vedota oikealla tavalla lupaperusteeseen, ei saisi johtaa siihen, että virheellinen ratkaisu jää pysyväksi. Muutoksenhakijan oikeuksien turvaamiseksi ehdotetaan, että lupa olisi aina myönnettävä, jos jokin perusteista täyttyy. Säännös olisi sanamuotonsa mukaisesti velvoittava, joten hovioikeuden olisi omasta aloitteestaan tutkittava kaikki lupaperusteet. Jatkokäsittelylupa tulisi siis myöntää muullakin kuin valittajan vetoamalla lupaperusteella, jos hovioikeus havaitsee tällaisen perusteen olevan käsillä.

Ehdotuksen mukaan jatkokäsittelylupaperusteita olisi kolme: muutosperuste, ennakko-ratkaisuperuste ja muu painava syy.

Jatkokäsittelylupa olisi pykälän *1 momentin 1 kohdan* mukaan myönnettävä, jos ilmenee aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta (muutosperuste). Sanamuodolla tarkoitetaan sitä, että lupa tulisi järjestelmän soveltamisalaan kuuluvassa valitusasiassa myöntää aina jo silloin, kun syntyy epäily ratkaisun oikeellisuutta kohtaan. Luvan myöntämiselle asetettu kynnyks on näin ollen matala.

Muutosperustetta joudutaan arvioimaan tapauskohtaisesti ja siten kuhunkin asiaan liittyvien tosiasia- ja oikeudellisten kysymysten valossa. Epäily ratkaisun oikeellisuudesta voi liittyä sekä oikeus- että näyttökysymyksiin. Arvioinnin perustana on yleensä käräjäoikeuden ratkaisun lopputulos ja siihen johtaneet perustelut sekä valituskirjelmässä esitetyt seikat.

Selvää on, että jatkokäsittelylupa tulisi myöntää silloin, kun käräjäoikeuden ratkaisua rasittaa selvä virhe. Tällaisia virheitä ovat esimerkiksi vanhentuneesta rikoksesta tuomitseminen, poikkeaminen tapaukseen sovelletusta rangaistusasteikosta ja se, että korvausta tuomitaan enemmän kuin asiassa on vaadittu.

Kun kysymys on rangaistuksen mittaamisesta, voidaan harkinnassa ottaa huomioon vakiintunut oikeuskäytäntö. Jos vakiintunutta oikeuskäytäntöä ei ole, tulisi jatkokäsittelylupa useimmiten myöntää. Tällainen tilanne esiintyy erityisesti uusien kriminalisointien yhteydessä. Henkilövahingosta tuomittavien vahingonkorvausten osalta voidaan muutospäätöstä harkittaessa ottaa huomioon myös Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan antamat yleiset suositukset.

Muutospäätöstä sovellettaessa harkinta kohdistuu osaltaan siihen, kuinka todennäköistä on käräjäoikeuden ratkaisun ja valituksessa sekä mahdollisesti pyydettyssä vastauksessa esitettyjen seikkojen perusteella, ettei käräjäoikeuden ratkaisu ole oikea. Valittajan oikeusturvanäkökohdat edellyttävät, että kynnys luvan myöntämiselle on matala ainakin sellaisessa tapauksessa, jossa ilmenee epäselvyyttä ratkaisuun vaikuttavista tosiseikoista. Momentissa käytetty sanamuoto ”ilmenee aiheutta epäillä” viittaa kaikissa tapauksissa matalaan lupakynnykseen. Silloin, kun harkinta kohdistuu oikeuskysymykseen, jonka osalta ei ole olemassa vakiintunutta soveltamiskäytäntöäkään, tulisi lupa pääsääntöisesti myöntää.

Momentin 2 kohdassa säädettäisiin jatkokäsittelyluvan myöntämisestä ennakkoratkaisuperusteella. Kuten yleisperustelujen 3.3 jakson lupaperusteita koskevassa osiossa on selostettu, tulisi lupa 2 kohdan perusteen nojalla myöntää tilanteessa, jossa hovioikeus katsoo, että asian periaatteellisen merkityksen vuoksi olisi tärkeää, että hovioikeus antaisi laintulkintaa ohjaavan asiaratkaisun, vaikkakaan ei olisi suoranaista aiheutta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta.

Momentin 3 kohdan mukaan jatkokäsittelylupa olisi myönnettävä, jos siihen olisi muu painava syy.

Kuten yleisperustelujen 3.3 jaksossa on todettu, jatkokäsittelylupaa ei tarvitsisi myöntää vain perustelujen tai sovellettujen lainkohtien muuttamiseksi. Joissakin tapauksissa lu-

van myöntäminen voisi tämän kohdan perusteella tulla kysymykseen, vaikka ei olisi-kaan aiheita epäillä virheen korjaamisen välttämättä johtavan käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen muuttumiseen.

Jatkokäsittelylupa tulisi muun painavan syyn perusteella myöntää esimerkiksi silloin, kun syntyy epäily siitä, ettei käräjäoikeuden menettely täyttäisi ihmisoikeussopimuksen vaatimuksia. Menettelyvirheet liittyvät useimmiten asianosaisten kuulematta jättämi- seen tai todistelun vastaanottamisessa tapahtuneisiin laiminlyönteihin. Vaikka tällaises- sa tapauksessa käräjäoikeuden ratkaisun lopputulosta ei olisikaan aiheita suoralta kädel- tä epäillä, olisi jatkokäsittelylupa pääsääntöisesti myönnettävä oikeudenmukaisen oi- keudenkäynnin takeiden turvaamiseksi ja käräjäoikeuden menettelyn asianmukaisuuden tarkastamiseksi.

Kuten yleisperusteluissa todetaan, voisi muu painava syy olla myös ratkaisun tavan- omaista suurempi merkitys valittajalle. Näin voisi esimerkiksi olla rikosasiassa, jossa nuori henkilö on ensimmäistä kertaa tuomittu vankeusrangaistukseen. Nuoren henkilön kohdalla on myös otettava huomioon, että hänet voidaan rangaistusasteikon alentami- sesta johtuen tuomita verraten törkeistäkin rikoksista niin lievään rangaistukseen, että hänen valitusasiansa kuuluu jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan piiriin. Myös silloin, kun nuori on tuomittu korvausvelvollisuuteen, joka hänen maksukykyynsä näh- den on korkea, voi muu painava syy tulla kysymykseen. Peruste voisi tulla sovelletta- vaksi myös sellaisessa rikosasiassa, jossa tuomio todennäköisesti tulee johtamaan maas- ta karkottamiseen. Sanotun tyyppisissä tilanteissa valitus voitaisiin ottaa jatkokäsitte- lyyn, vaikka aiheita epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta ei sinänsä olisi il- mennyt.

Peruste voisi tulla sovellettavaksi myös silloin, kun tuomion tosiasiallinen vaikutus ulot- tuu käsiteltävänä olleen asian ulkopuolelle. Tuomion vaikutus voi ulottua esimerkiksi asiayhteyden vuoksi toiseen juttuun, jossa saadaan valittaa suoraan, tai samassa asiassa on voinut valittaa usea asianosainen, joista osa ei tarvitse jatkokäsittelylupaa. Jatkoka- sittelylupa voitaisiin muun painavan syyn perusteella myöntää myös silloin, kun on tul- kinnanvaraista, kuuluuko valitusasia lupajärjestelmän piiriin vaiko ei.

Pykälän 2 *momentin* mukaan jatkokäsittelylupaa ei kuitenkaan yksinomaan näytön uudelleen arvioimista varten tarvitsisi myöntää, ellei käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta olisi perusteltua aihetta epäillä valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella tai ratkaisun oikeellisuutta ei olisi mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä. Kuten säännöksen sanamuodosta ilmenee, sitä sovellettaisiin ainoastaan tilanteissa, joissa valitus perustuu siihen, että valittaja pitää käräjäoikeuden näytön arviointia koskevaa ratkaisua virheellisenä.

Momenttia sovellettaessa kysymys on siten siitä, miten suhtaudutaan valituksessa esitettyyn suullisen tai kirjallisen todistelun arvioinnin virheellisyyttä koskevaan väitteeseen jatkokäsittelyluvan myöntämisen perusteita harkittaessa. Koska lupa-asiaa käsiteltäessä ei sovellettaisi oikeudenkäymiskaaren 26 luvun pääkäsittelyä koskevia säännöksiä, olisi säännös tarpeen.

Jos valitus perustuisi väitteeseen näytön arvioinnin virheellisyydestä, kynnys luvan myöntämiseksi muutosperusteella olisi 1 momentissa tarkoitettua tilannetta korkeampi. Säännöksen mukaanhan yksinomaan näytön uudelleen arvioimista varten lupaa ei mahdollisesta epäilyksestä huolimatta tarvitsisi myöntää, vaan epäilylle vaadittaisiin perusteltu aihe. Tämä vaatimus edellyttää, että valituskirjelmässä on pystyttävä riitauttamaan todistelu sillä tavoin, että perusteltu aihe epäilyyn syntyy.

Käytännössä säännöksestä seuraisi, ettei näytön uskottavuuden arvioinnin perustelema-
ton riitauttaminen riittäisi siihen, että käräjäoikeuden ratkaisua olisi perustelua aihetta epäillä. Oletetaan esimerkiksi, että muutosta haetaan käräjäoikeuden ratkaisuun, jolla vastaaja on tuomittu lievästä pahoinpitelystä sakkorangaistukseen. Vastaajan ja asianomistajan käräjäoikeudessa esittämät kertomukset ovat olleet keskenään ristiriitaiset siltä osin, oliko juuri vastaaja syyllistynyt pahoinpitelemiseen. Käräjäoikeus on pitänyt asianomistajan kertomusta vastaajan kertomusta uskottavampana. Valituksessaan vastaaja vaatii ratkaisua muutettavaksi vain sillä perusteella, että hänen ja asianomistajan kertomusten uskottavuudesta tehty arvio on virheellinen esittämättä mitään seikkoja, jotka tukisivat hänen käsitystään asiassa. Arvioitaessa sitä, onko perusteltua aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta, on ratkaisevaa se, millä perusteella käräjäoikeus on tehnyt uskottavuusarviointinsa. Jos käräjäoikeuden näytön uskottavuuden

arviointia koskevat perustelut ovat seikkaperäiset, voidaan päätyä siihen, ettei valittajan väitteestä huolimatta perusteltua syytä epäilyyn ole.

Toisena esimerkkinä voidaan mainita käytännössä esiintynyt rattijuopumustapaus, jossa vastaaja oli käräjäoikeudessa kiistänyt syytteen ja väittänyt, että hän ei ollut kuljettanut autoa, vaan että sitä oli kuljettanut toinen henkilö, jonka nimeä hän ei ollut muistanut ja joka oli poistunut paikalta hakemaan apua, kun auto oli suistunut ojaan. Pian ojaan suistumisen jälkeen paikalle tullut todistaja oli kertonut, että vastaaja oli istunut syvällä hangessa olleen auton kuljettajan paikalla yrittäen käynnistää autoa. Autossa tai paikalla ei ollut ollut muita henkilöitä. Käräjäoikeus ei ollut pitänyt vastaajan kertomusta uskottavana, vaan oli todistajan kertomuksen perusteella katsonut näytetyksi, että vastaaja oli kuljettanut autoa ja tuominnut hänet rattijuopumuksesta. Hovioikeudessa vastaaja oli edelleen vedonnut siihen, että hän ei ollut kuljettanut autoa, ja vaatinut todistajan ja itsensä kuulemista asian selvittämiseksi. Tällaisessa tilanteessa ei enää jatkossa olisi välttämättä tarvetta pääkäsittelyn toimittamiseen hovioikeudessa, eikä siten myöskään jatkokäsittelyluvan myöntämiseen, ellei valittaja kykene horjuttamaan käräjäoikeuden tekemän näyttöratkaisun oikeellisuutta niin, että hovioikeudella on perusteltu aihe ottaa näyttö uudelleen vastaan.

Vuonna 2007 lähes viidennes hovioikeuksissa käsitellyistä asioista koski pahoinpitelyjä ja törkeitä rattijuopumuksia. On todennäköistä, että suuri osa näistä asioista tulisi kuulumaan jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalaan. Lupa voitaisiin ehdotetun 2 momentin nojalla jättää jatkossa myöntämättä seurauksiltaan vähäisissä tappelu- ja pahoinpitelyasioissa, joissa tosin on puolin ja toisin riitautettu käräjäoikeudessa vastaanotetun näytön arviointi, mutta joissa ei objektiivisesti ajatellen ole perusteltua aihetta epäillä käräjäoikeuden näyttöratkaisun oikeellisuutta. Lupamenettely parantaisi hovioikeuksien mahdollisuuksia kohdentaa resurssejaan näissäkin asioissa nykyistä tarkoituksenmukaisemmin.

Jos näytön arviointia koskevan ratkaisun oikeellisuutta ei olisi mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä, lupa tulisi säännöksen mukaan myöntää myös näytön uudelleen arvioimista varten. Käytännössä voi syntyä tilanne, ettei käräjäoikeuden ratkaisussa ole lausuttu esimerkiksi suullisen näytön arviointiin liittyvästä seikasta, johon valituskirjelmässä vedotaan ja joka saattaa vaikuttaa ratkaisun lopputulokseen. Tällöin

hövioikeus ei voi tai sen on vaikea arvioida ratkaisun oikeellisuutta kysymyksessä olevilta osin. Äärimmäinen esimerkki olisi ratkaisu, jossa ainoastaan todetaan, että syyte asiassa katsotaan esitetyn näytön perusteella näytetyksi toteen. Tällöin jatkokäsittelylupa olisi myönnettävä sillä perusteella, ettei näyttöratkaisun oikeellisuutta ole mahdollista arvioida lupaa myöntämättä.

Jatkokäsittelylupan myöntämisen perusteita harkittaessa korostuu myös käräjäoikeuksien ratkaisujen perusteluiden seikkaperäisyyden merkitys. Mitä huolellisemmin käräjäoikeudet perustelevat ratkaisunsa, sitä helpommin voidaan yleensä arvioida lupaperusteita.

11 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan jatkokäsittelylupa voitaisiin myöntää koskemaan osaa käräjäoikeuden ratkaisusta. Säännös vastaisi oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:n 2 momentin 1 kohdan säännöstä, jonka mukaan korkein oikeus voi myöntää valituslupan koskemaan osaa hovioikeuden ratkaisusta. Ehdotettu säännös ei kuitenkaan antaisi hovioikeudelle mahdollisuutta oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:n 2 momentin 2 kohdan säännöksen tavoin myöntää lupaa osittaisena siten, että se rajoitettaisiin koskemaan vain tiettyä oikeudellista kysymystä.

Jatkokäsittelylupa voitaisiin myöntää rikosasiassa koskemaan vain yhtä tekoa, vaikka valitus koskisikin useita lupajärjestelmän piiriin kuuluvia tekoja, tai riita-asiassa erillistä vaatimusta, jota koskeva ratkaisu voisi saada osittaisen lainvoiman. Hövioikeus voisi rajoittaa jatkokäsittelylupan koskemaan pääasiaan liittyvästä sivuvaatimuksesta tehtyä ratkaisua. Lupa voitaisiin myöntää koskemaan esimerkiksi oikeudenkäyntikulujen kohtuullisuutta, vahingonkorvausvaatimuksen määrää tai ajokiellon pituutta ilman, että asiassa muutoin myönnettäisiin lupa. Sivuvaatimusta koskeva ratkaisu perustuisi tällöin siihen ratkaisuun, jonka käräjäoikeus on pääasian osalta tehnyt.

Jatkokäsittelylupa olisi myös mahdollista myöntää vain yhdessä asiassa useasta riita-asiasta, jotka on käsitelty yhdessä kumulointia koskevien säännösten perusteella. Rikosasiassa lupa voitaisiin rajata koskemaan vain seuraamusta, kuten rangaistuslajin valintaa tai rangaistuksen mittaamista. Säännöksen perusteella ei kuitenkaan olisi mahdollista rajoittaa lupaa koskemaan esimerkiksi vain vahingonkorvausvelvollisuutta tilan-

teessa, jossa ratkaisua vaaditaan muutettavaksi myös tuomitun vahingonkorvauksen määrän osalta.

Osittaisen jatkokäsittelyluvan myöntäminen voisi tulla kysymykseen vain tapauksessa, jossa ratkaisu luvan kohteena olevan käräjäoikeuden ratkaisun osaan voitaisiin tehdä ilman, että ratkaisu olisi mitenkään riippuvainen muista valituksen kohteena olevista kysymyksistä. Jos tässä suhteessa syntyy epäilyjä, olisi lupa myönnettävä koko asiassa.

Jos jatkokäsittelylupa olisi myönnetty koskemaan vain osaa valituksesta, kysymys luvan myöntämisestä muilta osin voitaisiin siirtää ratkaistavaksi valituksen jatkokäsittelyn yhteydessä. Säännöksen perusteella lupa voitaisiin myöntää vain yhdelle useista käräjäoikeuden ratkaisuun muutosta hakeneista valittajista ja siirtää kysymys luvan myöntämisestä muiden valittajien osalta ratkaistavaksi jatkokäsittelyn yhteydessä. Jos esimerkiksi vahingonkorvausasiassa lupa olisi myönnetty vain korvattavan vahingon määrän osalta, mahdollistaisi säännös sen, että kysymys luvan myöntämisestä vahingonkorvauksen perustetta koskevilta osin siirretään ratkaistavaksi valituksen jatkokäsittelyn yhteydessä.

Menettely jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevassa asiassa

12 §. Säännöksen mukaan hovioikeuden olisi tarvittaessa ennen jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevan asian ratkaisemista kehotettava valittajan vastapuolta antamaan kirjallinen vastaus valitukseen. Pääsääntö olisi siten se, ettei vastausta yleensä pyydetäisi ennen kuin kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisestä on ratkaistu. Vastauksen pyytämiseen tulisi olla todellinen tarve, jotta turhia oikeudenkäyntikuluja ei syntyisi.

Tarve pyytää valittajan vastapuolelta vastaus osoittaa yleensä, että asiassa olisi syytä myöntää jatkokäsittelylupa. Tietyissä tilanteissa voisi kuitenkin olla perusteltua pyytää vastapuolelta vastaus ennen luparatkaisun tekemistä. Jos valituksessa on esimerkiksi vedottu uusiin seikkoihin ja on epätietoista, voivatko ne olla merkityksellisiä, voisi vastauksen pyytäminen lupavaiheessa edistää asian tarkoituksenmukaista käsittelyä. Vastaus tulisi käytännössä laatia sellaiseksi, ettei hovioikeuden jatkokäsittelyluvan myöntämisen jälkeen enää tarvitsisi pyytää uutta vastausta voidakseen jatkaa asian käsittelyä.

13 §. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin siitä oikeudenkäyntiaineistosta, jonka perusteella hovioikeus tekisi päätöksen jatkokäsittelyluvan myöntämisestä tai epäämisestä. Säännöksen 1 momentin mukaan kysymys ratkaistaisiin kärjäoikeuden ratkaisun, valituksen, mahdollisen vastauksen ja tarvittaessa myös muun oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

Kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisestä ratkaistaisiin kirjallisessa menettelyssä. Päätös luvan myöntämisestä tehtäisiin yleensä kärjäoikeuden ratkaisun ja valituksen perusteella. Jos siihen erityisestä syystä olisi tarvetta, voitaisiin valittajan vastapuolelta jo tässä vaiheessa pyytää vastaus.

Jatkokäsittelyluparatkaisua tehtäessä voitaisiin tarvittaessa ottaa huomioon myös muuta oikeudenkäyntiaineistoa. Muulla oikeudenkäyntiaineistolla tarkoitettaisiin tässä yhteydessä lähinnä todistajien ja asianosaisten kertomuksista tehtyjä tallenteita. Jos kärjäoikeuden näyttökysymyksessä tekemä ratkaisu riitautetaan sillä perusteella, ettei todistajan kertomus ole vastannut sitä, mitä kärjäoikeuden ratkaisussa todetaan hänen kertoneen, voisi poikkeuksellisissa tilanteissa olla perusteltua selvittää asia tallenteelta. Koska lupakynnystä ei esitetä asetettavaksi erityisen korkeaksi silloinkaan, kun näytön arviointia koskeva ratkaisu riitautetaan, asiassa tulisi useimmiten myöntää jatkokäsittelylupa, jos hovioikeus katsoo, että äänitteen kuunteleminen olisi valituksessa esitettyjen väitteiden perusteella tarpeellista.

Pykälän 2 momentin mukaan hovioikeus voisi päättää jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevan asian ilman esittelyä. Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 10 §:n mukaan hovioikeus voi ilman esittelyä päättää asian valmisteluun liittyvistä toimenpiteistä sekä sellaista toimenpiteistä, jotka 2 luvun 8 §:n 2 ja 3 momentin mukaan kuuluvat yhden jäsenen toimivaltaan. Samoin voidaan 26 luvun 2 a §:n mukaan ilman esittelyä ratkaista asia seulontamenettelyssä. Esityksessä ehdotetaan 2 luvun 8 §:n 2 momentin 1 kohdan muuttamista siten, että valmistelusta vastaava jäsen voisi yksin päättää siitä, että asiassa myönnetään jatkokäsittelylupa. Tällainen päätös tehtäisiin yleensä ilman esittelyä.

Tilanteessa, jossa jatkokäsittelylupaa koskeva kysymys ratkaistaisiin hovioikeuden varsinaisessa kolmen jäsenen kokoonpanossa, valmistelusta vastaava jäsen olisi yleensä arvioinut, ettei lupaa tulisi asiassa myöntää tai katsonut muutoin aiheelliseksi asian rat-

kaisemisen sanotussa kokoonpanossa. Kun asia ratkaistaan täysilukuisessa kokoonpanossa, joko valmistelusta vastaava jäsen tai asiaan määrätty esittelijä esittelee asian ja tekee ratkaisuehdotuksensa. Ratkaisu tehdään tällöin esittelystä.

Säännöksellä pyritäisiin siihen, että menettely jatkokäsittelylupa-asioissa voitaisiin järjestää mahdollisimman joustavaksi ottaen huomioon kulloinkin käsiteltävänä olevan yksittäisen asian erityispiirteet. Tarkoituksenmukaisuussyistä asia voitaisiin myös kolmen jäsenen kokoonpanossa ratkaista ilman esittelyä.

14 §. Säännöksen mukaan jatkokäsittelyluvan myöntämisestä olisi lähetettävä valittajalle ilmoitus. Jos valittajan vastapuoli on vastannut valitukseen jo lupavaiheessa, ilmoitus lähetettäisiin myös hänelle. Valittajan vastapuoli, joka ei ole vielä valitukseen vastannut, saisi ilmoituksen samassa yhteydessä kun häneltä pyydetään vastaus valitukseen.

15 §. Pykälän mukaan jatkokäsittelylupamenettelyn osalta noudatettaisiin muutoin soveltuvin osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 26 luvussa säädetään. Oikeudenkäymiskaaren 25 a luku sisältäisi lupa-asian käsittelyä koskevat erityissäännökset. Siltä osin kuin lupa-asian käsittelystä ei olisi luvussa erikseen säännelty, sovellettaisiin 26 luvun säännöksiä.

Ehdotettu 25 a luku ei esimerkiksi sisältäisi 26 luvun 3 - 6 §:n mukaisia säännöksiä kirjallisesta vastauksesta. Pyydettyessä valittajan vastapuolelta vastausta jatkokäsittelylupavaiheessa sovellettaisiin siten viimeksi mainittuja säännöksiä.

16 §. Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin kielteisen jatkokäsittelylupapäätöksen perusteluista. Momentin *1 kohdan* mukaan päätöksen perusteluista olisi käytävä ilmi, että hovioikeus on tutkinut kaikki jatkokäsittelyluvan myöntämiselle säädetyt perusteet. Näin päätös osoittaisi, ettei hovioikeus valituskirjelmän, kärjäoikeuden tuomion ja mahdollisen vastauksen perusteella ole katsonut ilmenevän aihetta epäillä kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta tai olevan tärkeää myöntää asiassa jatkokäsittelylupa lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa taikka olevan muuta painavaa syytä luvan myöntämiseen. Lainkohdassa säädettäisiin päätöksen perusteluihin otettavista vähimmäistiedoista. Estettä sille, että ratkaisu perusteltaisiin edellä sanottua seikkaperäisemmin, ei näin ollen olisi.

Momentin 2 kohdan mukaan päätöksestä olisi käytävä ilmi, ettei lupaa ole myönnetty, ja 3 kohdan mukaan, että käräjäoikeuden ratkaisu tämän vuoksi jää pysyväksi.

Pykälän 2 momentin mukaan päätöksessä olisi selostettava asianosaisten vaatimukset ja mahdolliset vastaukset. Päätöksessä ei tarvitsisi selostaa asianosaisten vaatimusten perusteita. Päätökseen liitettäisiin jäljennös käräjäoikeuden ratkaisusta kokonaan tai tarpeellisilta osiltaan. Vaikka momenttiin ei ehdoteta otettavaksi nimenomaista viittausta 24 luvun 15 §:ään, selvää on, että päätöksen tulisi sisältää myös tiedot tuomioistuimen nimestä, ratkaisun antamispäivästä, asianosaisten nimistä sekä asian ratkaisseiden jäsenten nimistä ja virka-asemasta.

17 §. Säännöksen mukaan jatkokäsittelylupa olisi myönnettävä, jos hovioikeuden kokoonpanon jäsenistä yksikin olisi luvan myöntämisen kannalla. Säännös olisi johdonmukainen oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 2 momentin 1 kohtaa koskevan ehdotuksen kanssa, jonka mukaan yksi jäsen olisi toimivaltainen tekemään päätöksen jatkokäsittelyluvan myöntämisestä silloin, kun lupa myönnetään.

Muutoksenhaku

18 §. Asian jatkokäsittely ei voisi vaarantaa asianosaisten oikeusturvaa eikä siten päätökseen, jolla jatkokäsittelylupa on myönnetty, olisi oikeussuojan tarvetta hakea muutosta. Selvyyden vuoksi lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jossa kiellettäisiin muutoksenhaku luvan myöntämistä koskevaan päätökseen.

Päätökseen, jolla jatkokäsittelylupaa ei myönnetä, haettaisiin muutosta tavanomaiseen tapaan siten kuin muutoksenhausta korkeimpaan oikeuteen oikeudenkäymiskaaren 30 luvussa säädetään.

26 luku. Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa

Yleistä. Luvun otsikko muutettaisiin koskemaan valitusasian käsittelyn jatkamista hovioikeudessa. Koska seulontamenettely esitetään korvattavaksi jatkokäsittelylupamenettelyllä, luvun seulontamenettelyä koskevat 2 ja 2 a §:t olisi kumottava. Sanottua 2 §:ää ei

kuitenkaan ehdoteta kumottavaksi, vaan pykälä muutettaisiin vastaamaan sisällöltään nykyistä 1 a §:ää ja 1 a § kumottaisiin. Näin luvun pykälänumeroinnista tulisi johdonmukainen. Kuten edellä on selostettu, siirrettäisiin nykyisen 26 luvun 1 b §:n valmistelun aloittamista koskevat säännökset uuden 25 a luvun 2 - 4 §:ksi. Myös nykyistä 1 b §:ää edeltävä otsikko siirrettäisiin 25 a lukuun.

Hovioikeuden tutkimisvalta

2 §. Luvun 1 a § ehdotetaan muutettavaksi 2 §:ksi. Pykälän sisältöä ei muutettaisi.

Kirjallinen vastaus

3 §. Pykälässä säädetään vastauksen pyytämisestä valittajan vastapuolelta. Voimassa olevan lain mukaan hovioikeuden on kehoitettava valittajan vastapuolta antamaan kirjallinen vastaus valitukseen. Vastausta on pyydetävä, jollei valitusta 1 b §:n nojalla jätetä tutkimatta. Säännös on velvoittava ja ehdoton.

Kaikissa valitusasioissa ei ole tarpeellista pyytää vastapuolelta vastausta. Säännöstä ehdotetaan tämän vuoksi muutettavaksi siten, että hovioikeus voisi jättää vastauksen pyytämättä sellaisissa asioissa, joissa se harkitsee vastauksen pyytämisen ilmeisen tarpeettomaksi. Tästä säädettäisiin pykälän *1 momentissa*. Vastauksen pyytäminen voisi olla ilmeisen tarpeetonta esimerkiksi silloin, kun tuomiossa on sellainen virhe, jonka korjaaminen ei ole riippuvainen mahdollisen vastauksen sisällöstä. Vastausta ei myöskään tarvitsisi pyytää, jos valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella on ilmeistä, ettei käräjäoikeuden ratkaisu tule muuttumaan. Tällöin vastauksen pyytäminen aiheuttaisi vain turhia kustannuksia.

Momentin mukaan vastausta ei myöskään tarvitsisi pyytää, jos sitä on pyydetty käsiteltäessä kysymystä jatkokäsittelyluvan myöntämisestä. Lupakysymystä käsiteltäessä vastausta ei yleensä olisi tarpeellista pyytää. Jos vastaus kuitenkin olisi pyydetty jo lupavaiheessa, tulee annetun vastauksen olla sisällöltään sellainen, ettei sitä tarvitsisi luvan myöntämisen jälkeen toistamiseen pyytää.

Vastausta ei myöskään tarvitsisi pyytää silloin, kun valitus jätetään 25 a luvun 4 §:n nojalla tutkimatta. Tämä säännös vastaa sisällöllisesti voimassa olevaa lakia.

Nykyisen pykälän 1 momentin säännökset vastauskehotukseen liitettävästä oikeudenkäyntiaineistosta sekä siitä, että hovioikeus voi määrätä, mistä kysymyksestä vastauksessa on erityisesti lausuttava, ehdotetaan sijoitettavaksi pykälän 2 *momenttiin*. Muutoksen myötä pykälän 1 momentissa säädettäisiin siitä, milloin valittajan vastapuolelta on pyydettävä vastausta. Säännökset vastauskehotuksen sisällöstä sisältyisivät 2 *momenttiin*.

Ehdotuksen mukaan pykälän 3 *momentti* kumottaisiin. Momentin sisältämä säännös sijoitettaisiin edellä selostetun mukaisesti pykälän 1 *momenttiin*.

Pääkäsittely

13 §. Voimassa olevan pykälän 1 momentin mukaan hovioikeuden pääkäsittelyssä kuuluaan suullisesti asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanotetaan muuta selvitystä. Esityksessä ehdotetaan, että sana suullisesti tarpeettomana poistetaan 1 *momentista*.

Pykälän 2 *momentissa* säädettäisiin pääkäsittelyn rajoittamisesta. Nykyisen säännöksen mukaan pääkäsittely saadaan rajoittaa koskemaan sellaista osaa valituksen kohteena olevasta asiasta, joka voidaan ratkaista itsenäisesti. Tämän on muun muassa katsottu tarkoittavan sitä, että esimerkiksi riita-asioissa pääkäsittely saadaan rajoittaa vain sellaiseen osaan valituksesta, josta olisi mahdollista antaa osa- tai välituomio oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 16 tai 17 §:n perusteella.

Edellä yleisperusteluissa selostetuista syistä ehdotetaan momenttia muutettavaksi siten, ettei pääkäsittelyn rajoittaminen osaan valituksen kohteena olevaan asiaan olisi riippuvainen mahdollisuudesta antaa asiassa osa- tai välituomio. Esimerkiksi rikosasioissa pääkäsittely toimitetaan vain tiettyjen syytekohtien ratkaisemista varten, ja ratkaista muut syytekohdat kirjallisessa menettelyssä.

Kuten yleisperusteluissa on todettu, riita-asioissa tarve pääkäsittelyn rajoittamiseen ei ole yhtä ilmeinen kuin rikosasioissa. Tällainen mahdollisuus voisi kuitenkin olla hyödyllinen esimerkiksi laajassa vahingonkorvausasiassa, jossa syy-yhteyskysymyksen käsitteleminen pääkäsittelyssä on perusteltua, mutta kysymys mahdollisen vahingon määrästä voidaan ratkaista kirjallisen aineiston perusteella.

Kuten edellä yleisperusteluissa on todettu, ehdotus ei sisällä merkittävää muutosta nykytilaan. Rajoitetussa pääkäsittelyssä ei myöskään muutoksen jälkeen olisi kysymys hovioikeusuudistusta edeltäneestä suulliseksi käsittelyksi kutsutusta istunnosta, jossa ainoastaan kuultiin esimerkiksi yksittäistä todistajaa muuten kirjallisessa menettelyssä ratkaistavan asian käsittelyn aikana. Tällöin istunnossa ei käytännössä käsitelty valituksen kohteena olevaa asian osaa, vaan kuultiin varsinaisen kirjallisen menettelyn ulkopuolella tiettyä todistajaa.

Ehdotuksen mukaisessa rajoitetussa pääkäsittelyssä käsiteltävä kysymys tai todistus-tema, esimerkiksi vahingonkorvausta koskevassa asiassa kysymys syy-yhteydestä, olisi käsiteltävä kokonaisuudessaan siihen liittyvien vaatimusten, perusteiden ja todistelun kannalta, vaikka vahingon määrää koskevaa kysymystä ei pääkäsittelyssä lainkaan käsiteltäisikään.

Voimassa olevan lain mukaan hovioikeuden pääkäsittely voidaan tarvittaessa toimittaa hovioikeuden tuomiopiiriin kuuluvalla muulla paikkakunnalla kuin hovioikeuden sijaintipaikkakunnalla. Pääkäsittelyä ei siten voida toimittaa sellaisella paikkakunnalla, joka sijaitsee hovioikeuden tuomiopiiriin ulkopuolella. Käytännössä on osoittautunut, että eräissä, joskin harvalukuisissa asioissa, olisi ollut tarkoituksenmukaista, jos pääkäsittely olisi voitu toimittaa toisen hovioikeuden tuomiopiiriin kuuluvalla paikkakunnalla. Tämän vuoksi pykälän 3 *momenttiin* ehdotetaan lisättäväksi virke, jonka mukaan pääkäsittely erityisestä syystä saataisiin toimittaa myös muulla kuin hovioikeuden tuomiopiiriin kuuluvalla paikkakunnalla. Kysymys olisi poikkeussäännöksestä, joka tulisi sovellettavaksi tilanteessa, jossa pääkäsittely sekä asian, asianosaisten että istuntosalin sijainnin kannalta on tarkoituksenmukaista toimittaa toisen hovioikeuden tuomiopiiriin kuuluvalla paikkakunnalla.

14 §. Esityksessä sekä pääkäsittelyn toimittamista että pääkäsittelyn sisältöä koskeviin säännöksiin ehdotetaan tehtäväksi vähäisiä muutoksia. Esityksen mukaan pääkäsittelyn toimittaminen määräytyisi nykyistä enemmän sen mukaan, ovatko asianosaiset pääkäsittelyä pyytäneet. Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössäkin annetaan erityistä merkitystä asianosaisen suullisen käsittelyn toimittamista koskevalle vaatimukselle. Tältä osin ehdotus tulee siten noudattamaan entistä läheisemmin ihmisoikeussopimuksen tulkintaa koskevia periaatteita.

Pykälä sisältäisi pääsäännön siitä, milloin pääkäsittely hovioikeudessa olisi toimitettava. Lainkohdan mukaan pääkäsittely olisi toimitettava silloin, kun asianosainen on sen toimittamista vaatinut. Velvollisuus toimittaa pääkäsittely tehtäisiin näin riippuvaiseksi asianosaisen vaatimuksesta. Jos asianosainen ei vaatisi pääkäsittelyn toimittamista, hovioikeus ei olisi velvollinen sitä toimittamaan.

Pykälän *1 momentin* mukaan pääkäsittely olisi toimitettava, jos riita-asiassa asianosainen tai rikosasiassa asianomistaja tai vastaaja on sitä vaatinut. Kuten edellä yleisperusteissa on todettu, ihmisoikeussopimuksesta seuraa ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan, että muutoksenhakutuomioistuimen on järjestettävä suullinen käsittely riita-asian asianosaisen taikka rikosasian vastaajan tai asianomistajan kuulemiseksi, jos asianosainen on sellaisen järjestämistä vaatinut. Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä asianosaisen pyyntö on suullisen käsittelyn toimittamisen kannalta keskeisessä asemassa. Jos asianosainen on suullista käsittelyä pyytänyt, se voidaan jättää toimittamatta vain, jos sopimusvaltion oikeudenkäyntijärjestyksestä kokonaisuutena arvioituna tai kysymyksessä olevasta yksittäisestä tapauksesta on johdettavissa peruste poiketa kysymyksessä olevasta velvollisuudesta.

Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä suullisella käsittelyllä ei kuitenkaan ole tarkoitettu vain pääkäsittelytyypistä oikeudenkäyntitilaisuutta. Oikeudenkäynnin, jossa esimerkiksi vastaajalle annetaan tilaisuus ajaa suullisesti asiaansa ilman, että käsittelyssä kuulusteltaisiin alioikeudessa kuultuja todistajia uudestaan tai vastaanotettaisiin uutta suullista todistelua, on katsottu täyttäneen ihmisoikeussopimuksen suulliselle käsittelylle asettamat kriteerit.

Pykälän 1 momentin pääsääntö ei kuitenkaan olisi ehdoton. Velvollisuus toimittaa pääkäsittely aina silloin, kun asianosainen on sen toimittamista vaatinut, johtaisi usein tarpeettomiin pääkäsittelyihin. Tämän vuoksi tulisi olla mahdollista, että pääkäsittely voitaisiin sitä koskevasta vaatimuksesta huolimatta jättää eräissä tilanteissa toimittamatta. Tästä säädettäisiin pykälän 2 momentissa. Säännöksen mukaan pääkäsittelyä ei tarvitsisi toimittaa, jos asiassa ei olisi otettava vastaan suullista todistelua 15 §:n perusteella ja pääkäsittelyn toimittaminen olisi muutoinkin selvästi tarpeetonta huomioon ottaen erityisesti asian laatu ja sen merkitys asianosaiselle. Kuten yleisperusteluissa on todettu, arvioitavia tekijöitä olisi kolme ja kaikkien kolmen edellytyksen tulisi täytyä, jotta pääkäsittely voidaan jättää toimittamatta, jos 1 momentissa tarkoitetut asianosaiset ovat sen toimittamista vaatineet.

Viitatussa 15 §:ssä säädettäisiin siitä, mitä todistelua pääkäsittelyssä otetaan vastaan, jos pääkäsittely 14 tai 14 a §:n nojalla toimitetaan. Asianosaisen vaatiessa pääkäsittelyn toimittamista ei pääkäsittelyä voitaisi ehdotetun 2 momentin nojalla jättää toimittamatta tilanteessa, jossa valituksessa on kysymys suullisen todistelun uskottavuudesta tehdystä arviosta tai jos hovioikeudessa on otettava vastaan uutta suullista todistelua.

Kuten jäljempänä tarkemmin selostetaan, ehdotetaan 15 §:ään otettavaksi säännös, jonka mukaan käräjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua ei näyttöratkaisun riittauttamisesta huolimatta tarvitsisi ottaa uudelleen vastaan, jos näytön arvioinnin oikeellisuudesta ei olisi mitään vartenotettavaa epäilystä. Tästä poikkeussäännöksestä seuraisi, että jos valituksessa riitautettu käräjäoikeuden näytön uskottavuudesta tekemä arvio on hovioikeuden näkemyksen mukaan epäilyksettä oikea, pääkäsittely voitaisiin jättää toimittamatta. Tämä edellyttäisi kuitenkin, ettei valituksessa ole esitetty mitään sellaista, joka horjuttaisi arvion oikeellisuutta, ja ettei myöskään muita 14 §:n 2 momentissa olevia perusteita pääkäsittelyn toimittamiseksi olisi käsillä.

Todistelun vastaanottamisen tarpeellisuus 15 §:n perusteella arvioituna ei kuitenkaan olisi ainoa huomioon otettava tekijä 14 §:n 2 momenttia sovellettaessa. Pääsääntö olisi sen sijaan, että pääkäsittely toimitetaan asianosaisen vaatimuksesta silloinkin, kun ei ole kysymys suullisen todistelun uskottavuuden arvioinnista. Ehdotuksen mukaan pääkäsittely voitaisiin tällaisessa tapauksessa pääsäännöstä poiketen jättää toimittamatta vain, jos pääkäsittelyn toimittaminen on selvästi tarpeetonta ottaen huomioon asian merkitys

asianosaiselle ja asian laatu asianosaisnäkökulmasta katsoen. Säännöstä sovellettaessa tulisi ottaa huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen suullisen käsittelyn toimitamisvelvollisuutta koskeva oikeuskäytäntö.

Kuten edellä yleisperusteluissa on jo selostettu, pääkäsittelyn toimittamista voitaisiin pitää selvästi tarpeettomana asian laadun perusteella ainakin silloin, jos ratkaistavana olisi vain oikeudenkäyntiä koskeva kysymys, valitus olisi selvästi perusteeton tai riidaton, taikka kysymyksessä olisi yksinkertainen ja selväpiirteinen rangaistuksen määräämistä koskeva asia, kuten esimerkiksi sakon muuntorangaistuksen määräämistä tai yhdyskuntapalvelun muuntamista vankeudeksi koskeva valitus. Valittajalle vähämerkityksellisenä voidaan taas pitää asiaa, jossa taloudellinen intressi on vähäinen ja joka ei liity merkittävässä määrin asianosaisen henkilöön.

Esimerkiksi rikoksen törkeys, rangaistuksen ankaruus, vahingonkorvauksen määrä, rangaistuslajin muuttuminen ehdollisesta vankeudesta ehdottomaksi vankeudeksi tai merkittävä rangaistuksen koventaminen olisivat huomioon otettavia tekijöitä arvioitaessa asian merkitystä asianosaiselle. Se, että kysymyksessä on nuori henkilö tai henkilö, jota ei aiemmin ole tuomittu rangaistukseen, olisi myös otettava huomioon arviointia tehtäessä.

Vaikka kysymyksessä ei olisikaan törkeä rikos, ankara rangaistus tai muu vastaava seikka, voidaan tietyn tyyppisiä asioita pitää laatunsa ja luonteensa puolesta sellaisina, että pääkäsittelyn toimittaminen usein voisi olla tarpeen. Tällaisia asioita voisivat olla esimerkiksi perheväkivalta-asiat, seksuaalirikokset ja lapsen huoltoon ja asumiseen liittyvät asiat.

Tarkoituksena olisi, että pääkäsittely nykyistä useammin toimitettaisiin asianosaisen vaatimuksesta sellaisessa valitusasiassa, jossa kysymys olisi muusta kuin näytön arvioinnin riitauttamisesta. Toisaalta pääkäsittelyä ei aina tarvitsisi toimittaa tilanteessa, jossa valittaja on riitauttanut näytön arvioinnin sitä enemmän perustelematta. Pääkäsittely voitaisiin toimittaa esimerkiksi vain valittajan kuulemiseksi. Pääkäsittelyn toimitaminen ei tällöin olisi käräjäoikeuskäsittelyn toistamista, vaan siinä toteutuisi asianosaisen oikeus ajaa asiaansa ja kohdata tuomarinsa hänelle tärkeässä asiassa. Myöskään syyttäjän läsnäolo ei aina olisi tarpeen tämän tyyppisessä pääkäsittelyssä.

Pykälän 3 *momentin* mukaan hovioikeuden olisi myös virallisen syyttäjän pyynnöstä toimitettava pääkäsittely, jos asiassa olisi otettava vastaan suullista todistelua 15 §:n perusteella. Syyttäjä rinnastettaisiin näin 1 momentissa tarkoitettuun asianosaiseen, jos pyyntö pääkäsittelyn toimittamiseksi perustuu suullisen todistelun uskottavuudesta tehdyn arvion riittauttamiseen. Muissa tapauksissa hovioikeus voisi syyttäjän pyynnöstä toimittaa pääkäsittelyn katsoessaan sen tarpeelliseksi.

Pykälän 4 *momentin* mukaan myös hakemusasiassa tehtyä valitusta käsiteltäessä noudatettaisiin soveltuvin osin, mitä 1 ja 2 momentissa säädettäisiin. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että hakemusasian asiaan osalliseen sovelletaan, mitä riita-asian asianosaisesta säädetään.

14 a §. Säännös vastaisi sisällöltään nykyistä 16 §:ää. Säännöksen selventämiseksi siinä kuitenkin todettaisiin nimenomaisesti, että hovioikeus voisi säännöksen perusteella omasta aloitteestaan toimittaa pääkäsittelyn katsoessaan sen tarpeelliseksi. Säännös tulisi sovellettavaksi tilanteessa, jossa asianosaiset eivät ole pyytäneet pääkäsittelyn toimitamista.

Kuten edellä on selostettu, velvollisuus pääkäsittelyn toimittamiseksi ehdotetaan tehtäväksi riippuvaiseksi asianosaisen - valittajan tai valittajan vastapuolen - vaatimuksesta. Jos asianosaiset eivät vaadi pääkäsittelyn toimittamista, hovioikeuden ei tarvitsisi sellaista toimittaa. Velvollisuus toimittaa pääkäsittely viran puolesta ehdotetaan näin ollen poistettavaksi. Tästä ei kuitenkaan seuraisi, että pääkäsittelyn toimittaminen tehtäisiin kokonaan riippuvaiseksi asianosaisten tahdosta.

Ehdotetun pykälän mukaan hovioikeus voisi aina toimittaa pääkäsittelyn silloin, kun katsoo sen tarpeelliseksi. Käytännössä voi esiintyä tilanne, jossa kärjäoikeuden ratkaisuun tyytymättömät asianosaiset muutoksenhaussa ovat riittauttaneet suulliselle todistelulle kärjäoikeuden ratkaisussa annetun näyttöarvon, mutta kustannuksia välttääkseen eivät ole pyytäneet pääkäsittelyn toimittamista. Jos valitusasian ratkaiseminen hovioikeuden käsityksen mukaan edellyttää pääkäsittelyä, tulisi pääkäsittely voida toimittaa siitä riippumatta, mitä mieltä asianosaiset asiasta ovat. Jos asianosaiset eivät tällaisessa tilanteessa haluaisi pääkäsittelyn toimittamista, voisivat he ilmoittaa tyytyvänsä kärjä-

oikeuden tekemään arvioon todistelun uskottavuudesta tai peruttaa valituksensa. Jos he eivät tekisi näin, hovioikeus toimittaisi pääkäsittelyn.

Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan kansallisella tuomioistuimella on tietyn tyyppisissä rikosasioissa velvollisuus kuulla asianosaista henkilökohtaisesti myös viran puolesta. Näin on katsottu olevan esimerkiksi silloin, kun valitus koskee oleellisella tavalla teon motiivia tai syytetyn henkilöä esimerkiksi rikoksen törkeyttä arvioitaessa, tai tilanteessa, jossa asian ratkaisulla on erityinen merkitys esimerkiksi syytetyn työuralle. Tällaisessa tapauksessa hovioikeuden tulisi ainakin silloin, kun harkittavana vaihtoehtona on ratkaisun muuttaminen vastaajan vahingoksi, useimmiten omasta aloitteestaan toimittaa pääkäsittely vastaajan kuulemiseksi, vaikka valitusasiassa ei olisikaan kysymys suullisen todistelun uskottavuudesta eikä asianosainen olisi vaatinut pääkäsittelyn toimittamista.

Luottamusperiaatteen mukaan kärjäoikeuden suullisen todistelun osalta tekemää ratkaisua ei saa muuttaa, ellei sanottua todistelua oteta hovioikeudessa uudelleen vastaan. Tätä periaatetta ei ehdoteta muutettavaksi. Tämä tarkoittaa, ettei hovioikeus pääkäsittelyä toimittamatta voisi arvioida suullista todistelua toisin kuin kärjäoikeus.

15 §. Nykyisin 15 §:ssä säädetään velvollisuudesta toimittaa pääkäsittely sitä koskevasta vaatimuksesta riippumatta tilanteessa, jossa asian ratkaiseminen riippuu kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuudesta tai kärjäoikeuden katselmusta toimittaessaan tekemien havaintojen uskottavuudesta taikka hovioikeudessa vastaanotettavasta uudesta suullisesta todistelusta. Ehdotuksen mukaan säännöstä muutettaisiin siten, ettei siinä enää säädettäisi velvollisuudesta toimittaa pääkäsittely vaan siitä, mitä suullista todistelua olisi otettava pääkäsittelyssä vastaan siinä tilanteessa, kun pääkäsittely 14 tai 14 a §:n perusteella toimitetaan ja kysymys on kärjäoikeuden suullisen todistelun uskottavuudesta tekemästä arviosta. Kuten edellä on todettu, olisi säännöksellä kuitenkin edelleen suuri merkitys ratkaistaessa kysymystä pääkäsittelyn toimittamisesta, koska pääkäsittely olisi asianosaisen vaatimuksesta toimitettava, jos asiassa olisi 15 §:n nojalla otettava vastaan suullista todistelua.

Pykälän *1 momentin* mukaan pääkäsittelyssä tulisi ottaa kärjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu tarpeellisilta osiltaan uudelleen vastaan, jos asiassa on kysymys kärjä-

jäoikeuden suullisen todistelun uskottavuudesta tekemästä arviosta eikä estettä todistelun vastaanottamiselle ole. Asialla lainkohdassa viitataan hovioikeuden käsiteltävänä olevaan valitusasiaan siten kuin se on 26 luvun 1 §:ssä määritelty. Säännös vastaisi sisällöltään samaa kuin mitä voimassa olevan 15 §:n 1 momentin viimeisessä virkkeessä säädetään.

Kuten nykyisinkin, ainoastaan tarpeellinen todistelu olisi otettava vastaan. Jos esimerkiksi jokin seikka ei ole enää riitainen, sitä koskevan suullisen todistelun vastaanottaminen ei ole 15 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla tarpeellista, eikä tuomioistuin 17 luvun 7 §:n mukaan saisi tällöin edes sallia todisteen esittämistä.

Pääsäännön mukaan näyttöratkaisun riitauttamisesta seuraisi siten edelleen, että kysymyksessä oleva todistelu olisi tarpeellisilta osilta otettava uudelleen vastaan siitä riippumatta, epäileekö hovioikeus kärjäoikeuden näyttökysymyksessä tekemää ratkaisua vai ei. Tämä velvollisuus ei kuitenkaan olisi yhtä ehdoton kuin voimassa olevassa laissa. Ehdotuksen mukaan todistelua ei tarvitsisi ottaa uudelleen vastaan, jos kärjäoikeuden vastaanottaman näytön arvioinnin oikeellisuudesta ei voi jäädä kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella kokonaisuutena arvioitaessa mitään varteenotettavaa epäilystä.

Muutoksen myötä näytön arvioinnin riitauttaminen ei automaattisesti johtaisi siihen, että kysymyksessä oleva todistelu otettaisiin hovioikeudessa uudelleen vastaan. Jos valittaja ei valituskirjelmässään ole näytön riitauttamisen lisäksi esimerkiksi lainkaan esittänyt perusteita kärjäoikeuden näytön uskottavuutta koskevan arvioinnin horjuttamiseksi tai esitettyjen väitteiden paikkansa pitävyys on yleisen elämäkokemuksen perusteella arvioituna hyvin epätodennäköistä, ja kärjäoikeuden tuomion, valituskirjelmän sekä muun luvun 12 §:ssä tarkoitetun laillisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella ei käytännössä jäisi mitään varteenotettavaa epäilyä siitä, etteikö kärjäoikeuden ratkaisu olisi kyseisen todistelun osalta oikein, todistelua ei tarvitsisi ottaa pääkäsittelyssä uudelleen vastaan. Jotta hovioikeus voisi tarvittaessa tarkastaa kärjäoikeudessa annetun kertomuksen sisällön tallenteelta silloin, kun valittaja esimerkiksi väittää, että kärjäoikeus on kirjannut todistajan kertoman keskeisen seikan väärin, tehtäisiin säännöksessä tarkoitettu arvio 12 §:ssä säädetyn laillisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

Kuten yleisperusteluissakin on mainittu, on ehdotettua säännöstä sovellettaessa otettava huomioon, että valitusta voidaan sen sisällöstä riippuen joutua täydennyttämään ennen ratkaisun antamista.

Käräjäoikeudessa todistelutarkoituksessa annetun suullisen lausuman uskottavuudesta on kysymys silloin, kun on tutkittava, mikä näyttöarvo lausumalle on annettava siitä tosiseikasta, jota lausumalla on tahdottu selvittää. Kysymys on toisin sanoen siitä, kuinka luotettavana lausumaa voidaan pitää. Muutoksenhakija voi esimerkiksi väittää, että käräjäoikeudessa kuultu todistaja on tietoisesti kertonut totuudenvastaisesti tai että todistajan lausuma ei muusta syystä, esimerkiksi muistitekijöistä johtuen, vastaa hänen havaintojaan. Lausuman uskottavuudesta on kysymys myös silloin, kun väitetään, ettei lausuman antajan tarkoitusta siitä, mitä hän on halunnut sanoa, ole ymmärretty oikein. Samoin asetetaan uskottavuus kyseenalaiseksi esitettäessä hovioikeudelle, ettei lausuman perustana oleva havainto ole esimerkiksi todistajan vaillinaisen aistimiskyvyn tai huonojen havainto-olosuhteiden vuoksi luotettava.

Pykälän 2 *momentin* mukaan mitä suullisen todistelun uskottavuuden arvioimisesta säädetään, sovellettaisiin myös käräjäoikeuden katselmusta toimittaessaan tekemien havaintojen arvioon. Pykälän 3 *momentin* mukaan pääkäsittelyssä otettaisiin vastaan myös uutta suullista todistelua. Säännökset vastaisivat voimassa olevaa lainsäädäntöä. Säännökset ehdotetaan siirrettäviksi omiin momentteihin 1 momentin kirjoitusasun selkeyttämiseksi.

16 §. Nykyisen 15 §:n 2 momentin säännös luottamusperiaatteesta eli kiellosta muuttaa alemman tuomioistuimen näyttökysymyksessä tekemää ratkaisua, ellei näyttöä oteta vastaan uudelleen, esitetään siirrettäväksi omaan pykälään. Mainittua periaatetta koskevan säännöksen sisältöä, muotoilua ja taustoja on selostettu yleisperustelujen pääasialliset ehdotukset sisältävässä 3.3 jaksossa.

Esityksen mukaan luottamusperiaatteen sisältävän säännöksen soveltaminen ei enää olisi kytketty pääkäsittelyn toimittamisvelvollisuuteen. Säännöksessä ei siten enää lausuttaisi hovioikeuden mahdollisuudesta ottaa uudelleen vastaan käräjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua, vaan ainoastaan siitä, mitä seuraa, jos kyseistä todistelua ei oteta hovioikeudessa vastaan.

Säännöksen mukaan, jos käräjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua ei oteta hovioikeudessa uudelleen vastaan, käräjäoikeuden ratkaisua ei sanotun todistelun osalta saisi muuttaa, jollei kyseistä todistelua erityisestä syystä olisi arvioitava toisin. Rangaistusvaatimuksesta tehtyä ratkaisua saataisiin kuitenkin muuttaa rikosasian vastaajan eduksi.

Ehdotettu säännös sisältäisi samat poikkeukset kuin voimassa oleva 15 §:n 2 momentti, eli erityisestä syystä todistelun uskottavuus voitaisiin arvioida toisin, vaikka todistelua ei olisikaan otettu uudelleen vastaan. Mahdollisuuteen pääsäännöstä poikkeamiseen ei ehdoteta muutoksia. Tilanne, jossa hovioikeus voisi asiakirjojen ja tallenteiden perusteella arvioida suullisen todistelun uskottavuutta toisin kun käräjäoikeus, olisi siten hyvin poikkeuksellinen. Käräjäoikeuden näytön arvioinnista voitaisiinkin poiketa vain, jos hovioikeus havaitsisi käräjäoikeuden selvästi erehtyneen todistelua arvioidessaan, esimerkiksi tilanteessa, kun vasta hovioikeudessa vastaanotettava uusi todistelu kumoaa tai oleellisesti heikentää käräjäoikeudessa esitetyn näytön todistusarvoa tai kun todistajan havaitaan syyllistyneen käräjäoikeudessa perättömän lausuman antamiseen.

Kuten nykyisinkin, rangaistusvaatimuksesta tehtyä ratkaisua saataisiin myös ilman erityistä syytä muuttaa rikosasian vastaajan eduksi ottamatta suullista todistelua uudestaan vastaan. Säännöksellä pyritään ehkäisemään virheellisten langettavien rikostuomioiden jäämistä pysyväksi.

Kutsu pääkäsittelyyn ja seuraamus asianosaisen poissaolosta

18 §. Yleisperusteluissa selostetuista syistä pykälän 4 momentti ehdotetaan muutettavaksi siten, ettei virallisen syyttäjän aina olisi virkansa puolesta osallistuttava pääkäsittelyyn. Jos virallisen syyttäjän kuuleminen ei hovioikeuden harkinnan mukaan olisi yksittäisessä asiassa tarpeellista, voisi hän olla poissa pääkäsittelystä. Syyttäjän läsnäolo ei välttämättä aina olisi tarpeen esimerkiksi pienimuotoisessa pääkäsittelyssä, joka toimitetaan vain asianosaisen kuulemiseksi ilman, että häntä kuulustellaan todistelutarkoituksessa, eikä pääkäsittelyssä oteta vastaan muutakaan suullista todistelua.

Hovioikeuden olisi arvioitava olisiko syyttäjän läsnäolon tällaisessa pääkäsittelyssä tarpeen. Vaikka hovioikeus katsoisi, ettei syyttäjän läsnäolo ole tarpeen, syyttäjä olisi kuitenkin myös näissä tilanteissa kutsuttava pääkäsittelyyn. Kutsussa olisi tällöin erikseen mainittava, ettei virallisen syyttäjän läsnäoloa edellytetä. Läsnäolo pääkäsittelyssä jäisi tällöin syyttäjän harkinnan varaan.

Jos syyttäjän kuuleminen pääkäsittelyn aikana osoittautuu tarpeelliseksi, häntä voitaisiin kuulla esimerkiksi puhelimitse. Jotta tämä olisi mahdollista, syyttäjän olisi pääkäsittelyn aikana oltava tavoitettavissa.

Syyttäjän olisi edelleen yleensä oltava läsnä silloin, kun pääkäsittelyssä otetaan vastaan suullista todistelua.

Tiedoksiantotapa

28 §. Pykälä ehdotetaan muutettavaksi siten, että hovioikeus *1 momentin* nojalla voisi kutsua valittajan ja sellaisen valittajan vastapuolen, joka on vastannut valitukseen, hovioikeudessa pidettävään pääkäsittelyyn asianosaisen tuomioistuimelle ilmoittamaan prosessiosoitteeseen lähetetyllä kirjeellä siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 a §:ssä säädetään.

Henkilön, joka on pannut vireille oikeudenkäynnin hovioikeudessa, voidaan katsoa hyväksyneen omalta osaltaan velvollisuuden myötävaikuttaa oikeudenkäynnin onnistumiseen vähintään seuraamalla postiaan ja ilmoittamalla osoitteenmuutokset tuomioistuimelle. Tästä syystä valittaja tulisi voida kutsua saapumaan henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn hänen hovioikeudelle ilmoittamaansa prosessiosoitteeseen tavallisella kirjeellä myös sillä uhalla, että asia jätetään tutkimatta, jos hän jää saapumatta pääkäsittelyyn.

Useimmissa asioissa asianosaisia hovioikeudessa edustaa asiamies ja prosessiosoitteena toimii asiamiehen osoite. Kutsu toimitettaisiin tällaisessa tilanteessa yksinomaan asiamiehen osoitteeseen. Erityisesti rikosasioissa valittajan osoite tai olinpaikka ei kuitenkaan aina ole hänen asiamiehensä tiedossa. Tällöin säännös voisi johtaa siihen, ettei

valittaja hänen prosessiositteeseensa toimitetusta kutsusta huolimatta tosiasiallisesti saa tietoa hänelle asetetusta velvollisuudesta saapua henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn.

Jos valittajan asiamies ei edellä sanotuissa tilanteissa onnistuisi tavoittamaan päämiehtään, tämä voi johtaa siihen, ettei valittaja saavu pääkäsittelyyn. Tämä taas voisi johtaa oikeudenmenetykseen sellaisessa tilanteessa, jossa syy sille, ettei valittajaa ole tavoitettu, ei oikeuttaisi menetetyn määräajan palauttamiseen oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 17 §:ssä säädetyin perustein. Tällaisten oikeudenmenetysten riskin minimoimiseksi ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamiseksi myös muutoksenhakuvaiheessa momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan silloin, kun on aihetta olettaa, ettei asianosainen saa prosessiosoitteen kautta tietoa kutsusta saapua henkilökohtaisesti hovioikeuden pääkäsittelyyn, kutsu olisi hovioikeuden toimesta pyrittävä antamaan hänelle tiedoksi myös puhelimitse siten kuin pykälän 2 momentissa säädetään sekä lähetettävä hänen tiedossa olevaan posti- tai sähköpostiosoitteeseensa.

Valittajan asiamiehen tulisi havaitessaan, ettei hänen päämiehensä ole tavoitettavissa, ilmoittaa asiasta hovioikeudelle. Hovioikeus pyrkisi tämän jälkeen saamaan kutsun valittajalle tiedoksi edellä sanottuja menetelmiä käyttäen. Käytännössä puhelintiedoksianto useimmiten annettaisiin haastemiehen hoidettavaksi. Jos hovioikeuskaan ei tehdyistä yrityksistä huolimatta tavoittaisi valittajaa, eikä valittaja saapuisi pääkäsittelyyn, jäisi valitus sillensä. Näin valittaja, joka tietoisesti pyrkii estämään asian eteneminen hovioikeudessa, ei voisi kohtuuttomasti pitkittää asian vireilläoloa.

Kutsu pääkäsittelyyn olisi edelleen annettava tiedoksi asianosaiselle, joka ei ole käyttänyt puhevaltaa hovioikeudessa, sekä todistajalle, asiantuntijalle ja muulle todistelutarcoituksessa kuultavalle siten kuin 11 luvun 3 ja 4 §:ssä säädetään.

Nykyisin puhelintiedoksiannoista huolehtivat pääsääntöisesti hovioikeuden henkilökuntaan kuuluvat henkilöt. Menettelyä ei voida pitää tarkoituksenmukaisena. Tämän vuoksi puhelintiedoksiantoa koskevaan 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi virke, jonka mukaan hovioikeus voisi huolehtia puhelintiedoksiannosta antamalla sen haastemiehen tehtäväksi. Puhelintiedoksiannosta voisi nykyiseen tapaan huolehtia myös hovioikeuden henkilökuntaan kuuluva virkamies.

Haastemies ei ole hovioikeuden virkamies, vaan kuuluu käräjäoikeuden henkilökuntaan. Mahdollisuus antaa puhelintiedoksianto haastemiehen hoidettavaksi edellyttäisi *3 momentin* viimeisen virkkeen uudelleen muotoilua. Säännöksessä ei ehdotuksen mukaan enää erikseen mainittaisi kenen toimesta merkintä toimitetusta tiedoksiannosta olisi tehtävä valitusasian asiakirjoihin, vaan virke kirjoitettaisiin passiivimuotoon. Näin ollen hovioikeuden virkamiehen lisäksi myös haastemies voisi tehdä tiedoksiantoa koskevan merkinnän asian asiakirjoihin.

30 luku. **Muutoksenhaku hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen**

Ennakkopäätöskysymys

3 a §. Oikeudenkäymiskaaren 30 lukuun ehdotetaan yleisperusteluissa mainituista syistä uutta 3 a §:ää, joka sisältäisi säännökset kokonaan uudesta lainkäyttöjärjestelmästä eli ennakkopäätöskysymysjärjestelmästä. Pykälän *1 momentin* mukaan käräjäoikeus voisi päätöksellään siirtää käsiteltävänä olevassa asiassa ilmenevän kysymyksen, jota säännöksessä nimitettäisiin ennakkopäätöskysymykseksi, korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Säännös koskisi kaikkia käräjäoikeudessa käsiteltäviä asioita eli riita-, rikos- ja hakemusasioita.

Ennakkopäätöskysymyksen siirtämisen edellytyksenä olisi se, että asian osapuolet ovat antaneet siihen suostumuksensa. Suostumus annettaisiin käräjäoikeudelle. Käräjäoikeuden tulisi oikeudenkäynnissä noudatettavan kuulemisperiaatteen mukaisesti kuulla osapuolia siitä, onko asiassa aihetta siirtää esille noussut kysymys korkeimman oikeuden ratkaistavaksi, ja siitä, minkä sisältöinen kysymys on. Käräjäoikeus voisi samalla kysyä heiltä suostumusta ennakkopäätöskysymyksen siirtämiseen. Jos asian osapuoli ei antaisi suostumustaan, ei kysymystä myöskään voitaisi siirtää mainitulla tavalla. Aloite kysymyksen siirtämiseksi voisi tulla käräjäoikeudelta tai osapuolilta.

Korkein oikeus päättäisi siitä, otetaanko ennakkopäätöskysymys tutkittavaksi korkeimmassa oikeudessa. Menettelyllisesti tämä tapahtuisi valituslupajärjestelmän kautta. Valituslupa voitaisiin myöntää ainoastaan, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa olisi tärkeätä saattaa kysymys korkeimman oikeuden ratkaistavaksi.

Oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:n 1 momentissa mainituista lupaperusteista kysymykseen tulisi siis vain ennakkopäätösperuste.

Kysymys, joka voisi olla siirtämisen kohteena, voisi koskea esimerkiksi prosessinedelytystä tilanteessa, jossa on tulkinnanvaraista, onko käräjäoikeus toimivaltainen tutkimaan asian. Tällöin voitaisiin varmistua heti siitä, ettei käräjäoikeudessa käytäisi oikeudenkäyntiä loppuun turhaan. Kysymykseen voisi tulla myös välituomion antamiseen rinnastuva tilanne, jossa ratkaistavana olisi samaa vaatimusta koskeva erillinen kysymys, jonka selvittämisestä vaatimuksen ratkaiseminen muilta osin on riippuvainen. Kysymys voisi edelleen olla joko kanteen vaatimuksesta tai kanteen perusteesta, jota kumpaakin koskeva erillinen kannanotto saattaa johtaa siihen, että oikeudenkäynti enemmän osoittautuu tarpeettomaksi. Esimerkkinä mainitusta tilanteesta voidaan mainita vahingonkorvausasiassa korvauksen perusteen ratkaiseminen ennen vahingon määrää koskevaa selvittelyä (KKO 1997:78 ja 1999:40) ja kanteen perusteen vanhentumisen selvittäminen (KKO 1996:69). Rikosasiassa kysymykseen voisi tulla syyteoikeuden vanhentumisen selvittäminen ennakkollisena kysymyksenä.

Ehdotetulla säännöksellä ei tarkoiteta puuttua käräjäoikeuden mahdollisuuteen antaa asiassa välituomio oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 6 §:n tai oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 5 a §:n nojalla.

Välituomiotyyppisten tilanteiden lisäksi olisi merkittävä uudistus se, että myös asiassa ilmenevä oikeuskysymys voitaisiin siirtää käräjäoikeudesta suoraan korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Tällainen järjestelmä on kansainvälistä vertailua koskevassa osiossa ilmenevin tavoin käytössä Ruotsissa. Siellä viimeisimmät siirretyt kysymykset ovat koskeneet Ruotsin lain ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen suhteessa havaittua ristiriitaa (NJA 2007 s. 295 ja 2005 s. 462). Myös Suomessa ehdotetun säännöksen soveltusalaan voisivat kuulua esimerkiksi tulkintakysymykset, jotka liittyvät siihen, mikä vaikutus Euroopan ihmisoikeussopimuksen tai Euroopan yhteisön oikeuden määräyksillä on käsiteltävänä olevassa asiassa.

Käräjäoikeuden siirtämän kysymyksen tutkiminen korkeimmassa oikeudessa edellyttäisi valituslupan myöntämistä. Kysymyksen tutkiminen kuuluisi siis korkeimman oikeuden harkintavaltaan. Jos valituslupaa ei myönnettäisi, asian käsittely jatkuisi käräjäoi-

keudessa asiassa kertyneen oikeudenkäyntiaineiston pohjalta. Se, milloin korkein oikeus myöntäisi valituslupan, määräytyisi pitkälti samojen periaatteiden mukaisesti kuin nykyisinkin pyydetessä korkeimmalta oikeudelta valituslupaa hovioikeuden ratkaisuun. Valituslupaa ei tulisi myöntää, jos esitetyn kysymyksen laatu ja asian tila yleensä esimerkiksi tosiseikkojen pohjalta olisi sellainen, ettei kysymyksen tutkimiseen olisi edellytyksiä tai aihetta. Kysymyksen ratkaisemiseen vaikuttavien tosiseikkojen tulisi siis olla riidattomia. Käräjäoikeuden tulisi esittää kysymys selkeästi ja selvittää samalla, miksi kysymyksen saattaminen korkeimman oikeuden ratkaistavaksi olisi lain soveltamisen kannalta tärkeää, jollei tämä seikka olisi jo muutoin tiedossa.

Se, missä käsittelynsä vaiheessa käräjäoikeus voisi esittää ennakkopäätöskysymyksen, olisi tapauskohtaista. Kysymys voitaisiin oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 23 §:n nojalla valmistella erikseen, kysymys voitaisiin esittää, kun valmistelu koko asiassa on päättynyt tai erityisesti niissä tapauksissa, joissa olisi otettava vastaan suullista todistelua, vielä pääkäsittelyn toimittamisen jälkeenkin. Käräjäoikeudella olisi siten oikeudenkäyntimenettelyä koskevien säännösten rajoissa tässä suhteessa laaja harkintavalta.

Pykälän 2 *momentissa* säädettäisiin, että korkein oikeus voisi ratkaista kysymyksen valituslupan myöntämisestä varaamatta asian osapuolille tilaisuutta antaa lausumaa. Lausuman antaminen ei yleensä olisi tarpeen, koska osapuolet ovat voineet ottaa kantaa esitettävään kysymykseen jo käräjäoikeudessa asian kirjallisen valmistelun yhteydessä tai suullisessa valmistelussa taikka pääkäsittelyssä. Lausuman pyytäminen jo tässä vaiheessa tulisi kysymykseen erityisesti siinä tapauksessa, jos syntyisi epäilyksiä siitä, ovatko asian tosiseikat sillä tavalla riidattomat ja selvät, että kysymys voidaan ottaa ratkaistavaksi.

Pykälän 3 *momentin* mukaan valituslupan myöntämisen jälkeen sovellettaisiin kysymystä korkeimmassa oikeudessa käsiteltäessä soveltuvin osin 30 luvun säännöksiä. Tämä merkitsisi muun muassa sitä, että korkein oikeus 30 luvun 10 §:n mukaisesti pyytäisi tässä vaiheessa asianosaisilta lausumat ratkaistavaksi otetun kysymyksen johdosta.

30 a luku. Ennakkopäätösvalituksesta

Yleistä. Muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan säännönmukaisesti valittamalla hovioikeuteen. Hovioikeuden valituksen johdosta antamaan ratkaisuun voidaan hakea muutosta pyytämällä valituslupaa korkeimmalta oikeudelta. Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuden asemasta suoraan korkeimpaan oikeuteen (ennakkopäätösvalitus) olisi poikkeuksellinen muutoksenhakukeino. Yleisperusteluissa mainituista syistä tällaisen muutoksenhakukeinon käyttöönottamista pidetään tarpeellisena. Oikeudenkäymiskaareen ehdotetaan tämän vuoksi otettavaksi ennakkopäätösvalitusta koskeva uusi 30 a luku.

1 §. *Pykälän 1 momentissa* säädettäisiin asian osapuolten oikeudesta hakea muutosta ennakkopäätösvalituksella hovioikeusaste ohittaen suoraan korkeimmalta oikeudelta. Ennakkopäätösvalituksen tutkiminen korkeimmassa oikeudessa edellyttäisi sitä, että korkein oikeus myöntäisi muutoksenhakemuksen johdosta valituslupan. Tältä osin tilanne olisi siis samanlainen kuin haettaessa muutosta hovioikeuden ratkaisuun. Muutoksenhakijan tulisi siten muutoksenhakemuksessaan pyytää ensin valituslupaa. Mikäli korkein oikeus ei myöntäisi valituslupaa, jäisi käräjäoikeuden ratkaisu pysyväksi. Tämän jälkeen asiaa ei olisi enää mahdollista saattaa varsinaisin muutoksenhakukeinoin hovioikeuden tutkittavaksi. Tämä ilmenisi momentin sanamuodosta, jonka mukaan muutosta haettaisiin hovioikeuden asemasta korkeimmalta oikeudelta.

Pykälän sanamuodon mukaan ennakkopäätösvalituksella tehtävää muutoksenhakua ei rajoitettaisi määrättyihin asioihin. Ennakkopäätösvalituksella voitaisiin siten hakea muutosta kaikkiin käräjäoikeuden ratkaisuihin, koskivatpa ne riita-, rikos- tai hakemusasioita.

Yleisperusteluissa mainituista syistä ennakkopäätösvalituksella voitaisiin hakea muutosta myös sellaisissa asioissa, joissa tosiseikat eivät ole riidattomat.

Muutoksenhaun kohteena olevalla käräjäoikeuden ratkaisulla - tuomiolla tai päätöksellä - tarkoitetaan ensinnäkin koko asiassa tehtyä ratkaisua. Muutosta ei siten voitaisi hakea esimerkiksi jonkin syytekohtan tai itsenäisen vaatimuksen osalta ennakkopäätösvalituksella korkeimmalta oikeudelta ja toisen syytekohtan tai itsenäisen vaatimuksen osalta

hovi oikeudelta. Sanotunlaista asian hajottamista eri muutoksenhakuasteisiin ei voida pitää tarkoituksenmukaisena.

Ratkaisulla tarkoitetaan myös sellaisia oikeudenkäyntiin liittyviä prosessioikeudellisia ratkaisuja, joista voidaan valittaa erikseen.

Pykälän 2 *momentin* mukaan ennakkopäätösvalituksen tutkimisen edellytyksenä olisi myös se, että ennakkopäätösvalitusta varten tyytymättömyyttä ilmoittaneen muutoksenhakijan vastapuolena asiassa oleva osapuoli on antanut menettelyyn suostumuksensa. Vastapuoliasema määräytyisi asiassa tapauskohtaisesti prosessioikeudellisten sääntöjen mukaan. Suostumuksen tulisi olla kirjallinen tai se tulisi antaa suullisesti kärjäoikeudessa esimerkiksi ratkaisun julistamisen yhteydessä tai kärjäoikeuden kansliassa. Muutovaatimus on tarpeen, jotta myöhemmin ei syntyisi epäselvyyttä siitä, oliko suostumus annettu.

Ennakkopäätösvalitus toimisi tarkoituksenmukaisimmin silloin, kun jo asian vireille tulosta alkaen sekä kärjäoikeudelle että asianosaisille olisi selvää, että tämän muutoksenhakeinon käyttäminen on varteenotettava mahdollisuus. Tällöin asianosaiset voisivat varautua alusta alkaen siihen, että asia saatetaan suoraan korkeimman oikeuden tutkittavaksi.

Luvun 6 §:n viittaussäännöksen mukaan myös ennakkopäätösvalituksessa sovellettaisiin tyytymättömyyden ilmoittamista koskevia säännöksiä. Tyytymättömyyden ilmoitus saadaan 25 luvun 8 §:n nojalla peruuttaa tyytymättömyyden ilmoittamiselle säädetyn määräajan kuluessa eli viimeistään seitsemäntenä päivänä siitä lukien, jona kärjäoikeuden ratkaisu annettiin tai julistettiin. Mainittujen säännösten nojalla muutoksenhakija, joka on ilmoittanut tyytymättömyyttä kärjäoikeuden ratkaisuun hakeakseen siihen muutosta ennakkopäätösvalituksella, saa peruuttaa tyytymättömyyden ilmoittamisensa samassa määräajassa. Hän saa peruuttaa tyytymättömyyden ilmoituksensa joko kokonaan tai siten, että ilmoitus peruuttamisen jälkeen koskee normaalia muutoksenhakua hovioikeuteen. Erillinen säännös muutoksenhakijaa koskevasta tyytymättömyyden ilmoittamisen peruuttamisesta ei siten ole tarpeen.

Sen, joka on antanut suostumuksensa ennakkopäätösvalitukseen, tulee olla suostumuksensa peruuttamisen osalta samassa asemassa kuin muutoksenhakija. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan tämän vuoksi säädettäväksi, että suostumus saadaan peruuttaa ilmoittamalla peruutuksesta käräjäoikeudelle tyytymättömyyden ilmoittamiselle säädetyn määräajan kuluessa.

Ehdotetusta säännöksestä seuraa, ettei suostumuksen antaja voi enää peruuttaa suostumustaan sen jälkeen, kun suostumuksen peruuttamisen määräaika on päättynyt. Muutoksenhakija voi luonnollisesti peruuttaa muutoksenhakemuksensa kokonaan. Asia jäisi tällöin käräjäoikeuden ratkaisun varaan.

2 §. Ennakkopäätösvalituksen tutkiminen korkeimmassa oikeudessa edellyttäisi valitusluvan myöntämistä. Korkein oikeus voisi myöntää valitusluvan, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi olisi tärkeää saattaa asia korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Valitusluvan myöntämisperuste olisi siten sisällöltään sama kuin 30 luvun 3 §:ssä säädetty ennakkopäätösperuste haettaessa muutosta hovioikeuden ratkaisuun. Muilla 30 luvun 3 §:ssä tarkoitetuilla perusteilla eli purkuperusteella ja painava syy -perusteella valituslupaa ei voitaisi myöntää.

Ennakkopäätösperuste olisi siis samansisältöinen sekä ennakkopäätösvalituksessa että haettaessa muutosta hovioikeuden ratkaisuun. Näin ollen se käytäntö, joka korkeimmasa oikeudessa on muodostunut 30 luvun säännöksiä sovellettaessa, olisi merkityksellinen myös pyydetäessä valituslupaa ehdotetun 30 a luvun säännösten nojalla. Ehdotetun uuden muutoksenhakumenettelyn poikkeuksellisuudesta kuitenkin johtuu, että valitusluvan myöntäminen tulisi kysymykseen vain silloin, kun asiasta saatavalla ennakkopäätöksellä olisi todella tärkeä merkitys lainkäytön kannalta. Tällaiset tilanteet voivat liittyä esimerkiksi uuden lain voimaantuloon tai siihen, että samanaikaisesti eri puolilla maata on tulossa vireille samaa riitakysymystä koskevia asioita. Se, milloin valituslupa myönnetään, jäisi - kuten nykyisinkin - tapauskohtaisen harkinnan varaan.

Käräjäoikeudessa voi samassa asiassa olla useita asianosaisia ja heitä koskevia useita erillisiä asiakohtia. Tämä on tyypillistä erityisesti laajoissa, useita rikosentekijöitä ja syytekohtia koskevissa rikosasioissa. Tällöin voi syntyä tilanne, että samalla kertaa rat-

kaistussa asiassa joku asianosaisista ilmoittaa tyytymättömyyttä valittaakseen normaaliin tapaan hovioikeuteen, mutta toinen asianosainen haluaa tehdä ennakkopäätösvalituksen. Jos muutoksenhaut kohdistuisivat toisistaan täysin riippumattomiin asiakoihtiin, voisivat muutoksenhaut poikkeuksellisesti eriytyä eri muutoksenhakuasteisiin. Jos sen sijaan ennakkopäätösvalitus ei kohdistuisi täysin itsenäiseen asiaan, ei sen tutkiminen korkeimmassa oikeudessa olisi asiayhteyden vuoksi mahdollista. Asian itsenäisyyttä tulisi tarkastella sekä asia- että asianosaiskohtaisesti. Esimerkiksi ratkaisun täytäntöönpanoon ja rangaistuksen määräämiseen liittyvien vaikutusten johdosta ei olisi mahdollista, että samaa asianosaista koskeva muutoksenhaku voisi hajautua eri muutoksenhakuasteisiin. Tällaisessa tilanteessa korkein oikeus ei pääsääntöisesti voisi myöntää valituslupaa. Riski muutoksenhaun epäonnistumiselle mainitusta syystä olisi muutoksenhakijalla, koska hänen asianaan on päättää siitä, hakeeko hän muutosta ennakkopäätösvalituksella.

3 §. Muutoksenhakijan, joka hakisi muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun ennakkopäätösvalituksella, olisi pykälän *1 momentin* mukaan ilmoitettava nykyiseen tapaan tyytymättömyyttä ratkaisuun ja samalla ilmoitettava myös siitä, että hän hakee muutosta ennakkopäätösvalituksella suoraan korkeimmalta oikeudelta. Käräjäoikeudelle olisi myös esitettävä tarvittava vastapuolen suostumus. Jos muutoksenhakija ei voisi esittää sanottua suostumusta tai suostumus olisi ehdotetun 1 §:n 2 momentin mukaisesti peruutettu, tyytymättömyyden ilmoitusta ei voitaisi hyväksyä ennakkopäätösvalitusta koskeväksi ilmoitukseksi. Tällöin se hyväksyttäisiin 25 luvun 5 §:ssä tarkoitetuksi hovioikeuteen tehtävää valitusta koskeväksi tyytymättömyyden ilmoitukseksi.

Tyytymättömyyden ilmoituksen hyväksyminen tapahtuisi nykyiseen tapaan. Asian ratkaisevan tuomarin tulisi siten kiinnittää huomiota siihen, onko tyytymättömyyden ilmoitus tehty muodollisesti oikein ja onko suostumus ennakkopäätösvalituksen tekemiselle annettu säädetyllä tavalla. Sen sijaan hänen tehtävänään ei olisi arvioida sitä, onko asiassa ennakkopäätöskysymys vaiko ei tai onko asia ylipäänsä saatettavissa korkeimman oikeuden tutkittavaksi ennakkopäätösvalituksella. Tämän harkinnan tekisi korkein oikeus.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan tyytymättömyyden ilmoituksen hyväksymisestä ennakkopäätösvalitusta varten olisi ilmoitettava heti sekä muutok-

senhakijalle että ennakkopäätösvalitukseen suostumuksen antaneelle vastapuolelle. Säännös on heidän kannalta tarpeellinen, sillä ilmoituksen perusteella he saisivat heti tietoonsa asian prosessuaalisen tilan sekä itse asian jatkokäsittelyn että 4 §:ssä ehdotettujen kantelumääräaikojen kannalta. Muutoksenhakijalle ja hänen vastapuolelleen olisi samalla annettava ennakkopäätösvalitusta koskevat muutoksenhakuohjeet.

4 §. Oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 9 §:n 1 momentissa säädetään muutoksenhausta siinä tapauksessa, että käräjäoikeudessa ei ole hyväksytty tyytymättömyyden ilmoitusta. Säännöksen mukaan muutoksenhakukeinona on kantelu hovioikeuteen. Samaa muutoksenhakukeinona ehdotetaan myös ennakkopäätösvalitusta varten tehtyä tyytymättömyyden ilmoitusta koskevaan käräjäoikeuden ratkaisuun. Kanteluoikeus olisi sekä muutoksenhakijalla että suostumuksen antajalla, ja kantelu tulisi tehdä johdonmukaisuussyistä korkeimmalle oikeudelle.

Pykälän *1 momentissa* ehdotetaan tämän vuoksi säädettäväksi kanteluoikeudesta korkeimpaan oikeuteen siinä tapauksessa, että tyytymättömyyden ilmoitusta ei ole hyväksytty. Kanteluaika olisi 30 päivää laskettuna käräjäoikeuden pääasiaratkaisun julistamis- tai antamispäivästä. Jos korkein oikeus kantelun johdosta katsoo, että tyytymättömyyden ilmoitus oli tehty laillisesti, tulisi korkeimman oikeuden tarvittaessa asettaa uusi määräaika muutoksenhakua varten. Ehdotettu säännös olisi samansisältöinen kuin 25 luvun 9 §:n 1 momentti.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin suostumuksen antajan kanteluoikeudesta. Jos tyytymättömyyden ilmoitus ennakkopäätösvalitusta varten on hyväksytty, saisi asian osapuoli, joka katsoo, ettei hän ole antanut suostumustaan ennakkopäätösvalitukselle, kantella hyväksymistä koskevasta päätöksestä korkeimpaan oikeuteen. Kantelu olisi tehtävä 1 momentin mukaisessa määräajassa. Jos korkein oikeus katsoisi, ettei kantelija ollut antanut suostumustaan laillisesti, asia palautettaisiin käräjäoikeuteen tyytymättömyyden ilmoituksen hyväksymistä koskevan uuden päätöksen antamista varten. Tällöin ei ennakkopäätösvalitusta luonnollisestikaan tutkittaisi korkeimmassa oikeudessa. Käräjäoikeuden tulisi palautuksen jälkeen hyväksyä tyytymättömyyden ilmoitus koskemaan muutoksenhakua hovioikeuteen.

5 §. Muutoksenhakijan vastapuoli voisi myös ennakkopäätösvalitusjärjestelmässä tehdä vastavalitushakemuksen 25 luvun 14 a §:n mukaisesti. Edellytyksenä tällöinkin olisi, että korkein oikeus myöntää vastavalitushakemuksen tekijälle valitusluvan. Sekä ennakkopäätösvalitushakemusta että vastavalitushakemusta arvioitaisiin siten valitusluvan myöntämistä harkittaessa erikseen. Myös vastavalitushakemuksen osalta valituslupa voitaisiin myöntää vain, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi olisi tärkeää saattaa vastavalitus korkeimman oikeuden tutkittavaksi.

Vastavalitushakemus olisi kuitenkin sidoksissa muutoksenhakemukseen siinä mielessä, että vastavalitushakemus raukeaisi, jos korkein oikeus ei myöntäisi valittajalle valituslupaa.

6 §. Vaikka ennakkopäätösvalituksessa onkin periaatteellisesti kysymys normaaliin valitukseen nähden poikkeuksellisesta muutoksenhakumenettelystä, ei menettely itsessään poikkeaisi tavallisesta menettelystä. Pääsääntö siis olisi se, että tämän luvun mukaisessa muutoksenhaussa sekä muutoksenhakemuksen että vastavalitushakemuksen käsittelyssä korkeimmassa oikeudessa noudatettaisiin soveltuvin osin 25 ja 30 lukujen säännöksiä. Tämä todettaisiin pykälän *1 momentissa*, ja poikkeuksista säädettäisiin 2 ja 3 momentissa.

Viittaussäännöksen nojalla sovellettaviksi tulisivat siten esimerkiksi:

- Tyytymättömyyden ilmoittamista koskevat säännökset (25 luvun 5 - 10 a §).
- Valitusosoitusta koskevat säännökset (25 luvun 11 §). Valitusosoituksessa olisi lisäksi selostettava, millä edellytyksillä valituslupa voidaan myöntää ja miten muutoksenhakijan on meneteltävä valitusta tehdessään. Valitusosoituksessa tulisi olla vastaava selostus ennakkopäätösvalitukseen suostumuksen antaneen vastapuolen osalta.
- Valituksen perilleajamista koskevat säännökset (25 luvun 12 - 14 §).
- Vastavalitusta koskevat säännökset (25 luvun 14 a - 14 c §).
- Lupahakemuksen sisältöä koskevat säännökset (30 luvun 6 §).
- Säännökset siitä, miten käräjäoikeuden on meneteltävä, kun sille on toimitettu muutoksenhakuasiakirjat (25 luvun 18 §).

Korkein oikeus soveltaisi ennakkopäätösvalitusta käsiteltäessä soveltuvin osin samoja 30 luvun menettelysäännöksiä kuin hovioikeudesta saapuneessa valituslupa-asiassa.

Ennakkopäätösvalituksen tekeminen olisi riippuvainen asian osapuolten tahdosta. Tämän vuoksi ei olisi asianmukaista, että kärjäoikeus muutoksenhakuohjauksellaan osoittaisi asian osapuolia hakemaan muutosta normaalin hovioikeuteen tehtävän valituksen asemesta suoraan korkeimmalta oikeudelta. Kärjäoikeuden ei pykälän 2 *momentin* mukaan tarvitsisi ratkaisun julistaessaan tai sen kansliassa antaessaan erikseen ilmoittaa ennakkopäätösvalitusta koskevasta muutoksenhausta eikä antaa sitä koskevia ohjeita. Riittävää olisi edelleen, että kärjäoikeus antaisi 25 luvun 3 ja 4 §:n mukaisesti muutoksenhakuohjeet hovioikeuteen tehtävää valitusta varten. Kärjäoikeus voisi luonnollisesti antaa tarvittavia tietoja ennakkopäätösvalituksesta ja sen tekemisessä noudatettavasta menettelystä, jos asian osapuoli siitä kysyisi.

Pykälän 3 *momentissa* säädettäisiin ensinnäkin ennakkopäätösvalituksen tekemisen määräajasta. Koska eräänä syynä ennakkopäätösvalituksen käyttöönottamista koskevalle ehdotukselle on se, että kärjäoikeudessa ratkaistusta asiasta saataisiin nopeasti korkeimman oikeuden ennakkopäätös, ehdotetaan määräajaksi 30 päivää. Määräaika olisi siten sama kuin haettaessa muutosta ratkaisuun hovioikeudelta, mutta poikkeaisi hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen tehtävän muutoksenhaun määräajasta. Korkeimmalle oikeudelle osoitettu muutoksenhakukirjelmä tulisi toimittaa kärjäoikeuteen.

1.2 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

6 luku. Pääkäsittelystä

10 §. Pääkäsittelyn lykkäämistä koskevan pykälän 1 *momenttiin* ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 *kohta*. Sen mukaan pääkäsittely saataisiin lykätä myös silloin, jos asia olisi kärjäoikeudessa jätetty ehdotettavan uuden oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 15 §:n mukaan lepäämään, kunnes ennakkopäätöskysymys olisi korkeimmassa oikeudessa ratkaistu. Säännös vastaa sisällöltään ehdotettua oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 10 §:n 1 *momentin* 4 kohtaa.

11 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi *4 momentti*, jonka mukaan uutta pääkäsittelyä ei tarvitsisi toimittaa, jos pääkäsittely olisi lykätty 10 §:n 1 momentin 4 kohdan nojalla.

12 luku. Oikeudenkäymiskaaren säännösten soveltamisesta

2 §. Lukuun ehdotetaan selvyiden vuoksi uutta 2 §:ää, joka koskisi asian lepäämään jättämisestä siinä tapauksessa, kun käräjäoikeus siirtäisi esitetyn 30 luvun 3 a §:n mukaisesti tietyn kysymyksen asiassa korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Pykälässä viitattaisiin esitettyyn oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 15 §:ään.

1.3 Laki eräiden asiakirjain lähettämisestä tuomioistuimille annetun lain muuttamisesta

1 §. Pykälän *3 momenttiin* ehdotetaan tehtäväksi ennakkopäätösvalituksen käyttöönotamisen vaatima lisäys.

1.4 Laki haastemieslain muuttamisesta

3 §. *Haastemiehen tiedoksiantotehtävät.* Laissa ehdotetaan muutettavaksi 3 §:n *1 momenttia*. Säännökseen lisättäisiin maininta siitä, että siinä tarkoitettuja asiakirjoja on annettava tiedoksi siten kuin laissa säädetään. Epäselvyyttä on ollut siitä, kuuluvatko puhelintiedoksiannot haastemiesten tehtäviin. Muutoksen tarkoituksena on selkeyttää säännöstä tältä osin. Haastemiehen tehtäviin kuuluisi näin ollen antaa säännöksessä tarkoitettuja tuomioistuimen tai muun viranomaisen päätöksiä sekä haasteita, kutsuja, ilmoituksia ja muita asiakirjoja tiedoksi kaikilla laissa säädettyillä tavoilla, myös puhelimitse.

1.5 Laki ulosottokaaren muuttamisesta

2 luku. Ulosottoperusteet

12 a §. *Ennakkopäätösvalitus.* Ulosottokaaren 2 lukuun ehdotetaan uutta 12 a §:ää selventämään ulosottoperusteiden osalta ennakkopäätösvalituksen ja hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen tehtävän muutoksenhaun eroa. Koska ennakkopäätösvalituksessa on kysymys muutoksenhausta käräjäoikeuden ratkaisun, on tarkoituksenmukaista, että myös täytäntöönpanon osalta noudatettaisiin niitä säännöksiä, jotka koskevat käräjäoi-

keuden ratkaisua. Tämän vuoksi uudessa 12 a §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, että mitä 2 luvussa on säädetty käräjäoikeuden tuomion täytäntöönpanosta, koskisi tyytymättömyyden ilmoituksen hyväksymisen jälkeen myös sellaista käräjäoikeuden ratkaisua, johon haetaan muutosta ehdotetussa oikeudenkäymiskaaren 30 a luvussa tarkoitetulla ennakkopäätösvalituksella.

2 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun ne on hyväksytty ja vahvistettu. Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta sisältää siirtymäsäännöksen.

3 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Ehdotusta valmisteltaessa on otettu huomioon perustuslain säännökset ja kansainvälisten ihmisoikeuksia turvaavien yleissopimusten asettamat velvoitteet. Näitä suhteita on tarkasteltu lähemmin edellä yleisperusteluissa.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan PeVL 30/2006 vp katsonut, että tuomioistuinmenettelyn kehittäminen siten, että se parantaa hovioikeuksien edellytyksiä kohdentaa voimavarojaan asioiden laadun vaatimalla tavalla, ajan oloon vaikuttaa asioiden käsittelyaikoihin ja siten edistää perustuslain 21 §:n 1 momentissa jokaiselle turvattua oikeutta saada asiansa ilman aiheetonta viivästystä tuomioistuimessa käsitellyksi.

Perustuslakivaliokunta on edellä viitatussa lausunnossaan myös todennut, että kehitettäessä säännöksiä valitusasian käsittelystä hovioikeudessa olisi syytä arvioida mahdollisuuksia luoda esimerkiksi muutoksenhakulupaan perustuva nykyistä seulontamenettelyä selkeämpi järjestelmä samoin kuin sitä, onko esimerkiksi seulontamenettelyä tai vastaava välttämätöntä soveltaa nykyiseen tapaan hovioikeuden käsiteltäväksi tuleviin kaikkiin valituksiin. Perustuslakivaliokunta on näin ollen katsonut yleisellä tasolla edellä sanotun kaltaisten järjestelmien turvaavan perustuslain ja ihmisoikeussopimusten oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille asettamat velvoitteet.

Ehdotettava jatkokäsittelylupamenettely ei rajoittaisi muutoksenhakuoikeutta, koska kaikista kärjäoikeuden ratkaisuista saataisiin valittaa hovioikeuteen ja kaikki valitukset, myös lupajärjestelmän piiriin kuuluvat, tutkittaisiin ja kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus selvitetäisiin. Lupamenettely täyttäisi oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille asetetut vaatimukset.

Ehdotettu jatkokäsittelylupajärjestelmä olisi soveltamisalaltaan selkeä ja tarkkarajainen. Sitä sovellettaisiin ainoastaan laissa säädetyissä valitusasioissa. Lupaperusteista säädettäisiin laissa ja ne olisivat mahdollisimman objektiiviset, tarkkarajaiset ja täsmällisesti muotoillut. Lupa olisi aina myönnettävä, jos peruste täyttyisi.

Esityksessä ehdotetaan myös pääkäsittelyn toimittamista koskevia säännöksiä tarkistettaviksi eräiltä osin. Muutokset ovat vähäisiä ja niiden tarkoituksena on mahdollistaa asian luonteen huomioon ottaminen myös valitusasian jatkokäsittelyssä. Muutokset on laadittu ottaen huomioon ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäsittelyn suullisuutta koskeva oikeuskäytäntö.

Ehdotus mahdollisuudesta eräissä tapauksissa ohittaa hovioikeuskäsittely perustuisi asianosaisten myötävaikutukseen eikä rajoittaisi muutoksenhakuoikeutta. Ehdotukset eivät myöskään muuttaisi tuomioistuinlaitoksen yleistä rakennetta.

Korkeimman oikeuden ratkaistavaksi saatettu ennakkopäätöskysymys rajoittuisi aina yksittäiseen oikeustapaukseen. Ennakkopäätöskysymykseen annetulla ratkaisulla ei esimerkiksi yleisellä tasolla selvitetä lainsäädännön perustuslainmukaisuutta tai mahdollista ristiriitaa Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.

Ehdotettavat lait ovat perustuslain ja Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa sopusoinnussa. Lait voidaan hyväksyä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Esityksessä ehdotetaan tehtäväksi muutoksia keskeisiin oikeudenkäyntimenettelyä koskeviin säännöksiin. Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin on perustuslain turvaama oikeus. Tämän vuoksi olisi suotavaa, että esityksestä saataisiin eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

LAKIEHDOTUKSET**1.****Laki****oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 1 a §, 1 b § ja sen edellä oleva väliotsikko, 2 §:n edellä oleva väliotsikko ja 2 a §, sellaisina kuin ne ovat laissa 381/2003,

muutetaan 2 luvun 8 §:n 2 momentin 1 kohta, 6 luvun 10 §:n 1 momentti, 12 luvun 16 §:n 1 momentti, 25 luvun 11 §:n 2 momentti, 14 b § ja 15 §:n 1 momentti, 26 luvun otsikko sekä 2, 3 ja 13 – 16 §, 18 §:n 4 momentti ja 28 §,

sellaisina kuin ne ovat, 2 luvun 8 §:n 2 momentin 1 kohta, 25 luvun 11 §:n 2 momentti, 14 b § ja 15 §:n 1 momentti sekä 26 luvun 2 ja 3 § mainitussa laissa 381/2003, 6 luvun 10 §:n 1 momentti laissa 1052/1991, 12 luvun 16 §:n 1 momentti laissa 690/1997, 26 luvun otsikko laissa 165/1998 sekä 13 ja 14 § mainituissa laeissa 165/1998 ja 381/2003 sekä 28 § viimeksi mainitussa laissa ja laissa 666/2005 sekä 26 luvun 15 ja 16 § sekä 18 §:n 4 momentti mainitussa laissa 165/1998, sekä

lisätään 6 luvun 11 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 165/1998, uusi 3 momentti ja lailla 768/2002 kumotun 15 §:n tilalle uusi 15 §, lakiin uusi 25 a luku, 26 lukuun uusi 14 a §, 30 lukuun uusi 3 a § ja sen edelle uusi väliotsikko sekä lakiin uusi 30 a luku seuraavasti:

2 luku**Päätösvaltaisuudesta****8 §**

Yksi jäsen voi kuitenkin:

1) päättää, että jatkokäsittelylupa myönnetään;

6 luku**Riita-asian pääkäsittely****10 §**

Jos pääkäsittely on aloitettu, se saadaan lykätä ainoastaan, jos:

1) se on aloitettu 7 §:n nojalla;

2) tuomioistuimen tietoon on tullut uusi tärkeä todiste, joka voidaan ottaa vastaan vasta myöhemmin;

3) se ennalta arvaamattoman seikan johdosta tai muusta tärkeästä syystä on välttämätöntä; tai

4) asia jätetään 15 §:n mukaisesti lepäämään.

11 §

Uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, jos pääkäsittely on lykätty 10 §:n 1 momentin 4 kohdan nojalla.

15 §

Siirrettäessä kysymys asiassa korkeimman oikeuden ratkaistavaksi siten kuin 30 luvun 3 a §:ssä säädetään, jätetään asia käräjäoikeudessa lepäämään.

Asian käsittelyä jatketaan sen jälkeen, kun korkein oikeus on antanut siirretystä kysymyksestä ratkaisun. Asian käsittelyä jatkettaessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä 14 §:ssä säädetään.

12 luku

Asianosaisista

16 §

Asianosainen, jota vastaan on annettu yksipuolinen tuomio, ei saa valittaa siitä. Yksipuolisessa tuomiossa on tästä ilmoitettava ja samalla annettava ohjeet, minkä ajan kuluessa ja missä tuomioistuimessa takaisinsaantia on haettava.

25 luku

Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen

Valitusosoitus

11 §

Valitusosoituksessa on mainittava muutoksenhakutuomioistuin sekä valitusajan päättymispäivä. Siinä on selostettava säännökset valituksen perilleajamisesta, jatkokäsittelyluvasta ja lupaperusteista sekä valituskirjelmän sisällöstä ja liitteistä. Lisäksi valitusosoitukseen on sisällytettävä vastaavat tiedot vastavalituksesta sen mukaan kuin 14 a–14 c §:ssä säädetään.

Vastavalitus

14 b §

Vastavalitus raukeaa, jos valitus peruutetaan, raukeaa tai jätetään tutkittamatta taikka valittajalle ei myönnetä jatkokäsittelylupaa. Vastavalitus ei kuitenkaan raukea, jos valitus peruutetaan vasta pääkäsittelyssä.

Valituskirjelmän sisältö ja liitteet

15 §

Valituskirjelmässä, joka osoitetaan asianomaiselle hovioikeudelle, on mainittava:

- 1) käräjäoikeuden ratkaisu, johon muutosta haetaan;
 - 2) miltä kohdin käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta;
 - 3) mitä muutoksia käräjäoikeuden ratkaisuun vaaditaan tehtäviksi;
 - 4) perusteet, joilla muutosta vaaditaan, ja miltä osin käräjäoikeuden ratkaisun perustelut valittajan mielestä ovat virheelliset;
 - 4 a) peruste jatkokäsittelyluvan myöntämiselle 25 a luvun 5 - 8 §:ssä tarkoitettussa asiassa, ja syyt, joiden nojalla valittaja katsoo perusteen olevan olemassa, jos ne eivät muutoin ilmene valituskirjelmästä;
 - 5) todisteet, joihin halutaan nojautua, ja mitä kullakin todisteella halutaan näyttää toteen; sekä
 - 6) mahdollinen pyyntö pääkäsittelyn toimittamisesta hovioikeudessa.
-

25 a luku

Valitusasian valmistelun aloittaminen ja jatkokäsittelylupa*Yleinen säännös*

1 §

Tässä luvussa säädetään valitusasian valmistelun aloittamisesta sekä jatkokäsittelyluvasta ja sen myöntämisestä 5 - 8 §:ssä tarkoitettussa asiassa.

Jos valitusasiassa ei tarvita jatkokäsittelylupaa tai lupa 10 §:ssä säädetyin perustein myönnetään, asian käsittelyä jatketaan siten kuin 26 luvussa säädetään.

Jos jatkokäsittelylupaa ei myönnetä, käräjäoikeuden ratkaisu jää pysyväksi.

Valmistelun aloittaminen

2 §

Valitusasian valmistelu hovioikeudessa alkaa, kun kärjäoikeudesta lähetetty valituskirjelmä saapuu hovioikeuteen. Asian valmistelusta hovioikeudessa vastaa yksi jäsen (*valmistelusta vastaava jäsen*).

3 §

Jos valitus on puutteellinen ja sen täydentäminen on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tarpeen, valittajaa on kehotettava korjaamaan puute hovioikeuden määräämässä ajassa. Samalla on ilmoitettava, mikä seuraamus kehotuksen laiminlyömisestä voi olla.

Jos valitus on täydennyksenkin jälkeen puutteellinen, saadaan asianosaiselle erityisestä syystä varata uusi tilaisuus sen täydentämiseen.

4 §

Jos valittaja ei noudata valituksen täydentämistä koskevaa kehotusta ja valitus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi hovioikeudessa, valitus jätetään tutkimatta.

Hovioikeuden on heti jätettävä valitus tutkimatta, jos sen tutkimiselle on muu kuin 3 §:ssä tarkoitettu este.

Jatkokäsittelylupa

5 §

Riita-asiassa tarvitaan jatkokäsittelylupa, jos se, minkä osalta kärjäoikeuden ratkaisu on asianosaiselle vastainen (*häviöarvo*), koskee vain saamista, ja kysymyksessä oleva rahamäärä ei ole enemmän kuin 10 000 euroa. Häviöarvo on valituskirjelmässä esitetyn vaatimuksen ja kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen välinen erotus. Oikeudenkäyntikuluja ja kärjäoikeuden ratkaisun jälkeen kertynyttä korkoa ei oteta huomioon häviöarvon määrää laskettaessa.

Jos muutosvaatimus koskee vain oikeudenkäyntikuluja, asiassa tarvitaan jatkokäsittelylupa.

6 §

Rikosasiassa vastaaja tarvitsee jatkokäsittelyluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin kolme kuukautta vankeutta. Rangaistuksen ankaruutta arvioitaessa ei oteta huomioon vankeusrangaistuksen ohessa tuomittua sakkoa tai muuta rikosoikeudellista seuraamusta.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, vastaaja ei rikosasiassa tarvitse jatkokäsittelylupaa, jos vastaaja on tuomittu:

1) viralta pantavaksi;

2) menettämisseuraamukseen, jos valtiolle menetetyksi tuomitun hyödyn määrä, omaisuuden tai esineen arvo taikka niiden sijasta menetetyksi tuomittu arvo on enemmän kuin 10 000 euroa; tai

3) yhteisösakkoon, jonka määrä on enemmän kuin 10 000 euroa.

Jos valitus koskee myös syytteessä tarkoitettuun tekoon perustuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta, jonka häviöarvo on enemmän kuin 10 000 euroa, ei rikosasiassakaan edellytetä jatkokäsittelylupaa saman teon osalta.

7 §

Virallinen syyttäjä tarvitsee jatkokäsittelyluvan, jos valitus koskee rikosta, josta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

Virallinen syyttäjä ei tarvitse jatkokäsittelylupaa hakiessaan muutosta vastaajan eduksi.

8 §

Mitä virallisesta syyttäjistä 7 §:n 1 momentissa säädetään, koskee rikosasiassa myös asianomistajaa. Asianomistaja ei kuitenkaan tarvitse valituksessa tarjotun teon osalta jatkokäsittelylupaa, jos valitus koskee myös samaan tekoon perustuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta, jonka häviöarvo on enemmän kuin 10 000 euroa.

9 §

Jatkokäsittelylupaa ei tarvita:

- 1) soti- ja sotilasoikeudenkäyntiasiassa;
- 2) sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevassa asiassa;
- 3) liiketoimintakiellon määräämistä, kumoamista tai pitentämistä koskevassa asiassa;
- 4) lähestymiskiellon määräämistä, kumoamista tai muuttamista koskevassa asiassa;
- 5) lapsen elatusta koskevassa asiassa; eikä
- 6) tämän lain 8 luvun säännösten mukaan käsitellyssä asiassa.

10 §

Jatkokäsittelylupa on myönnettävä, jos

- 1) ilmenee aiheutta epäillä kärkeä oikeuden ratkaisun oikeellisuutta;
- 2) lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa on tärkeä myöntää asiassa jatkokäsittelylupa; tai
- 3) luvan myöntämiseen on muu painava syy.

Jatkokäsittelylupaa ei kuitenkaan tarvitse myöntää yksinomaan näytön uudelleen arvioimista varten, ellei kärkeä oikeuden ratkaisun oikeellisuutta ole perusteltu aiheutta epäillä valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella tai ratkaisun oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä.

11 §

Jatkokäsittelylupa voidaan rajoittaa koskemaan osaa käräjäoikeuden ratkaisusta. Kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisestä muilta osin voidaan tällöin siirtää ratkaistavaksi valituksen käsittelyn yhteydessä.

Menettely jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevassa asiassa

12 §

Ennen jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevan asian ratkaisemista hovioikeuden on tarvittaessa kehotettava valittajan vastapuolta antamaan kirjallinen vastaus valitukseen.

13 §

Hovioikeus päättää jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevan kysymyksen käräjäoikeuden ratkaisun, valituksen, mahdollisen vastauksen ja tarvittaessa myös muun oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

Asia voidaan ratkaista ilman esittelyä.

14 §

Jos asiassa myönnetään jatkokäsittelylupa, on siitä ilmoitettava valittajalle sekä valittajan vastapuolelle.

15 §

Menettelyn osalta noudatetaan muutoin soveltuvien osin, mitä 26 luvussa säädetään.

16 §

Jos jatkokäsittelylupaa ei myönnetä, on päätöksestä käytävä ilmi, että

1) kaikki 10 §:n 1 momentissa säädetyt perusteet jatkokäsittelyluvan myöntämiselle on tutkittu;

2) jatkokäsittelylupaa ei ole myönnetty; ja

3) käräjäoikeuden ratkaisu jää pysyväksi.

Päätökseen on sisällytettävä selostus asianosaisten vaatimuksista ja vastauksista.

17 §

Jatkokäsittelylupa myönnetään, jos ratkaisukokoonpanon yksikin jäsen on luvan myöntämisen kannalla.

Muutoksenhaku

18 §

Päätökseen, jolla jatkokäsittelylupa on myönnetty, ei saa hakea muutosta.

26 luku

Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa*Hovioikeuden tutkimisvalta*

2 §

Rikosasiassa hovioikeus voi muuttaa kärjäoikeuden rangaistusvaatimuksesta antamaa tuomiota vastaajan eduksi silloinkin, kun vain virallinen syyttäjä on hakenut siihen muutosta.

Jos kärjäoikeuden tuomioon rikosasiassa haetaan muutosta ainoastaan rangaistusseuraamuksen osalta, hovioikeus ei saa ilman erityistä syytä tutkia, onko vastaaja syyllistynyt hänen syykseen luettuun tekoon.

Kirjallinen vastaus

3 §

Valittajan vastapuolta on kehotettava antamaan kirjallinen vastaus valitukseen hovioikeuden määräämässä ajassa. Jos vastaus on pyydetty käsiteltäessä kysymystä jatkokäsittelyluvan myöntämisestä tai valitus jätetään 25 a luvun 4 §:n nojalla tutkimatta taikka vastauksen pyytäminen on ilmeisen tarpeetonta, vastausta ei tarvitse pyytää.

Vastausta pyydetessä on annettava tiedoksi valitus ja siihen liitetyt asiakirjat. Hovioikeus voi lisäksi määrätä, mistä kysymyksestä vastauksessa on erityisesti lausuttava.

Pääkäsittely

13 §

Hovioikeuden pääkäsittelyssä kuullaan asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanotetaan muuta selvitystä.

Pääkäsittely saadaan rajoittaa koskemaan vain osaa valituksen kohteena olevasta asiasta.

Pääkäsittely tulee tarvittaessa toimittaa hovioikeuden tuomiopiiriin kuuluvalla muulla paikkakunnalla kuin hovioikeuden sijaintipaikkakunnalla. Erityisestä syystä pääkäsittely saadaan toimittaa myös muulla kuin hovioikeuden tuomiopiiriin kuuluvalla paikkakunnalla.

14 §

Hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely, jos riita-asiassa asianosainen tai rikosasiassa asianomistaja tai vastaaja on sitä vaatinut.

Pääkäsittelyä ei kuitenkaan tarvitse toimittaa, jos asiassa ei ole otettava vastaan suullista todistelua 15 §:n perusteella ja pääkäsittelyn toimittaminen on muutoinkin selvästi tarpeetonta huomioon ottaen erityisesti asian laatu ja merkitys asianosaiselle.

Hovioikeuden on virallisen syyttäjän pyynnöstä toimitettava pääkäsittely, jos asiassa on otettava vastaan suullista todistelua 15 §:n perusteella ja muulloinkin, kun hovioikeus pitää sitä tarpeellisena.

Mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, on soveltuvin osin noudatettava myös hakemusasiassa tehtyä valitusta käsiteltäessä.

14 a §

Hovioikeus voi omasta aloitteestaan toimittaa pääkäsittelyn katsoessaan sen tarpeelliseksi.

15 §

Jos pääkäsittely toimitetaan ja asiassa on kysymys käräjäoikeuden suullisen todistelun uskottavuudesta tekemästä arviosta, käräjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu otetaan tarpeellisilta osiltaan vastaan, jollei estettä ole. Todistelua ei kuitenkaan tarvitse ottaa uudelleen vastaan, jos käräjäoikeuden vastaanottaman näytön arvioinnin oikeellisuudesta ei voi jäädä 12 §:ssä tarkoitetun oikeudenkäyntiaineiston perusteella kokonaisuutena arvioitaessa mitään vartenotettavaa epäilystä.

Mitä suullisen todistelun uskottavuuden arvioinnista säädetään, sovelletaan myös käräjäoikeuden arvioon katselmusta toimittaessaan tekemien havaintojen uskottavuudesta.

Pääkäsittelyssä otetaan vastaan myös hovioikeudessa vastaanotettava uusi suullinen todistelu.

16 §

Jos käräjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua ei oteta hovioikeudessa uudelleen vastaan, käräjäoikeuden ratkaisua ei tämän todistelun osalta saa muuttaa, jollei kyseistä todistelua erityisestä syystä ole arvioitava toisin. Rangaistusvaatimuksesta tehtyä ratkaisua saadaan kuitenkin muuttaa rikosasian vastaajan eduksi.

Kutsu pääkäsittelyyn ja seuraamus asianosaisen poissaolosta

18 §

Virallisen syyttäjän on virkansa puolesta oltava läsnä sellaisen asian pääkäsittelyssä, jossa virallinen syyttäjä on valittajana tai jossa rikosasian vastaaja on valittanut virallisen syyttäjän rangaistusvaatimukseen annetusta käräjäoikeuden ratkaisusta. Virallisen syyttäjän on oltava läsnä myös liiketoimintakiellon määräämistä koskevan asian pääkäsittelyssä. Jos virallisen syyttäjän kuuleminen ei kuitenkaan ole hovioikeuden harkinnan mukaan tarpeellista, voi hän olla poissa pääkäsittelystä. Viralliselle syyttäjälle annettavassa kutsussa pääkäsittelyyn on tällöin mainittava, ettei hänen tarvitse olla siinä läsnä. Jos virallinen syyttäjä ei ole pääkäsittelyssä läsnä, häntä voidaan tarvittaessa kuulla puhelinta taikka muuta siihen soveltuvaa äänen- tai kuvanvälitysmenetelmää käyttäen.

Tiedoksiantotapa

28 §

Tässä luvussa tarkoitetut kehotukset, kutsut ja ilmoitukset hovioikeus saa lähettää asianosaisen viimeksi ilmoittamaan prosessiosoitteeseen. Jos on aihetta olettaa, ettei asianosainen saa prosessiosoitteen kautta tietoa kutsusta pääkäsittelyyn, kutsu on pyrittävä antamaan hänelle tiedoksi lisäksi puhelimitse siten kuin 2 momentissa säädetään ja lähetettävä hänen tiedossa olevaan posti- tai sähköpostiosoitteeseensa. Kutsu pääkäsittelyyn on kuitenkin annettava tiedoksi asianosaiselle, joka ei ole käyttänyt puhevaltaa hovioikeudessa, sekä todistajalle, asiantuntijalle ja muulle todistelutarkoituksessa kuultavalle siten kuin 11 luvun 3 ja 4 §:ssä säädetään.

Hovioikeus voi myös antaa kutsun pääkäsittelyyn tiedoksi valittajalle tai valitukseen vastanneelle asianosaiselle siten, että kutsun sisältö kerrotaan hänelle puhelimitse, jos asianosainen epäilyksettä näin saa tiedon kutsusta ja ymmärtää tiedoksiannon merkityksen (*puhelintiedoksianto*). Jos asianosaista ei ole määrätty saapumaan henkilökohtaisesti, puhelintiedoksianto voidaan toimittaa myös hänen asiamiehelleen. Hovioikeus voi toimittaa puhelintiedoksiannon myös muulle asianosaiselle sekä todistajalle, asiantuntijalle tai muulle todistelutarkoituksessa kuultavalle henkilölle, jos asianomainen siihen suostuu. Hovioikeus voi huolehtia puhelintiedoksiannosta antamalla sen haastemiehen tehtäväksi.

Puhelimitse tiedoksi annettu kutsu on lähetettävä kirjeenä tai sähköisenä viestinä asianomaisen hovioikeudelle ilmoittamaan osoitteeseen, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta. Toimitetusta tiedoksiannosta on tehtävä merkintä asiakirjoihin.

30 luku

Muutoksenhaku hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen*Ennakkopäätöskysymys*

3 a §

Käräjäoikeus voi päätöksellään siirtää käsiteltävänä olevassa asiassa ilmenevän kysymyksen (*ennakkopäätöskysymys*) korkeimman oikeuden ratkaistavaksi, jos asian osapuolet siihen suostuvat. Edellytyksenä ennakkopäätöskysymyksen tutkimiselle on, että korkein oikeus myöntää sen osalta valituslupan. Valituslupa voidaan myöntää ainoastaan, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa on tärkeää saattaa kysymys korkeimman oikeuden ratkaistavaksi.

Korkein oikeus voi ratkaista kysymyksen valituslupan myöntämisestä va-
raamatta asian osapuolille tilaisuutta antaa lausumaa.

Jos valituslupa myönnetään, sovelletaan ennakkopäätöskysymystä ratkais-
taessa soveltuvien osin tämän luvun säännöksiä.

30 a luku

Ennakkopäätösvalituksesta

1 §

Muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun saadaan hakea hovioikeuden asemes-
ta korkeimmalta oikeudelta, jos korkein oikeus myöntää valituslupan sen mukaan kuin 2
§:ssä säädetään (*ennakkopäätösvalitus*).

Ennakkopäätösvalitus ei ole sallittu, jos muutoksenhakijan vastapuoli ei
ole antanut siihen suostumustaan joko kirjallisesti tai suullisesti käräjäoikeudessa. Suos-
tumus saadaan peruuttaa ilmoittamalla peruutuksesta käräjäoikeudelle tyytymättömyy-
den ilmoittamiselle säädetyn määräajan kuluessa.

2 §

Korkein oikeus voi myöntää valituslupan ainoastaan, jos lain soveltamisen
kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on
tärkeää saattaa asia korkeimman oikeuden ratkaistavaksi.

3 §

Muutoksenhakijan, joka tahtoo hakea muutosta ennakkopäätösvalituksella,
on ilmoitettava siitä ilmoittaessaan tyytymättömyyttä ratkaisuun ja samalla esitettävä 1
§:n 2 momentissa tarkoitetun vastapuolen suostumus. Jos suostumusta ei ole annettu tai
se on laillisesti peruutettu, hyväksytään tyytymättömyyden ilmoitus 25 luvun 5 §:ssä
tarkoitetuksi ilmoitukseksi.

Tyytymättömyyden ilmoituksen hyväksymisestä ennakkopäätösvalitusta varten ja siitä, mitä muutoksenhaussa on noudatettava, on ilmoitettava heti muutoksenhakijalle ja vastapuolelle.

4 §

Jos tyytymättömyyden ilmoitusta ei ole hyväksytty, saa siitä kannella korkeimpaan oikeuteen. Kantelukirjoitus on toimitettava käräjäoikeuden kansliaan kolmesakymmenessä päivässä käräjäoikeuden ratkaisun julistamis- tai antamispäivästä. Jos korkein oikeus katsoo tyytymättömyyden ilmoittamisen tapahtuneen laillisesti, tulee sen tarvittaessa asettaa uusi määräaika muutoksenhakua varten.

Jos tyytymättömyyden ilmoitus ennakkopäätösvalitusta varten on hyväksytty, saa vastapuoli, joka katsoo, ettei hän ole antanut suostumustaan ennakkopäätösvalitukselle, kannella hyväksymisestä korkeimpaan oikeuteen. Kantelukirjoitus on toimitettava käräjäoikeuden kansliaan 1 momentin mukaisessa määräajassa. Jos korkein oikeus katsoo, ettei suostumusta ole annettu laillisesti, asia palautetaan käräjäoikeuteen tyytymättömyyden ilmoituksen hyväksymistä koskevan uuden päätöksen antamista varten.

5 §

Muutoksenhakijan vastapuoli voi 25 luvun 14 a §:n mukaisesti valittaa käräjäoikeuden ratkaisusta, jos korkein oikeus myöntää hänelle tämän luvun 2 §:n mukaan valituslupan. Vastavalitushakemus raukeaa, jos korkein oikeus ei myönnä muutoksenhakijalle valituslupaa.

6 §

Tässä luvussa tarkoitettussa muutoksenhaussa on lisäksi soveltuvien osin noudatettava, mitä 25 luvussa on säädetty muutoksenhausta käräjäoikeudesta hovioikeuteen ja 30 luvussa on säädetty muutoksenhausta hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen hovioikeuden antaessa ratkaisunsa muutoksenhakuasteena.

Käräjäoikeuden ei tarvitse ratkaisun julistaessaan tai antaessaan erikseen ilmoittaa tässä luvussa tarkoitettusta muutoksenhausta eikä antaa sitä koskevia ohjeita.

Määräaika ennakkopäätösvalitusta varten on 30 päivää siitä päivästä, jona käräjäoikeuden ratkaisu julistettiin tai annettiin. Korkeimmalle oikeudelle osoitettu muutoksenhakukirjelmä on toimitettava käräjäoikeuden kansliaan.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

Tätä lakia sovelletaan riita-, rikos- ja hakemusasioihin, jos muutoksenhaun kohteena oleva ratkaisu on käräjäoikeudessa annettu tai julistettu tämän lain voimaantulon jälkeen. Lain 30 luvun 3 a §:ää sovelletaan asioihin, jotka ovat tulleet vireille käräjäoikeudessa tämän lain voimaantulon jälkeen.

2.

Laki**oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 päivänä heinäkuuta 1997 annetun lain (689/1997) 6 luvun 10 §:n 1 momenttiin uusi 4 kohta, 11 §:ään uusi 4 momentti sekä 12 lukuun uusi 2 § seuraavasti:

6 luku

Pääkäsittelystä

10 §

Aloitettu pääkäsittely voidaan lykätä vain, jos:

- 1) se on aloitettu 3 §:n nojalla;
 - 2) tuomioistuimen tietoon on tullut uusi tärkeä todiste, joka voidaan ottaa vastaan vasta myöhemmin;
 - 3) lykkääminen ennalta arvaamattoman seikan johdosta tai muusta tärkeästä syystä on välttämätöntä; tai
 - 4) asia jätetään oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 15 §:n mukaisesti lepäämään.
-

11 §

Uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, jos pääkäsittely on lykätty 10 §:n 1 momentin 4 kohdan nojalla.

12 luku

Oikeudenkäymiskaaren säännösten soveltamisesta

2 §

Siirrettäessä tietty kysymys asiassa korkeimman oikeuden ratkaistavaksi siten kuin oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 a §:ssä säädetään, noudatetaan mitä oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 15 §:ssä säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

3.

Laki**eräiden asiakirjain lähettamisestä tuomioistuimille annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan eräiden asiakirjain lähettamisestä tuomioistuimille 7 päivänä
 toukokuuta 1965 annetun lain (248/1965) 1 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa
 204/1997, seuraavasti:

1 §

Hovioikeudelle osoitetut 1 momentissa mainitut asiakirjat virallinen syyttäjä saa lähettää postitse tai lähetin välityksellä. Korkeimmalle oikeudelle osoitetut muutoksenhakemukset virallisen syyttäjän on toimitettava hovioikeudelle tai oikeudenkäymiskaaren 30 a luvussa tarkoitettussa muutoksenhaussa käräjäoikeudelle valtakunnansyyttäjän välityksellä ja muut asiakirjat korkeimman oikeuden määräämällä tavalla.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

4.

Laki
haastemieslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 27 päivänä kesäkuuta 1986 annetun haastemieslain (505/1986)
3 §:n 1 momentti seuraavasti:

3 §

Haastemiehen tiedoksiantotehtävät

Haastemiehen tehtävänä on antaa viranomaisen tai yksityisen pyynnöstä toimialueellaan tiedoksi tuomioistuimen tai muun viranomaisen päätöksiä sekä haasteita, kutsuja, ilmoituksia ja muita asiakirjoja siten kuin laissa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

5.

Laki
ulosottokaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 15 päivänä kesäkuuta 2007 annetun ulosottokaaren (705/2007) 2 lukuun uusi 12 a § seuraavasti:

2 luku

Ulosottoperusteet

12 a §

Ennakkopäätösvalitus

Mitä tässä luvussa on säädetty käräjäoikeuden tuomion täytäntöönpanosta, koskee tyytymättömyyden ilmoituksen hyväksymisen jälkeen myös sellaista käräjäoikeuden ratkaisua, johon haetaan muutosta oikeudenkäymiskaaren 30 a luvussa tarkoitetulla ennakkopäätösvalituksella.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

LAGFÖRSLAG**1.****Lag****om ändring av rättegångsbalken**

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i rättegångsbalken 26 kap. 1 a §, 1 b § och mellanrubriken fören, mellanrubriken före 2 § och 2 a §, sådana de lyder i lag 381/2003,

ändras 2 kap. 8 § 2 mom. 1 punkten, 6 kap. 10 § 1 mom., 12 kap. 16 § 1 mom., 25 kap. 11 § 2 mom., 14 b § och 15 § 1 mom. samt rubriken för 26 kap. och 2, 3 och 13–16 §, 18 § 4 mom. och 28 §,

dessa lagrum sådana de lyder, 2 kap. 8 § 2 mom. 1 punkten, 25 kap. 11 § 2 mom., 14 b § och 15 § 1 mom. samt 26 kap. 2 och 3 § i nämnda lag 381/2003, 6 kap. 10 § 1 mom. i lag 1052/1991, 12 kap. 16 § 1 mom. i lag 690/1997, rubriken för 26 kap. i lag 165/1998 samt 13 och 14 § i nämnda lag 165/1998 och 381/2003 och 28 § i sistnämnda lag och i lag 666/2005 samt 26 kap. 15 och 16 § och 18 § 4 mom. i nämnda lag 165/1998, samt

fogas till 6 kap. 11 §, sådan den lyder i nämnda lag 165/1998, ett nytt 3 mom. och till kapitlet en ny 15 § i stället för den 15 § som upphävts genom lag 768/2002, till lagen ett nytt 25 a kap., till 26 kap. en ny 14 a §, till 30 kap. en ny 3 a § och en ny mellanrubrik före den samt till lagen ett nytt 30 a kap. som följer:

2 kap.

Om domförhet

8 §

En ledamot får dock ensam

1) besluta att tillstånd till fortsatt handläggning ska meddelas,

6 kap.

Huvudförhandling i tvistemål

10 §

Om huvudförhandlingen har inletts, får den skjutas upp endast om

1) den har inletts med stöd av 7 §,

2) domstolen har fått kännedom om ett nytt viktigt bevis som kan tas upp först senare,

3) det på grund av en oförutsebar omständighet eller av någon annan viktig anledning är nödvändigt, eller om

4) målet lämnas vilande enligt 15 §.

11 §

Om huvudförhandlingen har skjutits upp med stöd av 10 § 1 mom. 4 punkten, behöver ny huvudförhandling inte hållas.

15 §

När en viss fråga hänskjuts till högsta domstolen enligt 30 kap. 3 a §, lämnas målet vilande i tingsrätten.

Handläggningen av målet fortsätter när högsta domstolen har meddelat ett avgörande i den fråga som har hänskjutits till den. Bestämmelserna i 14 § iakttas i tillämpliga delar i fråga om den fortsatta handläggningen.

12 kap.

Om parterna

16 §

En part mot vilken en tredskodom har meddelats får inte överklaga domen. Detta ska meddelas i tredskodomen, och samtidigt ska det ges anvisningar om när och vid vilken domstol återvinning ska sökas.

25 kap.

Om fullföljd av talan från tingsrätt till hovrätt

Besvärсанvisning

11 §

I besvärсанvisningen ska nämnas fullföljdsdomstolen och den dag då besvärstiden löper ut. I besvärсанvisningen ska redogöras för bestämmelserna om fullföljande av besvär, tillstånd till fortsatt handläggning och grunderna för tillståndet och om besvärsskriftens innehåll och bilagor. Besvärсанvisningen ska dessutom innehålla motvarande uppgifter om motbesvär enligt vad som föreskrivs i 14 a–14 c §.

Motbesvär

14 b §

Motbesvären förfaller om besvären återkallas, förfaller eller avvisas eller om ändringssökanden inte meddelas tillstånd till fortsatt handläggning. Motbesvären förfaller dock inte, om besvären återkallas först vid huvudförhandlingen.

Besvärsskriftens innehåll och bilagor

15 §

I besvärsskriften, som ska ställas till hovrätten, ska anges

- 1) det avgörande av tingsrätten som överklagas,
 - 2) till vilka delar tingsrättens avgörande överklagas,
 - 3) de ändringar som yrkas i tingsrättens avgörande,
 - 4) grunderna för att yrka ändring och till vilka delar ändringssökanden anser att motiveringen till tingsrättens avgörande är felaktig,
 - 4 a) grunden för att tillstånd till fortsatt handläggning ska meddelas i ett mål som avses i 25 a kap. 5–8 § och de skäl som enligt ändringssökanden utgör grund för tillståndet, om inte dessa annars framgår av besvärsskriften,
 - 5) de bevis som ändringssökanden önskar stöda sig på och vad ändrings-sökanden vill styrka med vart och ett av dem, samt
 - 6) en eventuell begäran om att huvudförhandling ska hållas i hovrätten.
-

25 a kap.

Om hur förberedelsen av ett besvärssärende inleds och om tillstånd till fortsatt handläggning

Allmän bestämmelse

1 §

I detta kapitel föreskrivs om hur förberedelsen av ett besvärssärende inleds och om tillstånd till fortsatt handläggning och hur detta tillstånd meddelas i de mål som avses i 5–8 §.

Om det inte krävs tillstånd till fortsatt handläggning i ett besvärssärende eller om tillstånd meddelas på de grunder som anges i 10 §, fortsätter handläggningen av ärendet så som anges i 26 kap.

Om tillstånd till fortsatt handläggning inte meddelas, står tingsrättens avgörande fast.

Hur förberedelsen inleds

2 §

Förberedelsen av ett besvärssärende i hovrätten inleds när besvärsskriften inkommer från tingsrätten. För förberedelsen svarar en ledamot (*för förberedelsen ansvarig ledamot*).

3 §

Om besvären är bristfälliga och en komplettering är nödvändig för att rättegången ska kunna föras vidare, ska ändringssökanden uppmanas att avhjälpa bristen inom den tid hovrätten har satt ut. Samtidigt ska ändringssökanden upplysas om vad påföljden kan bli om uppmaningen inte följs.

Om besvären är bristfälliga också efter det att de har kompletterats, får parten av särskilda skäl ges ett nytt tillfälle att komplettera dem.

4 §

Om ändringssökanden inte följer en uppmaning om att komplettera besvären och dessa är så bristfälliga att de inte kan läggas till grund för en rättegång i hovrätten, ska besvären avvisas.

Hovrätten ska genast avvisa besvären, om det finns något annat hinder för att pröva dem än ett sådant som avses i 3 §.

Tillstånd till fortsatt handläggning

5 §

I tvistemål behövs tillstånd till fortsatt handläggning, om det till vilken del tingsrättens avgörande går parten emot (*förlustvärdet*) endast gäller en fordran och beloppet inte överstiger 10 000 euro. Förlustvärdet är skillnaden mellan det som yrkas i besvärsskriften och tingsrättens domslut. När förlustvärdets belopp räknas beaktas inte rättegångskostnader eller ränta för tiden efter tingsrättens avgörande.

Om ändringsyrkandet endast gäller rättegångskostnader, behövs tillstånd till fortsatt handläggning.

6 §

I brottmål behöver svaranden tillstånd till fortsatt handläggning, om inte svaranden har dömts till strängare straff än fängelse i tre månader. När straffets stränghet bedöms beaktas inte böter eller andra straffrättsliga påföljder som har dömts ut utöver fängelse.

Trots det som föreskrivs i 1 mom. behöver svaranden i ett brottmål inte tillstånd till fortsatt handläggning, om svaranden har dömts till

1) avsättning,

2) förverkandepåföljd, om beloppet av den vinning eller värdet av den egendom eller det föremål som har dömts förverkade till staten eller det värde som har dömts förverkat i stället för dem överstiger 10 000 euro, eller

3) samfundsbot vars belopp överstiger 10 000 euro.

Om besvären också gäller ett privaträttsligt anspråk som grundar sig på den gärning som avses i åtalet och anspråkets förlustvärde överstiger 10 000 euro, behövs det inte heller i brottmål tillstånd till fortsatt handläggning i fråga om samma gärning.

7 §

Allmänna åklagaren behöver tillstånd till fortsatt handläggning, om det för det brott som besvären gäller inte föreskrivs strängare straff än böter eller fängelse i högst två år, under de omständigheter som anges i åtalet.

Allmänna åklagaren behöver inte tillstånd till fortsatt handläggning när ändring söks till förmån för svaranden.

8 §

Bestämmelserna om allmänna åklagaren i 7 § 1 mom. gäller också målsäganden i ett brottmål. Målsäganden behöver dock inte tillstånd till fortsatt handläggning i fråga om den gärning som avses i åtalet, om besvären också gäller ett privaträttsligt anspråk som grundar sig på samma gärning och vars förlustvärde överstiger 10 000 euro.

9 §

Tillstånd till fortsatt handläggning behövs inte

- 1) i militära rättegångsärenden,
- 2) i ärenden som gäller förvandlingsstraff för böter,
- 3) i ärenden som gäller meddelande, upphävande eller förlängande av näringsförbud,
- 4) i ärenden som gäller meddelande, upphävande eller ändring av besöksförbud,
- 5) i ärenden som gäller underhåll för barn, eller
- 6) i ärenden som har handlagts enligt 8 kap. i denna lag.

10 §

Tillstånd till fortsatt handläggning ska meddelas, om

- 1) det finns anledning att betvivla att tingsrättens avgörande är riktigt,
- 2) det är viktigt att meddela tillstånd med tanke på lagens tillämpning i andra likadana mål,
- 3) det finns andra vägande skäl till att meddela tillstånd.

Tillstånd till fortsatt handläggning behöver dock inte meddelas enbart för att bedöma bevisningen på nytt, om inte det finns grundad anledning att betvivla att

tingsrättens avgörande är riktigt, utifrån de omständigheter som anges i besvären, eller om inte det är möjligt att bedöma om avgörandet är riktigt utan att tillstånd meddelas.

11 §

Tillståndet till fortsatt handläggning får begränsas till att gälla en del av tingsrättens avgörande. Frågan om meddelande av tillstånd i en annan del av målet får då överföras för att avgöras i samband med behandlingen av besvären.

Förfarandet när tillstånd till fortsatt handläggning meddelas

12 §

Innan hovrätten avgör ett ärende om tillstånd till fortsatt handläggning, ska den vid behov uppmana ändringssökandens motpart att skriftligt bemöta besvären.

13 §

Hovrätten avgör frågan om tillstånd till fortsatt handläggning ska meddelas utifrån tingsrättens avgörande, besvären, ett eventuellt bemötande och vid behov också det övriga rättegångsmaterialet.

Ärendet får avgöras utan föredragning.

14 §

Om tillstånd till fortsatt handläggning meddelas, ska ändringssökanden och ändringssökandens motpart underrättas.

15 §

I fråga om förfarandet iakttas i övrigt 26 kap. i tillämpliga delar.

16 §

Om tillstånd till fortsatt handläggning inte meddelas, ska det framgå av beslutet att

- 1) samtliga de tillståndsgrunder som anges i 10 § 1 mom. har prövats,
- 2) tillstånd inte har meddelats, och att
- 3) tingsrättens avgörande står fast.

Till beslutet ska fogas en redogörelse för parternas yrkanden och bemötanden.

17 §

Tillstånd till fortsatt handläggning meddelas, om någon av ledamöterna i den avgörande sammansättningen anser att tillstånd ska meddelas.

Ändringssökande

18 §

Ett beslut om att tillstånd till fortsatt handläggning har meddelats får inte överklagas.

26 kap.

Om fortsatt handläggning av besvärssärenden i hovrätten*Hovrättens prövningsrätt*

2 §

I ett brottmål kan hovrätten ändra tingsrättens dom med anledning av ett straffyrkande till förmån för svaranden också i det fall att endast allmänna åklagaren har sökt ändring i domen.

Om ändring i tingsrättens dom i ett brottmål söks endast i fråga om straffpåföljden, får hovrätten inte utan särskilda skäl pröva om svaranden i brottmålet har gjort sig skyldig till den gärning som tillräknats honom eller henne.

Skriftligt bemötande

3 §

Ändringssökandens motpart ska uppmanas att skriftligt bemöta besvären inom den tid som hovrätten har satt ut. Bemötande behöver inte begäras, om bemötande har begärts när frågan om meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning behandlades eller om besvären avvisas med stöd av 25 a kap. 4 §, eller om det är uppenbart onödigt att begära ett bemötande.

När bemötande begärs ska besvären och de handlingar som fogats till dem delges. Hovrätten kan dessutom bestämma vilken fråga motparten särskilt ska uttala sig om i bemötandet.

Huvudförhandling

13 §

Vid huvudförhandlingen i hovrätten hörs parter, vittnen och sakkunniga och tas emot annan utredning.

Huvudförhandlingen får begränsas så att den endast gäller en del av besvären.

Huvudförhandlingen ska vid behov hållas på någon annan ort inom hovrättens domkrets än den ort där hovrätten har sitt säte. Av särskilda skäl får huvudförhandling också hållas på en ort utanför hovrättens domkrets.

14 §

Hovrätten ska hålla huvudförhandling när en part i ett tvistemål eller en målsägande eller en svarande i ett brottmål kräver det.

Om muntlig bevisning inte ska tas emot i målet enligt 15 § och om det också i övrigt är klart onödigt att hålla huvudförhandling, särskilt med beaktande av målets art och dess betydelse för parten, behöver huvudförhandling dock inte hållas.

Hovrätten ska hålla huvudförhandling på begäran av allmänna åklagaren, om muntlig bevisning ska tas emot i målet enligt 15 §, och också i övriga fall när hovrätten anser att det är nödvändigt.

Bestämmelserna i 1 och 2 mom. ska beaktas i tillämpliga delar också vid behandlingen av besvär i ett ansökningsärende.

14 a §

Hovrätten kan på eget initiativ hålla huvudförhandling när den anser att det är nödvändigt.

15 §

Om huvudförhandling hålls och ärendet gäller tingsrättens bedömning av tilltron till muntlig bevisning, ska den muntliga bevisning som har tagits emot i tingsrätten tas emot till behövliga delar, om inte det finns något hinder för det. Bevisningen behöver dock inte tas emot på nytt, om inte det utifrån det rättegångsmaterial som avses i 12 § bedömt som en helhet kan finnas något rimligt tvivel om att tingsrätten har bedömt bevisningen på ett riktigt sätt.

Bestämmelserna om bedömning av tilltron till muntlig bevisning tillämpas också på tingsrättens bedömning av tilltron till de iakttagelser som tingsrätten har gjort när den har förrättat syn.

Också ny muntlig bevisning som ska tas emot i hovrätten tas emot vid huvudförhandlingen.

16 §

Om muntlig bevisning som har tagits emot i tingsrätten inte tas emot på nytt i hovrätten, får tingsrättens avgörande inte ändras för denna bevisnings del, om inte den av särskilda skäl ska bedömas på ett annat sätt. Avgörandet på ett straffyrkande får dock ändras till förmån för svaranden i brottmålet.

Kallelse till huvudförhandling och följden av parts utevaro

18 §

Allmänna åklagaren ska på tjänstens vägnar vara närvarande vid huvudförhandlingen i ett mål där allmänna åklagaren är ändringssökande eller där svaranden i ett brottmål har överklagat tingsrättens avgörande med anledning av allmänna åklagarens straffyrkande. Allmänna åklagaren ska också vara närvarande vid huvudförhandlingen i ett ärende som gäller meddelande av näringsförbud. Om hovrätten dock utifrån prövning anser att det inte är nödvändigt att höra allmänna åklagaren, behöver allmänna åklagaren inte närvara vid huvudförhandlingen. Allmänna åklagaren ska då få en kallelse till huvudförhandlingen där det sägs att allmänna åklagaren inte behöver vara närvarande. Om allmänna åklagaren inte är närvarande vid huvudförhandlingen, kan han eller hon vid behov höras per telefon eller med användande av någon annan lämplig ljud- eller bildöverföringsmetod.

Delgivningssätt

28 §

Hovrätten får skicka de uppmaningar, kallelser och meddelanden som avses i detta kapitel till den processadress som parten senast har uppgett. Om det finns anledning att anta att en part inte får del av en kallelse till huvudförhandling som skickas till processadressen, ska kallelsen dessutom om möjligt delges per telefon så som anges i 2 mom. och skickas till partens post- eller e-postadress, om den är känd. En kallelse till huvudförhandling ska dock delges en part som inte har utövat talan i hovrätten samt vittnen, sakkunniga och andra personer som ska höras i bevissyfte så som anges i 11 kap. 3 och 4 §.

En kallelse till huvudförhandling kan hovrätten också delge ändringssökanden eller en part som har bemött besvären så att innehållet i kallelsen berättas för parten per telefon, om parten på detta sätt tveklöst får del av kallelsen och förstår innebörden av delgivningen (*telefondelgivning*). Om en part inte har ålagts att infinna sig personligen, kan telefondelgivning också ske med partens ombud. Hovrätten kan verkställa telefondelgivning också med andra parter och med vittnen, sakkunniga och andra personer som ska höras i bevissyfte, om mottagaren samtycker till det. Hovrätten kan ge en stämningsman i uppdrag att sköta telefondelgivningen.

En kallelse som har delgetts per telefon ska skickas som brev eller elektroniskt meddelande till den adress som mottagaren har uppgett för hovrätten, om inte det är uppenbart onödigt. En anteckning om delgivningen ska göras i handlingarna.

30 kap.

Fullföljd av talan från hovrätt till högsta domstolen*Prejudikatfråga*

3 a §

Tingsrätten kan besluta att hänskjuta någon viss fråga i ett mål som den handlägger till högsta domstolen (*prejudikatfråga*), om parterna i målet samtycker till det. Ett villkor för att en prejudikatfråga ska prövas är att högsta domstolen meddelar besvärstillstånd. Besvärstillstånd kan meddelas endast om det med tanke på lagens tillämpning i andra likadana fall är viktigt att hänskjuta frågan till högsta domstolen.

Högsta domstolen kan avgöra frågan om besvärstillstånd ska meddelas utan att parterna ges tillfälle att yttra sig.

Om besvärstillstånd meddelas, tillämpas bestämmelserna i detta kapitel i tillämpliga delar på avgörandet av prejudikatfrågan.

30 a kap.

Om prejudikatbesvär

1 §

Ett avgörande av tingsrätten får överklagas hos högsta domstolen i stället för hos hovrätten, om högsta domstolen meddelar besvärstillstånd enligt 2 § (*prejudikatbesvär*).

Prejudikatbesvär får inte anföras, om inte ändringssökandens motpart har gett muntligt eller skriftligt samtycke till det i tingsrätten. Samtycket får återtas genom att en underrättelse görs till tingsrätten inom den tid som föreskrivs för missnöjesanmälan.

2 §

Högsta domstolen får meddela besvärstillstånd endast om det är viktigt att hänskjuta målet till högsta domstolen med tanke på lagens tillämpning i andra likadana fall eller enhetligheten i rättspraxis.

3 §

En ändringssökande som vill överklaga tingsrättens avgörande genom prejudikatbesvär ska uppge detta när missnöjesanmälan görs och samtidigt förete motpartens samtycke enligt 1 § 2 mom. Om inte motparten ger sitt samtycke eller om samtycket har återtagits på föreskrivet sätt, godkänns missnöjesanmälan som en sådan anmälan som avses i 25 kap. 5 §.

Ändringssökanden och motparten ska genast underrättas om att missnöjesanmälan som gäller prejudikatbesvär har godkänts och vad som ska iakttas vid överklagandet.

4 §

Om missnöjesanmälan inte har godkänts, får klagan över detta anföras hos högsta domstolen. Klagoskriften ska skickas till tingsrättens kansli inom trettio dagar från den dag då avgörandet avkunnades eller meddelades. Om högsta domstolen anser att missnöjesanmälan har skett på föreskrivet sätt, ska den vid behov sätta ut en ny tid för överklagande.

Om missnöjesanmälan som gäller prejudikatbesvär har godkänts, får en motpart som inte anser sig ha gett sitt samtycke till prejudikatbesvären anföras klagan över godkännandet hos högsta domstolen. Klagoskriften ska skickas till tingsrättens kansli inom den tid som anges i 1 mom. Om högsta domstolen anser att samtycke inte har getts på föreskrivet sätt, återförvisas ärendet till tingsrätten för att ett nytt beslut om godkännande av missnöjesanmälan ska kunna fattas.

5 §

Ändringssökandens motpart får överklaga tingsrättens avgörande så som anges i 25 kap. 14 a §, om högsta domstolen meddelar ändringssökanden besvärstillstånd enligt 2 § i detta kapitel. Ansökan om motbesvär förfaller, om inte högsta domstolen meddelar besvärstillstånd.

6 §

Bestämmelserna i 25 kap. om fullföljd av talan från tingsrätt till hovrätt och bestämmelserna i 30 kap. om fullföljd av talan från hovrätt till högsta domstolen i ärenden som hovrätten har avgjort som fullföljdsinstans ska dessutom iakttagas i tillämpliga delar vid överklagande enligt detta kapitel.

När tingsrätten avkunnar eller meddelar sitt avgörande behöver den inte särskilt informera eller ge anvisningar om överklagande enligt detta kapitel.

Tiden för anförande av prejudikatbesvär är 30 dagar från den dag då tingsrättens avgörande avkunnades eller meddelades. Fullföljdsskriften ska ställas till högsta domstolen och lämnas in till tingsrättens kansli.

Denna lag träder i kraft den 200 .

Denna lag tillämpas på tvistemål, brottmål och ansökningsärenden i sådana fall när det överklagade avgörandet har meddelats eller avkunnats i tingsrätten efter lagens ikraftträdande. Lagens 30 kap. 3 a § tillämpas på mål och ärenden som har väckts vid tingsrätten efter lagens ikraftträdande.

2.

Lag**om ändring av lagen om rättegång i brottmål**

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till 6 kap. 10 § 1 mom. i lagen av den 11 juli 1997 om rättegång i
 brottmål (689/1997) en ny 4 punkt, 11 § ett nytt 4 mom. samt till 12 kap. en ny 2 § som
 följer:

6 kap.

Om huvudförhandling

10 §

Om huvudförhandlingen har inletts, får den skjutas upp endast om

- 1) den har inletts med stöd av 3 §,
- 2) domstolen har fått kännedom om ett nytt viktigt bevis som kan tas upp
 först senare,
- 3) det på grund av en oförutsebar omständighet eller av någon annan vik-
 tig anledning är nödvändigt, eller om
- 4) målet lämnas vilande enligt 6 kap. 15 § i rättegångsbalken.

11 §

Om huvudförhandlingen har skjutits upp med stöd av 10 § 1 mom. 4 punk-
 ten, behöver ny huvudförhandling inte hållas.

12 kap.

Om tillämpning av stadgandena i rättegångsbalken

2 §

När en fråga hänskjuts till högsta domstolen enligt 30 kap. 3 a § i rätte-
 gångsbalken iakttas bestämmelserna i 6 kap. 15 § i rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 200 .

3.

Lag**om insändande av vissa handlingar till domstolar**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras 1 § 3 mom. i lagen av den 7 maj 1965 om insändande av vissa
handlingar till domstolar (248/1965), sådan bestämmelsen lyder i lag 204/1997, som
följer:

1 §

Till hovrätten adresserade handlingar som nämns i 1 mom. får av allmänna
åklagaren skickas med posten eller genom bud. Till högsta domstolen adresserade full-
följdshandlingar ska allmänna åklagaren skicka till hovrätten eller, vid överklagande
enligt 30 a kap. i rättegångsbalken, till tingsrätten genom förmedling av riksåklagaren
och övriga handlingar så som högsta domstolen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 200 .

4.

Lag**om ändring av lagen om stämningsmän**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 27 juni 1986 om stämningsmän (505/1986) 3 § 1 mom. som föl-
jer:

3 §

Stämningsmännens delgivningsuppdrag

En stämningsman ska inom sitt verksamhetsområde på begäran av myn-
dighet eller enskild delge en domstols eller någon annan myndighets beslut och stäm-
ningar, kallelser, meddelanden och andra handlingar så som föreskrivs i lag.

Denna lag träder i kraft den 200 .

5.

Lag

om ändring av utsökningsbalken

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till 2 kap. i utsökningsbalken av den 15 juni 2007 (705/2007) en ny
12 a § som följer:

2 kap.

Utsökningsgrunder

12 a §

Prejudikatbesvär

Bestämmelserna i detta kapitel om verkställighet av tingsrättens dom gäller efter det att missnöjesanmälan har godkänts också ett sådant avgörande av tingsrätten som överklagas genom prejudikatbesvär enligt 30 a kap. i rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 200 .

LAUSUMA

Hovioikeuksissa suurin osa asioista on rikosasian vastaajan tekemiä valituksia. Siten ehdotetun jakokäsittelylupajärjestelmän merkityksen kannalta on olennaista, missä tapauksissa ja laajuudessa rikosasian vastaaja tarvitsee luvan valituksensa käsittelyn jatkamiselle. Ehdotuksessa rikosasian vastaajan valitus kuuluu lupajärjestelmän piiriin, jos vastaajaa ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin kolmeksi kuukaudeksi vankeuteen. Kun soveltamisala näin on sidoksissa käräjäoikeuden tuomitsemaan rangaistukseen, on lupajärjestelmä hyvin selkeärajainen, mihin on pyrittykin. Hyväksyn tämän rajauksen ja sen lähtökohdat.

Rikoslain 7 luvun 1 §:n 1 momentissa säädetään, että jos joku on tuomittava samalla kertaa kahdesta tai useammasta rikoksesta vankeusrangaistukseen, hänet tuomitaan rikoksista yhteiseen vankeusrangaistukseen. Yhteinen vankeusrangaistus voi siten käsittää useita ja jopa lukuisiakin rikoksia, joista niitä tuomioistuimessa erikseen käsiteltäessä tuomittaisiin vain sakkorangaistus. Jos rikosasian vastaaja on tuomittu tällaisessa tapauksessa ankarampaan rangaistukseen kuin kolmen kuukauden yhteiseen vankeusrangaistukseen, ei ehdotuksen mukaan lupavaatimus koskisi mitään yksittäistä rikosta. Ei ole mitenkään harvinaista, että muutosta haetaan laajalti eri syytekohteissa ja että syytteitä vaaditaan esimerkiksi puutteellisen näytön vuoksi kauttaaltaan hylättäviksi. Näin ollen uudenkin lain voimaan tultua saatetaan pääkäsittely joutua järjestämään sellaisista vähäisistäkin rikoksista, joiden osalta ei ehdotuksen mukaan näytön uudelleen arvioimiseksi lupaa tarvitsisi myöntää, jos rikosasia olisi käsitelty käräjäoikeudessa erillisenä asiana.

Pääkäsittelyn järjestäminen näytön uudelleen arvioimiseksi voi etenkin näytöllisesti ongelmattomissa tapauksissa olla vähäisten rikosten osalta erityisen turhauttavaa, koska niiden vaikutus yhteisen vankeusrangaistuksen määrään on mittaamissäännösten perusteella usein hyvin vähäinen. Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:ään ehdotetun uuden säännöksen mukaan todistelua ei tarvitse ottaa uudelleen ottaa vastaan, jos käräjäoikeuden vastaanottaman näytön arvioinnin oikeellisuudesta ei voi kokonaisuutena arvioiden jäädä mitään varteenotettavaa epäilystä. Tämän säännöksen rajat on kuitenkin tarkoitettu ahtaiksi eikä sen perusteella voida torjua näytön uudelleen arviointia samassa laajuudessa kuin jatkokäsittelyluvan piiriin kuuluvissa asioissa.

Siksi pidän perusteltua täydentää jatkokäsittelylupajärjestelmää siten, että silloinkin, kun vastaaja on käräjäoikeudessa tuomittu kahdesta tai useammasta rikoksesta yli kolmen kuu-kauden yhteiseen vankeusrangaistukseen, hovioikeus voisi yksittäisen sakkorikoksen osalta edellyttää oman harkintansa mukaan jatkokäsittelylupaa. Ehdotus merkitsisi sitä, että esimerkiksi lievissä pahoinpitelyissä, näpistyksissä, tavanomaisissa rattijuopumusrikoksissa tai liikennerikosjutuissa ei näyttökysymyksistä tarvitsisi pitää pääkäsittelyä silloin, kun hovioikeus katsoo, ettei sitä varten lupaa ole syytä myöntää.

Ehdotettu järjestelmä jossakin määrin voisi keventää hovioikeusmenettelyä. Se olisi myös omiaan rajoittamaan perusteettomia näytön riitautuksia.

Ehdotukseni on seuraavanlainen:

25 a luku

6 a §

Jos vastaaja on tuomittu samalla kertaa kahdesta tai useammasta rikoksesta ankarampaan rangaistukseen kuin kolmeksi kuukaudeksi vankeuteen, hovioikeus voi kuitenkin päättää, että jatkokäsittelylupa tarvitaan sellaisen valituksessa tarkoitetun teon osalta, josta voi seurata enintään sakkoa tai josta hovioikeuden arvion mukaan ei olisi erikseen tuomittu ilmeisesti sakkoa ankarampaa rangaistusta.

Helsingissä 17.6.2008

Mikko Könkkölä

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Koska en voi yhtyä toimikunnan enemmistön kantaan koskien ehdotusta säännökseksi mahdollisuudesta siirtää ennakkopäätöskysymys korkeimman oikeuden ratkaistavaksi, esitän eriävänä mielipiteenä seuraavaa.

Toimikunnan pääehdotukset koskevat jatkokäsittelyluvan käyttöönottamista hovioikeusmenettelyssä. Tämän lisäksi toimikunta on sen toiminnan loppuvaiheessa ottanut esille kaksi uutta instituutiota, jotka tarkoittavat asioiden siirtymistä kokonaan hovioikeusvaiheen ohi käräjäoikeudesta korkeimpaan oikeuteen. Niistä toinen koskee niin sanottua *ennakkopäätösvalitusta*, jossa on kysymys siitä, että tietyssä tilanteessa käräjäoikeuden päätöksestä voitaisiin valittaa hovioikeusvaihe ohittaen suoraan korkeimmalle oikeudelle, jos se myöntää asiassa valitusluvan. Tämä ehdotus on mielestäni ongelmaton ja yhdyn siinä enemmistön kantaan.

Toimikunnan enemmistö kuitenkin ehdottaa edellä sanotun lisäksi käräjäoikeudelle mahdollisuutta, jo ennen asian ratkaisemista siellä, siirtää tietty kysymys (ns. ennakkopäätöskysymys) korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Ehdotuksen käytännöllinen tarve on pieni ottaen huomioon senkin, että samalla ehdotetaan ennakkopäätösvalituksen käyttöönottoa. Tähän ehdotukseen *ennakkoratkaisumenettelystä* sisältyy lisäksi useita periaatteellisia ja käytännöllisiä ongelmia, joita ei ole voitu perusteellisesti käsitellä toimikunnassa. Näin ollen en voi hyväksyä enemmistön ehdotusta.

Säännösehdotus (ehdotettu OK 30:3 a) on erittäin avoin. Säännösehdotuksen mukaan mikä tahansa asiassa ilmenevä ”kysymys” voitaisiin siirtää käräjäoikeuden sitä ratkaisematta ratkaistavaksi korkeimmassa oikeudessa. Tällainen oikeus siirtää ”kysymys” ratkaistavaksi korkeimmassa oikeudessa näyttäisi sisältävän mahdollisuuden arvioida esimerkiksi sitä, onko jokin lain säännös ristiriidassa perustuslain kanssa.

Nykyisin perustuslain 106 §:ssä säädetään tuomioistuimen oikeudesta antaa perustuslaille etusija, jos lain säännöksen soveltaminen konkreettisessa tapauksessa olisi ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa. PL 106 §:ssä ei ole säädetty tuomioistuimen mahdollisuudesta siirtää sen käsiteltävänä olevaan asiaan liittyvä perustuslaki- tai ihmisoikeuskysymys toisen tuomioistuimen ratkaistavaksi. Tällaiseen siirtomahdollisuuteen liittyy sellaisia abstraktin normikontrollin piirteitä, jotka ovat ominaisia valtiosääntö- tai perustuslakituomioistuimen varaan rakennetuille järjestelmille. Lakien perustuslainmukaisuuden valvonnan painopiste on perustuslain esitöiden mukaan säilytetty ennakkovalvonnassa, jossa eduskunnan perustuslakivaliokunnalla on keskeinen asema (ks. PL 74 §, sekä HE 1/1998 vp, s. 163-164 ja PeVM 10/1998 vp, s. 30-32). Toimikunnan ehdottama säännös muodostuu avoimuudessaan periaatteellisesti merkittäväksi valtiosääntöoikeudelliseksi uutuudeksi ja näyttäisi olevan ongelmallinen jo PL 106 §:n kanalta.

Erilaisten ”kysymysten” siirtämiseen korkeimman oikeuden ratkaistavaksi liittyy myös muita ongelmia. Korkeimman oikeuden rooliin ei ole tähän asti kuulunut ottaa kantaa puhtaisiin oikeuskysymyksiin ilman soveltamista konkreettiseen yksittäistapaukseen. Enemmistön perustelujen mukaan kuitenkin myös asiassa ilmenevä oikeuskysymys voitaisiin siirtää käräjäoikeudesta korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Tällainen uusi funktio olisi suomalaiselle oikeusjärjestykselle vieras. Jotta asia taas liittyisi täsmällisesti johonkin konkreettiseen yksittäistapaukseen, tulisi joko käräjäoikeudessa tai viimeis-

tään korkeimmassa oikeudessa samalla myös ratkaista kysymyksessä olevaa asiaa koskeva näyttökysymys. Vain näin korkein oikeus pääsisi soveltamaan lakia konkreettiseen yksittäistapaukseen. Tämä näyttökysymyksen ratkaisemiseen liittyvä problematiikka on mietintöön sisältyvässä ehdotuksessa analysoimatta.

Ehdotus herättää nykyisessä muodossaan kysymyksiä myös tuomioistuimien riippumattomuuden kannalta. Tuomioistuimen riippumattomuuteen kuuluu se, että tuomioistuimet ovat riippumattomia myös tuomioistuinlaitoksen sisällä. Käräjäoikeuden tulee olla riippumaton päätöksenteossaan muista tahoista eikä esimerkiksi ylempi tuomioistuin saa pyrkiä vaikuttamaan sen ratkaisuun yksittäistapauksessa. Ylemmän tuomioistuimen tulee odottaa mahdollista muutoksenhakuvaihetta (ks. HE 1/1998 vp, s. 76/I).

Mietinnön ehdotuksessa ei ole otettu kantaa uuden ennakkoratkaisumenettelyn tuloksena annettavan ennakkoratkaisun sitovuuteen. Jotta järjestelmä olisi mielekäs, se ilmeisesti edellyttäisi, että tällaisen uudentyyppisen ennakkoratkaisun olisi oltava käräjäoikeutta sitova. Tämä olisi ongelmallista edellä sanotun riippumattomuusvaatimuksen lisäksi myös siinä suhteessa, että nykyisin ylempien tuomioistuinten ennakkopäätökset eivät ole oikeudellisesti sitovia.

Ehdotusta ei ole perusteellisesti valmisteltu ja se sisältää nykyisessä muodossaan muun ohella sellaisia valtiosääntöoikeudellisesti periaatteellisia kysymyksiä, ettei toimikunnan tulisi säännöstä nyt ehdottaa. Tämän tyyppisten kysymysten pohtiminen kuuluu parhaiten perustuslain tarkistamista arvioivan hankkeen yhteyteen.

Helsingissä 17.6.2008

Asko Välimaa